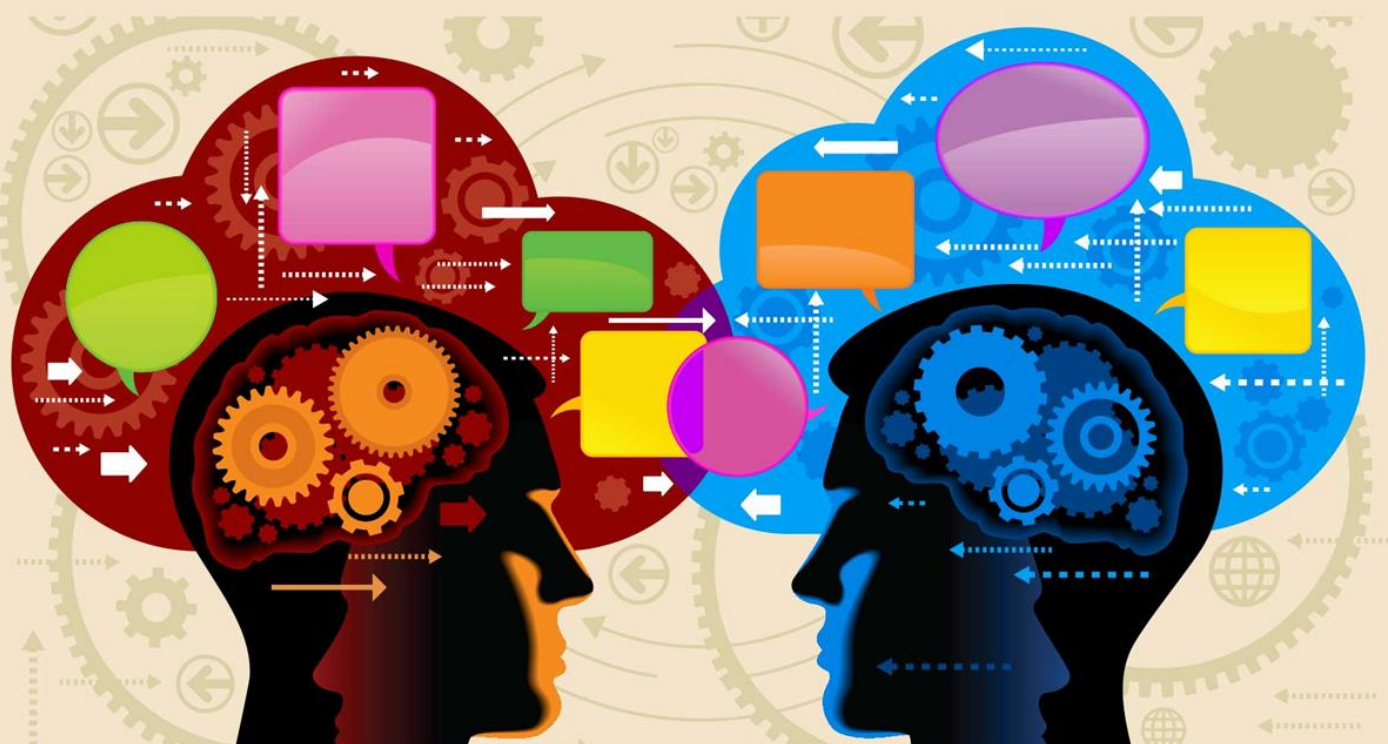

SCI-CONF.COM.UA

SCIENCE, SOCIETY, EDUCATION: TOPICAL ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

**ABSTRACTS OF III INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
FEBRUARY 17-18, 2020**

**KHARKIV
2020**

SCIENCE, SOCIETY, EDUCATION: TOPICAL ISSUES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Abstracts of III International Scientific and Practical Conference

Kharkiv, Ukraine

17-18 February 2020

Kharkiv, Ukraine

2020

2

UDC 001.1

BBK 29

The 3rd International scientific and practical conference “Science, society, education: topical issues and development prospects” (February 17-18, 2020) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kharkiv, Ukraine. 2020. 424 p.

ISBN 978-966-8219-83-2

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science, society, education: topical issues and development prospects. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kharkiv, Ukraine. 2020. Pp. 21-27. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Editorial board

Velichko Ivan Pavlovich (Ukraine)
Velizar Pavlov, University of Ruse, Bulgaria
Vladan Holcner, University of Defence, Czech Republic
Haruo Inoue (Tokyo Metropolitan University)
Gurov Valeriy Ivanovich (Russia)
Bagramian Anna Georgievna (Ukraine)
Pliska Viktoriya Andriyvna (Ukraine)
Takumi Noguchi (Nagoya University)

Masahiro Sadakane (Hiroshima University)
Vincent Artero, France
Ljerka Cerovic, University of Rijeka, Croatia
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
Marian Siminica, University of Craiova, Romania
Ben Hankamer, Australia
Grishko Vitaliy Ivanovich (Ukraine)
Nosik Alla Vadimovna (Ukraine)

ollection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kharkiv@sci-conf.com.ua

homepage: <http://sci-conf.com.ua>

©2020 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2020 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

1	Домарацький Є. О., Козлова О. П. Еколого-економічна ефективність застосування фунгіцидів і стимуляторів росту біологічного походження за вирощування соняшника	10
2	Запольська Н. М., Шендрик К. М. Прояву патогенезу хвороб коренеплодів цукрових буряків, спровокованих факультативними патогеннами	16
3	Іванов В. О., Онищенко А. О., Григоренко В. Л. Блок-станок для двофазного утримання свиней	21
4	Іванов В. О., Онищенко А. О., Конкс Т. М. Розробка пристрою для стимуляції кормової та ігрової активності свиней	26
5	Кухнюк О. В., Коцюруба В. П. Акумулявання радіонуклідів овочевими культурами, що вирощені на ґрунтах правобережного лісостепу України	30

ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

6	Влох І. Ю. Групи крові у собак	34

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

7	Дубина О. М., Ткаченко В. П., Надточій І. І., Коровнікова Н. І. Біохімічна обробка приміщень для зберігання: методологія вибору хімічних засобів	36
8	Орлова Л. Д., Потапова А. Є., Хоменко О. О. Біоекологічний аналіз лучних квіткових рослин околиць С. Тимки Оржицького району Полтавської області	39
9	Рахимова Н. К., Дусчанова Г. М. Сравнительное изучение анатомических признаков листа исчезающего эндемичного <i>Juno Orchioides Carriere</i> , произрастающего в разных экологических условиях Узбекистана	42
10	Тарабун М. О. Ступінь акліматизації, оцінка життєздатності та перспективності <i>P. Menziessi</i> в умовах лівобережного лісостепу України	49
11	Шевченко С. І. Вивчення аутофагії у рослинних клітинах	52

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

12	Закаблущий Я. А., Попадюха Ю. А. Біомеханіка поперекового відділу хребта, як основна проблема вертеброгенних порушень	56
13	Таралло В. Л., Ганчук І. О. Динаміка уродженого здоров'я дітей і якості середовища мешкання їх батьків	58
14	Тимофеев А. А., Тимофеев А. А., Ярифа М. А., Мирошник А. А., Дубиченко С. И., Блинова В. П. Способ потенцирования местных анестетиков	62
15	Тимофеев А. А., Ушко Н. А., Максимча С. В., Савицкий А. А., Серга Е. А. Лечение воспалительных инфильтратов	66

- 16 Федоренко В. І., Кіцула Л. М. Вплив окремої і комбінованої дії нітратів, нітритів та свинцю на динаміку концентрації SH-груп у сироватці крові лабораторних тварин 71

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 17 Ezhned M. A., Horoshko O. M., Franko L. V. The use of sprouted grains as one of the ways of a healthy life 76
- 18 Задорожний В. Г., Чулак Л. Д., Чулак О. Л., Чулак Ю. Л. Отримання та дослідження крему на основі амаранту 78

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 19 Khokhlov A. V., Kupchuk L. A., Khokhlova L. I. Biocarbon sorbent with high petroleum-degrading ability 82
- 20 Перит В. В. Фізико-хімічний аналіз питної води з артсвердловини при Заліщицькому лісництві 86
- 21 Рудковська О. В., Шепеліна С. І. Оцінка та аналіз впливу вмісту фторидів у питній воді на здоров'я населення Одещини 89

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 22 Pashchenko V. Perspective method of cleaning water from toxic substances 93
- 23 Зимовець В. І. Інформаційно-екстремальне машинне навчання при багатоінтервальної системі контрольних допусків на ознаки розпізнавання 96
- 24 Лук'янов В. О., Худецький І. Ю., Мельник Г. В. Автоматизована система управління конвекційно-інфрачервоним термохірургічним інструментом 102
- 25 Ніколайчук В. О., Романюк О. В. Новий метод пошуку модифікованих дублікатів зображень у форматі JPEG XR з використанням перцептивних хешів 107
- 26 Орленко С. П. Дослідження динаміки тришарового сферичного куполу з дискретно неоднорідним заповнювачем 111
- 27 Панкратов О. В., Антошкін О. А. Оцінка якості результатів автоматизації роботи інженера-проектувальника систем автоматичного протипожежного захисту 115
- 28 Рубаненко О. Є., Грищук М. О. Визначення часу проведення технічного обслуговування силових трансформаторів за результатами контролю їх частотних характеристик 118
- 29 Скачков В. А., Бережная О. Р., Нестеренко Т. Н., Иванов В. И. Повышение плотности алюминиевых трубок прецизионной точности 121
- 30 Трубнікова А. А., Чабанова О. Б., Шарахматова Т. Є. Розробка технології безлактозного молочного десерту 124

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 31 Волошко О. А. Впровадження інноваційних педагогічних технологій та інтерактивного підходу при викладанні математики 128

32	Настасенко В. А. Новый путь определения волновых параметров гравитационного поля	132
33	Рудянова Т. М., Авдєєнкова О. В., Дорошенко К. І. Математичні моделі та програмні засоби хмарних технологій	138
ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ		
34	Божко Л.Ю., Барсукова О. А. Продуктивність ярого ячменю в Південному Степу за умов різних змін клімату	143
35	Бордун О. Ю., Котик Л. І. Дидактичне використання ментальних карт у географічних дослідженнях	148
АРХИТЕКТУРА		
36	Антоненко І. В. Аспекти оптимального проектування українських яхт-клубів рекреаційного типу	153
37	Чоловський К. І. Антропоморфні засоби проектування житлового простору	158
38	Яременко И. С. Особенности архитектурно-планировочных решений современных планетариев	160
ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ		
39	Karaieva T. V. Why blended learning format?	166
40	Адамович І. В., Кулініч О. М. Медіаосвітній аспект професійної компетентності керівника освітнього закладу	168
41	Василиків І. Б. Формування інформаційної компетентності у професійній підготовці майбутніх вчителів початкової школи	173
42	Галатюк Ю. М., Мельник Н. М. Демонстраційний експеримент у контексті проблемного навчання фізики	175
43	Гераськіна В. А. Теоретичні аспекти професійного самовдосконалення майбутніх вихователів	180
44	Гервас О. Г. Удосконалення художньо-конструкторських вмінь майбутніх фахівців у галузі дизайну засобами фітоергономіки	184
45	Грачова І. В., Ніконенко О. В. The feasibility of using project method in English language teaching in higher education institutions	189
46	Гращенко Ж. В. Щодо визначення поняття «професійна компетентність майбутнього тренера-викладача дитячо - юнацької спортивної школи»	193
47	Григор'єва В. В., Гончарова К. В. Формування професійної самосвідомості майбутнього педагога-музиканта у класі хорового диригування	198
48	Дмитрієнко О. О. Деякі аспекти викладання «технологій» у медичних навчальних закладах освіти	202
49	Земська О. Л. Формування самостійно-дослідницької діяльності студентів в практичній підготовці майбутніх педагогів	207
50	Квітка О. О. Загальнокультурна компетентність студентів гуманітарних спеціальностей: психолого-педагогічний аспект	212

51	Киш Л. М. Застосування тестового контролю для перевірки знань та навичок студентів	216
52	Максютов А. О., Рожі І. Г. Національно-патріотичне виховання під час вивчення географії – запорука формування партнерських відносини «вчитель-учень»	219
53	Мельник Л. О., Коломієць Л. П., Каянцева С. М. Впровадження інноваційних технологій у реалізації вимог сучасної вищої освіти	224
54	Міщенко О. В. Компетентнісний підхід до формування «Я-концепції» учня-читача на уроках української літератури	228
55	Негруб С. Л., Бончук С. В. Бригадне виконання випускних робіт бакалаврів	232
56	Печерських В. В., Кузава І. Б. Застосування засобів фізичного реабілітування для осіб із патологіями хребта	236
57	Портян М. О. Інтерактивні технології як засіб формування професійної компетентності майбутнього вихователя	240
58	Починок Т. О., Маруш І. В. Самостійна робота студентів – невід’ємна складова підготовки лікарів	245
59	Скорнякова О. В. Створення професійно-мотиваційного середовища як одна з умов формування конкурентоспроможності випускника ЗВО	249
60	Цибуліна І. В. Удосконалення підготовки майбутніх фахівців до здійснення менеджменту соціальної роботи як нагальне питання сьогодення	254
61	Черепанова М. О., Сайфудінова Р. П. Інноваційні підходи до творчої індивідуальної діяльності студентів-медиків з метою формування соціальної активної особистості	257
62	Чиркіна С. В., Пазіненко Т. І. Педагогічне моделювання – тенденція розвитку сучасного навчального процесу	261
63	Якименко П. В. Індивідуалізація навчання вчителів англійської мови у процесі професійної підготовки	264
ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ		
64	Корольчук Н. В. Особливості мотивації молодших школярів	269
65	Славински М., Яценко Е. Психологические аспекты сексуального здоровья в пожилом возрасте	272
СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ		
66	Гусев А. Н. Факторы влияющие на отношение к нормам безопасности в малой производственной группе	279
ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ		
67	Асталаш Г. Л. Постмодерністські акценти в камерній музиці В. Сильвестрова	283
ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ		
68	Хоменко В. Р. Внесок представників київської школи істориків-аграрників у висвітлення питань щодо життя українського селянства в добу «розвинутого соціалізму»	288

- 69 Шендрикова С. П. Крым в творческой судьбе архитектора А.Н. Бекетова 292

КУЛЬТОРОЛОГИЯ

- 70 Кузьменко Т. Г., Федорченко Ю. М. Мовні практики, як сучасний культурологічний тренд (на прикладі школи англійської мови грін кантрі) 297

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 71 Hasanova S. Azerbaijan as Europe's new and alternative energy provider 302

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 72 Герасімова О. М., Котик Ю. С. Мовні засоби реалізації модальності в промовах політичних лідерів та особливості їх передачі українською мовою 305
- 73 Гурко О. В. Українські запозичення у романі Марини Левицької «Two caravans» 311
- 74 Єльцова С. С., Алаєва Л. С. Поняття мовної локалізації 313
- 75 Фенюк Л. Д. Ареальний метод вивчення інтернаціональної лексики 318
- 76 Шульжук Н. В. Еколінгвістичний вимір діалогічного дискурсу 321

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

- 77 Artemov A. V., Golovchenko V. G., Buryachkovsky E. S. Memory and information within the framework of artificial intelligence and human mind 326

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

- 78 Velychko V., Grytskov E., Zubarev D. International experience of interaction among stakeholders of construction enterprises 332
- 79 Бондаренко Н. М., Снопко Т. В. Особливості управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності 334
- 80 Бусарєва Т. Г. Фактори і характер впливу ТНК на економіку України 338
- 81 Кабанець І. А., Краснокутська С. Ю., Чічкань К. К. Аналіз маркетингової активності світових і українських ресторанних мереж у соціальних мережах 343
- 82 Леонтьєва Т. В., Стрюков В. В. Управління соціальною компетенцією через вивчення дисципліни «Захист вітчизни (основи медичних знань)» 348
- 83 Литвин О. В., Гаврушкевич Н. В., Алексик Д. І. Ребрендинг географічних зазначень українських товарів в контексті євроінтеграції 352
- 84 Лук`яненко Н. Е. Проблемы региональной экономической политики в Украине 356
- 85 Молдован А. А. Перспективы институционализации концепции фискальной безопасности государства: теоретико-методологический контекст 360

86	Немцова С. Г. Впровадження програмно-цільового методу формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації	365
87	Панасенко І. П. Удосконалення механізму фінансування системи охорони здоров'я в Україні	369
88	Проценко А. В. Напрями оптимізації інноваційного потенціалу промислових енергетичних підприємств	372
89	Файвіщенко Д. С., Лісун Я. В. VR технології в стратегії бренду	374
ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ		
90	Епель О. В. Негативні аспекти при реалізації захисту конституційних соціальних прав	379
91	Колганова В. О. Генезис становлення Міжнародного кримінального суду	383
92	Кушнір Д. В. Актуальні аспекти приховування злочинів у сфері службової діяльності, які вчиняються працівниками правоохоронних органів	386
93	Миколаєць В. А. Зарубіжний досвід правового регулювання механізмів зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві	389
94	Охотнікова О. М., Демидчук Б. О. Деякі аспекти конституційно-правового забезпечення права на судовий захист	393
95	Попович А. А. Продаж земель сільськогосподарського призначення: проблеми реалізації та перспективи	397
96	Резцова Н. С., Марочко А. А. Напрями вдосконалення співпраці національної поліції із засобами масової інформації	401
97	Реуцьков О. Г. Особливості сучасного стану правового регулювання атестації працівників поліції	403
98	Рудь Ю. А., Одегова Л. Ю. Пути повышения эффективности международно-правовых механизмов защиты прав ребенка	408
99	Ус М. В. Деякі аспекти захисту прав та свобод людини в контексті діяльності адвоката в провадженні щодо оскарження індивідуальних та нормативно-правових актів	413
100	Федоряка В. С. Розвиток та взаємний вплив конституційної ідентичності ЄС та України	417
101	Яковлев П. О. Міністерство оборони та генеральний штаб Збройних Сил України як суб'єкти забезпечення інформаційної безпеки держави	420

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ФУНГЦИДІВ І СТИМУЛЯТОРІВ РОСТУ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ЗА ВИРОЩУВАННЯ СОНЯШНИКА

Домарацький Євгеній Олександрович

доктор сільськогосподарських наук,
доцент кафедри рослинництва, генетики,
селекції та насінництва, ДВНЗ «ХДАУ».

Козлова Ольга Павлівна

кандидат сільськогосподарських наук,
асистент кафедри рослинництва, генетики,
селекції та насінництва, ДВНЗ «ХДАУ».

м. Херсон, Україна

Вступ / Introductions Засобом регулювання вмісту поживних речовин у ґрунті, їх засвоєнню рослинами за різного співвідношення є система поживного режиму, який має істотний вплив на рівень забезпечення рослин основними елементами живлення. Але, практичний досвід дає можливість стверджувати, що не тільки мінеральні добрива вирішують всі питання, які пов'язані з оптимізацією поживного режиму. Впродовж всього періоду вегетації сільськогосподарські рослини доволі довгий час знаходяться у стані стресу, за таких умов зовнішнього середовища їх живлення істотно знижує свою ефективність. Основним завданням землероба є створення відповідних умов для найшвидшого виведення рослин зі стресового стану, або максимально нівелювати його вплив на рослинні організми.

Відома достатня кількість факторів, що викликає появу стрес-реакцій у рослин впродовж вегетаційного періоду. За характером впливу їх поділяють на хімічні (солі, гази, ксенобіотики); біологічні (негативний вплив шкідників, збудників хвороб, конкуренція з іншими рослинами) та фізичні (надлишок чи дефіцит вологи, температурного режиму, освітленості та радіоактивного

випромінювання). За цих умов необхідно застосовувати комплексні багатофункціональні препарати, які мають у своїй формуляції суміші органічних, гумінових і фульво-кислот, набір мікроелементів у хелатній формі, що відрізняє їх фунгіцидною дією та активізує мікроорганізми. Все це в кінцевому результаті призводить до стимуляції ростових процесів і подолання стресових явищ рослинних організмів.

Україна є одним із лідерів світового експорту продуктів переробки соняшнику. Оптимізована структура посівних площ для Степової зони – це неминучий компроміс між екологічними нормами та силою тяжіння ринкових відносин. Збільшення концентрації соняшнику в структурі посівних площ до 35% матиме негативний вплив на урожайність, яка знизиться за всіма біологічними та господарськими групами. Валовий збір зерна знизиться з 27,0 до 20,9 млн т, а насіння соняшника – зросте з 4,5 до 5,8 млн т. При цьому сумарна вартість валової продукції зернових і олійних культур знизиться на 6 млрд грн (з 74 до 68 млрд грн). На перший погляд, схема граничного насичення сівозмін соняшником не становить загрози, але такий підхід однозначно небезпечний з точки зору підсилення дії посухи та розповсюдження специфічних хвороб і шкідників.

Отже, для стабілізації високих і якісних врожаїв соняшника необхідно підвищувати стійкість рослин до несприятливих умов навколишнього середовища, і вирішальним чинником виступає збалансована система удобрення макро- і мікроелементами, яка відповідає потребам рослин на всіх етапах їх розвитку.

Мета роботи / Aim Обґрунтувати економічну ефективність застосування фунгіцидів і стимуляторів росту біологічного походження за вирощування соняшнику в незрошуваних умовах зони Степу.

Матеріали і методи / Materials and methods Польові дослідження були проведені в умовах дослідного полі ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет» впродовж 2016 – 2018 рр. Ґрунт дослідних ділянок – темно-каштановий солонцюватий. Вміст гумусу 2,5% в орному шарі ґрунту,

легкогідролізованого азоту – 35, рухомого фосфору – 32 та обмінного калію – 430 мг/кг ґрунту. Щільність складення метрового шару ґрунту - 1,35, а його твердої фази – 2,66 г/см³, загальна пористість – 49-50%.

Дослідне поле, в умовах якого були проведені дослідження, належить до зони Степу, клімат якої помірний та посушливий. Середньорічна температура повітря 10,3⁰С, а накопичення активних температур повітря починається з 3 декади березня й закінчується у 2 декаді листопада.

Експериментальні дослідження виконано шляхом проведення трьохфакторного польового дослідження:

- фактор А (екологічнобезпечні препарати): контроль (чиста вода), Фітоспорин, Фітоспорин / Гарт Супер, Фітоспорин / Агростимулін, Фіто Хелп, Фіто Хелп / Гарт Супер, Фіто Хелп / Агростимулін, Фітоцид – р, Фітоцид – р / Гарт Супер, Фітоцид – р / Агростимулін;
- фактор В (гібриди соняшника компанії «LG»): Тунка, LG 5580;
- фактор С (строки застосування препаратів): обробка насіння, фаза бутонізації).

Обробку насіння проводили згідно схеми дослідів – за добу перед висівом, позакореневий обробіток рослин – у фазу бутонізації (9-10 пар справжніх листків). Розміщення ділянок було проведено за методом розщеплених блоків.

Результати і обговорення / Results and discussion. До складу прямих витрат на вирощування соняшника було включено витрати, пов'язані з орендою земельних ділянок, вартість паливно-мастильних матеріалів, використаних в технологічних схемах вирощування культури, насінневого матеріалу, мінеральних добрив, засобів захисту рослин, оплату праці, податкові збори та нарахування, а також інші прямі витрати.

Для проведення економічної оцінки було прораховано виробничі витрати та вартість одержаної основної продукції. На основі цих складових було визначено основні економічні показники (чистий прибуток і рівень

рентабельності), за якими було оцінено ефективність тієї чи іншої технології вирощування соняшника.

Застосування біопрепаратів пов'язано з необхідністю збільшення виробничих витрат. Біопрепарати – це речовини, які мають невисоку реалізаційну ціну. Розрахунок вартості препаратів для обробки насіння і рослин соняшника наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок вартості препаратів (ціни на 01.01.2019 р.)

Препарати	Ринкова вартість, грн/л	Доза препарату		Вартість на 1 га, грн	
		на 1 т. насіння, л	на 1га посіву, л	обробка насіння	обробка рослин
Фітоспорин	160	0,15	0,4	2,4	64
Фіто Хелп	384	0,8	0,5	30,7	192
Фітоцид - р	320	0,15	0,3	4,8	96
Гарт Супер	820	0,02	0,8	3,2	656
Агростимулін	1920	0,02	0,2	3,9	384

Для одержаних результатів треба додати вартість обробки посіву. Обприскування рослин соняшника за витрати 200 л/га робочого розчину коштує 280 грн/га. Тому загальні витрати по використанню препарату Фітоспорин становитимуть 344; Фіто Хелпу – 472; Фітоциду -р – 376 грн/га. Стимулятори вносили одночасно з біофунгіцидами, а тому додаткових витрат не виникало.

Основна мета економічної оцінки – це порівняння вартості одержаної продукції і виробничих витрат. В таблиці 2 наведено розрахунок вартості одержаної продукції.

Розрахунок вартості продукції з визначенням показників якості наступний: за цінову константу встановлено ціну соняшнику з вмістом жиру в насінні 48%. За зниження олійності насіння на 1%, ціна продукції буде знижуватися відповідно на 2,08%, і навпаки, за більш високої олійності насіння ціна буде відповідно вищою. Але зараз така система відсутня, тому для проведення аналізу було встановлено середню закупівельну ціну 10200 грн/т.

Важливим елементом економічного аналізу є розрахунок прямих виробничих витрат. Для цього спочатку визначили згідно технологічної карти загальні витрати на вирощування, збирання і транспортування продукції соняшника та додаткових витрат, пов'язаних з придбанням і внесенням препаратів, а також із збиранням і транспортуванням додаткової продукції. До різниці по витратам також відносимо вартість насіння гібридів Тунка – 3200 грн/п.о. (150 тис. насінин) та LG 5580 – 3300 грн/п.о.

Таблиця 2

**Вартість одержаної продукції соняшника залежно від біопрепаратів
(середні за 2016 -2018рр)**

Препарати	Строки застосування	Тунка			LG 5580		
		урожайність, т/га	вартість 1 т насіння, грн	вартість продукції, грн/га	урожайність, т/га	вартість 1 т насіння, грн	вартість продукції, грн/га
Контроль (чиста вода)		2,26	10200	23052	2,81	10200	28662
Фітоспорин	насіння	2,4	10200	24480	2,86	10200	29172
	бутонізація	2,55	10200	26010	3,35	10200	34170
Фіто Хелп	насіння	2,43	10200	24786	2,85	10200	29070
	бутонізація	2,52	10200	25704	3,39	10200	34578
Фітоцид - р	насіння	2,34	10200	23868	2,91	10200	29682
	бутонізація	2,39	10200	24378	3,39	10200	34578
Фітоспорин / Агростимулін	насіння	2,50	10200	25500	3,28	10200	33456
	бутонізація	3,02	10204	30804	3,65	10200	37230
Фітоцид -р / Агростимулін	насіння	2,50	10200	25500	3,43	10200	34986
	бутонізація	2,68	10200	27336	3,89	10200	39678

Вартість виробничих витрат відносно варіантів дослідів, відповідала сумі – 12368 грн/га. У подальших розрахунках додавали до цієї суми вартість додаткових витрат. В таблиці 3 наведено рівень витрат для кожного варіанту дослідів.

Різниця за прямим виробничим витратам між контролем та варіантами досліду, у максимумі у гібриду Тунка досягає 1169 грн/га, а у гібриду LG 5580 – 124 грн/га.

Таблиця 3

Рівень прямих виробничих витрат по виробництву соняшника залежно від гібридів і препаратів (середні за 2016-2018 рр.), грн/га

Препарати	Строки застосування	Тунка				LG 5580			
		загальні витрати	придбання і внесення препаратів	збирання додаткового урожаю	всього	загальні витрати	придбання і внесення препаратів	збирання додаткового урожаю	всього
Контроль (чиста вода)		12368	-	-	12368	12408	-	-	12408
Фітоспорин	1*	12368	2	147	12517	12408	2	244	12654
	2*	12368	344	301	13013	12408	344	356	13108
Фіто Хелп	1	12368	31	124	12523	12408	31	201	12640
	2	12368	472	317	13157	12408	472	401	13281
Фітоцид - р	1	12368	5	131	12504	12408	5	188	12601
	2	12368	376	340	13084	12408	376	421	13205
Фітоспорин / Агростимулін	1	12368	7	388	12763	12408	7	408	12823
	2	12368	728	441	13537	12408	728	513	13649
Фітоцид – р / Агростимулін	1	12368	9	369	12746	12408	9	481	12898
	2	12368	472	408	13248	12408	472	506	13386

Примітки: 1* - обробка насіння; 2* - обробка рослин у фазі бутонізації.

Висновки Conclusions Головним показником економічної доцільності того чи іншого заходу є чистий прибуток, який визначає реальну різницю між вартістю одержаної продукції та рівнем виробничих витрат. За три роки польових досліджень, абсолютного максимуму цей показник досягнув у гібриду LG 5580 за внесення в фазу бутонізації біофунгіциду Фітоцид - р зі стимулятором Агростимулін, і становив 26292 грн. В даному випадку

собівартість була найменшою 3441 грн, а рівень рентабельності – найвищим 196%.

На посівах гібриду Тунка варіант з комбінацією Фітоцид - р / Агростимулін теж дав позитивний результат, але він дещо поступався комбінації препаратів Фітоспорин / Агростимулін, так чистий прибуток – 14088 грн, собівартість – 4943 грн., а рентабельність – 106 %.

В цілому цей аналіз дає можливість переконатись у тому, що додаткові витрати, пов'язані з придбанням і застосуванням препаратів, окуповуються одержаною прибавкою урожаю.

ПРОЯВУ ПАТОГЕНЕЗУ ХВОРОБ КОРЕНЕПЛОДІВ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ, СПРОВОКОВАНИХ ФАКУЛЬТАТИВНИМИ ПАТОГЕННАМИ

Запольська Наталія Миколаївна

к.с.-г.н., старший науковий співробітник,

Шендрик Катерина Миколаївна

к.б.н., доцент

Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України
м. Київ, Україна

Вступ. У сучасних умовах господарювання відмічається значне посилення дії біогенних та абіогенних факторів, які вводять рослини у стресовий стан під час вегетації, погіршують фітосанітарію ґрунтів, їх родючість в агроценозах шляхом накопичення шкідливої та токсичної мікобіоти, у тому числі збудників хвороб кореневої системи, що негативно позначається на формування урожайності. Особливою культурою, яка потерпає від цього – є цукрові буряки

Мета роботи. Метою роботи було перш за все встановлення масштабу, характеру поширеності та етіології захворювань кореневої системи цукрових буряків за сучасних принципів формування шкідливої токсинуотворюючої ґрунтової біоти.

Матеріали та методи. Дослідження проводились на Уладово-Люлинецькій дослідно селекційній станції (УЛДСС, Вінницька обл.), Веселоподільській ДСС (ВПДСС, Полтавська обл.), Іванівській ДСС (ІДСС, Сумська обл.). Розвиток хвороб цукрових буряків визначали за ДСТУ 6058-2008. Для ідентифікування видів грибів користувались визначниками В.Й. Білай (1977), М.М. Підопличко (1977)

Результати роботи. Однією із характерних особливостей любого захворювання є його багаторічна та сезонна (річна) динаміка. Проаналізувавши результати досліджень минулих років (1974-1975) у 12 областях України, відмічалася незначна ураженість коренеплодів цукрових буряків гнилями та звичайною паршою. Гнилі проявлялися лише локально або на поодиноких рослинах. Наприклад, характер ураженості гнилями коренеплодів сортів Білоцерківської селекції в основному проявлявся осередками, що вказувало на незадовільні ґрунтові умови їх вирощування. У сортів Верхняцької та Ялтушківської селекції гнилі проявлялися дифузно, на поодиноких рослинах, що засвідчувало неоднакову уразливість окремих сортів у різних регіонах.

Слід зазначити, що в ті роки бурякосійні господарства чітко дотримувалися всіх агротехнічних вимог щодо вирощування культури, а саме: проводилася осіння глибока оранка під яку обов'язково вносилися гній від 30 до 50 т/га, НРК у відповідних дозах і обов'язково попередниками та передпопередниками були культури рекомендовані для кожного регіону.

При цьому в Україні ураженість однонасінних сортів цукрових буряків у кінці вегетації становила: паршою звичайною – 7%; гнилями (під загальною назвою) – до 2,5%; дуплистих – до 1%.

Домінуючими збудниками гнилей були гриби *Phoma betae* Frank, *Botrytis cinerea* Pers, у меншій мірі – окремі види *Fusarium* Link.

Відмічалася і диференціація в ураженості сортів. Більш уразливими виявилися сорти та гібриди Уладівської селекції, на яких фіксувалося до 6% уражених коренів, у сортів Ялтушківської та Білоцерківської селекції відмічалася до 3% уражених коренеплодів найменш уразливими були сорти Верхняцької селекції – 1,8%.

Простежувалося, що ураженість хворобами кореневої системи сортів однієї й тієї ж селекції, які висівалися в одному й тому ж регіоні, але на різних ґрунтах, була не однаковою. Наприклад, у Тернопільській області на підзолистих ґрунтах розвиток гнилей коренеплодів цукрових буряків становив 1%, в той час на деградованому чорноземі Львівській області цей показник був значно вищим і становив 6%.

Упродовж останніх років (2001-2018 рр.) все частіше на коренеплодах відмічаються інфекційні захворювання, причиною розвитку яких, насамперед, є значна інфікованість ґрунтів на фоні погіршення їх родючості. Супроводжується це і поширенням вогнищ токсикозів, у яких суттєво знижується стійкість рослин до збудників хвороб кореневої системи. Така картина особливо проявлялася при невдалому виборі гібридів цукрових буряків, коли в поєднанні з несприятливими агрокліматичними умовами виникає раннє ураження їх патогенами, яким властиво на протязі вегетації провокувати розвиток хвороб коренеплодів.

Порівнюючи дані щодо розвитку хвороб коренеплодів у 80-х роках минулого століття з показниками останніх років можна констатувати посилення їх розвитку майже у 5 разів. Проте істотно змінилася картина щодо поширеності хвороб коренеплодів цукрових буряків і за останні роки спостережень. Значне зменшення площ цукрових буряків та домінування при цьому гібридів іноземної селекції призвело до чіткої тенденції посилення розвитку хвороб, зокрема гнилей, що тісно пов'язано зі збільшенням частки посівів іноземних гібридів.

За роки спостережень ураженість коренеплодів цукрових буряків гнилями різних видів, паршою звичайною, поясковою та бородавчастою,

бактеріозом, некрозом судинної системи, дуплистістю та іншими хворобами, в середньому, становила 38,1%. Більша частина із них припадала на хвороби, збудниками яких були або ж домінували у складі збудників факультативні сапрофітні гриби фузарії – понад 25%, у меншій мірі ризоктонія – 7,0%.

Результати спостережень за розвитком поширених хвороб коренеплодів в Україні дають змогу говорити про те, що більш інтенсивно проявлялася парша звичайна, пояскова, бородавчата, якими щорічно уражувалося понад 9% коренів. У незначній мірі парші поступалися ризоктоніози (бура та червона гнилі), якими уражувалося до 7% рослин цукрових буряків. Понад 3% коренеплодів мали ознаки фузаріозної гнилі. Така ж кількість уражених коренеплодів зафіксована з некрозом судинних пучків та фузаріозною жовтяницею. Майже 4,0% коренеплодів уражувалося хвостовою гниллю, переважно фузаріозного, у меншій мірі бактеріального походження. Щорічно на коренеплодах проявлялася дуплистість, яка досить часто була причиною їх загнивання. Більшість коренеплодів мали дупла інфіковані факультативними грибами р. *Fusarium spp.*, *Penicillium spp.*, *Gliocladium spp.*, муковоривими та бактеріями. Незначна кількість коренів (1,4%) уражувалися бактеріозами.

У багаторічній динаміці розвитку хвороб, зафіксованих у різних агроекологічних зонах, простежувалися деякі зональні закономірності. Представляють їх за характером прояву як безперервний та нерівномірний процес з постійним рівнем патогенезу, що різниться між зонами (табл. 1).

Аналізуючи дані, наших досліджень у різних зонах бурякосіяння представлені у таблиці 3.2 щодо розвитку хвороб коренеплодів слід зазначити, що більш інтенсивно хвороби проявлялися у господарствах зони Лісостепу. Відмічено чітку тенденцію до посилення розвитку хвостової гнилі, ризоктоніозів у господарствах зони Полісся, тобто західних областей України. Розвиток фузаріозної гнилі, некрозів судинно-волокнистих пучків як фузаріозного так і бактеріального походження та парші звичайної був дещо сильнішим у господарствах Степової зони (Кіровоградська, Миколаївська, Херсонська та Одеська області). У господарствах зони Лісостепу, куди

відносяться і дослідні станції – Уладово-Люлинецька, Веселоподільська та Іванівська розвиток хвороб залишався значним і стабільним.

Таблиця 1

Поширеність хвороб коренеплодів цукрових буряків у різних екологічних зонах України (2001-2012, 2017-2018 рр.)

Зони	Поширеність хвороб коренеплодів, %					
	хвостова гниль	фузаріозна гниль	ризоктоніози	парша звичайна	некроз судинних пучків	дуплистість
Степ	3,3	3,6	3,6	5,5	3,9	3,9
Лісостеп	3,8	3,2	7,6	6,2	3,9	4,5
Полісся	4,6	2,5	6,1	4,2	2,3	4,5

Слід зазначити, що Лісостеп, відповідно до зволоженості ґрунту поділяється на зони достатнього і недостатнього зволоження, де розвиток хвороб коренеплодів був неоднаковим (табл. 2).

Таблиця 2

Поширеність хвороб коренеплодів цукрових буряків у різних зонах Лісостепу (2001-2012, 2017-2018 рр.)

Хвороби коренеплодів	Зона достатнього зволоження	Зона недостатнього зволоження
	Поширеність хвороб, %	
Фузаріозна гниль	2,2	5,0
Ризоктоніози	5,1	3,2
Хвостова гниль	7,0	3,4
Парша звичайна	8,0	6,0
Некроз судинно-волокнистих пучків	1,0	3,1
Дуплистість	8,2	4,0

Порівнюючи дані щодо ураженості коренеплодів хворобами в господарствах двох різних за зволоженням зонах Лісостепу (господарства Вінницької та Полтавської обл.) прослідковується той факт, що у зоні

достатнього зволоження розвиток ризиктоніозів був більшим в 1,6 раз порівняно з цим показником у зоні недостатнього зволоження. За достатнього зволоження ґрунту майже вдвічі посилювався розвиток хвостової гнилі та дуплистості порівняно з зоною недостатнього зволоження.

У той же час розвиток фузаріозної гнилі, некрозів судинної системи сильніше проявлявся у зоні, яка характеризувалася недостатнім зволоженням та підвищеними температурами, тобто зумовлювався умовами, сприятливими для активізації багатьох видів ґрунтових грибів фузарій та бактерій.

Аналогічна картина спостерігалася у дослідях на УЛДСС, ВПДСС та ІДСС, які розташовані у зонах достатнього, недостатнього та нестійкого зволоження відповідно. Найбільш інтенсивно хвороби поширювалися у зоні достатнього зволоження (УЛДСС) у середньому до 35,5% уражених коренеплодів, тоді як на ІДСС та ВПДСС, ці показники були меншими в 1,9 і 1,5 рази відповідно. Слід зазначити, що як у зоні нестійкого так і зоні недостатнього зволоження домінували хвороби фузаріозного походження.

Висновок. Таким чином, хвороби коренеплодів в Україні є досить поширеним та шкодочинним явищем, що заслуговує на увагу практично в усіх агроекологічних зонах. Зменшити шкідливість тієї чи іншої гнилі можна, перш за все, шляхом ідентифікування хвороби та використання ряду агротехнічних заходів, зокрема: дотримання насичення сівозміни, виборі культур-попередників, обробітку ґрунту, що знижують інфекцію ґрунтових факультативних патогенів, токсичних видів грибів, а також висіванням гібридів адаптованих до умов конкретного регіону.

БЛОК-СТАНОК ДЛЯ ДВОФАЗНОГО УТРИМАННЯ СВИНЕЙ

Іванов Володимир Олександрович,

Д.С.-Г.Н., С.Н.С.

Онищенко Андрій Олексійович,

К.С.-Г.Н., С.-Н.С.

Григоренко Валерій Леонідович,

здобувач

Інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН

Вступ. У сучасному свинарстві в основному застосовуються два типи технологій – трифазна і двофазна. За трифазною технологією поросят-сисунів утримують в свинарниках-маточниках, після відлучення від свиноматок їх переводять в свинарники для дорощування, а потім – у приміщення для відгодівлі. В результаті зміни трьох типів приміщень та дворазового перегрупування у тварин виникає стресовий стан організму, що призводить до зниження потенційної продуктивності. Двофазна технологія виробництва свинини є оптимальнішою, так як поросята утримуються в одному приміщенні в маточних станках до 90-120 денного віку. За такою технологією зменшується число перегрупувань і конфліктних ситуацій, що позитивно впливає на розвиток молодняку та ефективність оплати корму продукцією.

Крім того, в цій технології закладені умови для безстресового утримання молодняку після переведення в групові станки для послідувочої відгодівлі. Але для цього необхідно створити певні умови під час вирощування поросят в маточних станках. Такі умови можуть бути створені за рахунок спеціального станкового обладнання для утримання свиноматок з поросятами та подальшим їх дорощуванням.

Мета роботи – розробити станок для двофазного утримання молодняку свиней, який би забезпечував комфортні умови їх утримання та сприяв створенню безконфліктного співіснування декількох гнізд поросят в процесі вирощування і дорощування з метою подальшого їх об'єднання на відгодівлі.

Матеріал і методи. В процесі проведення технологічних досліджень були використані такі методи і прийоми: монографічний (результати проведених досліджень організаційно-технологічних умов господарства) та

економіко-статистичний аналіз станків різних конструкцій і встановлення раціонального варіанту станка для поросят-сисунів і відлучених поросят.

Результати та обговорення. Для вирішення поставленої задачі нами розроблено станок, який виконується у вигляді чотирьохсекційного квадратного блоку, в середині якого розміщена годівниця з центрально розташованим пірамідальним конусом, грані якого утворюють задні стінки чотирьох корит, а їх передні стінки обладнані відкидними бортами. Крім того, між задніми і передніми стінками чотирьох корит, закріплені на пружинних фіксаторах тимчасові поділювачі. Причому, кожна секція квадратного блоку обладнана трансформуючим фіксуєчим боксом і трансформуючою внутрішньою перегородкою, обладнаною решітчастими дверцятами, трансформуючим термобудиночком, трансформуючою бункерною самогодівницею і трансформуючою автонапувалкою.

Блок-станок містить годівницю 1 з пірамідальним конусом 2, грані якого утворюють задні стінки 3 чотирьох корит 4 і обладнаних відкидними бортами 5 із засувами 6 і тимчасовими поділювачами 7, закріплених на пружинних фіксаторах 8, автонапувалкам 9 встановленими на рамі 10. До останньої примикають секції 11, 12 і 13, 14, кожна з яких має бокси 15 з трансформуючими перегородками 16 і 17, задні 18, низькі бокові 19 і високі бокові 21 огорожі з дверцятами 20, термонавіси 22, самогодівниці 23 і автонапувалки 24 для поросят, фіксатори 25, 26, 27, 28, решітчасту підлогу 29 і дверцята 30.

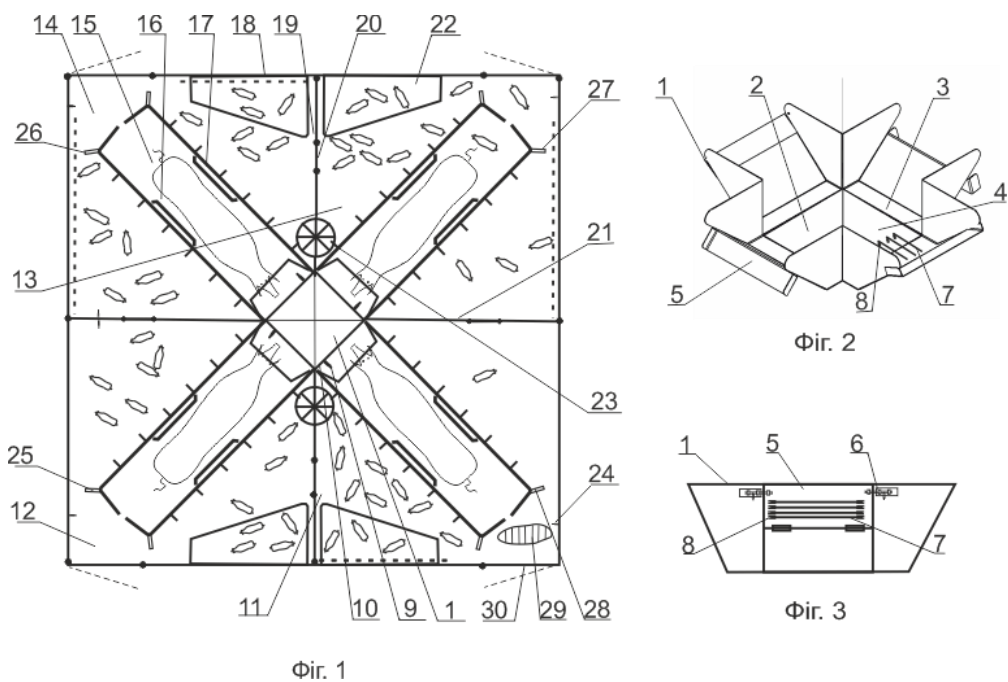

Рис. 1. Блок-станок для двофазного утримання свиней: фіг. 1 - загальний вигляд блок-станка, фіг. 2 і 3 – годівниця для свиноматок і поросят

Станок працює наступним чином. Спочатку перегородки 16 боксів 15 секцій 11, 12 і 13, 14 за допомогою нижніх фіксаторів 25, 26, 27, 28 від'єднують від решітчастої підлоги 29 піднімають у вертикальне положення і закріплюють спеціальними фіксаторами на рамі 10 і через дозатор ланцюгово-шайбового транспортера подають комбікорм у годівницю 1, який падаючи на пірамідальний конус 2 рівномірно зсувається у корито 4 по граням, що утворюють задню стінку 3.

Далі свиноматку за декілька днів перед опоросом заганяють в станок через дверцята 30, що встановлена у задніх огорожах 18 і фіксують у боксах 15. Для цього перегородки 16 боксів 15 опускають до решітчастої підлоги 27 і закріплюють нижніми фіксаторами 25, 26, 27, 28. Зафіксовані таким способом свиноматки споживають комбікорм із корита 4 годівниці 1 і п'ють воду із автонапувалок 9 встановлених на рамі 10. Решітчаста підлога 29 забезпечує чистоту в станку і спрощує прибирання гною.

У фіксуємих боксах 13 відбувається опорос свиноматок і подальше утримання до того часу поки у поросят не появиться «сторожовий рефлекс» і

вони будуть убезпечені від задавлення. Для розфіксації свиноматок перегородки 16 боксів 15 піднімають і вертикально закріплюють на рамі 10 верхніми фіксаторами 26.

В результаті такої операції секції 11, 12 і 13, 14 стають просторішими, що полегшує роботу оператора, та сприяє кращому моціону свиноматки.

Для забезпечення життєдіяльності поросят блок-станок обладнано термонавісами 22, які можуть підніматися на різну висоту, самогодівницями 23, трансформуючими автонапувалками 24. Починаючи з 14 дня оператор відкриває дверцята 20 надаючи можливість поросяттам сусідніх гнізд контактувати між собою та виявляти свій ієрархічний ранг.

Після вигону свиноматок із секцій 11, 12 і 13, 14 оператор піднімає перегородки 17 боксів 15 і вертикально закріплює на рамі 10 спеціальними фіксаторами.

Далі оператор піднімає термонавіси 22 і відводить високі бокові огорожі 21 до задніх огорож 18 в результаті чого відбувається повне об'єднання двох сусідніх гнізд.

За необхідності об'єднання трьох або чотирьох гнізд в одному блок-станку в секціях 11, 12 і 13, 14 всі бокові огорожі 19 і 21 відводять до задніх огорож 18 і фіксують. В результаті повної трансформації бокових огорож 19 і 21 значно покращуються умови для рухової і ігрової активності поросят.

Для годівлі поросят оператор завдяки засувкам 6 опускає відкидні борти 5, закріплює поділювачі 7 пружинними фіксаторами 8 і вмикає ланцюгово-шайбовий транспортер, який подає комбікорм у годівницю 1. Після закінчення дорощування поросят блок-станок приводять у початковий стан.

Як показали випробування блок-станка при об'єднанні чотирьох, трьох і двох гнізд поросят в підсисний період спостерігалася стабілізація ієрархічного стану впродовж 3-5; 2-4; і 1-3 дні і практично не змінювалася як в період дорощування, так і відгодівлі. Крім того, в блок-станку краще реалізується ігрова і кормова активність поросят, а також забезпечуються комфортніші умови для підсисних свиноматок. Свиноматки, які утримувалися у дослідному

блок-станку відпочивали 1252,5 і рухалися 187,5 хв. на добу. Контрольні аналоги, які утримувалися в станках фірми «І-ТЕК Україна» відпочивали 1327,6 і рухалися 112,4 хв. на добу.

Висновки. Розроблений блок-станок забезпечує оптимальні умови для утримання підсисних свиноматок, спостерігалася стабілізація ієрархічного стану при об'єднанні гнізд в підсисний період, яка сприяє зменшенню конфліктних ситуацій в процесі дорощування, а також при переведенні сформованих груп тварин на відгодівлі.

РОЗРОБКА ПРИСТРОЮ ДЛЯ СТИМУЛЯЦІЇ КОРМОВОЇ ТА ІГРОВОЇ АКТИВНОСТІ СВИНЕЙ

Іванов Володимир Олександрович,

Д.С.-Г.Н., С.Н.С.

Онищенко Андрій Олексійович,

К.С.-Г.Н., С.-Н.С.

Конкс Тетяна Миколаївна,

аспірант

Інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН

Вступ. Вирощування відлучених поросят є одним із складних технологічних процесів у свинарстві. Аналіз джерел літератури свідчить про те, що адаптація до нових умов часто супроводжується розвитком стресового стану, що негативно впливає на продуктивність та якість продукції. Найбільш виразно адаптація у поросят проявляється в перші 10 днів після відлучення, коли на них діють ряд стрес-факторів (відсутність свиноматки, різка зміна умов годівлі та утримання, перегрупування, встановлення ієрархії, тощо). В результаті стресу спостерігається зниження енергії росту, захворювання і

навіть смерть. Тому зусилля операторів повинно бути спрямовано на максимальне ослаблення та усунення негативних факторів, що загострюють стрес.

Метою роботи була розробка пристрою для стимуляції кормової та ігрової активності свиней, що сприятиме покращенню їх адаптаційної здатності.

Матеріали і методи досліджень. При розробці пристрою враховували орієнтувальню-дослідницьку, тактильно-рухову та ігрову поведінку поросят та їх цікавість до нових предметів.

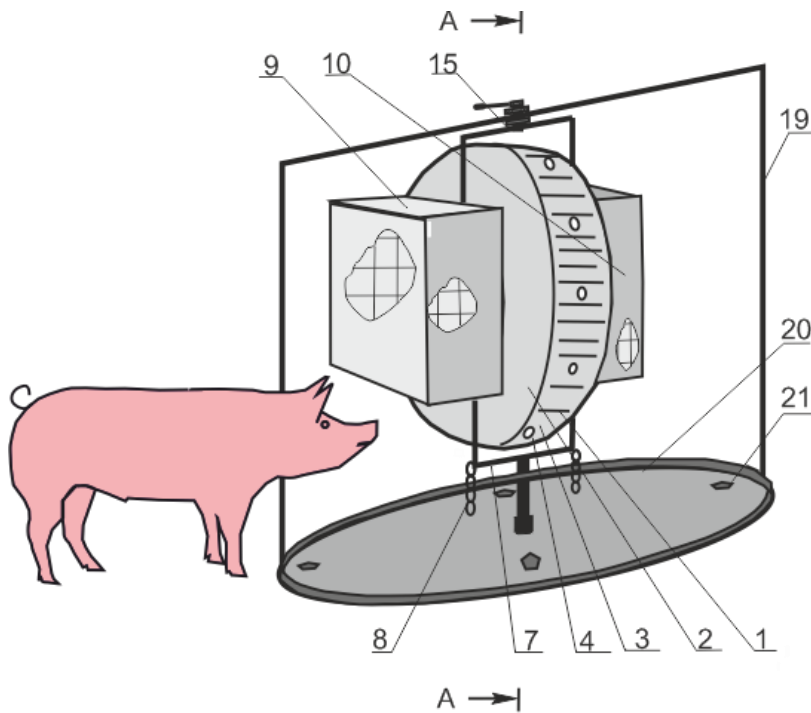
Результати й обговорення. Розроблений нами пристрій має циліндр з кормовою приманкою і його закріплюють на горизонтальних вісях з підшипниками в середині внутрішньої рами, яка має верхню і нижню вертикальні вісі з підшипниками вставленими у зовнішній рамі, що приєднана до бетонного піддону. Крім того, обід барабану містить завантажувальну заслінку і отвори для висипання кормової приманки, а зовнішня рама – металеві ланцюги для гри.

На рис. 1 показано пристрій в оксонометричній проекції; на рис. 2 – розріз А–А (рис. 1); на рис. 3 - розріз Б–Б (рис. 2).

Пристрій містить циліндр 1, що має бокові стінки 2, обід 3 з перфораціями 4 і завантажувальною заслінкою 5, порожнину 6, внутрішню раму 7 з закріпленими ланцюгами 8, решітчастими контейнерами 9 і 10, горизонтальними вісями 11 і 12 з підшипниками 13 і 14 і вертикальними вісями 15 і 16 з підшипниками 17 і 18 закріпленими відповідно на зовнішній рамі 19 і кориті 20 та кріплення 21.

Дія пристрою відбувається наступним чином. Спочатку його фіксують до підлоги спеціальним кріпленням 21, далі у порожнину 6 циліндра 1 через завантажувальну заслінку 5 насипають кормову приманку (наприклад, смакові гранули, жолуді, тощо), а в решітчасті контейнери 9 і 10 – сіно або зелену масу люцерни).

Тварини внаслідок прояву орієнтувального рефлексу підходять до пристрою, обстежують його, обнюхують і штовхають рилом обід 3 циліндра 1, який обертається завдяки горизонтальним вісям 11 і 12, вставлених у підшипники 13 і 14 бокових стінок 2 на внутрішній рамі 7, в результаті чого із порожнини 6 через перфорації 4 у піддон 20 висипається невелика кількість кормової приманки. В результаті тварини швидко її споживають і знову обертають циліндр 1 для отримання нової порції кормової добавки. Наступним фактором, який стимулює кормову активність є решітчасті контейнери 9 і 10, заповнені сіном люцерни (або зеленою масою люцерни в літній період). У процесі споживання грубого або зеленого кому контейнери 9 і 10 повертаються в різні сторони, що приваблює та заохочує тварин до гри.

Фіг.1

Рис. 1. Загальний вигляд пристрою

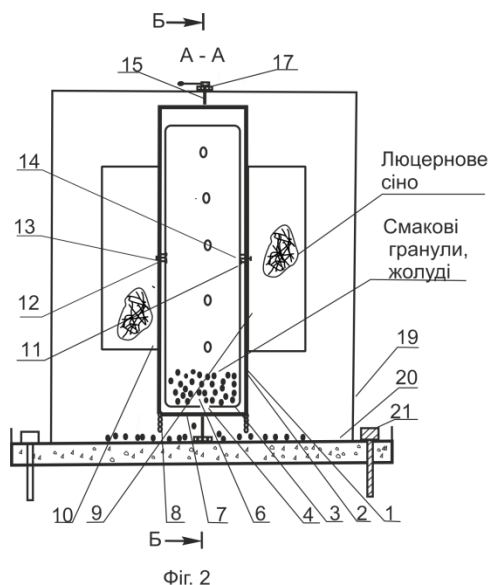

Рис. 2. Розріз А–А на фіг 1

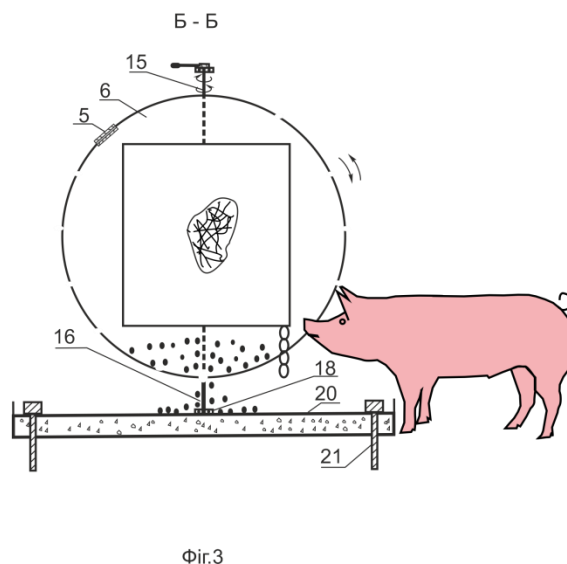

Рис. 3. Розріз Б–Б на фіг. 2

Стимулом до ігрової поведінки слугують ланцюги 8, які закріплені на внутрішній рамці 7, а також решітчасті контейнери 9 і 10, які завдяки підшипникам 17 і 18 можуть обертатися в горизонтальній площині при штовханні рилом тварини.

Виробнича перевірка розробленого пристрою показала ефективність його використання при дорощуванні поросят. Так, у тварин дослідної групи покращилась адаптаційна здатність, порівняно з контрольною. Це виражалось у більшому споживанні корму за добу на 18 % і внаслідок чого на кінець періоду дорощування тварини дослідної групи переважали контрольних аналогів на 13 % ($p \leq 0,0001$) за показником живої маси.

Висновок. Розроблений пристрій наближає тварин до природних умов утримання й годівлі, він краще заохочує поросят до ігрової, кормової та пошукової активності, що покращує адаптаційну здатність тварин і може бути рекомендованим для застосування в промислових комплексах як елемент органічного свинарства.

АКУМУЛЮВАННЯ РАДІОНУКЛІДІВ ОВОЧЕВИМИ КУЛЬТУРАМИ, ЩО ВИРОЩЕНІ НА ҐРУНТАХ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Кухнюк Оксана Володимирівна

аспірант

Уманський національний університет садівництва

м.Умань, Україна

Коцюрба Володимир Полікарпович

к.м.н., викладач

Черкаська медична академія

м.Черкаси, Україна

Вступ. У даний час найважливіша проблема сільського господарства в умовах забруднення ґрунту радіоактивними елементами – максимально можливе зниження надходження цих речовин у рослинницьку продукцію і запобігання накопичення їх в організмі людини. Вирішення цього завдання пов'язане з комплексом заходів, які необхідно проводити у сільському господарстві. Крім того, підставою для проведення даних заходів є збільшення захворюваності, вроджених вад і смертності у населення, що проживає на забруднених територіях.

Головним джерелом іонізуючого опромінення людини є споживання сільськогосподарської продукції, одержаної на радіоактивно забруднених територіях. Радіонукліди по ланцюжку ґрунт-рослина потрапляють в організм людини, де накопичуються і негативно впливають на стан здоров'я.

На сьогодні мешканці Правобережного Лісостепу України понад половини загальної дози опромінення одержують внаслідок внутрішнього опромінення, тобто за рахунок радіоактивних речовин, що надходять в організм з продуктами харчування.

Оскільки впливати на рівень зовнішнього опромінення людини практично неможливо, обмежити додаткове опромінення можна за рахунок зменшення надходження радіонуклідів із рослинною їжею. Фактично відповідальність за

радіаційну безпеку населення покладається на виробників продуктів харчування, зокрема працівників сільського господарства.

У сучасних умовах сільськогосподарське виробництво повинно вестись за новітніми технологіями, які б сприяли максимальному зменшенню міграції радіонуклідів за харчовим ланцюжком ґрунт-рослина-продукти рослинного походження, а також виключати можливість збільшення площі забруднених радіонуклідами територій та за можливості гарантували повну радіаційну безпеку населення, що мешкає і працює у цих регіонах.

Міграція радіонуклідів із ґрунту в рослини залежить від комплексу факторів: фізико-хімічні форми радіонуклідів, агрохімічні властивості ґрунту, біологічні особливості рослин та агротехніка вирощування культур.

Мета роботи - провести оцінку стану ґрунту, продукції рослинництва, овочівництва за вмістом радіонуклідів, вирощених в умовах Правобережного Лісостепу України.

Завдання досліджень: виявити особливості накопичення радіонуклідів у ґрунті при різних умовах техногенного впливу (різний рівень хімізації в рослинництві, автотранспортне і промислове навантаження); вивчити стан ґрунтів на предмет вмісту радіонуклідів у приміських господарствах овочівницького напрямку; дослідити овочеву продукцію, вирощену в умовах Правобережного Лісостепу України, на забруднення їх радіонуклідами.

Матеріали і методи дослідження. Проводилися комплексні дослідження із застосуванням традиційних і сучасних методів. Серед яких – польовий метод, лабораторний метод (фізико-хімічний). Зокрема, визначення радіонуклідів проводили на спектрометрі: цезій-137 визначали на спектрометрі енергії гамма-випромінювання сцинтиляційний СЕГ-001 «АКП-С», а стронцій-90 – на спектрометрі бета-випромінювання СЕБ-01.

Аналіз отриманих результатів проводили аналітично.

Результати і обговорення. За характером розподілу в організмі людини всі радіонукліди поділяються на дві групи. До першої належать такі, що рівномірно або відносно рівномірно розподілені по всьому організму –

^3H , ^{32}Na , ^{86}Rb , ^{95}Nb , ^{134}Cs , ^{137}Cs та ін. Другу складають ті, що вибірково або переважно накопичуються в окремих органах і тканинах, – так звані органотропні радіонукліди. Так, у щитоподібній залозі спостерігається накопичення ізотопів йоду, найбільш вагомим серед яких є ^{131}I ; у кістках – ^{32}P , ^{45}Ca , ^{90}Sr , ^{140}Ba , ^{239}Pu ; у печінці – ^{64}Mg , ^{147}Nd , у нирках – ^{99}Mo , ^{121}Te , ^{125}Te . Ця природна властивість радіонуклідів, зокрема з урахуванням практичної можливості і вартості їх виробництва (штучного отримання), використовується в медицині з метою діагностики і лікування деяких захворювань.

У результаті проведених нами досліджень встановлено стан забруднення радіонуклідами Cs–137 та Sr–90 ґрунтів Правобережного Лісостепу України та овочевої продукції, вирощеної на них. Аналіз показав, що вміст радіонуклідів Cs–137 і Sr–90 не перевищують допустимих норм.

Таблиця 1

Вміст радіонуклідів у ґрунтах

Радіонукліди	Черкаський район	Канівський район	Уманський район	Чигиринський район
Cs-137, Ки/км ²	0,0025-0,0079	0,015-0,040	0,0030-0,0070	0,0049-0,0067
Sr-90, Ки/км ²	0,0010-0,0019	0,0010-0,005	0,0010-0,0018	0,0012-0,0017

Аналіз результатів досліджень ґрунтів взятих із городніх ділянок мешканців підтверджує наявність радіонуклідів в усіх пробах, хоча величини їх набагато нижчі від нормативів НТД (Табл.1).

У досліджених зразках картоплі моркви, буряку і капусти вміст радіонуклідів Cs–137 та Sr–90 не перевищує допустимі рівні згідно Наказу МОЗ України від № 368 «Про затвердження Державних гігієнічних правил і норм» та ДСТУ (Табл. 2).

На основі проведених теоретичних і експериментальних досліджень розроблено і рекомендовано сільськогосподарським товаровиробникам промислового, приватного і присадибного сектору вирощувати вітчизняні ранньостиглі сорти овочів.

**Середнє значення вмісту радіонуклідів у овочевих культурах
Черкаської області, 2019 рік**

Район / Зразки овочів	Черкаський		Канівський		Уманський		Чигиринський контрольний	
	Cs-137 Бк/кг	Sr-90 Бк/кг	Cs-137 Бк/кг	Sr-90 Бк/кг	Cs-137 Бк/кг	Sr-90 Бк/кг	Cs-137 Бк/кг	Sr-90 Бк/кг
	Фактично/ о/норма	Фактично/ норма	Фактично/ норма	Фактично/ норма	Фактично/ норма	Фактично/ норма	Фактично/ норма	Фактично/ норма
Картопля	2,96/60	0,64/20	3,14/60	0,63/20	2,84/60	0,58/20	2,76/60	0,51/20
Морква	2,81/40	0,53/20	3,1/60	0,61/20	2,43/40	0,69/20	1,95/40	0,47/20
Буряк	2,92/40	0,54/20	2,57/40	0,57/20	2,53/40	0,71/20	1,9/40	0,52/20
Капуста	2,97/40	0,5/20	2,93/40	0,71/20	2,81/40	0,62/20	2,5/40	0,61/20

Позитивним є той факт, що показники вмісту радіонуклідів за останні десятиліття є стабільними і притаманні для всіх територій області. Разом з тим проблема забруднення ґрунтів малими дозами радіонуклідів та відповідно перехід їх в рослинну продукцію з урахуванням природного ланцюга, не може спокійно сприйматися медиками та токсикологами, враховуючи постійне навантаження малими дозами людей за рахунок вживання найбільш поширених овочів, враховуючи їх кумулятивні та інші медико-біологічні наслідки.

Вплив малих доз радіації протягом довготривалого періоду на здоров'я великих груп населення, особливо дитячого, є тим показником, що підтверджує масштабність та трагічність наслідків Чорнобильської катастрофи.

Висновки. Результати досліджень показали, що рівень забруднення радіонуклідами ґрунтів та овочевих культур не перевищують допустимих рівнів. Рівень забруднення радіонуклідами залежить від багатьох факторів, зокрема структури ґрунту, глибини взяття проби, рН та інше.

ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

ГРУППЫ КРОВИ У СОБАК

Влох Ілона Юрїївна,
здобувач вищої освіти СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія,
м. Полтава, Україна

Введення./Introduction. При важких травмах і пораненнях на полюванні або в боях між собаками чи хворобах виникає необхідність у переливанні крові для порятунку тварини. Для цих цілей підбираються донори крові. Інформація про групу ще потрібна при розведенні породи та для установки батьківства.

Як вже відомо, кров є основою життя організму. Вона забезпечує циркуляцію кисню, ферментів, електролітів, поживних речовин між тканинами. В її функцію також входить видалення надлишку води, мінеральних речовин, продуктів обміну через легені, нирки, кишечник .

Звісно, групи у собак відрізняються від людських. Вчені виділяють 11 основних груп, які відрізняються складом білків на поверхні еритроцитів і типу антигену. У системі позначення використовуються цифри 1-11 і букви латиниці A, Tr, B, C, D, F, J, K, L, M, N. Кров у більшій половині собак, незалежно від породи, визначається як 1-а чи А група. Група крові у собак і котів серйозно відрізняється. Наприклад, у котів розрізняють всього лише 3 групи і вони несумісні.

Мета роботи./Aim. Для уніфікації позначень антигенів у світовій практиці прийнята єдина міжнародна система групових антигенів крові собак «DEA» (Dog Erythrocyte Antigen – Еритроцитарний Антиген Собак). Система включає в себе вісім загальних груп крові: антигени DEA 1.1, 1.2, 3, 4, 5, 6, 7 і 8. Групи DEA1. 1-і DEA4 + вважаються універсальними для донорства. Однак не

варто забувати про індивідуальні особливості організму. Тест на сумісність потрібно провести обов'язково.

Яка група крові у собак найбільш універсальна?_Важливим є фактор DEA1.1, який заноситься в паспорт собаки. Він може бути позитивним і негативним. Половина тварин мають DEA1. 1+. Їм можна транспортувати кров будь-якої собаки, бажано з таким же фактором DEA1.1+. А ось ті, у кого DEA1.1— вважаються універсальними донорами .

Знаючи фенотип і в разі загрози життю вихованця, це дозволить прийняти швидке і вірне прийняття по застосуванню процедури переливання крові.

Матеріали і методи./Materials and methods. Якщо при переливанні (гемотрансфузії), використовувати донора з DEA1.1+, а реципієнта з DEA1.1—, то перший раз пройде успішно, так як відсутні антитіла до іншої крові. А до наступного разу у реципієнта вже з'являться антитіла.

Результати та обговорення./Results and discussion. При повторному переливанні можливі імунні реакції з важкими наслідками. Сумісність крові перевіряють змішуванням двох видів і спостерігають наявність антигенів. Або застосовують спеціальні тести сумісності. У будь-якому випадку перевірка на сумісність обов'язкова.

Резус фактор у собак, за прикладом людей, відсутній. Примітно, що собача кров не має відмінностей, пов'язаних з породою. Від Бассет-хаунда можна переливати, наприклад, Мопсу, а від Ескімоського шпіца можна Левретці за умови їх сумісності.

Висновки./Conclusions.Таким чином, зважаючи на вищевказане, можна зробити висновок про те,що у собак відомо поки 11 груп крові, при переливанні обов'язково треба провести тест на сумісність аби зберегти життя чотирилапого.

Пам'ятайте: «Ми повинні відповідати за тих,кого приручили».

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

БІОХІМІЧНА ОБРОБКА ПРИМІЩЕНЬ ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ ВИБОРУ ХІМІЧНИХ ЗАСОБІВ

Дубина Олександр Михайлович,

канд. хім. наук, доцент
Харківський національний
аграрний університет ім. В. В. Докучаєва
м. Харків, Україна

Ткаченко В'ячеслав Петрович,

канд. хім. наук, старш. наук. співробітник
НДІ мікрографії
м. Харків, Україна

Надточій Ірина Іванівна,

провідний інженер-технолог
НДІ мікрографії
м. Харків, Україна

Коровнікова Наталія Іванівна,

канд. хім. наук, доцент
Національний університет
цивільного захисту України
м. Харків, Україна

Вступ. Експлуатація приміщень для зберігання різноманітної продукції промисловості, сільського господарства та інших галузей людської діяльності потребує спеціальної їх підготовки у відповідності до цільових вимог. Одними з таких приміщень є сховища для документів страхового фонду документації України. Основною формою збереження інформації на сьогоднішній день в Україні залишається виготовлення і накопичення документів у вигляді мікрофільмів. Однією з головних небезпек для збереження таких носіїв в часі є зараження приміщень спорами пліснявих грибів, що приводить до появи плісняви і біологічних пошкоджень матеріалів, що зберігаються. Для мікрофільмів навіть незначні пошкодження призводять до непридатності

відтворення інформації, яка на них зберігається. Тому для унеможливлення таких процесів важливою задачею є розробка і впровадження засобів боротьби з шкідливою мікрофлорою.

Мета роботи. На сьогоднішній день в державній системі страхового фонду документації України визначений ряд фунгіцидів та розроблена технологія заходів направлених на антигрибковий захист приміщень, які використовуються для тимчасового та довготривалого зберігання мікрофільмів з інформацією. У рамках запропонованих прийомів виникає ряд проблем, серед яких можна виділити наступні:

- довгострокове використання одних і тих же хімічних засобів боротьби з біологічним забрудненням приміщень приводить до резистенції мікроорганізмів, тобто до їх здатності переносити значно більші концентрації препарату внаслідок мутаційних змін;
- деякі з препаратів, що показують ефективність протигрибкової дії, при їх використанні становлять небезпеку для здоров'я людей, що з ними працюють;
- у процесі довготривалого використання засобів дезінфекції деякі з них виказують негативний вплив на якісні показники плівок на триацетатній та поліетилентерефталевій основі;
- характеристики форм антигрибкових препаратів та параметри власне обробки потребують уточнення з урахуванням як типу діючої речовини так і якості біологічного забруднення.

З точки зору вирішення вказаних вище проблем нами досліджувався великий перелік препаратів дозволених Міністерством охорони здоров'я України для проведення дезінфекції приміщень спеціальних установ страхового фонду документації та баз зберігання архівних матеріалів.

Матеріали і методи. Нами був проведений аналіз препаратів з Державного реєстру дезінфікуючих засобів України з урахуванням таких основних критеріїв: 1) спектр актимікробної активності; 2) ефективну концентрацію активно діючої речовини; 3) режим і порядок проведення

дезінфекції; 4) відсутність шкідливої дії на матеріали, що зберігаються, а також на конструктивні матеріали, обладнання та апаратуру; 5) вартість препарату; 6) шкідливість для здоров'я людини; 7) режим і порядок дезінфекції; 8) засоби індивідуального захисту працівників у процесі обробки.

Результати і обговорення. Аналіз даних теоретичного та експериментального дослідження близько 90 засобів дали змогу систематизувати у вигляді таблиці за активно діючою речовиною ті препарати, які відповідають вимогам системи страхового фонду документації, у першу чергу стосовно безпеки мікрофільмів, та можуть бути рекомендованими для використання в процесах обробки приміщень спеціальних установ страхового фонду документації України. Для боротьби з резистентністю мікроорганізмів, нові штами яких виникають при зміні генома бактеріальної клітини в результаті спонтанних мутацій, була використана методика регулярної зміни складу дезінфікуючого засобу: так препарат на основі четвертинних амонійних сполук після трьох місяців використання змінюється на препарат на основі альдегідів, а той в свою чергу через три місяці замінюється таким, активно діючою речовиною якого є гуанідин.

Висновки. Отримані результати свідчать, що при використанні дезінфікуючих засобів для обробки приміщень спеціальних установ страхового фонду документації України з метою профілактики появи пліснявих грибів потрібно враховувати хімічний склад активно діючої речовини, її вплив на зображення, зафіксовані в у фотоемульсійному шарі мікрографічної плівки, а також на людину. При цьому важливим моментом є можливість проводити регулярну зміну препаратів з різною активно діючою речовиною для боротьби з резистентністю мікроорганізмів.

БІОЕКОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛУЧНИХ КВІТКОВИХ РОСЛИН ОКОЛИЦЬ С. ТИМКИ ОРЖИЦЬКОГО РАЙОНУ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Орлова Лариса Дмитрівна
доктор біологічних наук, професор
Потапова Анастасія Євгеніївна,
Хоменко Олена Олександрівна
Студенти

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна

Вступ. Серед природних біоценозів особливе місце займають лучні фітоценози. Багатство та різноманітність флористичного складу обумовлює важливість їх використання. Лучні рослини – цінний харчовий та кормовий продукт, сировина для різних галузей промисловості, для виготовлення будівельних матеріалів чи палива, також слід пам'ятати про їх фотосинтетичну та регулюючу функції. Лучна рослинність має вагоме ландшафтне і рекреаційне значення, є екотопом багатьох лікарських, цінних кормових і декоративних рослин, серед яких чимало видів, що включені до «Червоної книги України». Лукам, як екосистемам з певною структурною організацією властива ціла низка важливих функцій, які забезпечують стабільність біоценозів в цілому. Вони впливають на стабілізацію водного режиму і запобігають ґрунтовій ерозії. Природна лучна рослинність у пониженнях рельєфу виконує роль своєрідних фільтрів, включаючи у біологічний кругообіг набагато більше речовин, ніж агрофітоценози.

Ціль роботи. *Мета* даного дослідження — всебічне вивчення рослин заплавних лук околиць с. Тимки Оржицького району Полтавської області.

Матеріали та методи. Видовий склад лучної флори визначався польовим методом шляхом закладання пробних ділянок, особливості виявлених рослин в лабораторії за допомогою довідкової літератури.

Результати і обговорення. Серед лучних угідь різних регіонів України вчені виділяють різну видову насиченість квітковими рослинами. Л.Д. Орлова у своїй монографії наводить наслідки досліджень по окремих типах лук Лівобережного Лісостепу України і виділяє інтервал флористичного складу від 365 до 752 видів, результати Д.Я. Афанасьєва із співавторами, які указують 428 видів для лучних біогеоценозів України, А.В. Боговіна із співавторами – 500 видів та ін. Для кормових угідь Лісостепу України Б.Є. Якубенко вказує 21,6% лучних видів від загальної кількості флори. Автор пояснює велику кількість представників лучних фітоценозів регіону різними їх типами, які знаходяться в долинах річок, межиріч, балках, зниженнях, антропогенно порушених територіях, що відрізняються едафічними факторами та екологічними умовами, різними типами рослинності, досить великою територією, віком та геологічним минулим, інтенсивністю антропогенного впливу.

При дослідженні заплавного лучного фітоценозу околиць села Тимки Оржицького району Полтавської області нами виявлено 75 представників квіткових рослин, які належать до 23 родин. Найбільш чисельними виявилися такі родини: Айстрові (18), Злакові (8), Бобові (5), Губоцвіті (5), Капустяні (4), Шорстколисті (4), Розові (4). Решта родин: Берізкові, Геранієві, Ранникові, Зонтичні, Жовтцеві, Звіробійні, Гвоздикові, Кропивні, Подорожникові, Молочайні, Маренові, Плакунові, Холодкові, Жимолостеві та Гречкові містили по 1–2 види. Подібну систематичну структуру лучних фітоценозів взагалі та конкретних типів лук наводять інші дослідники.

Аналіз отриманих результатів по біоморфології виявлених рослин показав, що квітки у більшості жовті або білі дрібні, зібрані у суцвіття серед яких переважає китиця (12 видів), волоть (8 видів) та зонтик (7 видів). Стосовно типу плоду, то домінують такі як сім'янка (23 видів) та горішок (19 видів). Листки переважно чергові або супротивні, прості. Стебло у представників частіше всього прямостояче, без опушення, зеленого кольору. Домінує коренева система стрижневого типу.

За даними екологічного аналізу виявлено, що серед вивчених рослин переважають за відношенням до вологи – мезофіти (59%), за відношенням до температури – холодостійкі (79%), за відношенням до ґрунту – мезотрофи (61%), за відношенням до світла – геліофіти (71%). За класифікацією життєвих форм за Раункієром домінують гемікриптофіти (57%).

П.С. Макаренко із співавторами, Б.Є. Якубенко та ін., наводять подібні до наших дані щодо біоморфологічної будови та екологічних особливостей рослин лук.

Під час дослідження лучних фітоценозів нами було виявлено три види (проліска дволиста – *Scilla bifolia* L., оман високий – *Inula helenium* L., шавлія поникла – *Salvia nutans* L.) регіонально рідкісних рослин Полтавської області. Вони представлені невеликими популяціями (від 2-3 до 15 особин). Стан популяцій даних рослин викликає занепокоєння і потребує невідкладних заходів охорони.

Висновки. Флористичний аналіз дослідженого лучного ценозу показав, що провідними родинами є Айстрові, Злакові, Бобові, Губоцвіті. Встановлено, що серед досліджених рослин переважають представники з квітками жовтими або білими, зібраними у суцвіття; вони формують переважно плоди сім'янку та горішок; листки переважно чергові, прості; стебло частіше всього прямостояче, без опушення, зеленого кольору; домінує коренева система стрижневого типу. Виявлено, що за вимогливістю до водозабезпечення у цілому найбільше мезофітів; за відношенням до температури переважаючими є холодостійкі види; за трофністю максимальна кількість видів входить до мезотрофів; за відношенням до світла – геліофіти. За класифікацією життєвих форм за Раункієром домінують гемікриптофіти.

**СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ АНАТОМИЧЕСКИХ ПРИЗНАКОВ
ЛИСТА ИСЧЕЗАЮЩЕГО ЭНДЕМИЧНОГО *JUNO ORCHIOIDES*
CARRIERE, ПРОИЗРАСТАЮЩЕГО В РАЗНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ
УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА**

Рахимова Наргиза Камилжановна

к.б.н, старший научный сотрудник

Дусчанова Гулжан Мадримбаевна

д.б.н., ведущий научный сотрудник

Ташкентский Ботанический сад им. акад.

Ф.Н. Русанова при Институте ботаники АН РУз

Введение. В последнее время масштаб угрозы исчезновения растений дикой флоры и их местообитаний возрастает по всему миру. Сохранение растительного генофонда *ex-situ* является одним из мер по сохранению биоразнообразия, однако масштабы разрушения биоценозов не оставляет возможностей для сохранения растений в естественных условиях.

Ирисовые — довольно большое семейство, в которое входят около 1800 видов, принадлежащих к 75–80 родам. Ареал этого семейства очень велик: он охватывает почти всю сушу земного шара, исключая большую часть Арктики, крайний север таежной зоны Евразии, а также некоторые пустыни и участки равнинных тропиков с дождевыми лесами.

Род *Iris* L. является самым полиморфным в одноименном семействе с более 200 видами. Во флоре Узбекистана этот род насчитывает более 30 видов.

В ботанической литературе в последние годы строению эпидермиса и кутикулы листа уделяется особое внимание. Форма клеток эпидермы листа, расположение, а также форма, расположение устьиц являются довольно постоянными родовыми, а иногда и видовыми признаками. Некоторые факторы внешней среды могут влиять на структуру эпидермы, без какой-либо связи с генотипом. Например, многие авторы считали, что размеры и частота устьиц зависят от условий окружающей среды. Т. Васис показал, что количество и

размеры устьиц варьировали в зависимости от влияния света и возраста растений. Т. Nikolic приводит фенотипическую пластичность ширины эпидермальных клеток, вызванную различными условиями освещения. Согласно J. Pazourek, устьичная частота уменьшается с уменьшением интенсивности света. G.N. Knecht и J.W. O'leary наблюдали развитие большего числа устьиц с повышенной интенсивностью света, T.W. Lucansky и K.D. Clough указали на зависимость анатомических особенностей листа от ксероморфности и мезоморфности среды обитания.

Целью исследования является сравнительное изучение анатомических признаков листа исчезающего эндемичного *Juno orchioides* Carriere, произрастающего в разных экологических условиях Узбекистана.

Материалы и методы. *Juno orchioides* является многолетним клубнелуковичным редким эндемиком Западного Тянь-Шаня со статусом 3, занесен в Красную книгу Узбекистана.

Исследования проводились в естественных условиях (Западный Тянь-Шань, окрестность Чимганской ботанической станции. Гора Малый Чимган, каменистый склон, на высоте 1500 м над ур. м. 41⁰48'84" с.ш. 70⁰09'3046" в.д. 14.04.2018 г.) и интродукции (Ташкентский Ботанический сад имени акад. Н. Ф. Русанова при институте Ботаники Академии наук Республики Узбекистан, 41⁰20'38" с. ш. 69⁰18'55" в. д. 10.05.2018 г.). Для анатомических исследований фиксировали лист в 70%-м этаноле. Эпидерму изучали на парадермальных и поперечных срезах. Поперечные срезы листа – сделаны через середину. Описания основных тканей и клеток приведены по К. Эсау, эпидерма – по Н.А. Анели. Измерения проводили в зависимости от органа, тканей и клеток в 30 – кратной повторности окуляр-микрометром с последующим переводом в микроны. Препараты, приготовленные ручным способом, окрашивали метиленовой синью последующим заклеиванием в глицерин-желатину. Микрофотографии сделаны компьютерной микрофотонасадкой с цифровым фотоаппаратом маркой A123 фирмы Canon под микроскопом Motic B1-220A-3. Статистическая обработка количественных данных проведена по

общепринятым критериям при помощи персонального компьютера (программа *MS-Excel*).

Результаты и обсуждение. Листья *Juno orchioides* бифациальные, светло-зеленые, серповидные, по краю окаймленные, более-менее шероховатые. На парадермальном срезе очертания эпидермальных клеток прямолинейные, проекция многоугольная. Клетки адаксиальной эпидермы крупнее, чем абаксиальной. На адаксиальной стороне число эпидермальных клеток на 1 мм² больше у вида, произрастающего в условиях интродукции ($45,6 \pm 0,51$), меньше у в естественных условиях ($26,6 \pm 0,32$). На абаксиальной стороне эпидермальные клетки на 1 мм² многочисленны в равных количествах в обоих условиях произрастания (природа – $79,8 \pm 0,87$, интродукция – $76,4 \pm 0,94$).

Листья гипостоматичные – наличие устьиц на абаксиальной (нижней) стороне эпидермы. Устьица расположены поперечно к продольной оси листа. В обоих условиях произрастания форма устьиц данного вида округлая (природа – $31,8 \pm 0,41$ мкм длины, $22,7 \pm 0,38$ мкм ширины; интродукции – $47,6 \pm 0,53$ мкм длины, $52,8 \pm 0,61$ мкм ширины). Устьица многочисленные на абаксиальной стороне, на адаксиальной – отсутствуют. Устьица на 1 мм² многочисленные в равных количествах в обоих условиях произрастания (природа – $179,8 \pm 1,12$, интродукция – $168,4 \pm 2,44$). Замыкающие клетки устьиц на обеих сторонах листа почти одинаковой длины. В условиях интродукции устьица, сильно погруженные $20,5 \pm 0,24$ мкм, в естественных условиях – слабо погруженные $11,5 \pm 0,09$ мкм, аномоцитного типа (рисунки 1, 2; таблица 1).

Мезофилл листа на поперечном срезе изогубчатого типа, представлен губчатыми клетками с обеих сторон листа и сосудисто-волокнистыми проводящими пучками. Адаксиальная и абаксиальная эпидерма состоят из одного ряда клеток.

Клетки адаксиальной эпидермы крупнее, удлиненной формы, чем абаксиальной. Толстостенный слой кутикулы отмечен у вида, произрастающего

в условиях интродукции – $11,3 \pm 0,09$ мкм, тонкостенный слой кутикулы – в условиях природы – $7,7 \pm 0,08$ мкм.

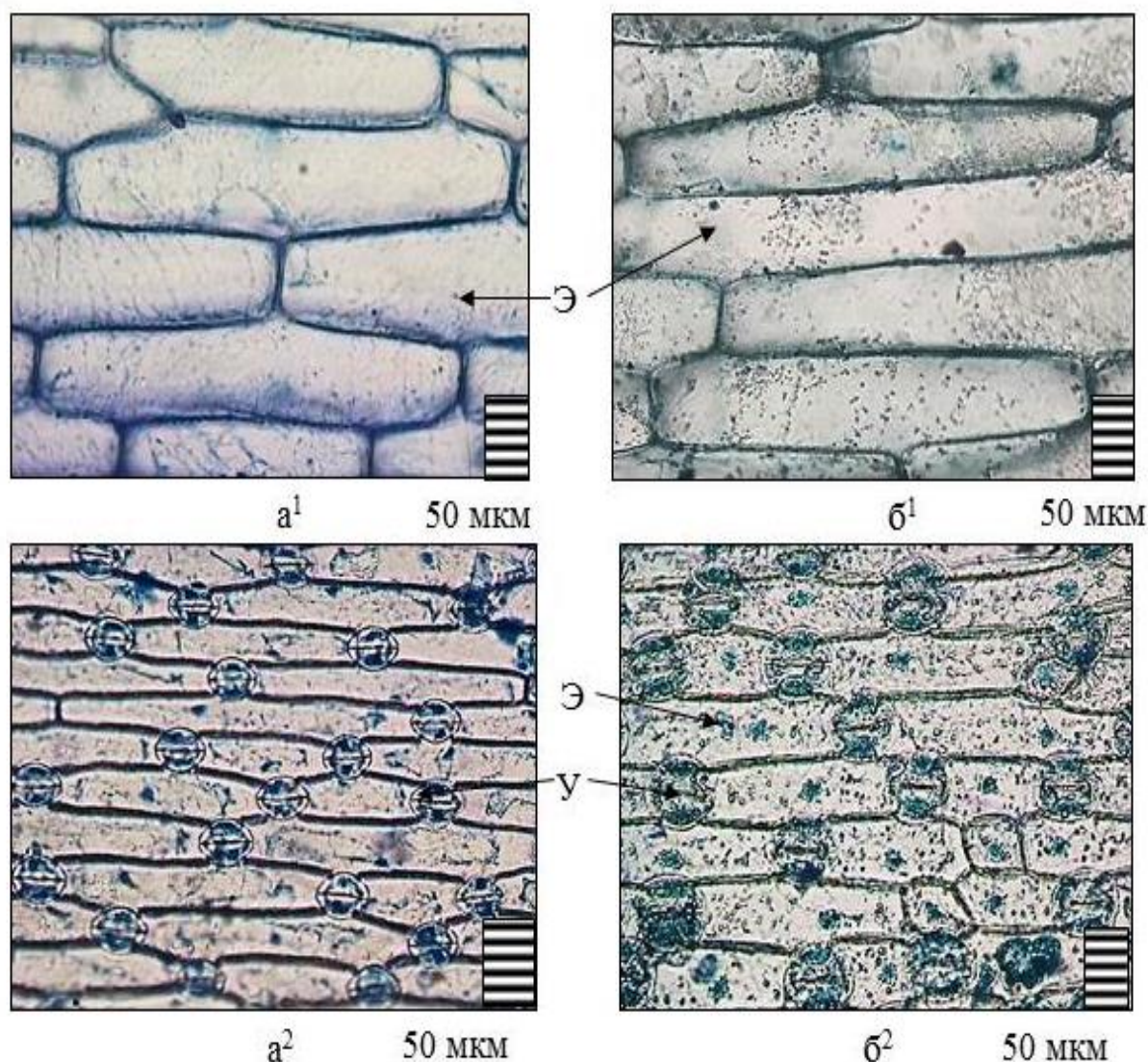

Рисунок 1 – Анатомическое строение эпидермы листа *Juno orchoides* в двух разных условиях: природа (a^1 – a^2) и интродукция ($б^1$ – $б^2$):
 a^1 - $б^1$ – адаксиальная эпидерма; a^2 - $б^2$ – абаксиальная эпидерма.

В обоих условиях произрастания у вида клетки адаксиальной эпидермы листа крупные (природа – $122,2 \pm 1,41$ мкм, интродукция – $116,7 \pm 1,23$ мкм), на абаксиальной стороне эпидермы – мелкие (природа – $34,6 \pm 0,37$ мкм, интродукция – $33,3 \pm 0,40$ мкм).

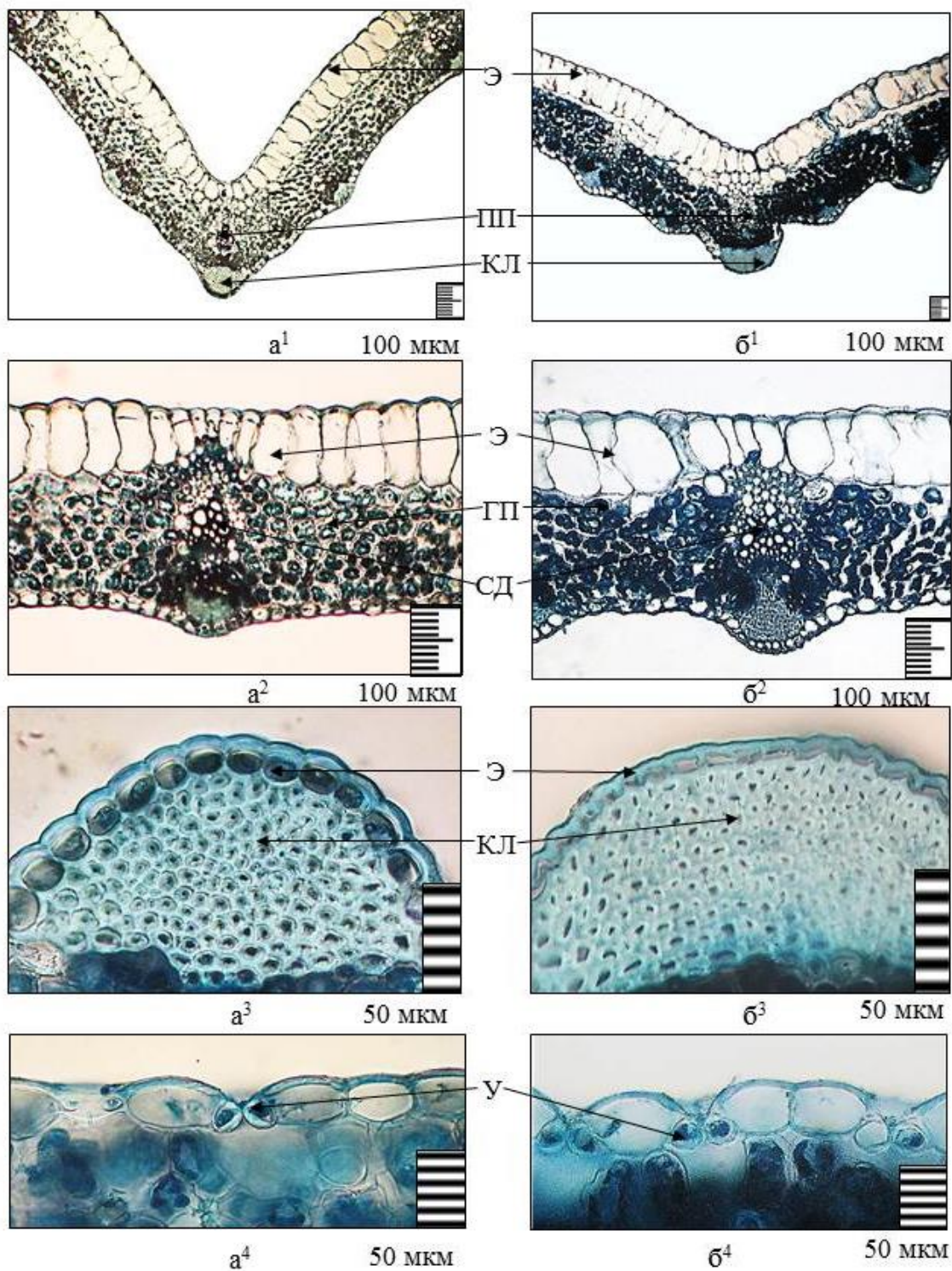

Рисунок 2 – Анатомическое строение листа *Juno orchoides* в двух разных условиях: природа (а¹–а⁴) и интродукция (б¹–б⁴):
 а¹-б¹ – схема; а²-б² – деталь мезофилл листа и проводящие пучки;
 а³-б³ –эпидерма и колленхима; а⁴-б⁴ – погруженное устьице и хлорофиллоносная губчатая паренхима.

Губчатая паренхима состоит из крупно-мелких, хлорофиллоносных клеток. В обоих условиях произрастания у вида клетки губчатой паренхимы крупные (природа – $36,5 \pm 0,29$ мкм, интродукция – $38,9 \pm 0,43$ мкм), многорядные (природа – 6–7, интродукция – 7–8). Между эпидермальными клетками и сосудисто-волокнистыми проводящими пучками расположена уголкового колленхима. В обоих условиях произрастания у вида колленхима многорядная (природа – 11–12, интродукция – 9–10) (рисунок 2; таблицы 1, 2).

Главная и боковая жилки выдаются на абаксиальной стороне, имеется один проводящий пучок. Сосудисто-волокнистые проводящие пучки расположены по периферии нижней стороны листа, закрытые коллатеральные, многочисленные, состоящие из флоэмы и ксилемы, с 7–10 крупными и мелкими сосудами.

Наиболее крупные сосуды (ксилема) в проводящих пучках отмечены у вида, произрастающего в условиях природы – $25,5 \pm 0,09$ мкм, мелкие – в условиях интродукции – $19,4 \pm 0,24$ мкм (рисунок 2; таблица 2).

Таблица 1

Количественные показатели эпидермы и устьиц листа *J. orchoides*, произрастающих в двух экологических условиях (n=30)

Место произрастания	Показатель							
	Эпидерма			Устьица				
	толщина наружной стенки, мкм	число на 1 мм ²		длина, мкм	ширина, мкм	погруженность, мкм	число на 1 мм ²	
		адак.	абак.				адак.	абак.
Природа	$7,7 \pm 0,08$	26,6 $\pm 0,32$	$\underline{79,8}$ $\pm 0,87$	31,8 $\pm 0,41$	22,7 $\pm 0,38$	11,5 $\pm 0,09$	–	$\underline{179,8}$ $\pm 1,12$
Интродукция	$\underline{11,3} \pm 0,09$	$\underline{45,6}$ $\pm 0,51$	$\underline{76,4}$ $\pm 0,94$	47,6 $\pm 0,53$	52,8 $\pm 0,61$	$\underline{20,5}$ $\pm 0,24$	–	$\underline{168,4}$ $\pm 2,44$

Количественные показатели листа *J. orchoides*, произрастающих в разных экологических условиях (n=30)

Место произрастания	Показатель							
	Высота эпидермальных клеток		Губчатая паренхима		Колленхима		Сосуды проводящих пучков	
	адак.	абак.	d-клетки, мкм	число рядов	d-клетки, мкм	число рядов	число сосудов	d-сосудов, мкм
Природа	116,7 ± 1,23	34,6 ± 0,37	36,5 ± 0,29	6 – 7	7,2 ± 0,08	<u>11-12</u>	7 – 8	25,5 ± 0,09
Интродукция	122,2 ± 1,41	33,3 ± 0,40	38,9 ± 0,43	<u>7 – 8</u>	8,6 ± 0,09	<u>9 – 10</u>	<u>9 – 10</u>	<u>19,4 ± 0,24</u>

На основе выявления соотношения количественных показателей листа *J. orchoides* определены следующие преобладающие ксероморфные и мезоморфные признаки, проявляющиеся в различном сочетании: утолщенная наружная стенка эпидермы; мелкие, многочисленные эпидермальные, губчатые клетки; многочисленные, погруженные устьица; мелкие, многорядные колленхимные клетки; мелкие и многочисленные сосуды в проводящих пучках, являются ксероморфными признаками.

Тонкостенные, крупные, немногочисленные эпидермальные, губчатые клетки; немногочисленные, непогруженные устьица; крупные немногорядные колленхимные клетки; крупные и немногочисленные сосуды в проводящих пучках являются мезоморфными признаками. В листе вида *J. orchoides*, произрастающего в условиях интродукции преобладают ксероморфные признаки, однако в естественных условиях наблюдалось преобладание мезоморфных признаков над ксероморфными.

Выводы. Таким образом, впервые изучено анатомическое строение листа *J. orchoides*, произрастающего в естественных и интродукционных условиях обитания и определены диагностические и адаптивные признаки листа. На основе биометрических показателей листа выявлены ксероморфные и

мезоморфные признаки. В листе в условиях интродукции преобладают ксероморфные признаки, чем мезоморфные, что свидетельствуют о приспособленности к данным условиям обитания. В естественных условиях преобладают более мезоморфные, чем ксероморфные признаки, что свидетельствуют о редкости данного вида.

СТУПІНЬ АКЛІМАТИЗАЦІЇ, ОЦІНКА ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВНОСТІ *P. MENZIESSI* В УМОВАХ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Тарабун Марина Олександрівна,

мл. н. сп.

Державний дендрологічний парк «Тростянець»

Національної академії наук України

Вступ. Останнім часом в Україні підвищився попит на хвойні екзоти, які впродовж цілого року є окрасою не тільки ботанічних садів, старовинних парків, але й населених пунктів, мають високий ступінь пристосування до нових кліматичних умов та володіють високими декоративними якостями. Саме до таких видів належить і *Pseudotsuga menziesii*.

Мета роботи – оцінити життєздатність та перспективність виду, а також встановити ступінь акліматизації північноамериканського інтродуцента. Об'єктом дослідження є рослини виду *P. menziessi*, котрі зростають в умовах Лівобережного Лісостепу України.

Матеріали і методи. Успішність акліматизації визначали за шкалою ступенів успішності інтродукції деревних рослин, котра була запропонована М.А. Кохном та О.М. Курдюком [Кохно Н. А., 1994]. Оцінку життєздатності та

перспективності проводили згідно методики П.І. Лапіна та С.В. Сідневої [Лاپин П. И., 1973].

Результати і обговорення. На основі отриманих даних про досліджений вид та його різновид, ми оцінювали ступінь акліматизації інтродуцента згідно обраної методики. Дані оцінки успішності акліматизації досліджених представників наведені у таблиці 1.

Так, за отриманими результатами, вид та його різновид мають загальну суму у 95 балів. На підставі проведеного аналізу можна сміливо стверджувати, що рослини повною мірою акліматизувались до нових умов зростання.

Таблиця 1

Ступінь акліматизації *Pseudotsuga menziessi* у Лівобережному Лісостепу України

№ п/п	Назва виду, культивару	Ріст (Р)	Генеративний розвиток (ГР)	Зимостійкість (Зм)	Посухостійкість (Пс)	Акліматизаційне число (А)
1	<i>P. menziessi</i>	10	20	50	15	95
2	<i>P. menziessi</i> var. <i>glauca</i>	10	20	50	15	95

За даними візуальних спостережень, нами дано оцінку життєдіяльності та перспективності *P. menziessi* та її культивару var. *glauca*, інтродукованих у Лівобережний Лісостеп України. Таким чином, ми встановили, що ці рослини є цілком перспективними. Відповідно до шкали перспективності інтродукованих видів, всі представники роду відносяться до групи I : 95 балів (табл. 2).

**Оцінка життєздатності та перспективності *Pseudotsuga menziessi* у
Лівобережному Лісостепу України**

№ п/п	Вид, культивар	Показники життєздатності, Бал							Загаль на оцінка	
		здерев'яніння пагонів	зимостійкість	Збереження габітусу	Пагоноутворююча здатність	Регулярність приросту у висоту	Генеративний розвиток	Способи розмноження у культури	Сума балів життєдіяльності	Група перспективності
1	<i>P. menziessi</i>	20	20	10	5	5	25	10	95	I
2	<i>P. menziessivar. glauca</i>	20	20	10	5	5	25	10	95	I

Висновки. Таким чином, за отриманими результатами проведених досліджень, *P. menziessi* та її культивар var. *glauca*, мають високий ступінь акліматизації, а також характеризуються найвищим показником оцінки життєздатності та перспективності, що свідчить про подальше успішне її використання для озеленення в міських насадженнях не тільки на території Лівобережного Лісостепу, а й в інших районах України. Псевдотсугу можна сміливо висаджувати як поодинокими екземплярами, так і груповими посадками, що в свою чергу підсилить художній ефект вже існуючих композицій.

ВИВЧЕННЯ АУТОФАГІЇ У РОСЛИННИХ КЛІТИНАХ

Шевченко Сергій Іванович,

к.б.н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет

Імені Богдана Хмельницького

м. Мелітополь, Україна

Вступ. Аутофагія – це деградація органел і цитоплазматичного матеріалу, яка відбувається за участю внутрішньоклітинних мембранних структур. Подібно до дріжджів та тваринних клітин, рослинні клітини демонструють декілька типів аутофагії. Мікроаутофагія – це поглинання клітинних компонентів вакуолярною мембраною. Макроаутофагія має місце подалі від вакуолі і утворенням двомембранної фагофори. В рослин вона здійснюється аутолізосомами, які значною мірою відрізняються від аутофагосом, знайдених у дріжджах та тваринних клітинах, так як містять гідролази від початку їхнього формування. Інший тип аутофагії у рослинних клітинах названий мегафагією або мегааутолізом – це масова деградація клітин наприкінці одного типу запрограмованої смерті клітин. Знайдено докази аутофагії специфічних білків при внутрішній дегенерації хлоропластів. В організмі рослини аутофагія необхідна при проростанні насіння, утворенні і аеренхіми, крім того, аутофагія залучена в процесі старіння, органогенезу, біогенезу рослинних вакуолей.

Мета роботи. Провести вивчення ультраранньої структури корінців весіннього приросту дерев черешні для виявлення етапів утворення аутофагосом: утворення фагофори, аутофагосоми, дозрівання аутофагосоми, злиття з вакуолею, утворення та деградацію аутофагічного тіла.

Матеріали та методи. Відбір зразків з плодів дерев черешні сортів Мелітопольська рання, Францис вели у весняний період у фазі пробудження листкових бруньок, коли проходив масовий розвиток корневих відростків. З глибини 30 - 40 см від поверхні ґрунту і 60-80 см від штамба Незадерев'янілі кінцеві відростки довжиною 3-5 мм були світло-коричневого кольору, тоді як решта корінців була темно-коричневого кольору. Фіксували в 2,5 %

глютарового альдегіду, приготованому на 0,1М Na-фосфатному буфері (рН 7,2). Потім їх обробляли протягом 2 год. в 1 % розчином OsO₄ (Serva), приготованому на тому ж буфері з додаванням сахарози (25 мг/мл). Дегідратацію препаратів проводили в розчинах етанолу зростаючої концентрації (30, 40, 50, 60, 70, 96 %), ацетону та окису пропілену. Зразки укладали в Епон-812(Serva) і полімеризували протягом 3 діб, збільшуючи температуру від 37 °С до 60 °С. Зрізи отримали на мікротомі «Тесла ВС-490» монтували на паладовані сітки, після чого контрастували, цитратом свинцю, досліджували в електронному мікроскопі «Тесла ВС-613» та ЕМВ-100Б (Україна) при інструментальному збільшенні 5- 40 тис.

Результати та обговорення. За результатами дослідження ультраструктури клітин корінців дерев черешні у різних сортів виявлені 2 типи аутофагії – макроаутофагію та мікроаутофагію, що призводить до утворення та деградації аутофагосом.

Початковий етап формування аутофагосом починається в цитоплазмі з відокремлення ділянки внутрішньоклітинного вмісту мембраною, за формою нагадує чашоподібну структуру (рис.1), яку називають фагофором (Фг) або ізолюючою мембраною. Мембрани фагофору поступово розширюючись, захоплюють цитоплазматичні компоненти і потім захлопується, утворюючи зрілу двомембранну аутофагосому (Аф) (рис.1). Виявили, що аутофагосоми мають сферичну форму різного діаметру тримають в собі гранулярний матрикс цитоплазми та окремі органели – мітохондрії. Якщо аутофагосома тримає в собі мітохондрію, в цитоплазмі до неї приєднується лізосомальний міхурець з ферментами. Таку форму називають аутофаголізосоною де проходить внутрішня деградація захоплених органел рослинної клітини (Рис.3).

Описані вище результати ультрамікроскопії на частині рис. 1 та рис. 3 характерні для першого макроаутофагічного типу аутофагії.

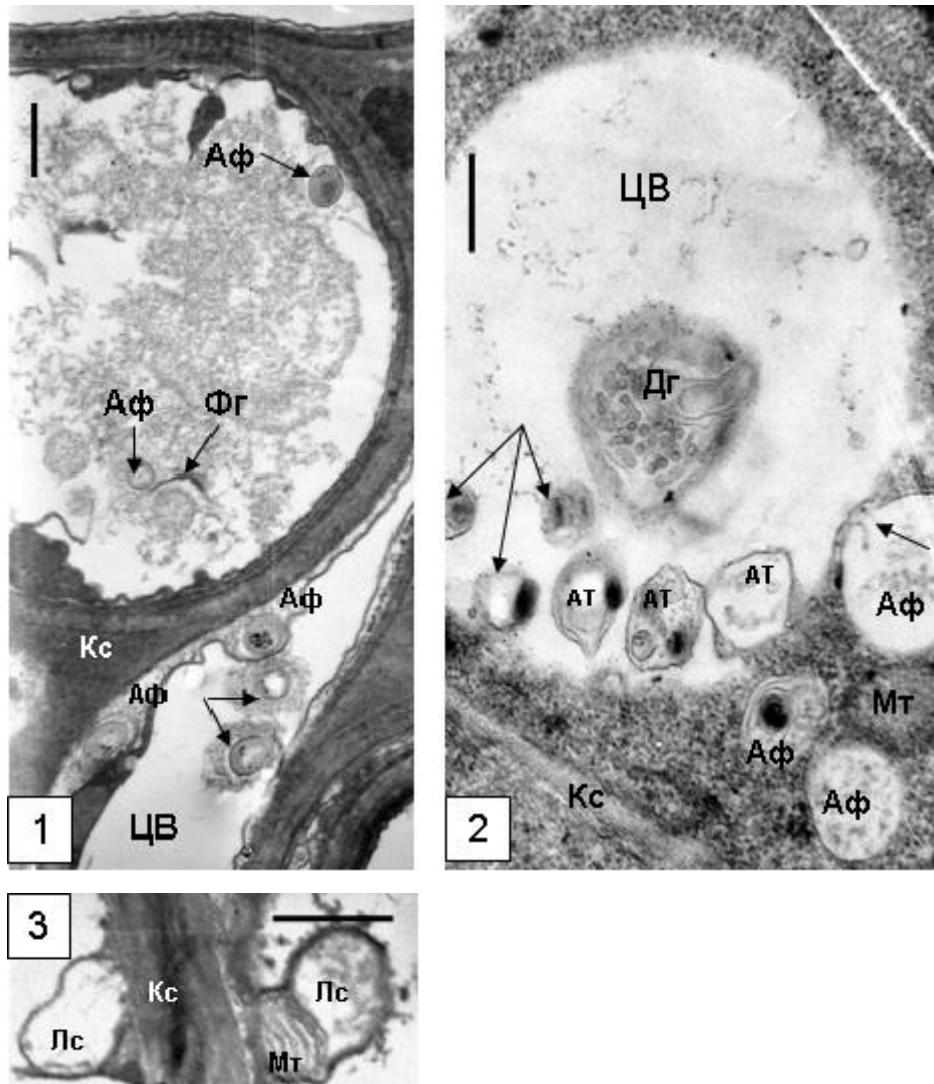

Рис. 1,2,3. Ультраструктура макроаутофагії та мікроаутофагії в клітинах корінців дерев черешні: Фг – фагосома, Аф – аутофагосома, Кс – клітинна стінка, ЦВ – центральна вакуоль, Ат – аутофагічне тіло, Лс – лізосома, Мт – мітохондрія, Дг – деградований матеріал, (стрілка 1мкм).

На рис.1,2 представлені тип мікроаутофагії за участю центральної вакуолі рослинної клітини. В рис. 1 показано (знизу) ультраструктуру фрагменту клітини де зафіксовано інвагінацію тонопласту з аутофагосомою в люмен центральної вакуолі (ЦВ). В середині цитоплазми відбувається деградація одно мембранних аутофагічних тілець (стрілка) рис.1.

На рис. 2 представлені численні двомембранні аутофагосоми, які оточують тонопласт центральної вакуолі. Окремі аутофагосоми мають контакт з тонопластом вакуолі (стрілка). У інших, зовнішня мембрана аутофагосоми згодом зливається з тонопластом. При цьому в люмен вакуолі вивільняється одно мембранні аутофагічні тіла (Ат), які згодом деградують вакуолярними кислими гідролазами. Деградовані аутофагічні тільця без внутрішніх мембран (стрілка) утворюють скупчення деградованого матеріалу (Дг) в середині центральної вакуолі.

Масивна аутофагічна активність у протоплазмі виявлених клітин, а також деградація аутофагічних тілець в центральній вакуолі може бути початком мегааутофагії, як ще одного виду аутофагії рослинної клітини (рис. 2).

Висновки. Таким чином, за результатами електронно-мікроскопічних досліджень ми підтвердили, що для рослинних клітин характерні кілька видів аутофагії. Макроаутофагія не пов'язана з центральною вакуолею. Можлива активність лізосом при аутофагії мітохондрій. Мікровоаутофагія – це поглинання клітинних складових вакуолярною мембраною. Можна передбачити розвиток ще одного виду аутофагії – мегааутофагії.

МЕДИЦИНСКІЕ НАУКИ

БИОМЕХАНІКА ПОПЕРЕКОВОГО ВІДДІЛУ ХРЕБТА, ЯК ОСНОВНА ПРОБЛЕМА ВЕРТЕБРОГЕННИХ ПОРУШЕНЬ

Закаблущкий Ярослав Андрійович
аспірант

Попадюха Юрій Андрійович

Доктор технічних наук, професор

Національний університет фізичного виховання і спорту України
м. Київ, Україна

Вступ. Найпоширенішим захворюванням поперекового відділу хребта є остеохондроз. А найцікавіше в цьому захворюванні те, що в будь-якому відділі хребта симптоми даного захворювання довгий час відсутні, тобто воно протікає безболісно і на початковій стадії виявити його вдається вкрай рідко.

Хребет – це основна вісь тіла, яка зберігає його в просторі і базується на двох основних принципах: стійкість і пластичний. Обумовлено це його особливою будовою. Фактично в симетричному положенні можна розглядати як щоглу корабля. Ця щогла опирається на таз і продовжується до голови: на рівні плечового поясу підтримується поперечною грот-рею тобто плечовий пояс; на всіх рівнях є нетяженна стабілізація, граючі роль вантів, тобто з'єднуючий свою щоглу з своєю основою – тазом. Друга система вантів зв'язаних з плечовим поясом і має форму ромба з довгою і продольною і короткою поперечною віссю. В симетричному положенні сили з обох сторін взаємо рівноважні, і щогла стоїть прямо і вертикально. Коли вага тіла переноситься на одну кінцівку таз нахилиється в протилежну сторону і хребет вимушений слідувати певній траєкторії: в поперековому відділі виникає випуклість в сторону вільної кінцівки; потім ввігнутість в грудній клітині; і ще одна випуклість. М'язове тонічне напруження автоматично адаптується для підтримки рівноваги, і ця активна адаптація підпорядковується екстра-

пірамідальною системою, яка регулює тонус м'язів які утримують положення тіла в просторі.

Ціль роботи: теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел.

Методи дослідження: аналіз застосування біомеханіки поперекового відділу хребта як складової фізичної реабілітації при вертеброгенній патології.

Результати і обговорення. В поперековому відділі навантаження на диску L5 - S1 становить майже 9,5 кг на 1 см. Тиск, здійснюється на поперекові хребці, дорівнює масі тулуба (у середньому 40-45 кг). Створений тиск амортизується пульпозним ядром, перетворюючись у горизонтальну спрямовану силу розтягування, діючу на глибокі шари фіброзного кільця, яке завдяки своїм еластичним властивостям нейтралізує тиск і запобігає здавлюванню диска. Таким чином, диск здійснює гідравлічну амортизацію механічних сил навантаження на хребет. Аналогічну роль диск грає в динаміці хребта під час руху. Так, просте випрямлення зі стану згинання розвиває тиск на поперекові диски (переважно L4- L5 і L5-S1) до 90-127 кг. Коли ж випрямлення з згинальних відбувається одночасно з підняттям якого-небудь предмета (при фіксованих колінних суглобах), навантаження на диск стає набагато більше. Це виходить, по-перше, в результаті множення на десять маси предмета, оскільки верхні кінцівки разом з хребтом утворюють важіль з двома нерівними плечима і з відношенням 1:10, а по-друге, внаслідок того, що навантаження зростає у відповідності зі швидкістю підняття предмета за формулою $0,5 mv^2$.

Навантаження на поперекові диски особливо збільшується при роботі з обтяженнями в положенні ортостатики вказує, що при підйомі ваги на витягнутих руках навантаження на поперекові диски збільшується в 22 рази відносно маси піднятого вантажу. З експериментальними даними Matthiasch збігаються результати досліджень Нейматов Є.М., який вважає, що в подібних випадках навантаження може досягати 1500 кг. Враження дисків в зонах максимальної тяжіння часто відбувається в результаті неправильного положення тулуба при роботі з обтяженнями.

Висновок. Опрацювавши літературні джерела можна допустити, що біомеханіка руху людини при фізичних навантаженнях особливо при підніманні вантажу у фазах згинання та розгинання є найбільш небезпечними для поперекового відділу хребта. У фазі згинання потрібно робити акцент на тому, щоб максимально тривалий період не виконувалася флексія в хребцях поперекового відділу, досягаючи цього за допомогою згинання в кульшових і колінних суглобах. Механічне зусилля, результат дії якого є наслідок фізичного навантаження будуть адекватно сприйняті міжхребцевими дисками, утворюючи тяговий рух не травмуючи параветерогенні зв'язки жовті зв'язки і пошкодження кісткових структур.

ДИНАМІКА УРОДЖЕНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ І ЯКОСТІ СЕРЕДОВИЩА МЕШКАННЯ ЇХ БАТЬКІВ

Таралло Володимир Леонідович

д. мед. н., професор

Ганчук Ірина Олександрівна

Студентка VI курсу

Буковинський державний медичний університет

м. Чернівці. Україна

Вступ. В Україні ще у 20-30-ті роки минулого століття суттєво зменшилася смертність немовлят, у 50-ті роки минулого століття було запроваджено всеохоплююче пенсійне законодавство, давно немає розподілу землі “по душах” і майже все жіноче населення плідного віку залучено до роботи. Ці провідні чинники, з якими пов'язане скорочення колишньої високої народжуваності, зникли у другій половині ХХ століття. Водночас тоді виник новий чинник, який почав сприяти зменшенню народжуваності – стрімке

старіння населення. На останній чинник нашаровується у самостійній Україні ще один чинник (спочатку непомітний, з причин багатоаспектності), який ще більш загострив проблему збереження популяції українців – соцієкологічний.

Мета. Визначити вплив якості середовища мешкання населення на показник народжуваності в Україні.

Матеріали та методи. В дослідження залучені матеріали народжуваності та смертності населення України у період 1992-2008 рр. Для обробки матеріалів використані математичні моделі закону виживання популяцій і удосконаленого методу побудови таблиць смертності, за якими визначалися інтегральні показники здоров'я населення – вродженої та набутої життєстійкості.

Результати та їх обговорення. Інтегральні параметри здоров'я населення за законом виживання популяцій (Таралло В. Л., 1996) – вроджена (внутрішня) життєздатність (біологічний аспект показника) і життєстійкість (соціальний аспект показника), а також зовнішня (набута) життєздатність та життєстійкість, визначаються шляхом цільової математичної обробки показників таблиць смертності і дожиття. У цих показниках інтегровані чинники формування ембріогенетичного ресурсу здоров'я (перший показник) і, водночас, чинники швидкості використання цього ресурсу протягом життя (другий показник). Останній в зворотному системному аналізі репрезентує якість середовища існування (проживання, праці, навчання, медичного забезпечення, соціальних гарантій наведених та інших складових медико-соціального забезпечення збереження ресурсу здоров'я і життя).

Проаналізовано чинні матеріали по всій Україні ті її окремих територіях (областях) – табл.1,2. За результатами дослідження отримано наступне. В Україні за роки незалежності суттєво погіршилися умови збереження здоров'я і життя населення – за показниками зовнішньої життєстійкості (табл.1). Внаслідок цього суттєво зросла швидкість втрат вродженого ресурсу здоров'я і життя (табл.2). Це явище призвело до змін репродуктивної поведінки населення. Воно втратило надію на підтримку з боку держави у розвитку власних дітей і збереження їх здоров'я.

Таблиця 1

Динаміка зовнішнього індексу життєстійкості з 1992 по 2008рр.

Назва області	Значення-γ		Місце на 2008 р.
	1992 р.	2008 р.	
Вінницька	6.648	6.002	6
Київська	6.644	6.090	4
Дніпропетровська	6.627	6.126	3
Хмельницька	6.476	5.890	5
Житомирська	6.424	5.242	21
Одеська	6.358	5.389	15
Івано-Франківська	6.342	5.514	10
АР Крим	6.224	6.190	1
Чернігівська	6.208	5.150	17
Донецька	6.197	5.103	18
Черкаська	6.178	5.164	16
Волинська	6.142	5.262	12
Львівська	6.140	5.454	8
Сумська	6.131	5.036	19
Миколаївська	6.035	4.533	20
Рівненська	6.014	5.143	14
Полтавська	6.006	4.686	25
Тернопільська	5.973	4.787	22
Херсонська	5.969	4.742	24
Закарпатська	5.937	5.139	11
Луганська	5.862	5.185	7
Чернівецька	5.835	4.776	20
Запорізька	5.831	4.671	23
Кіровоградська	5.831	4.992	13
Харківська	5.743	5.391	2
м. Київ	5.484	4.195	9
Україна	6.148	5.356	-

Таблиця 2

Динаміка внутрішнього індексу життєстійкості з 1992 по 2008рр.

Назва області	Значення-α		Місце на 2008 р.
	у 1992 р.	у 2008 р.	
Вінницька	0.5392	0.6275	16
Київська	0.5389	0.6231	19
Дніпропетровська	0.5079	0.5867	20
Хмельницька	0.5073	0.5971	13
Житомирська	0.5050	0.5852	18
Одеська	0.5044	0.5859	17

Івано-Франківська	0.5030	0.5126	26
АР Крим	0.4985	0.5501	24
Чернігівська	0.4981	0.5735	21
Донецька	0.4973	0.5715	22
Черкаська	0.4964	0.6346	3
Волинська	0.4956	0.5801	14
Львівська	0.4922	0.5407	25
Сумська	0.4873	0.5737	12
Миколаївська	0.4812	0.6012	6
Рівненська	0.4804	0.5684	11
Полтавська	0.4776	0.5895	10
Тернопільська	0.4765	0.5567	15
Херсонська	0.4734	0.5854	9
Закарпатська	0.4722	0.5887	7
Луганська	0.4704	0.6263	1
Чернівецька	0.4635	0.5805	5
Запорізька	0.4625	0.5753	8
Кіровоградська	0.4604	0.5974	2
Харківська	0.4535	0.5708	4
м. Київ	0.4485	0.5022	23
Україна	0.4858	0.5715	-

Отже, суттєво зменшивши народжуваність – до однієї дитини (за переписом 2001 року нетто-коефіцієнт відтворення становив 0,77), батьки збільшили власні внески у збереження ресурсу здоров'я і життя своєї родини, зокрема власної дитини – за даними табл.2 спостерігається поступове збільшення показника внутрішньої (вродженої) життєздатності та життєстійкості по всій Україні. Наведене свідчить, що за роки самостійності в державі суттєво погіршилися умови існування, збереження здоров'я і життя всіх мешканців країни (зокрема і ефективність дій державної системи охорони, захисту і розвитку здоров'я населення).

Висновки. Поступове зменшення якості середовища існування населення в Україні поступово зумовило суттєве зменшення народжуваності в родинях, які не виїжджають із країни на заробітки або постійне проживання, що разом із нарощуваною щорічною еміграцією працездатного (плідного віку) населення призвело (за нашаруванням на чинник «старіння населення») до суттєвого скорочення народжуваності в державі і ці фактори в даний час домінують.

СПОСОБ ПОТЕНЦИРОВАНИЯ МЕСТНЫХ АНЕСТЕТИКОВ

Тимофеев Алексей Александрович

д.мед.н., профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующий кафедрой челюстно-лицевой хирургии, Национальная медицинская академия последипломного образования (НМАПО) имени П.Л.Шупика.

Тимофеев Александр Алексеевич

д.мед.н., профессор. кафедра стоматологии, Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л.Шупика, Киев, Украина

Ярифа Мария Алексеена

к. мед. н., доцент, кафедра хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»;

Мирошник Антон Александрович

ассистент, кафедра хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»;

Дубиченко Сергей Игоревич

ассистент, кафедра хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»;

Блинова Виктория Павловна

ассистент, кафедра хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

Введение. По частоте клинического использования нестероидные противовоспалительные препараты (НПВП), занимают одно из первых мест и доля их применения в Украине занимает более 25% фармацевтического рынка. Высокий уровень применения НПВП обусловлен одновременным сочетанием в этой группе лекарственных средств нескольких важных терапевтических эффектов (аналгетического, противовоспалительного и жаропонижающего).

В настоящее время монотерапия, т.е. использование в динамике проводимого лечения различных заболеваний только одного лекарственного препарата, встречается достаточно редко. В большинстве случаев больному, в

процессе лечения, применяются два и даже большее число различных лекарственных веществ одновременно.

Цель исследования – провести сравнительную оценку эффективности действия местного анестетика у больных на фоне регулярного использования нестероидных противовоспалительных препаратов и без их применения.

Материал и методы. По нашим наблюдениям находилось 197 больных в возрасте от 16 до 69 лет с острыми (обострившимися хроническими) одонтогенными воспалительными заболеваниями челюстей (обострившимся хроническим периоститом, острым серозным и гнойным периоститом, с осложнениями затрудненного прорезывания зубов мудрости - перикоронитом).

Всех нами обследуемых больных мы разделили на 2 группы: *1-я группа (основная)* - это 98 больных, которые до обращения к врачу-стоматологу-хирургу с ранее указанными воспалительными процессами, на протяжении не менее 3-х дней, регулярно принимали НПВП (кеторолака трометамин) 4 раза в сутки; *2-я группа (контрольная)* - 99 больных, которые до обращения к врачу-стоматологу-хирургу с ранее указанными заболеваниями НПВП не принимали (для уменьшения болевых ощущений принимали анальгин, а для снятия воспалительных явлений – сульфаниламидные препараты).

Всем больным обеих групп, при обращении за медицинской помощью, проводили удаления "причинных" зубов и вскрытие субпериостальных абсцессов используя для проводниковой анестезии 4% раствор ультракаина, а для вскрытия гнойных очагов – 2% раствор. Для объективизации проводимого исследования лечением данных больных занимались одни и те же врачи хирургических стоматологических отделений поликлиник.

Больным проводилось общеклиническое обследование, которое включало: выяснение жалоб, сбор анамнеза, осмотр, пальпация, рентгенографию челюстей. Из специальных методов обследования, для оценки эффективности проведенной местной анестезии, мы применили общеизвестную словесную оценку болей – визуально-аналоговую шкалу (ВАШ) - метод, доступный для любого врача. Визуально-аналоговая шкала представляет собой

линейку длиной 10 см, по которой пациенту предлагается оценить свои болевые ощущения от 0 до 10 баллов. Отсутствие боли соответствует 0 баллов. Невыносимая боль – 10 баллов. Оценка болевых ощущений следующая: очень сильные боли (10 и 9 баллов), сильные (8,7,6 баллов), средние (5,4,3 балла), слабые (2,1 балл), отсутствие болей (0 баллов).

Клинические симптомы и полученные цифровые данные лабораторных обследований были обработаны вариационно-статистическим методом с использованием персонального компьютера. Достоверность результатов обследования вычисляли по критериям Стьюдента. Различия считали достоверными при $p < 0,05$.

Результаты и обсуждение. При обращении к врачу у больных с острыми одонтогенными воспалительными заболеваниями челюстей 1-й группы наблюдения (основная группа) болевые ощущения в области "причинных" зубов и гнойного очага выраженного характера были выявлены у 17 из 98 обследуемых (17,4%), а умеренного характера у 81 чел.(82,6%). При обращении больных контрольной группы (2-я группа наблюдения) выраженные болевые ощущения отмечены у 19 из 99 обследуемых (19,2%), боли умеренного характера – у 80 чел. (80,8%). Через 7-8 минут после проведения местной (проводниковой) анестезии ультракаином, т.е. во время проведения операции удаления зуба и вскрытия гнойного очага, в 1-й группе наблюдения полное обезболивание наблюдалось у 98 из 98 обследуемых (100%), а в контрольной группе – полное обезболивание было у 83 из 99 больных (83,8%), а боли умеренного характера сохранились у 16 чел. (16,2%). Через 1,5-2 часа после проведенного удаления зуба и вскрытия гнойного очага у обследуемых 1-й группы группы наблюдения боли отсутствовали у 98 из 98 обследуемых (100%). В контрольной группе наблюдения через 1,5-2 часа после удаления зуба боли отсутствовали у 76 из 99 чел. (76,8%), боли умеренного характера наблюдались 23 больных (23,2%).

При обращении больных 1-й (основной) группы наблюдения сильные болевые ощущения диагностированы у 17 (17,4%) обследуемых: на 7 баллов –

у 8 больных (8,2%) и на 6 баллов – у 9 чел. (9,2%). Средние болевые ощущения в 1-й группе наблюдения наблюдались у 81 (82,6%) обследуемого: на 5 баллов – у 33 больных (33,7%), на 4 балла – у 28 чел. (28,5%) и на 3 балла – у 20 чел. (20,4%). Выполнение операции удаления "причинного" зуба и вскрытие абсцесса, т.е. через 7-8 минут после проведения местной анестезии ультракаином, проходило при полном отсутствии болевых ощущений. Через 1,5-2 часа после проведения местной анестезии болевые ощущения у всех обследуемых больных 1-й группы наблюдения также не были выявлены.

При обращении больных 2-й (контрольной) группы наблюдения сильные болевые ощущения диагностированы у 19 (19,2%) обследуемых: на 7 баллов – у 11 больных (11,1%) и на 6 баллов – у 8 чел. (8,1%). Средние болевые ощущения в контрольной группе наблюдения наблюдались у 80 (80,8%) обследуемых: на 5 баллов – у 37 больных (37,4%), на 4 балла – у 27 чел. (27,3%) и на 3 балла – у 16 чел. (16,1%). Выполнение операции удаления "причинного" зуба и вскрытие абсцесса, т.е. через 7-8 минут после проведения местной анестезии ультракаином, проходило при полном отсутствии болевых ощущений у 83 чел. (83,8%). Умеренные болевые ощущения на 3 балла встречались у 5 чел. (5,1%), а незначительные боли: на 2 балла – у 6 чел. (6,0%) и на 1 балл – у 5 чел. (5,1%). Через 1,5-2 часа после проведения местной анестезии болевые ощущения отсутствовали у 76 больных (76,8%), а незначительные болевые ощущения на 2 балла наблюдались у 13 обследуемых (13,1%) и на 1 балл – у 10 чел. (10,1%).

На основании проведенного обследования больных с острыми одонтогенными воспалительными заболеваниями челюстей нами было установлено, что регулярное применение НПВП (в виде кеторолака трометамин) до использования местных анестетиков (ультракаина) имеет потенцирующий эффект, т.е. данные лекарственные средства обладают синергизмом.

Таким образом, использование ультракаина после регулярного применения НПВП – кеторолака трометамин обеспечивает более высокий

обезболивающий эффект местной анестезии (в нашем исследовании – у 100% пациентов), чем при использовании ультракаина без предварительного употребления НПВП.

Выводы. На основании проведенного обследования 197 больных с острыми одонтогенными воспалительными заболеваниями челюстей установлено, что применение НПВП (в виде кеторолака трометамин) до использования местных анестетиков (ультракаина) имеет потенцирующий эффект. Доказано, что данные лекарственные средства обладают синергизмом. Использование ультракаина после применения больными кеторолака трометамин обеспечивает более высокий обезболивающий эффект местной анестезии (в нашем исследовании – у 100% пациентов), чем без предварительного употребления НПВП.

ЛЕЧЕНИЕ ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ИНФИЛЬТРАТОВ

Тимофеев Алексей Александрович

д.мед.н., профессор, Заслуженный деятель науки и техники Украины, заведующий кафедрой челюстно-лицевой хирургии, Национальная медицинская академия последипломного образования (НМАПО) имени П.Л.Шупика.

Ушко Наталия Алексеевна

д.мед.н., профессор. кафедра челюстно-лицевой хирургии, Национальная медицинская академия последипломного образования имени П.Л.Шупика, Киев, Украина

Максимча Сергей Васильевич

к. мед. н., доцент, кафедра челюстно-лицевой хирургии НМАПО имени П.Л.Шупика;

Савицкий Александр Алексеевич

магистр, ассистент, кафедра хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»;

Серга Елена Александровна

ассистент, кафедра хирургической стоматологии и челюстно-лицевой хирургии ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

Введение. Воспалительные инфильтраты мягких тканей, т.е. их серозное воспаление, можно считать одним из наиболее часто встречаемых заболеваний, которое осложняет течение одонтогенных воспалительных процессов в челюстных костях (периодонтитов, перикоронитов, альвеолитов, периоститов, остеомиелитов и др.), а также нередко наблюдается после проведения оперативных вмешательств на челюстях. Поэтому вопрос их эффективного лечения позволит значительно сократить сроки пребывания пациентов с данной патологией как на амбулаторном, так и на стационарном лечении.

Наше внимание привлек препарат "Мовиксикам[®] ОДТ" (Швейцария) – это НПВП класса енолиевой кислоты, обладающий противовоспалительным, анальгетическим и жаропонижающим эффектами.

Цель исследования – определить лечебную эффективность препарата "Мовиксикам[®] ОДТ" у больных с воспалительными инфильтратами мягких тканей челюстно-лицевой области и шеи одонтогенного и неодонтогенного происхождения.

Материал и методы. Под нашим наблюдением находилось 95 больных с воспалительными инфильтратами мягких тканей одонтогенного (при обострившихся хронических периодонтитах, периоститах, перикоронитах, альвеолитах) и неодонтогенного происхождения (после оперативных вмешательствах на челюстях – удаления амелобластом, остеобластом, эпидермоидных кист) в возрасте от 17 до 65 лет. После удаления причинного зуба или опухоли (опухолеподобного образования) всем больным назначали следующее медикаментозное лечение, в зависимости от которого всех обследуемых больных мы разделили на 2 группы наблюдения: 1-я группа (основная) – это 45 больных, которым для медикаментозного лечения

воспалительных инфильтратов применили мелоксикам (в виде препарата "Мовиксикам[®] ОДТ") и 2-я группа (контрольная) – 50 больных, которым для лечения использовали традиционное лечение.

Препарат "Мовиксикам[®] ОДТ" принимали 1 раз в сутки по 15 мг на один прием на протяжении 6-7 дней. Таблетку следует положить на язык и подождать пока она полностью растворится. Таблетку не разжевывать и не глотать целиком. После растворения запить 240 мл воды. Воду также можно применять для увлажнения слизистой оболочки ротовой полости у пациентов с сухостью во рту.

Контролем служили 50 больных с такими же воспалительными инфильтратами мягких тканей и такого же возраста, которых лечили традиционными методами, т.е. с помощью сульфаниламидов и препарата "Анальгин", по традиционной схеме, в течение 6 – 7 дней.

Всем обследуемым при госпитализации и в процессе проводимого лечения осуществлялось общеклиническое обследование (выяснение жалоб, сбор анамнеза заболевания, осмотр, пальпация, перкуссия зубов, рентгенография челюстей, общий анализ крови и т.д.). Кроме общепринятых клинических обследований больным с воспалительными инфильтратами мягких тканей проводили исследования местной и общей неспецифической резистентности организма и другие методы обследования.

Эффективность противовоспалительного, анальгетического и жаропонижающего эффекта нами оценивалась по пятибалльной шкале: 5 – "очень хорошая", 4 – "хорошая", 3 – "удовлетворительная", 2 – "незначительная", 1 - "отсутствует".

Клинические симптомы и полученные цифровые данные лабораторных обследований были обработаны вариационно-статистическим методом с использованием персонального компьютера. Достоверность результатов обследования вычисляли по критериям Стьюдента. Различия считали достоверными при $p < 0,05$.

Результаты и обсуждение. Исследована местная неспецифическая резистентность организма у 31 пациента основной и 28 человек контрольной групп. Выявлено, что число нейтрофилов, которые эмигрировали через слизистую оболочку щеки у всех больных основной группы (при первом обследовании, т.е. до начала проводимого лечения) было достоверно увеличенным по сравнению со здоровыми людьми и составляло $40,2 \pm 1,8$ шт. ($p < 0,001$). Активность щелочной фосфатазы в этих нейтрофилах достоверно увеличивалась и была равна $91,3 \pm 2,3$ усл.ед. ($p < 0,001$). Активность катионных белков в данных лейкоцитах (нейтрофилах) наоборот, достоверно снижалась до $0,48 \pm 0,01$ усл.ед. ($p < 0,001$). Полученные данные указывали на значительное снижение местной неспецифической резистентности у больных с воспалительными инфильтратами мягких тканей при обращении. Практически аналогичные показатели были получены при обследовании больных в контрольной группе наблюдения.

На 2-3 сутки проводимого лечения число нейтрофилов, которые эмигрировали через слизистую оболочку щеки в основной группе наблюдения, снижалось до $25,4 \pm 1,3$ шт. ($p < 0,001$), активность в них щелочной фосфатазы уменьшалась до $49,7 \pm 1,8$ усл.ед. ($p < 0,001$). Активность катионных белков в лейкоцитах увеличилось до $0,56 \pm 0,01$ усл.ед. ($p < 0,001$). Следует отметить, что показатели, выявленные в основной группе наблюдения (на 2-3 сутки проводимого лечения с использованием препарата "Мовиксикам® ОДТ") достоверно отличались от аналогичных показателей контрольной группы, т.е. в основной группе показатели изменялись в сторону их нормализации, а в контрольной группе оставались без достоверных изменений по сравнению с первым обследованием больных. При завершении медикаментозного лечения (на 6-7 сутки) все изучаемые показатели в основной группе наблюдения нормализовались, а в контрольной группе оставались достоверно повышенными.

При обращении больных с воспалительными инфильтратами показатели фагоцитарной активности нейтрофилов достоверно ($p < 0,001$) были

сниженными по сравнению со здоровыми людьми как в основной, так и в контрольной группах наблюдения. Показатели фагоцитарной активности между обследуемыми группами наблюдения не отличались между собой. После завершения медикаментозного курса проводимого лечения показатели фагоцитарной активности нормализовались только в основной группе наблюдения (с применением препарата "Мовиксикам[®] ОДТ").

В основной группе наблюдения окологлоточные мягкие ткани были воспалительно инфильтрированы у всех обследуемых (100%): умеренная инфильтрация была у 25 из 45 чел. (55,6%); выраженная – у 20 чел. (44,4%). В контрольной группе наблюдения также имелась воспалительная инфильтрация окологлоточных мягких тканей у всех больных: умеренная – у 28 из 50 чел. (56,0%) и выраженная – у 22 чел. (44,0%). Через 3 дня после начала лечения, в основной группе наблюдения умеренная инфильтрация окологлоточных мягких тканей сохранилась у 45 больных (100%). В контрольной группе наблюдения: умеренная воспалительная инфильтрация окологлоточных мягких тканей была у 38 из 50 больных (76,0%), а выраженная – у 12 обследуемых (24,0%). Через 6-7 дней после начала лечения, умеренная воспалительная инфильтрация мягких тканей в основной группе наблюдения была у 1 больного (2,2%) и отсутствовала – у 44 чел. (97,8%). В контрольной группе наблюдения умеренная воспалительная инфильтрация мягких тканей сохранилась у 16 больных (35,6%) и отсутствовала у 29 обследуемых (64,4%).

Побочные эффекты при лечении Мовиксикам[®] ОДТ в виде тошноты отмечены у 2 пациентов (в 4,4%). Побочные эффекты самостоятельно исчезли после окончания приема препарата. Побочные эффекты при лечении сульфаниламидными препаратами и анальгином выявлены у 8 пациентов (в 16,0%) в виде аллергических реакций.

В основной группе наблюдения гнойно-воспалительных осложнений мы не выявили. В контрольной группе обнаружено нагноение воспалительного инфильтрата мягких тканей у 2 (4,0%) обследуемых.

На основании опроса и результатов проведенного обследования больных с воспалительными инфильтратами мягких тканей противовоспалительный, анальгетический и жаропонижающий эффект препарата "Мовиксикам[®] ОДТ" нами оценен на 5, т.е. как "очень хороший", а эффект использованных для традиционного лечения медикаментозных препаратов (сульфаниламидов и анальгина) оценен на 3, т.е. как "удовлетворительный". Нами также установлено, что препарат "Мовиксикам[®] ОДТ", оказывая противовоспалительное действие, повышает местную и общую неспецифическую резистентность организма пациентов.

Выводы. На основании проведенного обследования больных с воспалительными инфильтратами мягких тканей челюстно-лицевой области и шеи установлена высокая противовоспалительная и жаропонижающая эффективность "Мовиксикама[®] ОДТ", которая значительно превышала таковую по сравнению с традиционной терапией, а также имеет меньшее число осложнений, связанных с побочными эффектами. Применение данного препарата позволило сократить число гнойно-воспалительных осложнений и уменьшить сроки проводимого лечения пациентов.

ВПЛИВ ОКРЕМОЇ І КОМБІНОВАНОЇ ДІЇ НІТРАТІВ, НІТРИТІВ ТА СВИНЦЮ НА ДИНАМІКУ КОНЦЕНТРАЦІЇ SH-ГРУП У СИРОВАТЦІ КРОВІ ЛАБОРАТОРНИХ ТВАРИН

Федоренко Віра Іларіонівна,

д.мед.н., професор

Кіцула Любов Михайлівна,

к.мед.н., доцент

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького,

м.Львів, Україна

Вступ. У реальних умовах життєдіяльності людина зазнає комбінованого впливу різних хімічних речовин, які можуть надходити з харчовими продуктами і водою. Це передусім стосується широко розповсюджених нітриту і нітрату натрію та свинцю. Надходження зазначених сполук в організм людини у кількостях, що перевищують допустимі негативно впливає на стан здоров'я. Окрема дія нітрату і нітриту натрію та сполук свинцю широко висвітлюється у науковій літературі, проте їхня комбінована дія не вивчалася. Відомо, що одним із механізмів токсичної дії хімічних речовин, зокрема свинцю є блокада SH-груп білків, у т.ч., в активних центрах ферментів, що відповідають за синтез гему і глобіну.

Мета роботи - з'ясувати в умовах підгострого токсикологічного експерименту особливості динаміки змін концентрації SH-груп у сироватці крові білих щурів за окремої дії нітратів, нітритів, свинцю і їхніх комбінацій у складі подвійної та потрійної суміші препаратів.

Матеріали і методи. Дослідження проводили у підгострих 30-добових дослідах на безпородних білих щурах-самцях масою тіла 150-200 г за умов щоденного внутрішньошлункового введення натще окремих водних розчинів NaNO_3 , NaNO_2 , $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$ у дозах 1/10 і 1/100 від індивідуальних ЛД₅₀, а також подвійної суміші NaNO_3 і NaNO_2 та суміші усіх трьох речовин у співвідношенні 1:1 у дозах по 1/10 і по 1/100 ЛД₅₀ кожного препарату. (Середньо смертельні дози - ЛД₅₀ для білих щурів NaNO_3 – 6400 мг/кг, NaNO_2 – 180 мг/кг, $\text{Pb}(\text{NO}_3)_2$ – 3600 мг/кг маси тіла). Концентрацію SH-груп білків у сироватці крові визначали за Соколовським В.В. (1962). Лабораторних тварин утримували у звичайних умовах віварію, вони отримували стандартний раціон і мали вільний доступ до води. Дослідження проводили, дотримуючись вимог біоетики згідно з Європейською конвенцією із захисту хребетних тварин (Страсбург, 1986), рекомендацій проведення медико-біологічних досліджень відповідно до закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (№3447-IV, 2006 зі змінами №3447-IV, 2010). Комбіновану дію оцінювали на основі комплексного токсикометричного методу способом сумації ефектів

(Федоренко В. І., 1994) із застосуванням методу ортогонального планування 2^2 (Р.Е.Сова,1984). Тип комбінованої дії оцінювали на основі регресійного аналізу за рівнянням $y=b_0+b_1x_1+b_2x_2+b_{12}x_1x_2$, де y – ефект (величина показника, що вивчався), b_1 , b_2 – коефіцієнти регресії, b_0 – коефіцієнт, що визначає розрахунковий ефект при середніх значеннях обох факторів; b_{12} – коефіцієнт регресії, що визначає незалежну або взаємозалежну дію, x_1 і x_2 , коди доз речовин. Напрям дії оцінювали за знаками (-) – менше, ніж адитивна дія (послаблення ефекту), (+) – більше, ніж адитивна дія (синергічний ефект). За величиною коефіцієнтів оцінювали внесок кожного фактору в загальний ефект. Отримані результати опрацьовували методом найменших квадратів з визначенням ступеня вірогідності за критерієм t Стьюдента з допомогою програми Microsoft Excel 9.0.

Результати та обговорення. Установлено, що окрема дія NaNO_3 і NaNO_2 не викликала змін концентрації SH-груп у сироватці крові упродовж 20 діб досліді, наприкінці досліді при дії $1/10$ ЛД₅₀ препаратів концентрація SH-груп знизилася, більшою мірою за умов дії NaNO_2 і це закономірно, тому що нітрит натрію є токсичнішим, ніж нітрат натрію. Їхня подвійна суміш у дозах по $1/10$ ЛД₅₀ в усі терміни спостереження призвела до вірогідного зниження концентрації SH-груп у сироватці крові. Комбінована дія на на 10 і 20 доби дослідів характеризується адитивністю з тенденцією до менше, ніж адитивної дії. На 30 добу досліді відбувалися зміни за умов окремої дії NaNO_3 і NaNO_2 і їхньої суміші. У цей термін за ортогональним планом 2^2 отримали рівняння регресії: $y = 19,1 + 5,3x_1 + 9,9x_2 - 3,8x_1x_2$ (y – % зниження від контролю, x_1 і x_2 коди доз NaNO_3 і NaNO_2), що свідчить про взаємозалежну дію обох препаратів і менше, ніж адитивну дію імовірно унаслідок конкуренції на рецепторному полі. Внесок у сумарний ефект в усі терміни спостереження більший від дії NaNO_2 і на 30 добу досліді становить 51,8 % NaNO_2 і майже удвічі менше – 28 % - NaNO_3 . Внесок у сумарний ефект в усі терміни спостереження більший від дії NaNO_2 . Рівень SH-груп за умов дії самого свинцю знижувався практично в 1,7-2 рази при дії обох випробовуваних доз. Залежності ефекту від

дози не виявлено, обидві дози є достатньо небезпечними для зниження SH-груп, оскільки вони є специфічним показником дії важких металів, зокрема і свинцю. За умов дії потрійної суміші концентрація SH-груп у сироватці крові знижувалася у 2,7-3 рази порівняно з контролем в усі терміни спостереження та в 1,5-1,6 рази порівняно з дією самого свинцю на рівнях доз 1/10 ЛД₅₀ і в 1,1- 1,2 рази на рівнях доз 1/100 ЛД₅₀. Динаміка ефекту від 10 до 30 доби досліджу унаслідок дії потрійної суміші характеризувалася збільшенням рівня блокування SH-груп у сироватці крові на рівнях доз по 1/10 ЛД₅₀ препаратів від 63,43 % до 68,70 %, на рівнях доз по 1/100 ЛД₅₀ – від 47,76 % до 51,2 %.

На основі отриманих рівнянь регресії комбінована дія речовин у потрійній суміші характеризується на 10 і 20 доби дослідів адитивністю, на 30 добу менш, ніж адитивною дією (y - % зниження від контролю, коди доз x_1 – NaNO₃ + NaNO₂, x_2 – свинець): 10 доба: $y = 31,5 + 10,2x_1 + 21,4x_2 + 0,2x_1x_2$, 20 доба: $y = 32,9 + 10,7x_1 + 21,6x_2 - 0,6x_1x_2$, 30 доба: $y = 37,9 + 11,6x_1 + 22,7x_2 - 3,6x_1x_2$. У виникненні комбінованого ефекту в усі терміни спостереження провідна роль належить свинцю, про що свідчать коефіцієнти при x_1 та x_2 . На рівні доз по 1/100 ЛД₅₀ у потрійній суміші комбіновану дію можна оцінити як сенситизацію, тобто підсилення подвійною сумішшю, яка сама не викликає змін SH-груп у сироватці крові, діючої дози свинцю за цим ефектом. Провідна роль у розвитку комбінованого ефекту належить свинцю.

Висновки.

1. Концентрація SH-груп у сироватці крові знижується за умов окремої дії нітрату і нітриту натрію у дозах по 1/10 ЛД₅₀ на 30 добу дослідів, за умов окремої дії свинцю на 10, 20 і 30 доби дослідів у дозах 1/10 ЛД₅₀ та 1/100 ЛД₅₀, подвійна суміш NaNO₃ і NaNO₂ викликає зміни в усі терміни спостереження лише на рівні доз по 1/10 від їх індивідуальних ЛД₅₀, додавання свинцю до подвійної суміші викликає зниження ефекту в усі терміни спостереження на рівні доз по 1/10 ЛД₅₀ та 1/100 ЛД₅₀.

2. Комбінована дія подвійної суміші на 10 і 20 доби дослідів характеризується адитивністю з тенденцією до менше, ніж адитивної дії, на 30

добу досліду - взаємозалежною і менше, ніж адитивною дією. Комбінована дія речовин у потрійній суміші на рівні доз по $1/10$ ЛД₅₀ препаратів характеризується на 10 і 20 доби дослідів адитивністю, на 30 добу менш, ніж адитивною дією, на рівні доз по $1/100$ ЛД₅₀ – сенситизацією. Провідна роль у розвитку комбінованого ефекту належить свинцю.

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

THE USE OF SPROUTED GRAINS AS ONE OF THE WAYS OF A HEALTHY LIFE

Ezhned Mariia Akhmedivna,

Assistant Professor

Higher State Educational Establishment of Ukraine

"Bukovinian State Medical University"

Horoshko Oleksandra Marianivna,

Candidate of Pharmaceutical sciences, Associate Professor

Higher State Educational Establishment of Ukraine

"Bukovinian State Medical University"

Franko Larysa Vasylivna,

Teacher

Higher State Educational Establishment of Ukraine

"Bukovinian State Medical University"

Introductions. Unhealthy diet, according to statistics, leads to obesity, diabetes, cardiovascular diseases, and also causes more than 2/3 of the overall incidence and about 86% of deaths. According to the experts, there is a direct connection between these problems and unhealthy diet.

Aim. To investigate the application and the effect of sprouted grains on the human body.

Materials and methods. The analysis and summarization of scientific literature on sprouted wheat, buckwheat and oats grains.

Results and discussion. Rational nutrition is an integral part of the body normal functioning, high efficiency and human health preservation. The most effective way to solve the problem of proper nutrition is to enrich the daily diet with products of high biological value. One of these products is sprouted grains.

The using of sprouted grains has a long history. The ancient Egyptians, the first to learn to cultivate wheat, were also the first to master the methods of cooking it, and

among the dishes they used were soaked and sprouted grains. The Chinese, after mastering the rice agrotechnics before the III millennium BC, also began to sprout this cereal plant.

Sprouted grains contain all the ingredients necessary for a healthy diet, as well as coloring and polyphenolic compounds and plant enzymes and hormones. The bulk of organic substances in sprouted grains are carbohydrates and proteins, which play a major role in ensuring human life, but the content of these compounds varies depending on the type of grain.

Thus, the highest content of carbohydrates and proteins contains sprouted wheat grains - 65% and 14%, buckwheat grains - 63% and 12%, oats grains - 57% and 10% respectively.

During grains sprouting for several days their vitamin composition changes - the content of vitamins B group and PP, which are part of most anti-infarction agents, increases. The amount of tocopherol (vitamin E) in sprouts increases, which slows down the aging process, activates the body's activity, normalizes the state of the nervous system. Wheat and buckwheat also contain vitamin C, which is not found in normal (unsprouted) grains.

However, the content of vitamins in sprouted buckwheat grains outweighs wheat and oats. Thus, buckwheat sprouts contain 8 vitamins (an average amount of which is 29.7 mg / 100 g), the highest content of vitamin B9 - 168 mg / 100 g. In sprouted wheat grains were found 7 vitamins and in oats sprouts – only 5 vitamins.

It should be noted that sprouted wheat grains contain the highest amount of basic macroelements (magnesium - 21%, phosphorus - 25%, calcium - 3%) and microelements (copper - 26%, iron - 12%, zinc - 14%, manganese - 93 %). The iron, which is contained in the sprouts and derived products, is necessary for red blood cells, and in combination with vitamin C saves from anemia, potassium maintains an acid-alkaline balance, which prevents muscle weakness and gives them elasticity.

The benefit of sprouted grain is much greater than that of grain processing products, because the bulk of the nutrients is found in the grain germ. This is

especially true of sprouted wheat grains. In grain processing, most of the beneficial properties are lost while remaining in the bran.

Conclusions. Thus, in addition to the overall positive effects on the human body, the sprouted grains, having in their composition a certain set of nutrients, amino acids, polysaccharides and microelements, have a specific healing effect, so products prepared with the addition of wheat, buckwheat and oats sprouted grains can be used not only for healthy nutrition, but also for medical and dietary purposes. So. Nutrition is one of the most important factors in health maintaining.

ОТРИМАННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕМУ НА ОСНОВІ АМАРАНТУ

Задорожний Василь Георгійович,

д.х.н., професор

Одеська національна академія харчових технологій

Чулак Леонід Дмитрович,

д.м.н., професор

Чулак Ольга Леонидівна,

к.м.н., доцент

Чулак Юлія Леонидівна

к.м.н., доцент

Медичний інститут Одеського гуманітарного університету

Вступ./Introduction. Косметичний ринок України пропонує споживачам широкий асортимент косметичних кремів вітчизняних та зарубіжних виробників.

При покупці косметичної продукції, споживач частіше орієнтується на рекламну інформацію та ціну. Ціна, яку платить споживач, не завжди обумовлена якістю продукту. Таким чином, в руках споживача опиняється продукт, про який він не має жодних об'єктивних представлень. Головна

небезпека ситуації, що склалася, полягає в тому, що косметичні креми мають складний склад хімічних речовин, які мають бути сумісні один з одним. Окрім сумісності компоненти косметичних кремів мають бути безпечні.

Ароматичні добавки більшості косметичних препаратів, до складу яких входить близько 1000 синтетичних речовин, - канцерогени. Вони можуть викликати головний біль, запаморочення, алергічний висип, знебарвлення шкіри, сильний кашель та блювоту, роздратування шкіри. Клінічне спостереження доводить, що аромати можуть торкнутися центральної нервової системи та стати причиною виникнення депресії, дратівливості і т.п.

Мета роботи./Aim. З огляду на вищесказане, мета нашої роботи, полягала в створенні чисто амарантового крему, що не містить інші компоненти. Це можливо через наявність в амаранті сквалена і токотриєнола.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для виготовлення крему використовували амарантовий шрот і амарантове олію, отриману за технологією авторів. Співвідношення компонентів 50:50.

Далі поміщали амарантову олію та амарантовий шрот в кульовий млин та обробляли до отримання крему.

Дослідження крему проводилось в лабораторії відділу спеціальних досліджень НДЕКЦ при ГУМВС України в Одеській області атестованій ДП «Одесастандартметрологія».

Для встановлення якісного складу об'єктів та кількісного вмісту речовин, проводилося дослідження хромато-мас-спектрометричним методом. Для проведення дослідження зразки переретифіковувались метилатом натрію та екстрагувалась гексаном для встановлення фосфоліпідного складу органічних кислот та неомиляємих речовин.

Результати і обговорення./Results and discussion. Отримані зразки аналізували на хромато-мас-спектрометрі Agilent 6890 N/5975 Inert GC/MS System з капілярною колонкою - HP-5MS, довжиною 30 м, діаметром 0,25мм, фаза – 0,25 мкм, газ носій - гелій, іонізація - електронним ударом, енергія

іонізації – 70 eV, температура іонного джерела T - 230°C; температура квадруполю T - 150°C.

Для встановлення кількісного вмісту ПНЖК і сквалену, було проведене розділення неомиляємих зразків речовин (нагрів частки зразків на водяній бані з гідроксидом натрію протягом 4-х годин), з подальшим екстрагуванням та хроматографуванням. Кількісний вміст сквалену встановлювався методом зовнішнього стандарту.

На рисунку 1 показано хромато-мас-спектр амарантового крему.

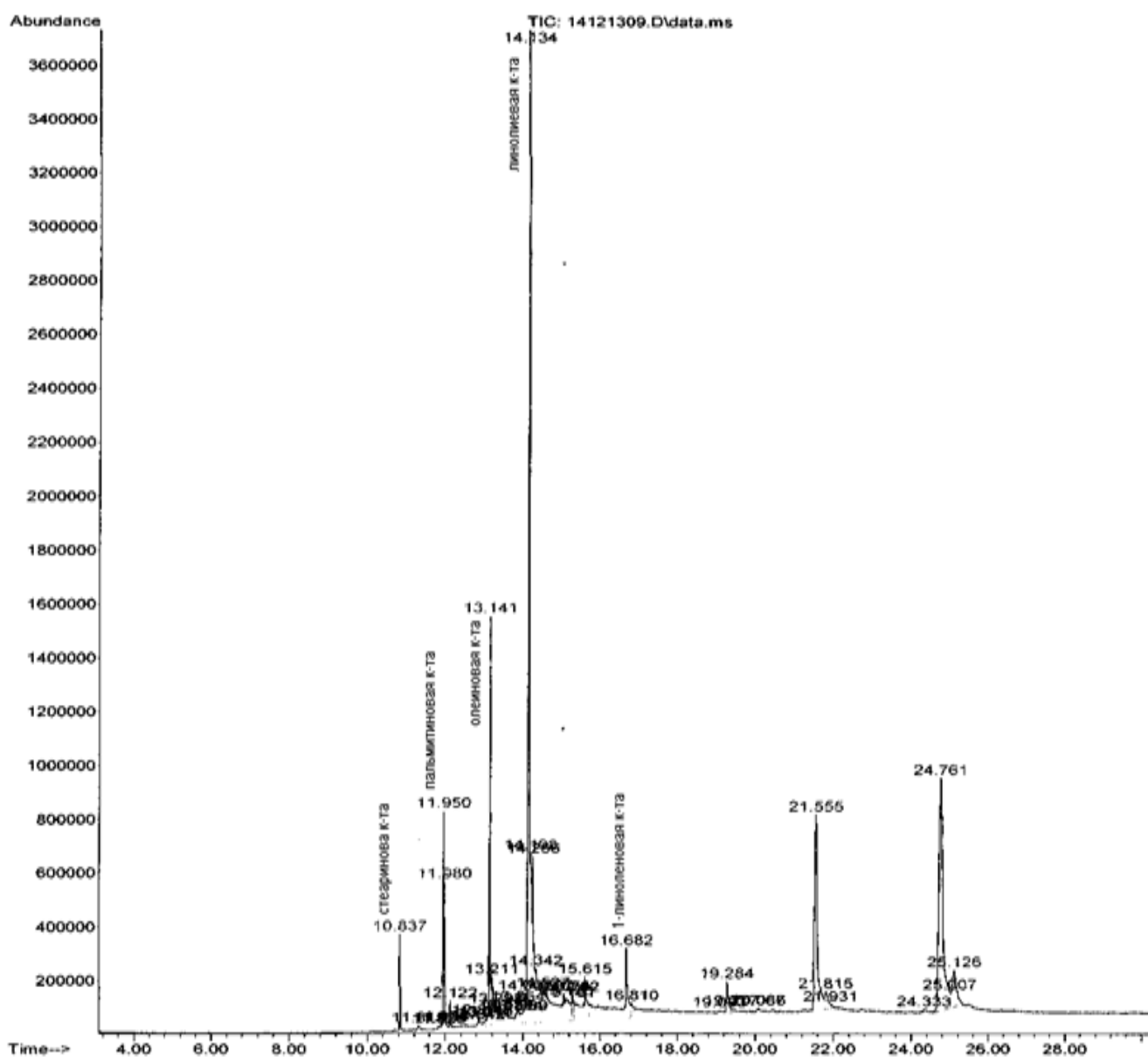

Рис.1. Хромато-мас-спектр зразку амарантового крему

Отримані хроматограми оброблялися за допомогою бібліотеки мас-спектрів NISTv2.0.

В результаті автоматизованого пошуку з використанням ПЗ "NIST MS SearchProgram" були ідентифіковані наступні речовини: каприлова- (4,87хв), лауринова - (8,21хв), мірістінова - (12,08хв), пальмитінова - (16,01хв), олеїнова - (19,22 хв), ліноленова - (19,46 хв), стеаринова - (19,59 хв), арахідонова - (26,31 хв) токотриенол - (31,6 хв.), сквален - (32,8 хв)

Хімічний склад амарантового крему складає: 1 - каприлова - 1,4% , лауринова - 3,4%, мірістінова - 1,1%, пальмитінова - 2,2%, олеїнова - 24,5%, ліноленова -27%, стеаринова - 4,9%, арахідонова - 0,3%, токотриенол - 1,9%, сквален - 6,6% .

Висновки./Conclusions. . Отриманий нами крем можна успішно застосовувати в якості захисного та спеціального засобу для догляду за шкірою.

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

BIOCARBON SORBENT WITH HIGH PETROLEUM-DEGRADING ABILITY

Khokhlov Andrey Viktorovich,

Ph.D., Senior Researcher,

Kupchyk Lidija Andreevna,

Ph.D., Senior Researcher,

Khokhlova Lyudmila Iosifovna,

Ph.D., Senior Researcher.

Institute for Sorption and Problems of Endoecology
of National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Introductions. Biospecific materials, which are sorption matrices with immobilized biomolecules, are more widely used in biotechnology to protect the environment. The fundamental possibility of the physical and chemical immobilization of bioagents on various carriers, including carbon materials, was studied. The universal absorption capacity of carbon sorbents, their biocompatibility determine the possibility of their practical application. Obtaining a sorption biocomplex, which is a kind of catalyst in the implementation of biotechnological processes, requires a detailed study of the influence of the surface nature of the sorbent - the microorganism carrier on the sorption pattern of the microbiological component, on the preservation of its catalytic activity. This will make it possible to predict the prospects for using such material. Sorption technologies are promising for the isolation and use of beneficial natural microflora, consisting of bacterial cultures of individual microorganisms or their communities, namely when creating effective sorption-biological systems of detoxification of pollutants. In order for the sorption biocomplex to be competitive in nature, it is necessary to choose the right sorbent carrier and bacterial component of a certain orientation. An effective sorbent carrier

must be non-toxic, technologically advanced, have directed adsorption ability, mix easily, be economically feasible, and most importantly be biocompatible. For each specific case, it is necessary to select a promising sorption matrix for the immobilization of microorganisms of a certain type. The development of bioactive sorption materials based on raw materials of natural origin, which have a wide spectrum of action and would be environmentally friendly, is relevant. Biocarbon materials obtained on the basis of plant raw materials by heat treatment in a certain functional mode provide the presence in the final material of the presence of components of various nature and functional purpose - cellulosic, organic, carbon and defective cluster. The combination of the aforementioned components in one material suggests that such a material should be characterized by properties that are excellent or not inherent to conventional carbon sorbents, namely, the ability to ensure the life of microorganisms on such structures.

Aim. The purpose of the research is to determine the optimal parameters for the synthesis of a carbon sorbent from corn cobs; study of the physicochemical properties of the resulting sorption carbon carrier and the characteristics of the immobilization of microorganisms on its surface; the rationale for obtaining microbial biomass with high destructive activity to oil hydrocarbons; study of the sorption properties of the obtained bioactive sorbents with respect to oil and petroleum products of various chemical composition; study the influence of various factors on the sorption activity of biosorbents and biodegradability of oil. A study of the adsorption and destructive properties of a biosorption complex based on a carbon material relative to oil and oil products of various origins will determine the direction of practical implementation of the technology for producing and using effective environmentally friendly carbon biosorbents.

Materials and methods. The objects of the study were selected waste maize (kukupuznoy stump). By pyrolysis of the feedstock in an oxygen-free atmosphere, biochar was obtained. The sorption properties of the carbon sorbent obtained as a result of pyrolysis and bioactivated, the destructive ability of the biosorbent was studied on samples of crude oil of various compositions, diesel fuel and fuel oil.

The selection of oil-oxidizing microorganisms (OOM) was carried out from samples of oil-contaminated soil of various deposits, sediments of oil sludge collectors and treatment facilities of industrial oil facilities. To ensure the development of oil-oxidizing cultures of microorganisms in the presence of oil and oil products, a mineral nutrient medium of the composition was used, g / dm³: KN₂PO₄ - 3.0; K₂NPO₄ - 7.0; NH₄NO₃ - 1.0; MgCl₂ - 0.1; CaCO₃ - 1.0. The medium contained trace elements in the amount necessary for the development and vital activity of microorganisms, a mixture of compounds to maintain pH = 6-8, and a starting concentrate of oil-oxidizing microorganisms isolated from natural objects.

The resulting microbial suspension was used for bioactivation of the sorption carrier. Physicochemical studies of the sorption matrix carrier were carried out by the method of X-ray phase analysis and IR spectroscopy. The specific surface of the carrier and biosorbent was studied by the express method with thermal desorption of argon. Sorption capacity relative to oil was determined by the gravimetric method. The hydrocarbon composition of the residual oil was studied before and after the destruction by gas-liquid chromatography.

Results and discussion. Carbon sorption materials based on plant cellulose-containing raw materials occupy an important place among sorbents of natural origin. They are cheap, environmentally friendly, efficient and affordable. Biocarbon based on corncobs has significant indicators of surface oleophilicity and sorption properties with respect to oil. The maximum yield of carbon material with optimal values of oil capacity is observed at values of pyrolysis temperature of 300-350 ° C. Oil intensity has an extreme dependence on the time and temperature of pyrolysis and reaches values of 5-7.5 g / g.

The nature of the surface of the carbon sorbent affects both the sorption properties and the possibility and nature of the immobilization of microorganisms - oil destructors on the surface of the sorption material. In the process of forming a carbon material during the pyrolysis of cellulose-containing material on the surface of coal, reactive groups are created. The concentration of functional (carboxyl and phenolic) groups on the surface of the carbon material determines the ability to hold

biomolecules on the surface. The surface interaction of the sorption matrix with an oil-destroying biocomplex confirms the possibility of using a biochar from corncobs to produce a biologically active oil absorbing sorbent of a destructive type. The results of electron microscopic studies of the initial sorption matrix based on pyrolyzate of corncobs and upon immobilization of oil destructive microorganisms showed an active process of growth of colonies of oil-oxidizing microflora in the presence of oil. The corncobs biochar absorbs oil and oil products and exhibits biocompatibility with oil-oxidizing microorganisms.

Conclusions. The optimal conditions and parameters for producing a carbon sorption matrix with the best physicochemical characteristics and oil intensity are established. According to the results of studies, a carbon sorbent from corncobs deposited on its surface a sufficient number of microorganisms to destroy sorbed oil, which is explained by the presence on its surface of various chemical nature centers: polar and nonpolar. The sorbent absorbs oil and oil products and exhibits biocompatibility with oil-oxidizing microorganisms.

An oil sorbent based on corncobs pyrolyzate and oil destructive microorganisms immobilized (fixed) on its surface isolated from natural objects ensures the environmental safety of using such a biosorption complex.

An integrated approach to solving the problem of eliminating oil pollution - sorption + microbial destruction - improves the efficiency and environmental friendliness of the work.

ФІЗИКО-ХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПИТНОЇ ВОДИ З АРТСВЕРДЛОВИНИ ПРИ ЗАЛІЩИЦЬКОМУ ЛІСНИЦТВІ

Перит Валентина Володимирівна,
викладач хімічних дисциплін,
викладач- методист,
керівник біохімічного гуртка
ВП НУБіП України «Заліщицький
аграрний коледж ім. Є. Храпливого»

Вступ. На протязі 2016-2019 років визначення показників забрудненості води проводяться в навчальних лабораторіях ВП НУБіП України «Заліщицький аграрний коледж ім. Є. Храпливого» з використанням хімічних та фізико – хімічних методів дослідження.

Основним завданням є проведення моніторингу забруднення питної води з артсвердловини при Заліщицькому лісництві фізико-хімічними методами.

Основним джерелом інформації про стан об'єктів природного середовища є аналіз, тому вирішального значення набуває правильність визначення великої кількості хімічних інгредієнтів, присутніх даному об'єкту:

- багато з них мають природне походження, вони присутні у водних екосистемах;

- одночасно дуже велика кількість сполук органічної та неорганічної природи надходить до екосистем внаслідок антропогенної діяльності.

З метою отримання достовірних даних та можливості їх подальшого аналізу відбір проб проводився на протязі року.

З метою отримання даних про сезонність зміни рівня забрудненості водних об'єктів дослідження проводяться щоквартально.

Процес дослідження води складався з наступних етапів: відбирання проб, консервування проб, приготування середніх проб, лабораторні дослідження, узагальнення результатів та їх статистична обробка.

Методика проведення випробувань. Для дослідження відбирались по 5 проб в різний час двома викладачами. Для проведення дослідження готувалась середня проба води об'ємом 1 л шляхом змішування відібраних проб, їх ретельного перемішування та відбору змішаної проби. Середні проби води піддавалися аналізу з метою визначення фізичних, органолептичних та хімічних показників. Всі дослідження проводились в трьохразовому повторенні двома викладачами для уникнення похибок. З трьох показників вираховувався середній показник та похибка.

З фізичних показників якості води ми визначали наступні:

- запах (у балах) відповідно до стандартної шкали;
- мутність (в мг $\text{SiO}_2/\text{дм}^3$) турбідиметричним методом з використанням фотоелектроколориметра та приготованої суспензії діоксиду силіцію і калібрувального графіка (табл. 1).

Таблиця 1

Фізичні показники якості води

№ п/п	Назва місця взяття проби	Квартал 2019 року	Запах, бали	Мутність $\text{мг}/\text{дм}^3$
1	Артсвердловина Заліщицького лісництва	I кв	0	0,038
		II кв	0	0,037
		III кв	0	0,038
		IV кв	0	0,039

Хімічний аналіз проб води для зручності в роботі, обробці та інтерпретації результатів було розділено на 2 групи:

1. Визначення основних хімічних параметрів якості води;
2. Визначення катіонного складу води;

Визначення основних хімічних параметрів якості води зводилось до:

- визначення рН води за допомогою рН-метра з використанням скляного електрода;
- визначення загальної твердості води (в мг-моль/ дм^3) комплексометричним титруванням Трилоном Б в лужному середовищі в присутності еріохрому чорного як індикатора;

- визначення вмісту сульфат-іонів (в мг/дм³) комплексометричним титруванням Трилоном Б в аміачному середовищі в присутності крезолфталексону як індикатора;

- визначення вмісту хлорид-іонів (в мг/дм³) титриметрично аргентометричним методом Мора (табл. 2).

Таблиця 2

Основні хімічні параметри якості води

№ п/п	Назва місця взяття проби	Квартал 2019 року	pH води	Загальна твердість води, мг-моль/дм ³	Вміст сульфат-іонів, мг/дм ³	Вміст хлорид-іонів, мг/дм ³
1	Артсвердловина Заліщицького лісництва	I кв	7,45	7,9	27,14	88,0
		II кв	7,47	7,8	27,15	88,1
		III кв	7,46	7,8	27,17	87,99
		IV кв	7,46	7,7	27,14	88,0

Визначення катіонного складу води включало:

- визначення вмісту міді;
- визначення вмісту цинку;
- визначення загального вмісту заліза (в мг/дм³) фотометричним методом з сульфосаліциловою кислотою (табл. 3).

Таблиця 3

Катіонний склад води

№ п/п	Назва місця взяття проби	Квартал 2019 року	мідь, мг/дм ³	цинк, мг/дм ³	Загальний вміст заліза мг/дм ³
1	Артсвердловина Заліщицького лісництва	I кв	0,01	0,01	0,15
		II кв	0,01	0,01	0,16
		III кв	0,01	0,01	0,17
		IV кв	0,01	0,01	0,16

Результати випробовувань висвітлені в таблицях 1 - 3.

Враховуючи отримані результати та порівнюючи їх з гранично допустимими нормами забруднюючих речовин у водоймах господарсько –

питного та культурно – побутового призначення можна зробити наступні

ВИСНОВКИ:

—забруднення питної води за показниками, які ми визначали, не перевищує гранично допустимих концентрацій;

—значний вплив на рівень фізичного забруднення мають ерозійні процеси, які виникають внаслідок неконтрольованої нераціональної господарської діяльності людини на водозборах;

—головна проблема забруднення питної води полягає в тому, що не вирішуються каналізаційні питання, майже 70% приватного сектора обходиться без каналізації. Основний водотік формується за рахунок стічних вод, найчастіше недостатньо очищених, і, відповідно, недостатньо знезаражених.

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВМІСТУ ФТОРИДІВ У ПИТНІЙ ВОДІ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ ОДЕЩИНИ

Рудковська Олена Вікторівна,

к.т.н., доцент кафедри хімії навколишнього середовища

Шепеліна Світлана Іванівна

асистент кафедри хімії навколишнього середовища

Одеський державний екологічний університет

м. Одеса, Україна

Вступ. Фтор— надзвичайно важливий для людського організму хімічний елемент. Він являється необхідним для забезпечення здоров'я кісток і зубів, а також відповідає за зміцнення імунітету і навіть виводить важкі метали.

Як стверджують вчені, середня добова норма споживання цього елемента 2–3 мг, при цьому 1/3 фтору людина отримує з їжею і 2/3– з питною водою.

Вміст даного мікроелементу в питній воді може коливатися в межах 0,3 мг/дм³– 15 мг/ дм³. Але не слід забувати, що фтор являється хімічною

речовиною 2-го класу небезпеки (високо небезпечною). Тому як низькі так і значні концентрації фтору негативно впливають на здоров'я людей.

Фтор в природних водах знаходиться у вигляді простих та комплексних фторид-йонів: F^- , $[AlF_6]^{3-}$, $[FeF_4]^-$, $[FeF_5]^{2-}$, $[FeF_6]^{3-}$, $[CrF_6]^{3-}$, $[TiF_6]^{2-}$ та ін. Міграційна здатність фтору в природних водах залежить від вмісту йонів Ca^{2+} , які утворюють з фтором малорозчинні сполуки. Тому, надлишок фторидів у воді несе істотну небезпеку для здоров'я людини.

Мета роботи. Однією з проблем питної води на півдні Одещини є або недолік в ній фтору в одних районах, або навпаки, його надлишок – в інших. І те, і інше негативно впливає на стан здоров'я населення. В обох випадках в людському організмі порушуються обмінні процеси, і це в свою чергу призводить до ряду проблем. Так, в Ізмаїлі і Ізмаїльському районі фтору в питній воді не вистачає, і це призводить до поширення ряду захворювань зубів.

Надлишок фтору призводить до зростання числа зубних захворювань, зокрема до флюорозу (захворювання, що характеризується появою темних плям на зубах), від якого найчастіше страждають діти. Також високий рівень споживання фтору призводить до деформації кісток скелета і зміни процесів обміну речовин. Саме тому перед багатьма дослідниками постало питання про оптимальний рівень фтору у воді.

Матеріали та методи. Метою даної роботи було проаналізувати та дати оцінку впливу вмісту фтору в підземних, поверхневих (у тому числі питних) водах Одещини та причетність вмісту фтору в питних водах до рівня ураження зубів мешканців різних районів Одеської області і міста Одеси карієсом і флюорозом зубів.

Результати та обговорення. Останні дослідження якості питної води, проведені фахівцями Дунайської басейнової лікарні, науково-дослідними інститутами геронтології, стоматології АМН України, Охмадит МОЗ України в Ренійському, Тарутинському, Татарбунарському районах і на півдні Молдови, показало надлишок в ній фтору.

Вживання неякісної води є також однією з причин виникнення і такого прогресуючого нині захворювання як остеопороз (захворювання, пов'язаного з втратою кісткової тканини і веде до деформацій і переломів кісток скелета). Фтор належить до елементів високої хімічної і біологічної активності. Його кількість у навколишньому середовищі постійно збільшується. Надлишок фтору в питній воді викликає флюороз скелета. Необхідно зазначити, що такі необхідні для людського організму елементи, як кальцій і магній, містяться в ізмаїльській питній воді в достатній кількості. А ось фтору – удвічі нижче встановленої норми

Надлишок мікроелементів також небезпечний для організму, як і їх дефіцит. Взагалі, найбільш оптимальною для людського здоров'я вважається норма вміст фтору у воді в межах 0,7–1,2 мг/дм³ (гранично допустимий показник – 1,5 мг/дм³).

Доволі низький вміст фтору (<0,3 мг/дм³), який викликає суцільне поширення карієсу, визначено в чотирьох районах Одеської області: Кілійському, Біляївському, Кодимському і Савранському. Високий вміст фтору (вище ГДК), який може спровокувати флюороз зубів та інші хвороби, визначено в Тарутинському та Арцизькому районах, що межують з Переддобружинським прогином. На більшості території (північні, центральні та південно-західні райони області) вміст фтору є низьким – від 0,3 до 0,7 мг/дм³. І лише два райони мають оптимальний вміст фтору – Саратський та Білгород-Дністровський.

Одним з альтернативних джерел водопостачання населення в м. Одесі є використання вод артезіанських свердловин з верхньосарматського водоносного горизонту, який залягає на глибині 108–130 м від поверхні землі.

Вода централізованого водопостачання міста має незначний ризик для здоров'я. Вміст фтору в усіх б'юветних комплексах низький і коливається в межах 0,09–0,23 мг/дм³, що є дуже низьким (спричиняє широкомасштабні ураження карієсом).

Висновки. Фтор належить до мікроелементів, які володіють всебічною дією, і для нормальної життєдіяльності організмів необхідний у строго

лімітованих кількостях. Вміст фтору в природних компонентах Одещини коливається в широких межах і суттєво впливає на його кількісне надходження в організм людини.

В ідеалі, проблема нестачі фтору повинна вирішуватися на рівні місцевої влади за допомогою додаткового фторування води. При підвищеному вмісті застосовується так зване дефторування, щоб довести воду до оптимальних показників. Однак, жоден з українських «Водоканалів», на жаль, не застосовує ці технології.

Фторування води – процедура досить недешева, так як використовуються дорогі реагенти. При дефторуванні досить тільки установки фільтрів, проте комунальні служби не роблять і цього. Один із способів заповнити недолік фтору в організмі – використовувати замість звичайної фторовану кухонну сіль. Медичні дослідження показали, що вживання такої солі істотно знижує розвиток карієсу, в першу чергу, у дітей. Також можна вживати бутильовану воду з природним вмістом фтору до 1,5 мг/дм³. Якщо ж концентрація більша, то таку воду не можна вживати постійно, вона класифікується як лікувальна.

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

PERSPECTIVE METHOD OF CLEANING WATER FROM TOXIC SUBSTANCES

Pashchenko Bohdan

assistant of Department of Machines and Apparatuses
for Food and Pharmaceutical Productions
National University of Food Technologies

Introduction. The new technological processes in industry, the using of mineral fertilizers and pesticides in agriculture the shortage and imperfection of water purification facilities reduce the efficiency of wastewater treatment. Most of the toxic pollutants in the water are compounds of chemical and biological origin are discharged into natural reservoirs with industrial and municipal waste water. Traditional water purification technologies do not always provide the necessary sanitary-hygienic requirements. It is necessary the increasing the efficiency of all components of the system of treatment facilities and the using of promising ways to intensify the purification for improving the quality of water purification.

Aim. The author is conduct experimental research for determining the effectiveness of the simultaneous action of hydrodynamic cavitation and oxidants on ions of toxic metals with further separation of reaction products on ceramic filtration membranes.

Materials and methods. The content of toxic substances in the samples was determined by gas chromatography with previous concentration. A polymer sorbent – tenax – with a specific surface area was used for concentration $30 \text{ m}^2/\text{g}$. Water was passed through a soroxial tube with a tenax on which pollutants were adsorbed. The impurities were washed from the sorption tube with an organic solvent and chromatographic analysis of the extract was conduct. Sample analysis was conduct on a “Hewlett Packard” chromatograph in a temperature range $40\dots 200 \text{ }^\circ\text{C}$ at

programming 5 °C/min. Quantitative analysis was performed by using of absolute calibration method.

The waste water of galvanic production was subjected by reagent clearing with pH 8.5, which contaminated with ions of heavy and non-ferrous metals. The reagent-oxidant (water solution of $\text{Ca}(\text{OH})_2$) was introduced into the cavitation flow of the environment through the means of creating a cavitation. Water with a similar composition of pollutants was treated in the traditional way for comparison. The sediment, which was formed in the neutralization of toxic pollutants, was separated with using a ceramic membrane module based on Al_2O_3 with an internal selective layer based on ZrO_2 .

The membrane module of the treatment plant (Fig. 1) consists of: fitting 1,5; housing 2, plug 3, sealing rings 4, ceramic ultrafiltration membrane 6. Water was fed under pressure $P_1 = 0.4$ MPa at a flow rate $Q = 55$ l/h and at $P_2 = 0.6$ MPa at a flow rate $Q = 60$ l/h in accordance. At the same time there was a gradual change in productivity, depending on the duration of the filtration process as a result of sediment compaction on the inner surface of the membrane (Fig. 2).

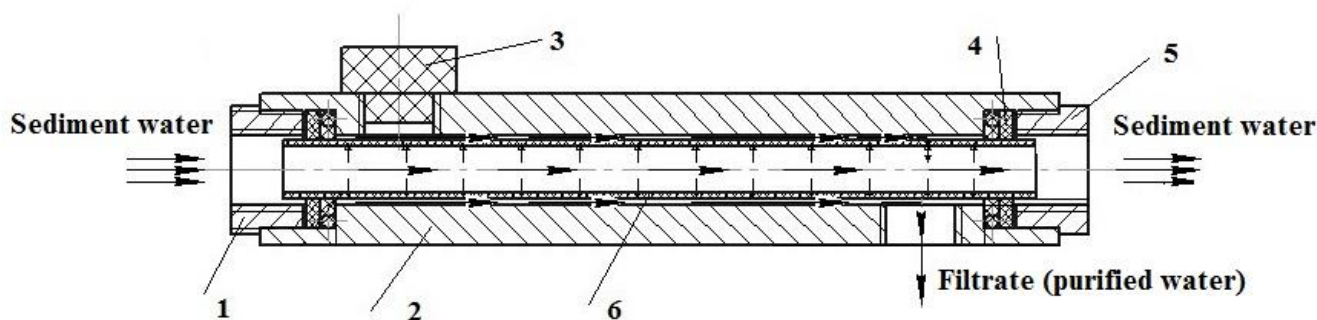

Fig. 1. Scheme of the cleaning ceramic module: 1, 5 – fitting, 2 – housing, 3 – plug, 4 – sealing rings, 6 – ceramic membrane

Results and discussion. The process of ultrafiltration, which occurred during separation of the sediment, is described by equations of balance. The equation is represented in the form of the law of conservation of the amount of motion with taking into account the law of mass conservation. At the same time for each of the phases the equation of relative motion has the form:

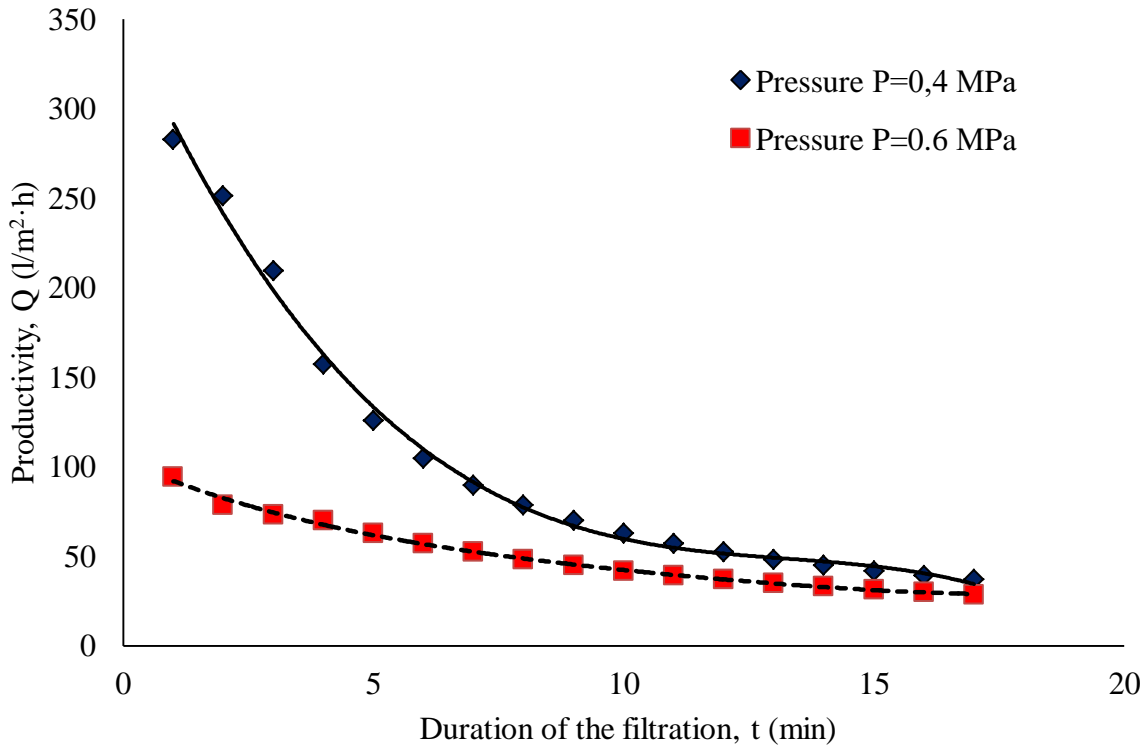

Fig. 2. Dependence of productivity on the duration of filtration

$$\alpha_1 \left(\rho_1 \frac{du}{dt} - \rho_2 \frac{dv}{dt} \right) - \nabla \sigma^f - \frac{R}{\alpha_2} - \alpha_1 (\rho_1 - \rho_2) G = 0, \quad (1)$$

$$\rho_2 \frac{dv}{dt} = -\nabla P - \frac{R}{\alpha_2} + \rho_2 G = 0. \quad (2)$$

The force R , which is proportional to the relative average flow velocity of the fluid, is taken into account in accordance with the specific mechanism of interpenetration of the phases of the system:

$$R = \frac{\mu}{a^2} \alpha_1 \alpha_2 (v-u), \quad (3)$$

where μ – coefficient of dynamic viscosity; a – a generalized coefficient, which taking into account the type of pore material of the membrane.

The purification results are shown in Table 1.

Table 1**The results of purification of the treatment water**

Composition of pollutants	Waste water before cleaning	Waste water purified in a mechanical stirring reactor	The waste water is purified in a new method
	The content of pollutants, mg/l		
Cr ⁶⁺	0,15	0,03	0
Fe ²⁺	2,4	0,01	0
Fe ³⁺	7,8	0,20	traces
Cu	0,04	0	0
Pb	0,05	0	0

Conclusions. The author proposes a promising method of wastewater treatment from toxic pollutants. It involves the combined decontamination from ions of heavy and non-ferrous metals in conditions of hydrodynamic cavitation. Further purification was realized out by ultrafiltration on modules with ceramic membranes. The expediency of this method is substantiated and their results are given in comparison with typical cleaning technologies. A more detailed mathematical modeling of the process is planned in the future which is intended for in-depth analysis of deformation of filter elements.

ІНФОРМАЦІЙНО-ЕКСТРЕМАЛЬНЕ МАШИННЕ НАВЧАННЯ ПРИ БАГАТОІНТЕРВАЛЬНІЙ СИСТЕМІ КОНТРОЛЬНИХ ДОПУСКІВ НА ОЗНАКИ РОЗПІЗНАВАННЯ

Зимовець Вікторія Ігорівна
викладач Конотопського інституту
Сумського державного університету
м. Конотоп, Україна

Вступ. Сучасною тенденцією підвищення надійності та безпеки складних електромеханічних машин є створення системи функціонального

діагностування (СФД), інтегрованої в автоматизовану систему керування. Подальший розвиток теорії інформаційного синтезу СФД складних систем і машин пов'язаний з використанням сучасних інтелектуальних інформаційних технологій на базі машинного навчання та розпізнавання образів. При цьому для досягнення високої достовірності діагностичних рішень необхідно подолати ускладнення науково-методологічного характеру, пов'язане з малою міжцентровою відстанню для заданого алфавіту класів розпізнавання, які характеризують можливі технічні стани вузлів і пристроїв складної електромеханічної машини. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є надання вхідній навчальній матриці штучної надлишковості, що дозволить розширити простір діагностичних ознак і реалізувати максимально-дистанційний принцип теорії розпізнавання образів.

Мета роботи. Підвищення функціональної ефективності машинного навчання системи функціонального діагностування багатоканатної шахтної підйомної машини шляхом надлишкового кодування діагностичних ознак з використанням багатоінтервальних контрольних допусків.

Постановка задачі. Розглянемо формалізовану постановку задачі інформаційного синтезу здатної навчатися СФД багатоканатної ШПМ в рамках ІЕІ-технології. Нехай дано алфавіт $\{X_m^o \mid m = \overline{1, M}\}$ класів розпізнавання, які характеризують можливі технічні стани ШПМ, і навчальну матрицю типу «об'єкт властивість» $\|y_{m,i}^{(j)}\|, i = \overline{1, N}, j = \overline{1, n}$, де N, n – кількість ознак розпізнавання та структурованих векторів ознак (далі в тексті просто реалізації) класів розпізнавання відповідно. При цьому рядок матриці $\{y_{m,i}^{(j)} \mid i = \overline{1, N}\}$ визначає j -у реалізацію, а стовпчик $\{y_{m,i}^{(j)} \mid j = \overline{1, n}\}$ – навчальну вибірку значень i -ї ознаки. Відомо, що концепція ІЕІ-технології полягає в перетворенні вхідної навчальної матриці в робочу бінарну матрицю, яка шляхом допустимих перетворень в процесі машинного навчання адаптується до. максимальної повної ймовірності прийняття правильних класифікаційних рішень. Тому для

бінарного простору Хеммінга задаємо множину $\{g_m\}$ структурованих векторів параметрів машинного навчання СФД. Вектор параметрів машинного навчання СФД розпізнавати реалізації класу X_m^o : представимо у вигляді структури

$$g_m = \langle x_m, d_m, \delta, \sigma \rangle, \quad (1)$$

де x_m – усереднений за ансамблем реалізацій вектор, вершина якого визначає центр гіперсферичного контейнера класу розпізнавання X_m^o ; d_m – радіус гіперсферичного контейнера класу розпізнавання X_m^o , який відновлюється в радіальному базисі простору ознак розпізнавання; δ – параметр поля контрольних допусків на діагностичну ознаку; σ – кількість інтервалів контрольного поля допусків. Параметр δ дорівнює половині симетричного поля контрольних допусків і однобічному полю від номінального значення ознаки розпізнавання, яке визначається технологічним режимом, до критичного значення.

Необхідно на етапі машинного навчання СФД оптимізувати параметри вектору (1), які забезпечують максимальне значення інформаційного критерію оптимізації в робочій (допустимій) області визначення його функції:

$$\bar{E}^* = \frac{1}{M} \sum_{m=1}^M \max_{G_E \cap \{k\}} E_m^{(k)}, \quad (2.)$$

де $E_m^{(k)}$ – обчислене на k -му кроці машинного навчання значення інформаційного критерію оптимізації параметрів навчання системи розпізнавати реалізації класу X_m^o ; G_E – робоча область обчислення інформаційного критерію; $\{k\}$ – множина кроків машинного навчання;

На етапі екзамену перевірити функціональну ефективність машинного навчання СФД і при необхідності збільшити глибину машинного навчання шляхом оптимізації інших параметрів функціонування системи, включаючи параметри формування вхідного математичного опису.

Матеріали и методи. Машинне навчання СФД здійснювалося в рамках інформаційно-екстремальної інтелектуальної технології аналізу даних, яка базується на максимізації інформаційної спроможності системи в процесі її машинного навчання. Розглянемо алгоритм інформаційно-екстремального машинного навчання, в процесі якого відновлення контейнерів класів розпізнавання в радіальному базисі простору ознак відбувається шляхом паралельно-послідовної оптимізації системи контрольних допусків на діагностичні ознаки. Машинне навчання здійснювалося за трьохциклічною процедурою пошуку глобального максимуму інформаційного критерію в робочій (допустимій) області визначення його функції:

$$\sigma^* = \arg\left\{ \max_{G_\sigma} \left\{ \max_{G_\delta} \left\{ \frac{1}{I} \sum_{m=1}^M \max_{G_E \cap \{k\}} E_m^{(k)} \right\} \right\} \right\}, \quad (3)$$

де G_σ – допустима область значень кількості інтервалів контрольного поля допусків; G_δ – допустима область значень параметра поля контрольних допусків. В алгоритмі (3) оптимізація контрольних допусків здійснювалася за паралельною процедурою, при якій контрольні допуски змінювалися для всіх ознак одночасно на заданий крок.

Як інформаційний критерій оптимізації параметрів машинного навчання розглядалася модифікована міра Кульбака, яка для двох альтернативних рівно ймовірних гіпотез має вигляд

$$\dot{A}_m(d) = \{1 - [\alpha_m(d) + \beta_m(d)]\} \log_2 \left(\frac{2 - (\alpha_m(d) + \beta_m(d)) + 10^{-r}}{\alpha_m(d) + \beta_m(d) + 10^{-r}} \right), \quad (4)$$

де $\alpha_m^{(k)}$, $\beta_m^{(k)}$ – обчислені на k -му кроці машинного навчання помилки першого та другого роду відповідно; 10^{-r} – достатньо мале число, яке введено для усунення поділу на нуль.

Таким чином, процес інформаційно-екстремального машинного навчання СФД полягає в реалізації процедури пошуку глобального максимуму функції інформаційного критерію оптимізації параметрів вектору (1) в робочій області її визначення та ітераційного наближення цього максимуму до його

граничного максимального значення з метою побудови високо достовірних вирішальних правил

Результати та обговорення. Для наочності машинне навчання СФД з багатоінтервальною системою контрольних допусків здійснювалося за процедурою (3) для трьох класів розпізнавання: клас X_1^o характеризував технічний стан електроприводу «Норма»; клас X_2^o характеризував наближену до критичної температури підшипників електродвигуна і клас X_3^o – підвищену температуру обмоток статора. У табл. 1 показано результати інформаційно-екстремального машинного навчання при різній кількості інтервалів контрольних допусків.

Таблиця 1

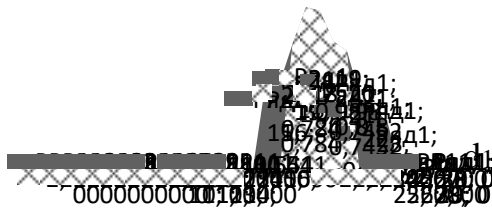
Результати машинного навчання при різній кількості інтервалів контрольних допусків

Значення інформаційного критерію	Кількість інтервалів контрольних допусків				
	L=1	L=2	L=3	L=4	L=5
\bar{E}^*	0,446	0,781	1,0	1,0	1,0

Аналіз табл. 1 показує, що збільшення кількості інтервалів контрольних допусків підвищує значення усередненого критерію (4), яке досягає максимального при трьохінтервальній системі контрольних допусків.

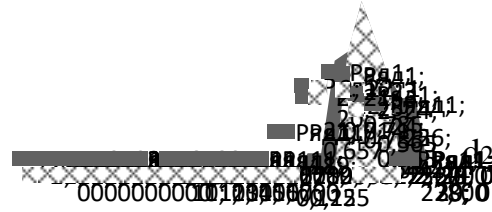
На рис. 1 показано графіки залежності інформаційного критерію від радіусів контейнерів класів розпізнавання, побудовані при одержаних за результатами реалізації алгоритму машинного навчання з багатоінтервальною системою контрольних допусків.

E1

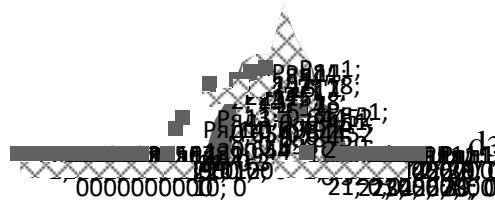
а

E2

б

E3

в

Рис. 1. Графіки залежності критерію від радіусів контейнерів класів розпізнавання з багатоінтервальною системою контрольних допусків

Аналіз рис. 1 показує, що оптимальні радіуси контейнерів дорівнюють: для класу $X_1^o - d_1^* = 19$, для класу $X_2^o - d_2^* = 22$ і для класу $X_3^o - d_3^* = 16$..

Висновки. Розроблено і програмно реалізовано метод інформаційно-екстремального машинного навчання СФД багатоканатної ШПМ з багатоінтервальною системою контрольних допусків, що дозволило підвищити точність функціонального діагностування у порівнянні з одноінтервальною системою контрольних допусків.

АВТОМАТИЗОВАНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ КОНВЕКЦІЙНО-ІНФРАЧЕРВОНИМ ТЕМОХІРУРГІЧНИМ ІНСТРУМЕНТОМ

Лук'янов Вадим Олегович

студент

Худецький Ігор Юліанович

проф., д.м.н.

Мельник Ганна Віталіївна

аспірант

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Вступ. Використання будь-яких високотемпературних методів впливу на паренхіматозні органи супроводжується підвищенням температури органа як в ділянці безпосередньої дії, так і на відстані від поверхні. Ступінь підвищення температури залежить від способу впливу. Так, контактні методи потребують менше часу для вирішення поставленого операційного завдання, проте, при цьому температура органа підвищується на значній відстані. Ступінь підвищення температури залежить від технічного вирішення проблеми бічного поширення тепла від інструмента. Безконтактні методи впливу потребують більше часу для виконання стандартного операційного завдання, проте, прогрівання тканин при їх використанні незначне.

Мета роботи. Якість обробки живих тканин в рані залежить від стабільності параметрів конвекційної та інфрачервоної складової потоку у широкому діапазоні температур від +200 до +900°C. Сучасні лабораторні зразки мають точність підтримання параметрів температури потоку $\pm 20^\circ\text{C}$ та співвідношення конвекційної та інфрачервоної складової 30%, що недостатньо для оптимальної обробки живих тканин. Метою даної роботи є підвищення точності системи автоматизованого управління конвекційно-інфрачервоного (КІ) термохірургічного інструменту.

Матеріали та методи. Адитивним називають шум, зазвичай в струмі, або напрузі, статистичні характеристики якого не залежать від напруги, прикладеної до приладу, або через протікаючий по приладу струму.

Для проектування експертної системи обрано мікроконтролер Atmega8 з оптимізованою Гарвардською RISC архітектурою – один з найпростіших і в той же час надійних і ефективних мікроконтролерів, які можна використовувати при проектуванні експертних систем.

В середовищі CodeVisionAVR визначена методика програмування мікроконтролера Atmega8. CodeVisionAVR дозволяє здійснювати розробку програмного коду і здійснювати його компіляцію. Програма CVAVR дозволяє здійснювати прошивку не тільки самої програми в flash-пам'ять мікроконтролера, але і налаштовувати конфігураційні біти і записувати EEPROM мікроконтролера.

Результати та обговорення. На базі Інституту електрозварювання імені Євгена Патона НАН України проведено 8 досліджень та зафіксовано час, за який відбувалася зміна температурного рівня повітряного потоку з 550 до 200°C. Отримані дані занесено до таблиці 1.

Таблиця 1

Залежність температурного рівня повітряного потоку від часу

№ випробування	Час, с								Середнє значення
	1	2	3	4	5	6	7	8	
550°C	0	0	0	0	0	0	0	0	0
500°C	1,5	1,6	1,7	1,7	1,4	1,8	2	2	1,7
400°C	2,5	2,9	3,3	2,9	2,8	2,9	2,9	2,8	2,9
300°C	4,2	4,8	5,3	4,7	4,8	4,5	4,9	4,5	4,7
200°C	18,6	18,3	18,8	18,8	19,3	17	18,8	18,7	18,5

На основі даних, занесених до таблиці побудовано графік охолодження термоструменевого хірургічного інструменту (рис.1).

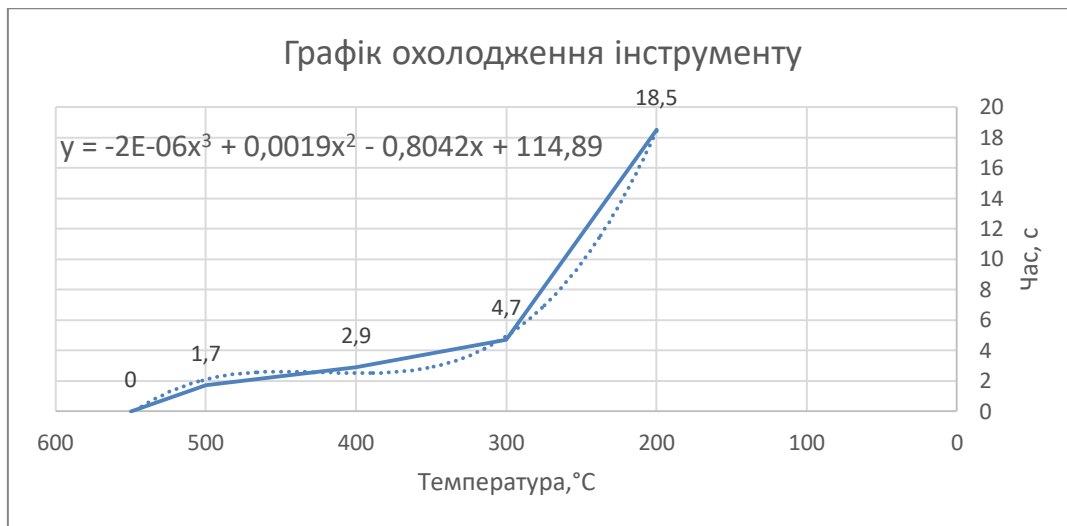

Рис. 1. Графік охолодження термоструменевого хірургічного інструменту

Схема алгоритму управління параметрами КІ інструменту представлена на рисунку 2. Під час проведення оперативного втручання значення температурного потоку на виході маніпулятора відслідковується за допомогою термопари. Отримані дані постійно посилаються на мікроконтролер, який підпорядковується завчасно написаному програмному забезпеченню. За допомогою зворотного зв'язку мікроконтролер здатний змінити параметри КІ інструменту під оптимально задані у випадку потреби їх корегування.

Рис. 2. Схема алгоритму управління параметрами КІ інструменту

Оптимально задані параметри КІ інструменту прописані в програмному забезпеченні мікроконтролера на основі поліноміальної лінії тренду 3го ступеня графіку охолодження термострумєневого хірургічного інструменту та його теплового балансу. Знаючи середній час параметрів нагріву та охолодження зменшується температурний розкид з ± 20 °С до ± 5 °С.

Оптимально задані параметри температурного потоку підтримуються на відповідному рівні незалежно від об'єму повітря, яке подаються на вихід маніпулятора.

При включенні КІ інструменту необхідно якомога швидше досягти необхідної температури повітряного потоку, тому мікроконтролер подає до блоку управління сигнал, який встановлює необхідну напругу для швидкого нагріву вузла. Після досягнення необхідної температури мікроконтролер працює за програмним забезпеченням та встановлює оптимальні параметри інструменту для проведення відповідної маніпуляції. При вимкненні КІ інструменту необхідно якомога швидше його охолодити, що також задано в програмному кодї.

Попередньо оброблена поверхня рани за допомогою КІ інструменту може піддаватися подальшому різанню скальпелем без ризику виникнення кровотечі та розвитку інфекційного ускладнення.

Не менш важливою перевагою даного приладу є можливість використання його в польових умовах.

Проведено по 10 експериментів з різною відстанню від сопла (10, 20 та 30 мм), температурою вимірювання 200, 400 та 600 °С) та інтенсивністю 30, 60 та 90 Вт/м²). Всього проведено 270 вимірювань. Отримані результати представлені в таблиці 2.

Для отримання температурних параметрів КІ потоків термохірургічного інструменту використано обладнання:

- Цифровий термометр з діапазоном вимірювання від 0 до +1000 °С;
- Секундомір;
- Тепловізор Fluke Ti10.

Температурні параметри теплового потоку з інтенсивністю 30 Вт/м²

Відстань від сопла, мм	Температура вимірювання, °С	Температура на зрізі сопла, °С
20	200	53,1±3,1
	400	124,4±3,4
	600	527±5,1
10	200	182±2,1
	400	271,2±2,8
	600	527±5,2
30	200	179,3±2,7
	400	260,9±5,1
	600	527±2,3

Проаналізувавши дані, наведені в таблиці, видно що точність підтримання заданих параметрів теплового потоку складає від $\pm 2,1$ °С до $\pm 5,2$ °С в порівнянні з точність підтримки заданих параметрів теплового потоку відомих алгоритмів управління ± 20 °С.

Висновки. На основі теплового балансу та динаміки параметрів системи розроблено алгоритм управління параметрами конвекційного інфрачервоного інструменту. Алгоритм оснований на роботі зворотного зв'язку термопари та мікроконтролера, який здатний змінити параметри КІ інструменту під оптимально задані у випадку потреби їх корегування.

На основі проведених експериментів вираховано точність підтримання заданих параметрів теплового потоку, що складає від $\pm 2,1$ °С до $\pm 5,2$ °С, що є гарним показником, адже попередні дані становили ± 20 °С.

НОВИЙ МЕТОД ПОШУКУ МОДИФІКОВАНИХ ДУБЛІКАТІВ ЗОБРАЖЕНЬ У ФОРМАТІ JPEG XR З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕРЦЕПТИВНИХ ХЕШІВ

Ніколайчук Владислав Олександрович

студент

Романюк Оксана Володимирівна

к.т.н., доцент

Вінницький національний технічний університет

м.Вінниця, Україна

Вступ. Людина часто не читає і не зупиняє свою увагу на тексті, а лише «сканує» сторінки, звертаючи увагу на графічні елементи. На основі такої поведінки пошукові системи отримали ряд критеріїв, за якими аналізують зображення. Зображення – найбільш поширений тип мультимедійного контенту, що зустрічається в Інтернеті. Згідно HTTP Archive, 70% обсягу веб-сторінок – це графіка в форматах JPEG, PNG і GIF. Тому одним із сучасних і затребуваних видів пошуку мультимедійної інформації є пошук схожих або однакових зображень, тобто порівняння заданого користувачем зображення з наявними зразками й виявлення серед них дублікатів.

Особливо важко порівнювати між собою сильно стиснені зображення, так як спочатку їх потрібно розкодувати, тому що це суттєво збільшує трудомісткість процесу порівняння та зменшує точність самого порівняння.

Для задоволення підвищених вимог до якості зображень з боку користувачів, використовують формат JPEG XR, перевагами якого є простота кодування та декодування, низькі вимоги до обчислювальних ресурсів, що суттєво покращить продуктивність та точність порівняння.

Мета роботи. При пошуку дублікатів зображень першим постає питання: що вважати мірою схожості зображень? Очевидно, що ця величина має значення, зворотне відмінності зображень. Тому потрібно вибрати якусь метрику, що характеризує відмінність зображень між собою. Тоді схожими

зображеннями будуть вважатися ті зображення, відмінність між якими менше деякого порогового значення. Для зображень з однаковими розмірами, зазвичай такою метрикою відмінності слугує середньоквадратичне відхилення пікселів. Але якщо зображення було хоч якось модифіковано (накладено фільтр, обрізано зображення, додано чи видалено певний елемент), більшість наявних алгоритмів порівняння комп'ютерних зображень, наприклад, порівняння пікселів обох зображень між собою, не виявлять схожість між модифікованим зображенням та першоджерелом. Крім того, такий метод є трудомістким.

У випадку використання фільтрів та різного розміру зображень найбільш ефективними на даний момент є методи порівняння фотографій через перцептивні хеші. Однак, ці методи не є стійкими до модифікації та обрізання зображень. Наприклад, якщо вирізати важливу частину зображення, змінити співвідношення сторін, збільшити будь-який елемент на зображенні, та визначити подібність через перцептивний хеш, кінцевий результат подібності буде менше 80%. Тому метою роботи є підвищення точності знаходження модифікованих дублікатів зображень у форматі JPEG XR за рахунок розробки нового методу з використанням перцептивних хешів.

Матеріали і методи. Перцептивні хеш-алгоритми описують клас функцій для генерації порівняльних хешів. У криптографії кожний хеш є випадковим та виконує роль джерела випадкових чисел. Якщо порівняти два хеші SHA1, то можна зробити наступний висновок: якщо хеші однакові – швидше за все, дані однакові (існує ймовірність колізій); якщо ж ні – різні. На відміну від криптографічних функцій, перцептивні хеші можна порівнювати між собою і робити висновок про ступінь відмінності двох наборів даних.

Всі алгоритми обчислення перцептивного хеша, мають однакові базові властивості: картинку можна змінювати в розмірі, змінювати співвідношення сторін і навіть злегка міняти колірні характеристики (яскравість, контраст і т.д.), але вони все одно будуть збігатися по хешу.

Існує багато різних підходів до формування перцептивного хешу зображення. Всіх їх об'єднують такі основні етапи:

1. Попередня обробка. На цій стадії зображення приводиться до вигляду, в якому його легше обробляти для побудови хешу.

2. Основні обчислення. З отриманого на 1 стадії зображення будується матриця (або вектор). Матриця (вектор) може представляти із себе матрицю частот, гістограму яркостей, або ще більш спрощене зображення.

3. Побудова хешу. З матриці (вектора), отриманої на 2 стадії беруться деякі (можливо все) коефіцієнти і перетворюються в хеш.

4. Порівняння отриманої середньоквадратичної різниці з деяким порогом.

Тут поріг визначає міру схожості зображень. Так якщо вибрати порогом 0%, то алгоритм знайде тільки повністю ідентичні зображення. При 5% порозі алгоритм зможе знайти також візуально схожі зображення, які можуть відрізнятися дозволами, якістю стиснення, наявністю дрібних написів, при незначній кількості помилкових спрацьовувань. При порозі вище 10%, як правило, кількість помилкових спрацьовувань перевищує число позитивних спрацьовувань. Безсумнівно, даний алгоритм в тому чи іншому варіанті повинен бути реалізований в будь-якій програмі, що здійснює пошук схожих зображень. Варіації зазвичай стосуються способу отримання зменшеного зображення, розмірів зменшеного зображення, його квантування по колірній палітрі і вибору метрики, яка визначає ступінь відмінності зображень.

Результати та обговорення. Оскільки використання традиційних методів побудови перцептивних хешів дає не дозволяє знаходити модифіковані дублікати зображень з високою точністю, було запропоновано генерувати не один хеш на ціле зображення, а багато хешів для кожної ключової точки.

Щоб визначити важливі фрагменти зображень, по яких потрібно буде генерувати перцептивні хеші, запропоновано застосувати прискорені надійні функції (SURF) – локальний детектор функцій та дескриптор, що використовується для таких завдань, як розпізнавання та реєстрація зображень, класифікація або реконструкція 3D. Для виявлення відсоткових точок SURF використовує ціле наближення детермінантного детектора блокування Гессіана.

Дескриптор його функцій базується на сумі відповідей вейвлет Хаара навколо точки, що цікавить.

Зображення перетворюється в координати за допомогою піраміди з багатороздільною здатністю, щоб скопіювати оригінальне зображення в піраміді Гауса або Лапласа для отримання зображення однакового розміру, але зі зменшеною пропускною здатністю. Це дозволяє досягти особливого ефекту розмивання на оригінальному зображенні, який називається теорією масштабного простору, і забезпечує те, що точки, що цікавлять, є масштабовано інваріантні.

Наступним кроком потрібно порізати картинку таким чином, щоб збіглися схожі області. Для цього використаємо кластеризацію методом k -середніх ключових точок. Якщо картинка сильно не змінювалася в змісті і знайдені локальні ознаки залишаються майже незмінними, то центроїди після кластеризації цих локальних точок теж приблизно збігаються.

Мета методу — розділити n спостережень на k кластерів, так щоб кожне спостереження належало до кластера з найближчим до нього середнім значенням. Метод базується на мінімізації суми квадратів відстаней між кожним спостереженням та центром його кластера, тобто функції.

Для порівняння згенерованих хешів між собою, використовується відстань Геммінга. Відстань Геммінга — число позицій, у яких відповідні цифри двох двійкових слів однакової довжини різні. Іншими словами, відстань Геммінга вимірює мінімальну кількість заміन, необхідних для зміни одного рядка в інший, або мінімальну кількість помилок, які могли перетворити одну стрічку в іншу.

Висновки. Таким чином, виявлено, що для визначення модифікованих зображень не завжди достатньо використання методу перцептивного хешу. При модифікації зображень відбувається зміна генерованого хешу. Щоб усунути цей недолік було запропоновано генерування не одного хешу на ціле зображення, а багатьох хешів для кожної ключової точки. Подальше порівняння зображень відбувається за допомогою відстані Геммінга.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ТРИШАРОВОГО СФЕРИЧНОГО КУПОЛУ З ДИСКРЕТНО НЕОДНОРІДНИМ ЗАПОВНЮВАЧЕМ

Орленко Сергій Петрович

Аспірант

Інститут механіки ім. С.П. Тимошенко НАН України

м. Київ, Україна

Вступ. Постійний інтерес до широкого використання шаруватих конструкцій при створенні сучасних надзвукових літальних апаратів і багаторазових космічних транспортних систем з'явився в останні роки і ця тенденція триває і активізується в даний час. Комбінуючи матеріали несучих шарів і заповнювача, можна домогтися потрібних міцнісних властивостей тришарової конструкції. Серед шаруватих тонкостінних елементів конструкцій широко використовуються тришарові структури з можливою значною відмінністю фізико–механічних характеристик шарів і конструктивними особливостями. Тришарові елементи конструкцій можуть знаходитися в умовах не тільки статичних, а і динамічних навантажень, в останньому випадку в них буде мати місце напружено–деформований стан із значними градієнтами переміщень і напружень. Особливо це стосується тришарових оболонок з дискретним заповнювачем.

Мета роботи. Нагальна потреба створення об'єктів спеціального призначення і т.п. призводить до необхідності розробки конструктивних тришарових оболонкових елементів з заповнювачем ускладненої геометричної структури. Це викликає необхідність створення нових і розвитку існуючих варіантів розрахункових моделей тришарових оболонок, з допомогою яких можна досить адекватно описати їх динамічну поведінку при нестационарних навантаженнях. В тришарових оболонках з дискретним заповнювачем фізико–механічні властивості несучих шарів і заповнювача досить значно відрізняються. При значній відмінності фізико–механічних параметрів несучих шарів і заповнювача доцільно застосовувати моделі оболонок з використанням

незалежних гіпотез для кожного із шарів. У даній роботі кінематичні і статичні гіпотези застосовуються до кожного шару оболонок, що підвищує загальний порядок системи рівнянь, але зате дозволяє більш детально вивчити динамічну поведінку тришарової структури.

Бурхливий розвиток обчислювальної техніки дозволяє значно вдосконалювати існуючі і створювати нові методи розрахунку динаміки оболонкових структур. В основному це чисельні методи на базі скінчених різниць і скінчених елементів. Застосування так званого прийому "субмоделінгу" дозволило більш точно дослідити коливання вершини тришарового куполу з дискретним заповнювачем.

Матеріали і методи. Пружна тришарова сферична оболонка являє собою систему, яка складається з внутрішньої і зовнішньої гладких сферичних оболонок (внутрішня і зовнішня обшивки) з відповідними товщинами і радіусами серединних поверхонь. Оболонки жорстко з'єднані між собою дискретними ребрами. Вводиться припущення про нерозривність всіх шарів, тобто шари оболонки деформуються без проковзування і відриву. Покладається, що на тришарову конструкцію прикладено дію внутрішнього (або зовнішнього) нестационарного розподіленого нормального навантаження $P_3(s,t)$, де s,t – просторова та часова координати.

В основу рішення поставленої задачі покладена геометрично нелінійна теорія стрижнів і тонких оболонок С.П. Тимошенка в квадратичному наближенні. Деформований стан внутрішньої і зовнішньої обшивок може бути визначений через компоненти узагальнених векторів переміщень $\bar{U}_1 = (u_1^1, u_3^1, \varphi_1^1)^T$ і $\bar{U}_2 = (u_1^2, u_3^2, \varphi_1^2)^T$ Внутрішній заповнювач моделюється системою дискретних ребер. При цьому вважається, що деформований стан j -го ребра визначається узагальненим вектором переміщення центру ваги його поперечного перерізу $\bar{U}_j = (u_{1j}, u_{3j}, \varphi_{1j})^T$ При жорсткому з'єднанні дискретних ребер зі сферичними обшивками, записуються умови контакту

центрів ваги ребер з обшивками.

Для виведення рівнянь коливань з розривними коефіцієнтами тришарової неоднорідною по товщині структури використовується варіаційний принцип стаціонарності Гамільтона – Остроградського. При виводі рівнянь коливань тришарових оболонок з дискретним ребристим заповнювачем незалежному варіюванню підлягають: компоненти узагальнених векторів обшивок, та компоненти узагального вектору переміщень центру ваги поперечного перерізу дискретного заповнювача. В результаті отримуємо систему з трьох рівнянь: рівняння коливань внутрішньої і зовнішньої гладких оболонок, рівняння коливань j -го дискретного заповнювача. Рівняння руху неоднорідної пружної структури доповнюються граничними і початковими умовами, що витікають з варіаційного принципу.

Чисельний алгоритм розв'язання рівнянь коливань заснований на кінцево-різницевій апроксимації вихідних рівнянь із застосуванням явної кінцево-різницевої схеми типу "хрест". Розв'язки шукаються в гладкій області і склеюються на лініях ребер. При побудові чисельного рішення в гладкій області використовується інтегро-інтерполяційний метод побудови різницевих рівнянь. При цьому компоненти узагальнених векторів переміщень співвідносять до цілих точок різницевої сітки, а відповідні величини деформацій і зусиль до напівцілих точок. Це дозволяє зберегти дивергентну форму різницевого представлення диференціальних рівнянь, а також і виконання закону збереження повної механічної енергії на різницевому рівні. Використано важливий прийом “субмоделінгу”, який дозволив отримати більш точні результати в локальній зоні особливої точки у вершині куполу.

Результати і обговорення. Отримано розв'язок задачі про динамічну поведінку тришарового сферичного куполу з врахуванням дискретності ребристого заповнювача при зовнішньому імпульсному навантаженні. На рисунку 1 показані результати розрахунків наведених нормальних переміщень u_3 в приведеному масштабі у вершині куполу, отримані методом субмоделінгу,

в залежності від часу t . Індексом 1 позначені величини u_3 зовнішньої оболонки, індексом 2 - внутрішньої оболонки. З графіків на малюнку слідує, що за рахунок передачі зусиль через дискретний заповнювач (паралелі) і частини оболонки 2 початок її коливань починається пізніше. Несучі оболонки мають рівний порядок нормальних переміщень u_3 .

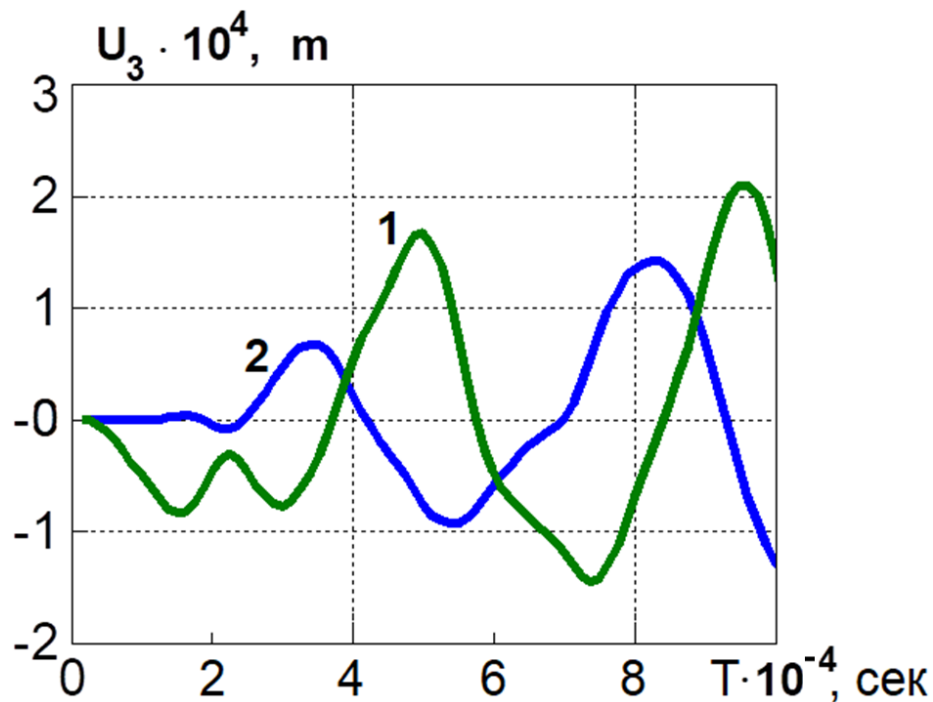

Рис. 1. Залежність переміщень u_3 від часу в полюсі оболонки, 1 - внутрішня оболонка, 2 - зовнішня оболонка

Отримані чисельні результати дозволяють проводити аналіз напружено - деформованого стану тришарової пружної структури сферичного виду в довільний момент часу (розрахунки проводилися на часовому інтервалі $0 \leq t \leq 40T$) відповідно до наведеної постановки задачі.

Висновок. В роботі, виходячи з варіаційного принципу Гамільтона-Остроградського, отримані рівняння коливань тришарових сферичних оболонок з неоднорідним дискретним заповнювачем. При описі елементів пружної структури використовуються моделі оболонок і стрижнів згідно гіпотез Тимошенка. Для розв'язку отриманих рівнянь розвинений ефективний чисельний метод, який заснований на використанні інтегро-інтерполяційних співвідношень по просторовим координатам і явної кінцево-різницевої схеми

по часовій координаті. Використаний важливий прийом субмоделінгу, який дозволив отримати більш точний результат в локальній зоні особливої точки вершини куполу.

Одержане рішення задачі з динамічної поведінки тришарової сферичної оболонки з неоднорідним дискретним заповнювачем при дії імпульсного навантаження. Наведено аналіз - отриманих результатів.

ОЦІНКА ЯКОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ АВТОМАТИЗАЦІЇ РОБОТИ ІНЖЕНЕРА-ПРОЕКТУВАЛЬНИКА СИСТЕМ АВТОМАТИЧНОГО ПРОТИПОЖЕЖНОГО ЗАХИСТУ

Панкратов Олександр Вікторович,

д.т.н., с.н.с., старший науковий співробітник
Інститут проблем машинобудування ім. А. М. Підгорного
м. Харків, Україна

Антошкін Олексій Анатолійович,

викладач
Національний університет цивільного захисту України
м. Харків, Україна

Вступ. Автоматизація виконання проектних робіт – це можливість суттєво зменшити витрати часу та ресурсів на отримання бажаного результату. З цієї точки зору не є виключенням робота інженера-проектувальника систем автоматичного протипожежного захисту. На теперешній час існує багато програмних продуктів, які дозволяють за заданими вихідними даними, з урахуванням вимог нормативних документів отримати проект системи пожежної сигналізації, автоматичного пожежогасіння або іншої підсистеми систем автоматичного протипожежного захисту. Але всі ці програмні

програмні дозволяють розв'язувати лише інженерну задачу без спроб оптимізації кількісного складу системи.

Мета роботи. Метою даної роботи є аналіз можливості застосування науково-обґрунтованих методів для автоматизації роботи інженера-проектувальника систем автоматичного протипожежного захисту.

Матеріали та методи. Раніш було запропоновано використовувати для моделювання задач проектування систем автоматичного протипожежного захисту використовувати методи геометричного проектування. Для цього задача розміщення пожежних сповіщувачів була сформульована як задача покриття довільної області колами рівного радіусу. Задача трасування шлейфів, в залежності від їх конфігурації (кільцевий або радіальний), може бути представлена у вигляді стандартних задач комівояжера або маршрутизації відповідно. Також була побудована математична модель задачі формування шлейфів пожежної сигналізації як одна з реалізацій узагальненої математичної моделі та створений програмний комплекс «Веста» в якому проведено розв'язання задачі будови шлейфів систем пожежної сигналізації. Але оцінка якості результатів та порівняння з результатами розв'язання з використанням стандартних нормативних методів не виконувалося.

Для оцінки якості роботи програмного комплексу «Веста» було проведено серію обчислювальних експериментів суть яких зводиться до наступного. Для однакових приміщень виконується проектування шлейфу пожежної сигналізації з використанням стандартного підходу і з використанням розробленого програмного комплексу. Далі виконується порівняння кількості сповіщувачів і сумарної довжини шлейфу.

В якості прикладів для розрахунку було взято приміщення непрямокутної форми. Така конфігурація ускладнює розрахунок з використанням нормативного підходу. Для розв'язання же задачі з використанням програмного комплексу «Веста» конфігурація області не впливає на час розв'язання.

Результати та обговорення. За результати порівняння розв'язків було встановлено, що автоматизація процесу проектування дає не тільки суттєве

скорочення часу розв'язання, а й суттєве зменшення кількості пожежних сповіщувачів (6-19%, медіана 10) та довжини шлейфів (2,8-4,4%, медіана 3,7).

Висновки. Таким чином, використання науково-обґрунтованого методу для розв'язання задачі проектування шлейфів систем пожежної сигналізації для приміщень складної конфігурації з автоматизацією процесу дозволяє суттєво зменшити бюджет робочого часу та витрат на обладнання об'єктів системами автоматичного протипожежного захисту у порівнянні з використанням традиційного нормативного методу.

ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСУ ПРОВЕДЕННЯ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СИЛОВИХ ТРАНСФОРМАТОРІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ КОНТРОЛЮ ЇХ ЧАСТОТНИХ ХАРАКТЕРИСТИК

Рубаненко Олександр Євгенійович

к.т.н., доцент кафедри ЕСС

Грищук Максим Олександрович

аспірант кафедри ЕСС

Вінницький національний технічний університет

Вінниця, Україна

Вступ. Відомо що в електроенергетичній системі, силові трансформатори (СТ) – це вартісні та відповідальні елементи обладнання. Кожне виведення з експлуатації СТ пов’язане з фінансовими втратами для електроенергетичного підприємства. Оскільки надійність трансформатора впливає на надійність електромережі варто підтримувати трансформатор в справному стані. Це є важливим завданням для експлуатуючого підприємства.

В наш час існує велика кількість інструментів для діагностування СТ, однак статистика пошкоджуваності, показує, що вони продовжують пошкоджуватись. Одним з методів сучасного діагностування є аналіз передатної функції тестового сигналу, який подається на досліджуваний СТ. Аргументами цієї функції є відношення вхідної до вихідної напруги тестового сигналу напруги, залежне від частоти. Така функція представлена у вигляді амплитудно-частотної характеристики (АЧХ) СТ. Її аналіз називають частотним аналізом (FRA), прилад – частотним аналізатором (FRAnalyzer). Хоча цей метод тестового контролю СТ є відносно простим з моменту створення спеціального обладнання FRA, інтерпретація результатів залишається вузькоспеціалізованою операцією та потребує кваліфікованого персоналу та належної технічної документації, для визначення виду та можливого розташування пошкодження. Наприклад при комплексному діагностуванні СТ, потрібно правильно визначити алгоритм проведення діагностування.

Пропонується провезти спостереження за зростанням чи спаданням передатної функції в конкретній точці, для попередження пошкодження. Мета дослідження: підвищення якості планування технічного обслуговування СТ за результатами контролю частотних характеристик.

Під час дослідження розв'язувалась задача: визначення часу проведення вимірювань АЧХ.

Результати дослідження. В результаті проведеного експерименту отримані АЧХ, які є результатами випробувань силового трансформатора типу ТМГ 1000/10 У1. Характеристики, представлені на рисунку 1, виміряні на діючому СТ, впродовж терміну його експлуатації, для перевірки його технічного стану.

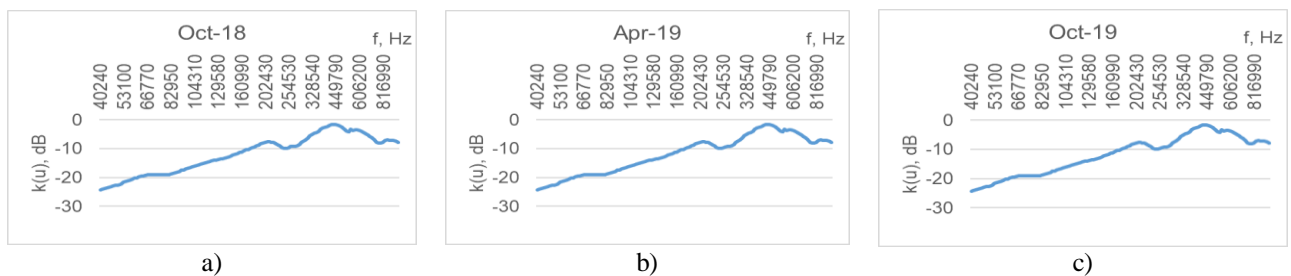

Рис.1 – Результати отриманих АЧХ під час експлуатації СТ:

а) жовтень 2018р. б) квітень 2019р.; в) жовтень 2019р.

Метод частотного аналізу АЧХ полягає у тому, що спочатку вимірюються амплітудні значення напруги сигналу відгуку на тестовий сигнал ($U_{\text{амп.відг}}$) та напруги тестового сигналу ($U_{\text{амп.тест}}$). Далі визначається коефіцієнт передачі тестового сигналу на різній частоті (значення передатної функції), як результат ділення амплітудного значення напруги $U_{\text{амп.відг}}$ (сигнала відгуку на тестовий сигнал для поточної частоти цього сигналу) на амплітудне значення напруги (тестового сигналу для такої ж частоти) $U_{\text{амп.тест}}$. Цей результат часто записується у децибелах. Тоді він визначається за наступною формулою, яка є передатною функцією [5-8] тестового сигналу (1) (F):

$$k(u) = 20 \cdot \log_{10} U_{\text{амп.відг}} / U_{\text{амп.тест}} \quad (1)$$

Під час порівняння поточної кривої з попередньою, значних відхилень не спостерігалось, але спостерігались відхилення в межах 5%. Це свідчить про справний стан СТ. Проте пропонується дослідити тенденцію відхилень АЧХ, та

спрогнозувати ймовірність виходу з ладу СТ, для прийняття правильного рішення щодо рекомендованої наступної дати проведення діагностування.

Побудуємо графіки зміни досліджуваних точок, з урахуванням 5%-вої межі, та побудуємо «лінію тренду», для прогнозування відхилення АЧХ. Лінію тренду, пропонується побудувати з використанням поліноміального рівняння, яке забезпечує найбільш точні результати прогнозування. Застосовуємо поліноміальну апроксимацію отриманих значень передатної функції, використовуючи метод найменших квадратів. Поліноміальна апроксимація використовується для опису величин, що поперемінно зростають і убувають.

Відповідно до отриманих рівнянь побудуємо лінії тренду для досліджуваних точок (рис.2):

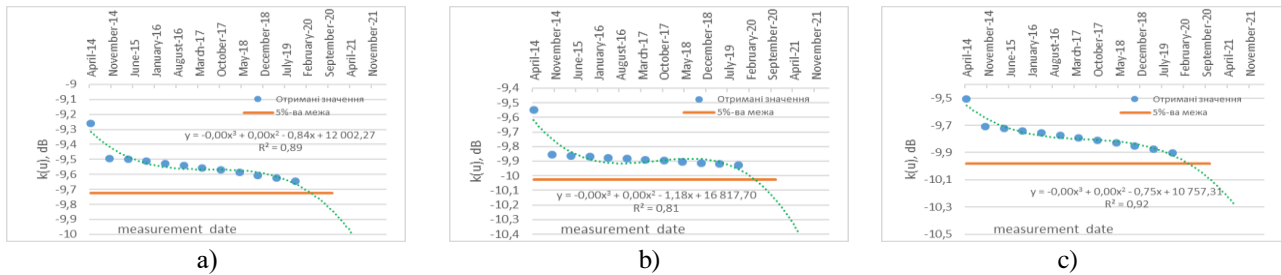

Рис.2 – Результати побудови лінії тренду для АЧХ в досліджуваній точці

a) $k(u) = -9,2616$ dB, при $F = 239640$ Hz; b) $k(u) = -9,5472$ dB, при $F = 245490$ Hz; c) $k(u) = -9,5064$ dB, при $F = 251480$ Hz.

Таким чином середня дата наступного рекомендованого проведення діагностування ТС складає лютий 2020 р. Враховуючи це, та період проведення вимірювань АЧХ, авторами пропонується виконати вимірювання АЧХ СТ не відповідно до плану-графіку, а в лютому 2020 р.

Висновки. Приведений приклад свідчить про можливість визначення технічного стану СТ шляхом аналізу АЧХ, отриманих за місцем його розташування.

Обґрунтування часу проведення наступних вимірювань, за певних умов, створює передумови підприємствам, що експлуатують СТ, вчасно вжити заходів з забезпечення безаварійної експлуатації СТ та уникнути зайвих вимірювань.

ПОВЫШЕНИЕ ПРОЧНОСТИ АЛЮМИНИЕВЫХ ТРУБОК ПРЕЦИЗИОННОЙ ТОЧНОСТИ

Скачков Виктор Алексеевич,

д.т.н., профессор,

Бережная Ольга Руслановна,

к.т.н., доцент

Нестеренко Татьяна Николаевна,

к.т.н., доцент

Иванов Виктор Ильич,

старший научный сотрудник

Запорожский национальный университет

г. Запорожье, Украина

Введение. Современные конструктивно-технологические решения предполагают использование алюминиевых трубок прецизионной точности (по толщине стенок и искривлению осевой линии) с высокими прочностными и упругими характеристиками. Технологические методы обеспечения заданных требований достаточно сложны и базируются на статистическом описании характеристик, реализуемых после каждого технологического передела производства трубок. Ранее рассмотрены процессы волочения трубчатых заготовок, однако в них не ставится и не решается задача обеспечения геометрической точности готовой продукции.

Постановка задачи. Для обеспечения упругих, прочностных и геометрических требований алюминиевых трубок необходимо построение статистических характеристик исходных заготовок после волочения их в безоправочном режиме, на цилиндрических закрепленной и подвижной оправках, а также оценка степени деформационной анизотропии упругих и прочностных характеристик.

Основная часть. Одной из основных характеристик заготовок алюминиевых трубок является толщина стенки, которая определяет однородность жесткости трубок и деформационное поведение в процессе

волочения.

Для оценки статистических характеристик толщины заготовок исследовали представительные выборки, как по длине трубок, так и по их количеству. Толщину стенок измеряли с точностью до 0,001 мм по окружной координате на каждой фиксированной длине. Выполненные измерения позволили установить, что толщину трубок h можно представить в виде соотношения

$$h(\ell) = h_p(\ell) + h_j(\ell) , \quad (1)$$

где ℓ – текущая координата по длине трубки; $h_p(\ell)$ – периодическая функция; $h_j(\ell)$ – случайная функция с нулевым средним, удовлетворяющая условиям эргодичности.

Периодическая компонента $h_p(\ell)$ является гармонической и, в свою очередь, может быть представлена в виде

$$h_p(\ell) = A \cdot \cos(\omega \cdot \ell + \psi) , \quad (2)$$

где A , ω , ψ – детерминированная амплитуда, круговая частота и фаза колебаний соответственно, $\omega = 2\pi/T$, T – период колебаний.

Случайная компонента $h_j(\ell)$ характеризуется корреляционной функцией

$$h_j(\ell_i) = D_h \cdot \exp(-j^2 \cdot \ell_i) , \quad (3)$$

где D_h – дисперсия толщины стенки; ℓ_i – расстояние от рассматриваемой точки i ; j – положительная константа.

Статистическая обработка результатов измерений для заготовок алюминиевых трубок диаметром 8,0 мм из сплава Д16Т позволила установить следующие значения параметров функций (2) и (3):

$$A = 0,041 \text{ мм}; T = 80,0 \text{ мм}; D_h = 0,2676 \cdot 10^{-3}; j = 2,839; \psi = 0 . \quad (4)$$

В результате безоправочного волочения с вытяжкой 1,1 на первом переходе параметры функций (2) и (3) изменяются до значений:

$$A = 0,121 \text{ мм}; T = 96,0 \text{ мм}; D_h = 0,5876 \cdot 10^{-3}; j = 1,193; \psi = 0 . \quad (5)$$

Волочение на цилиндрической закрепленной оправке с вытяжкой 1,05 на

втором переходе обеспечивает выполнение параметров функций (2) и (3) в виде:

$$A = 0,012 \text{ мм}; T = 104,0 \text{ мм}; D_h = 0,007 \cdot 10^{-3}; j = 0,798; \psi = 0. \quad (6)$$

Из данных (4)-(6) следует, что безоправочное волочение увеличивает разнотолщенность трубок, а оправочное волочение на запрессованной оправке – понижает. Однако фактическая стабилизация толщины стенки трубок приводит к искривлению осевой линии, что обусловлено несимметричностью зоны деформирования в фильере.

Для восстановления прямолинейности оси трубки необходимо ее обратная пластическая деформация. База обратной деформации должна соответствовать периоду $T = 104,0$ мм, а уровень деформации – соотношению:

$$\varepsilon_{обр} = \frac{1,05 (D_h)^{0,5}}{A}. \quad (7)$$

В процессе волочения формируется деформационная анизотропия структуры материала трубки, степень которой определяется известными методами,

Исследование упругих и прочностных характеристик алюминиевых трубок в условиях образования структурной анизотропии возможно с применением известных методов.

Поверхностное упрочнение и повышение химической стойкости реализуется методами эматалирования в электролите, составленном из органических кислот. Толщина покрытия достигает 15 мкм и имеет светломолочный цвет.

Выводы. Рассмотрены аспекты обеспечения упругих, прочностных и геометрических требований к алюминиевым трубкам прецизионной точности.

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ БЕЗЛАКТОЗНОГО МОЛОЧНОГО ДЕСЕРТУ

Трубнікова Анастасія Анатоліївна,
Викладач спеціальних технологічних дисциплін,
Механіко-технологічний коледж
Одеської національної академії харчових технологій,
м. Одеса, Україна
Чабанова Оксана Борисівна,
Шарахматова Тетяна Євгенівна
к.т.н., доц.,
Одеська національна академія харчових технологій,
м. Одеса, Україна

Актуальність теми пов'язана з розробкою технологічних основ застосування безлактозного білкового концентрату маслянки, отриманого баромембранними методами очищення молочної сировини від лактози, при розробці безлактозного молочного десерту для людей з лактазною недостатністю.

Мета роботи – розробка на основі гарбузового пюре і безлактозного білкового концентрату маслянки технології низькожирного молочного збитого десерту для людей, інтолерантних до лактози, з підвищеним вмістом білку.

Матеріали досліджень: безлактозний білково-ліпідний концентрат маслянки, який отриманий на кафедрі **екології та природоохоронних технологій** ОНАХТ за технологією, що наведена в праці «Розроблення технології безлактозного концентрату маслянки із заданим складом нутрієнтів», гарбузове пюре («ЧіРР Kft», Угорщина); цукор-пісок кристалічний (ТМ «Хуторок», Україна); желатин швидкорозчинний (ТМ «Мрія», Україна); цедра апельсину; лимонна кислота (ТМ «Мрія», Україна); кориця (ТМ «Мрія», Україна).

Методи досліджень – комплекс традиційних і сучасних хімічних, біохімічних, фізико-хімічних, мікробіологічних, відкоригованих для роботи з молочною сировиною і білковими молочними концентратами.

Результати і обговорення. Робота є продовженням праці «Розробка рецептури безлактозного молочного десерту», в якій наведена науково-обґрунтована рецептура на низькожирний молочний збитий десерт для людей, інтолерантних до лактози.

В даній роботі розроблена технологія і технологічна схема виробництва молочного безлактозного збитого десерту на основі маслянки, що наведена на рис.1.

Режим пастеризації визначали за кількістю мезофільних аеробних і факультативно-анаеробних мікроорганізмів (КМАФАнМ) до та після пастеризації. Рациональним режимом пастеризації для досліджуваного зразку є температура 90-95 °С з витримкою 5-10 хв. Режим гомогенізації – традиційний для молочних продуктів, а саме – 15-17 МПа. Режим збивання визначали за піноутворювальною здатністю, стійкістю піни, консистенцією суміші і міцністю готового продукту. Збивання повинно здійснюватися при температурі 6-10 °С та тривалістю 5-10 хв. При зберіганні готового десерту постійно (кожну добу) контролювали активну кислотність та мікробіологічні показники (кількість мезофільних аеробних і факультативно анаеробних мікроорганізмів, бактерії групи кишкових паличок, дріжджі). Гарантований термін зберігання продукту не більше 3 діб при температурі 4±2 °С.

Визначені органолептичні (табл. 1), фізико-хімічні (табл. 2) і мікробіологічні (табл. 3) показники готового молочного безлактозного збитого десерту, що отриманий за схемою, наведеною на рис.1.

Таблиця 1

Органолептичні показники збитого молочного десерту

Найменування показника	Характеристика
Зовнішній вигляд та консистенція	Нетекучий продукт, який зберігає форму в упаковці з консистенцією піни злегка желірованою і глянцевою поверхнею
Смак та запах	Солодко-кислуватий з вираженим смаком і ароматом наповнювача
Колір	Світло-помаранчевий, рівномірний по всій масі

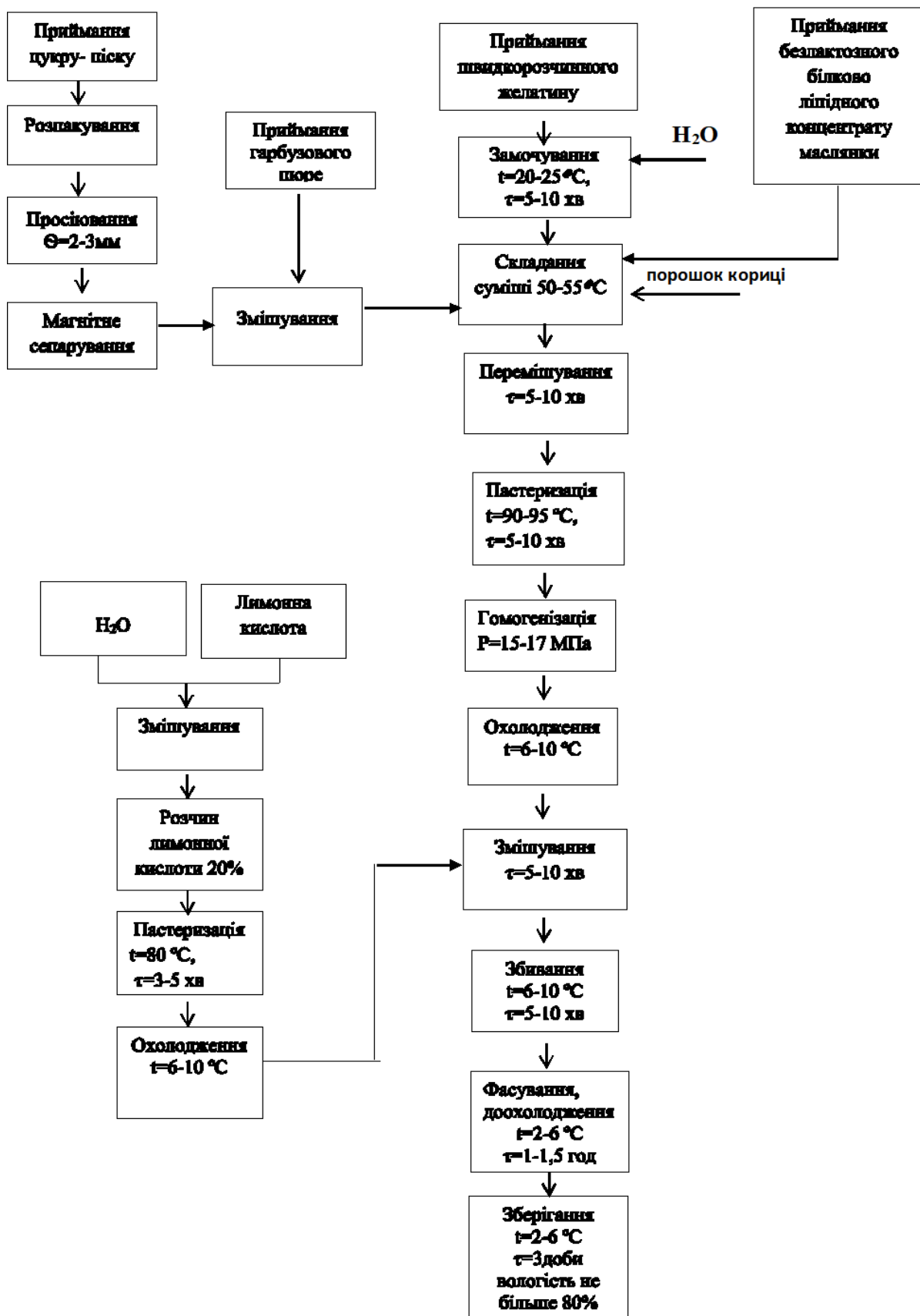

Рис. 1 – Технологічна схема виробництва молочного безлактозного збитого десерту

Таблиця 2

Фізико-хімічна характеристика збитого молочного десерту

Показники	Результат
Масова частка сухих речовин, %, зокрема:	25,44
- масова частка білку, %	8,73
- масова частка загальних вуглеводів, %	14,77
- масова частка лактози, %	сліди
- масова частка золи, %	0,61
- масова частка жиру, %	1,31
Активна кислотність, од. рН	6,09

Таблиця 3

Мікробіологічні показники збитого молочного десерту

Найменування показника	Норма, не більше	Фактично
Кількість мезофільних аеробних і факультативно анаеробних мікроорганізмів КУО/1 г продукту	$5 \cdot 10^4$	$1,0 \cdot 10^3$
Бактерії групи кишкових паличок, КУО/0,01 г	не допускаються	не виявлено
Дріжджі, КУО/1 г продукту	100	не виявлено

Висновки:

На підставі наукових досліджень доведена можливість отримання низькожирного молочного збитого десерту на основі безлактозного білково-ліпідного концентрату маслянки для людей, інтолерантних до лактози, з підвищеним вмістом білку.

1. Розроблена технологія і технологічна схема виробництва молочного безлактозного збитого десерту на основі маслянки.

2. Визначені органолептичні, фізико-хімічні і мікробіологічні показники молочного безлактозного збитого десерту.

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІНТЕРАКТИВНОГО ПІДХОДУ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ

Волошко Оксана Анатоліївна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач - методист
Комунальний заклад
«Бахмутський педагогічний коледж»
м.Бахмут, Україна

Вступ. Успішна участь в сучасному суспільстві спонукає молоду особистість до оволодіння певними прийомами математичної діяльності. Сучасний ринок праці, отримання якісної професійної освіти вимагають від кожного студента певної математичної підготовки і готовності її застосовувати до розв'язування практичних задач. Тому математична компетентність, яка входить до складу 10 ключових компетенцій НУШ, полягає, насамперед, в культурі логічного і алгоритмічного мислення, умінні застосовувати математичні методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності, здатності до побудови та розуміння простих математичних моделей.

Метою даної роботи є аналіз можливостей викладача математики для формування і розвитку навичок вивчення математики у студентів педагогічного коледжу через використання інноваційних та інформаційних технологій навчання.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена тим, що математика є найбільш трудомістким навчальним предметом, який вимагає від студентів постійної, кропіткої і значної за обсягом самостійної роботи. Студенти педагогічного коледжу зокрема професійної одержують повну середню освіту і проходять державну підсумкову атестацію у формі зовнішнього незалежного оцінювання з декількох предметів, і з 2021 року математика як і українська

мова стає обов'язковим предметом.

Матеріали та методи. Перед викладачем постає відповідальне завдання — підготувати як найкраще студента-другокурсника до незалежного оцінювання з математики. Адже відомо, що більшість студентів, які приходять до нас навчатися, мають дуже слабку шкільну математичну підготовку.

Для вирішення проблеми низьких математичних знань наших студентів та якісної підготовки до ЗНО я шукаю та використовую відповідні інноваційні заходи. Серед них хочу зараз зупинитися на деяких безкоштовних онлайн-курсах підготовки до ЗНО:

1. Для студентів та школярів, які хочуть підготуватися до зовнішнього незалежного тестування, освітня онлайн-платформа Prometheus запустила ряд курсів з точних наук. Засновники платформи вважають, що нові курси зможуть допомогти абітурієнтам із зони АТО та тимчасово окупованих територій;
2. Практично з усіх предметів пропонує безкоштовні онлайн-курси з підготовки до ЗНО освітній портал «Академія»;
3. Інтерактивні лекції з завданнями, ілюстровані конспекти, семінарські заняття, домашні завдання та іспити надає в будь-який час і з будь-якого пристрою студія онлайн-освіти EdEra;
4. Нова онлайн-платформа ZNOUA Online з підготовки до ЗНО, що ґрунтується на прикладі Khan Academy, істотною відмінністю від інших систем має розбиття окремої теми на мікрівміння та навички, необхідні для якісної підготовки. Кожен студент може займатися в сучасному форматі за власним планом підготовки на комп'ютері, ноутбучі, та іншому мобільному пристрої;
5. Центр дистанційної освіти «Знання онлайн» пропонує відео-уроки, підсумкові конспекти і тести для перевірки знань. Уроки читають викладачі провідних університетів України, в тому числі КНУ ім. Т.Г.Шевченка.

Для систематичної та якісної роботи студентів з вищезначеними онлайн-

курсами я перероблюю свої лекції з математики відповідно до матеріалів цих навчальних платформ.

Результати та обговорення. Стосовно питання, яким чином можна використовувати існуючі інноваційні технології або їхні елементи у власній педагогічній практиці — хочу нагадати, що ефективною може бути лише та інноваційна технологія, яка ґрунтується на потребах та інтересах студентів. А для цього я:

1. Намагаюся дізнатися про своїх студентів якнайбільше: що їм подобається, а що ні у викладанні теорії? Що значить для них бути «цікавим»? Які види діяльності їм більше до вподоби? Чи відчувають вони себе на занятті розкутими? Чи є в них здібності, про які я ще не знаю?

2. Частково змінюю стиль викладання. Частіше звертаюся до студентів з пропозицією і заохоченням: «Добре, що ти це зробиш», «Спробуй, подумай, чи буде тобі цікаво?», «Ти добре вмієш це робити». Відмовляюся від нарікань.

3. На засіданнях РМО звертаю увагу на те, як викладають математику мої колеги з інших ВНЗ, які прийоми і методи застосовують, яким формам навчання надають перевагу.

4. Ділюся зі студентами своїми міркуваннями. Звертаю увагу на їхню інформацію — це підказує, як мені діяти.

5. Пам'ятаю, що студенти дуже чутливі до несправедливості.

6. Аналізую свої дії. Намагаюся систематизувати знахідки.

Завдяки освітнім онлайн-платформам я реалізую на заняттях з математики технологію змішаного навчання. Однією з моделей цієї технології є «Перевернутий клас», суть якої полягає в тому, що міняються місцями зміст домашньої роботи і роботи на занятті.

Тобто додому я замість письмового виконання рутинної домашньої роботи студентам надаю доступ до електронних ресурсів, з якими спеціально організую навчальну діяльність студентів: як правило, домашня робота полягає в знайомстві з теоретичним матеріалом теми і подальшому його відпрацюванні за допомогою електронних тестів. Студент це може зробити в

будь-який зручний для нього час, у зручному місці, переглянувши будь-яку кількість разів навчальні матеріали. На занятті ж здійснюємо роботу по закріпленню вивченого в домашніх умовах матеріалу на більш високому рівні у вигляді, наприклад: рішення нестандартних завдань, створення міні-проектів, складання алгоритмів і тестів, написання статті та ін. Кожна домашня робота супроводжується конкретним завданням з чіткими навчальними цілями і поетапною інструкцією, крім цього обов'язковим є ведення опорного конспекту.

Отже, ця модель змішаного навчання надає можливість традиційної прямої особистої взаємодії викладача і студентів на занятті; інтерактивної взаємодії учасників освітнього процесу через комп'ютерні телекомунікаційні технології та електронні інформаційно-освітні ресурси; сприяє самоосвіті студентів.

Висновки. Технологія змішаного навчання дозволяє якісно змінити освітній процес в коледжі і вивести на перший план спільну навчальну діяльність студента і викладача, персоналізувати освітню діяльність кожного студента з урахуванням його пізнавальних потреб.

Моніторинг знань студентів показав, що на початку навчального року студенти першого курсу, крім низької якості знань з математики, мали досить достатню невмотивованість до вивчення предмету. Але застосування телекомунікаційних інноваційних заходів поступово сприяє підвищенню якості знань та інтересу до вивчення математики.

Позитивним результатом інноваційної форми роботи за 2 останніх роки стала участь наших студентів першого та другого курсів у Всеукраїнській інтернет-олімпіаді з природничих предметів, в тому числі і з математики на освітньому проекті «На Урок», де вони отримують електронні сертифікати про участь, а переможці нагороджуються дипломами I, II та III ступенів всеукраїнського рівня. Але! наприкінці я обов'язково хочу підкреслити, що використання мультимедійних та комунікаційних технологій на заняттях повинно бути, перш за все, доцільним, продуманим, не перенавантаженим за

часом, тому що при всіх «плюсах та заохоченнях до навчання» йде великий вплив на зорову, моральну та психологічну систему студента, про це вже свідчать лікарі. Традиційні заняття теж повинні залишатися в певній кількості, тому що постать викладача, його розповідь, його внутрішній духовний світ, який він передає своїм вихованцям під час спілкування, ніколи не замінить ні яка інноваційна програма або пристрій.

НОВЫЙ ПУТЬ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ВОЛНОВЫХ ПАРАМЕТРОВ ГРАВИТАЦИОННОГО ПОЛЯ

Настасенко Валентин Алексеевич,

к.т.н., доцент

Херсонская государственная морская академия

г. Херсон, Украина

Введение. Тяготение и гравитационное поле связаны с основами материального мира. Их изучение обеспечивает лучшее понимание проблем естествознания на всех уровнях, от элементарных частиц, атомов и молекул, до макро и мега уровней – планет, звезд, их систем и галактик, включая строение Вселенной в целом. Поэтому решение данных проблем является актуальной и важной задачей, которой посвящены труды многих поколений ученых мира, начиная со времен древнейших цивилизаций и до настоящего времени. Однако в области гравитации они остаются проблемными. Углубление этих знаний обеспечивает лучшее понимание основ квантовой физики, физики полей, сильных и слабых взаимодействий, а также астрофизики и космологии.

Анализ состояния проблемы, выбор цели и задач работы. В настоящее время вопросы формирования гравитации и гравитационного поля относятся к малоизученным. Хотя их основные положения разработаны А. Эйнштейном в

общей теории относительности (ОТО), однако они найдены на базе нескольких аксиом, в частности – связи гравитации с искривлением пространства, и др. При этом реальные числовые параметры гравитации можно определить только для силы по закону Всемирного тяготения, найденному И. Ньютоном.

В 2017 году Нобелевская премия в области физики была присуждена за открытие гравитационных волн. Исходной была гипотеза, что гравитационные волны повлияют на ход двух лучей когерентного света от 1-го лазера, которые разделяются призмой на 2 разных направления с прямым и отраженным ходом луча на длине 4 км. Для этого были созданы 2 лаборатории LIGO в США и 1 лаборатория VIRGO в Европе. Один из этих лучей принимают контрольным, предполагая, что при разном их направлении взаимодействие лучей с волнами гравитационного поля они будут иметь различный характер, который можно выявить при точном наложении частот колебания волн этих лучей.

На создание таких лабораторий от идеи до воплощения потребовалось более 40 лет и достаточно большие затраты материальных средств и денег. Ход лучей находится под постоянным контролем, что также требует новых затрат.

Когда возникли аномалии хода на одном из лучей, зафиксированные в 2014 г. в обеих лабораториях LIGO в США, был произведен анализ событий во Вселенной. В этот момент, на основе астрономических наблюдений, в ней была отмечена аномалия излучений (событий), которая толковалась, как слияние 2-х черных дыр, ведущих к всплеску волн гравитационного поля. В течение 3-х лет наблюдений были отмечены 4 таких совпадения (одно из них было отмечено в VIRGO и связано со взрывом нейтронной звезды). Это позволило с достаточной вероятностью считать, что данные события являются причиной и следствием аномалии хода лучей лазера. К 2020 году было зарегистрировано более 10 таких событий. Однако данная информация не имеет строгого в физическом смысле характера, поэтому ее можно отнести к уровню аксиом.

Следует учесть, что созданные лаборатории способны лишь фиксировать появление гравитационных волн, но не могут определять их параметры. Кроме того, пока еще нет и концепции создания требуемых устройств и лабораторий

для проведения подобных исследований. Учитывая, что данный уровень работ связан с решением изобретательских задач, которые не имеют явного вида и ограничений по времени их нахождения, поэтому разработка и создание таких лабораторий может быть достаточно долгой и еще более дорогой, чем LIGO.

Таким образом, необходим поиск иных путей решения данной проблемы, что является *главной целью выполняемой работы*.

Вторая цель работы – анализ современных достижений в сфере изучения гравитационного поля и путей их развития, которые должны быть учтены в дальнейших научных исследованиях и при преподавании данных дисциплин в высших учебных заведениях, а также адаптировано – в средних специальных учебных заведениях и в школах.

Реализация данных целей обоснована полученными в последнее время новыми знаниями в области исследования гравитационного поля и определения его волновых параметров, которые малоизвестны в сфере образования, что снижает общий уровень подготовки специалистов и дальнейшее развитие науки.

Методы работы. В основу данной работы положен метод исследований материального мира, предусматривающий движение от простого к сложному, основанный на принципах дедукции. Таким исходным уровнем принят уровень фундаментальных физических констант (далее Планковский уровень), который предваряет субатомный уровень и уровень элементарных частиц и включает в себя фундаментальные физические константы, рекомендованные CODATA.

Результаты и их обсуждение. Основным отличием и *научной новизной* выполняемой работы является строгое определение волновых и энергетических параметров гравитационного поля Вселенной и их численных значений. В известных работах, включая ОТО, такие точные конечные численные значения отсутствуют, а найденные решения ограничены уравнениями общего характера.

Исходным был принят факт, что на базе фундаментальных физических констант в 1900 г. М. Планком были открыты особые физические величины: Планковская длина l_p , время t_p и масса m_p , также рекомендованные CODATA:

$$l_p = \sqrt{\frac{\hbar G}{c^3}} = 1,61623 \cdot 10^{-35} \text{ (м)}, \quad (1)$$

$$t_p = \sqrt{\frac{\hbar G}{c^5}} = 5,39116 \cdot 10^{-44} \text{ (с)}, \quad (2)$$

$$m_p = \sqrt{\frac{\hbar c}{G}} = 2,17647 \cdot 10^{-8} \text{ (кг)}. \quad (3)$$

где c – скорость света в вакууме: $c = 0,299792458(\text{точно}) \cdot 10^9 \frac{\text{м}}{\text{с}};$ (4)

\hbar – круговая постоянная Планка: $\hbar = 1,05457266 \cdot 10^{-34} (81) \cdot 10^{-34} \frac{\text{кг} \cdot \text{м}^2}{\text{с}}.$ (5)

G – гравитационная постоянная $G = 6,67408(31) \cdot 10^{-11} \frac{\text{м}^3}{\text{кг} \cdot \text{с}^2};$ (6)

Главной особенностью величин l_p , t_p , m_p является то, что они получены не произвольно, а по строгим зависимостям (1) ... (3) на базе 3-х фундаментальных физических констант (4) ... (6), что строго сводит их к абсолютным единицам измерения, одинаковым во всей Вселенной. При этом М. Планк определил их как величины, имеющие размерность $м$, $с$, $кг$, для замены ими использованных Дж. К. Максвеллом в его работах единиц измерения: футов, фунтов и секунд, привязанных к параметрами Земли. Однако привязка l_p , t_p , m_p к $м$, $с$, $кг$ сделала их абстрактными величинами, что подтверждает неадекватное соотношение величин длины (1) и времени (2) к величине массы (3). Например, их сравнение с размерно-массовыми параметрами электрона дает взаимно противоположные расхождения: Планковская длина $l_p = 1,61623 \cdot 10^{-35}$ м меньше классического радиуса электрона $r_e = 2,8179409 \cdot 10^{-15}$ м \approx в 10^{20} раз, а Планковская масса $m_p = 2,17647 \cdot 10^{-8}$ кг наоборот, больше массы покоя электрона $m_e = 9,1093897 \cdot 10^{-31}$ кг \approx в 10^{23} раз. Поэтому в рамках традиционных знаний о материальном мире применение величин l_p , t_p , m_p в научных исследованиях было ограничено лишь сверхплотным (сингулярным) периодом рождения Вселенной и ее Большим

взрывом, результатом которого является материализация и формирование в ней всех исходных физических полей и веществ.

Однако возможность применения l_p , t_p , m_p в других видах исследований была обоснована в 2000 году Автором данной работы на базе их связи со сферическими слоями Планковской толщины l_p , охватывающими параметры наблюдаемой Вселенной, что позволяет распределить массу m_p по всему этому сферическому слою очень большого радиуса.

На этой базе в 2004 г. была впервые выдвинута гипотеза о связи волновых параметров гравитационного поля, в частности – длины волны λ , амплитуды A и периода колебания волн T , с Планковскими параметрами l_p , t_p , что получило развитие в дальнейших работах Автора.

Недостаток данного пути – применение априорного подхода, который не является строгим и сводится к уровню аксиом. Поэтому необходимо устранение указанных недостатков, что является *третьей целью* выполняемой работы.

Для достижения поставленной цели использована найденная Автором в 2013 г. строгая физическая зависимость (7) для определения частоты колебания волн гравитационного поля $\nu_G \rightarrow 7,4 \cdot 10^{42} \text{ с}^{-1}$, (далее константа Настасенко):

$$\nu_G = \sqrt{\frac{c^5}{Gh}} = \sqrt{\frac{\left[0,299792458 \cdot 10^9 \left(\frac{M}{c}\right)\right]^5}{6,67408 \cdot 10^{-11} \left(\frac{M^3}{\text{кг} \cdot \text{с}^2}\right) \cdot 6,626070040 \cdot 10^{-34} \left(\frac{\text{кг} \cdot M^2}{\text{с}}\right)}} =$$

$$= 7,39994 \cdot 10^{42} (\text{с}^{-1}) \rightarrow 7,4 \cdot 10^{42} (\text{с}^{-1}). \quad (7)$$

Здесь h – постоянная Планка, которая связанная с круговой постоянной \hbar числом 2π :

$$h = \hbar 2\pi = 1,05457266 \cdot 10^{-34} \cdot 10^{-34} \left(\frac{\text{кг} \cdot M^2}{\text{с}}\right) \cdot 2\pi = 6,626070040 \cdot 10^{-34} \left(\frac{\text{кг} \cdot M^2}{\text{с}}\right). \quad (8)$$

Найденная частота ν_G позволяет определить гравитационную постоянную G на базе строгой физической зависимости (9) в рамках точности ее измерения (6), что подтверждает реальность предложенного параметра, а связь ν_G только с

фундаментальными физическими константами c , G , h подтверждает уровень ее значимости в материальном мире, аналогичный уровню приведенных констант.

$$G = \frac{c^5}{\nu_G^2 h} = \frac{\left[0,299792458 \cdot 10^9 \left(\frac{M}{c}\right)\right]^5}{\left[7,4 \cdot 10^{42} (c^{-1})\right]^2 \cdot 6,62607004 \cdot 10^{-34} \left(\frac{\kappa z \cdot M^2}{c}\right)} = 6,67397 \cdot 10^{-11} \left(\frac{M^3}{\kappa z \cdot c^2}\right). \quad (9)$$

Зависимость (7) подобна зависимости (2), однако входящие в нее константы c , G , h сформированы в дроби противоположного вида, что вместо абстрактного времени t_p строго дает реальную частоту ν_G . Такой возможности перехода от абстрактной величины к реальной величине не увидел М. Планк.

Зная частоту ν_G , можно определить все остальные волновые параметры гравитационного поля, которые из абстрактных величин сводятся к реальным:

1. Длину волны λ_G колебаний:

$$\lambda_G = \frac{c}{\nu_G} = \frac{0,299792458 \cdot 10^9 \left(\frac{M}{c}\right)}{7,4 \cdot 10^{42} (c^{-1})} = 4,051249 | 432 | \cdot 10^{-35} (M), \quad (10)$$

2. Волновую энергию E_G гравитационного поля:

$$E_G = h\nu_G = 6,626070040 \cdot 10^{-34} (Дж \cdot c) \cdot 7,4 \cdot 10^{42} (c^{-1}) = 4,9032918296 \cdot 10^9 (Дж), \quad (11)$$

3. Массовый эквивалент m_G волновой энергии E_G гравитационного поля, или его энергетическую массу, которая в рамках закона Эйнштейна $E = mc^2$ о связи полной энергии и массы, составит величину (12):

$$m_G = \frac{E_G}{c^2} = \frac{h\nu_G}{c^2} = \frac{6,626070040 \cdot 10^{-34} (Дж \cdot c) \cdot 7,4 \cdot 10^{42} (c^{-1})}{\left[0,299792458 \cdot 10^9 \left(\frac{M}{c}\right)\right]^2} = 5,4556478961 \cdot 10^{-8} (\kappa z). \quad (12)$$

Найденная связь массы (12) с волновыми параметрами гравитационного поля (7), (10), (11) является новым строгим доказательством верности всех выдвинутых выше гипотез и сформированных на их базе научных положений, поскольку без наличия массы гравитационное поле не существует в принципе.

Выводы.

1. Действие гравитации и параметры гравитационного поля относятся к малоизученным физическим объектам и описаны в общем виде на базе аксиом, а экспериментальные исследования позволяют установить только наличие волн гравитации, без определения численных величин их волновых параметров.

2. Предложенная методика позволяет найти на базе строгих физических зависимостей волновые параметры гравитационного поля и их величины.

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ ТА ПРОГРАМНІ ЗАСОБИ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Рудянова Тетяна Миколаївна

к.ф.-м.н., доцент,

Авдєєнкова Олеся Віталіївна,

Дорошенко Ксенія Ігорівна

студенти

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Вступ. Хмарні обчислення (Cloud Computing) – це сучасна область інформаційних технологій (ІТ), яка дуже швидко розвивається та містить спеціалізований спектр технологій обробки і передачі даних, коли комп'ютерні ресурси і потужності надаються як Інтернет-сервіси. Специфіка Cloud Computing полягає в тому, що забезпечується динамічне масштабування ресурсів хмари, його внутрішня структура прихована від споживача сервісів, використовується концепція плати у міру використання, пред'являються високі вимоги до надійності і доступності хмарної системи.

Мета роботи. Дослідження теоретичних положень та особливостей застосування математичні моделей, програмних засобів сучасних хмарних технологій.

Матеріали та методи. Теоретичною основою хмарних технологій є концепція «комунальних обчислень» (utility computing), сутність якої у 1961 р. Дж. Маккарті виклав у доповіді, присвяченій сторіччю Массачусетського технологічного інституту, розглянувши комп'ютерні ресурси (обчислювальні, зберігальні та інші) як вимірювані та гнучко дозовані послуги на зразок тих, що надають оператори зв'язку. Із часом трактування «computer utility» як «комп'ютерної послуги» змінилось із власне послуги, що надається, на її програмне забезпечення. Авторами першого повідомлення про хмарні обчислення «Google and IBM Donate 1,600 Computers to 'Cloud' Project» наголошувалось про існуючу можливість узгодженого та ефективного вирішення спільної проблеми великою кількістю комп'ютерів, у зв'язку з чим ряд компаній та університетів США виділили кошти на створення і застосування «хмарних» обчислювальних проектів.

На сучасному ринку інформаційних технологій пропонуються комплексні рішення, що дозволяють надавати хмарні сервіси різним категоріям споживачів: фінансовому сектору, промисловості, торгівлі, сфері послуг, сектору телекомунікацій та, звичайно, науки та освіти. У сучасному світі також широкими темпами розвиваються уявлення та методи вирішення завдань хмарних технологій, які засновані на теоріях евристичного пошуку та автоматизованого проектування хмарних керуючих систем, а також процедурні методи, що базуються на класах проблемно-орієнтованих мов, які поєднують властивості мов програмування, можливості комп'ютерної реалізації задач та відображення хмарних технологій різними математичними засобами.

Результати та обговорення. «Хмара» (cloud computing) означає складну інфраструктуру з великою кількістю технічних деталей, захованих в «хмарах». Авторами Peter Mell, Tim Grance Національного інституту стандартів і технологій США (National Institute of Standards and Technology - NIST) в

документі «The NIST Definition of Cloud Computing» було дано таке визначення: «Хмарні обчислення – це модель для забезпечення повсюдного, зручного доступу до мережі на вимогу до загального пулу настроюються обчислювальних ресурсів (наприклад, мереж, серверів, сховищ, додатків і послуг), які можуть бути швидко надані і випущені з мінімальними зусиллями з управління або взаємодія з постачальником послуг. Ця хмарна модель складається з п'яти основних характеристик, трьох моделей обслуговування та чотирьох моделей розгортання». Таким чином, хмара - це надання провайдером віддалених обчислювальних ресурсів і послуг за запитом споживача.

Хмарні технології (хмарні ІКТ) – це сукупність методів, засобів і прийомів, використовуваних для збирання, систематизації, зберігання та опрацювання на віддалених серверах, передавання через мережу та подання через клієнтську програму всеможливих повідомлень і даних.

Глобальна мережа хмарних технологій (ГСОТ) включає в себе такі предметні галузі знань як інформатика, математика, теорія комунікацій, системологія, фізика, соціологія, де центральний сервер ГСОТ включає інтегровану керуючу систему, базу даних (БД), базу знань (БЗ), базу послуг, а також системи управління: СУБД, СУБЗ, СУБП.

Подання класів хмарних технологій за науково-методичним напрямками складають хмарні освітні технології, хмарні обчислювальні технології, хмарні інформаційні технології, хмарні мультимедійні технології, хмарні комунікаційні технології, хмарні управлінські технології. В основу побудови моделі представлення хмарних технологій покладено принципи системності та безперервності. Об'єктно-орієнтований підхід, як парадигми уявлення хмарних технологій, є одним з таких наукових напрямків, що розвивається найбільш інтенсивно. Він дозволяє зменшити складність завдань хмарних технологій, підвищити надійність їх процедур, забезпечити можливість модифікації окремих компонент процедур хмарних технологій без зміни інших їх компонент, а також забезпечити можливості повторного використання окремих модулів процедур хмарних технологій. При об'єктно-орієнтованому підході

предмети і поняття реального світу, що мають відношення до функціонування системи хмарних технологій, замінюються їх моделями, тобто певними формальними конструкціями, що представляють їх в системі хмарних технологій.

Розрізняють хмарні технологічні системи за призначенням, предметної області, методам представлення знань, динамічності і складності. За призначенням класифікацію хмарних технологічних систем можна провести наступним чином: діагностичні, прогностичні, системи проектування, планування, автоматичного управління і навчання користувачів.

Модель хмари сприяє доступності та характеризується п'ятьма основними елементами (самообслуговування на вимогу, широкий доступ до мережі, об'єднаний ресурс, незалежне розташування, швидка гнучкість, вимірювані сервіси). Хмара містить три сервісні моделі (програмне забезпечення як послуга, платформа як послуга, інфраструктура як послуга) і чотири моделі розгортання (приватне хмара, комунальне хмара, публічне хмара, гібридні хмара). програмне забезпечення як сервіс, платформу як сервіс, інфраструктуру як сервіс.

У світовій практиці реалізуються чотири моделі розгортання хмарних систем: приватна хмара (private cloud); публічна хмара (public cloud; гібридна хмара (hybrid cloud); комунальна хмара (community cloud). Особливостями "хмарних" технологій є наступні ознаки: сервісна модель обслуговування; само-обслуговування; еластичність; використання поширених мережевих технологій. Зазвичай виділяють наступні базові класи "хмарних" сервісів: інфраструктура як послуга (Infrastructure as a Service, IaaS); платформа як послуга (Platform as a Service, PaaS); дані як послуга (Data as a Service, DaaS); програмне забезпечення як послуга (Software as a Service, SaaS); робоче місце як послуга (Workplace as a Service, WaaS); усе як послуга (All as a Service, AaaS).

Процеси в хмарних технологіях ґрунтуються на методах і моделях математичного моделювання розподілених динамічних систем. Серед

провідних фірм – розробників хмарних продуктів слід виділити такі: Amazon Elastic Compute Cloud (AmazonEC2), Google App Engine, GMail, Google Maps, VMware Virtual Desktop Infrastructure.

Висновки. Застосування математичних моделей, методів та технологій проектування, програмування і управління хмарними IT-інфраструктурами дозволяє знизити затрати ресурсів на розподілених серверах різних типів, більш раціональне використовувати вільне місце на носіях даних в файлових серверах, підвищувати швидкість доступу до файлів в файлових серверах, покращувати розподіл ресурсів процесору та оперативної пам'яті в серверах застосувань, економити енергоресурси.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

ПРОДУКТИВНІСТЬ ЯРОГО ЯЧМЕНЮ В ПІВДЕННОМУ СТЕПУ ЗА УМОВ РІЗНИХ ЗМІН КЛІМАТУ

Божко Людмила Юхимівна,

к.геогр.н., доцент

Барсукова Олена Анатоліївна,

к.геогр.н., доцент

Одеський державний екологічний університет

м. Одеса, Україна

Вступ. За даними досліджень науковців кліматичні умови сьогодення характеризуються значним підвищенням температури, що призводить до зміни частоти та інтенсивності кліматичних аномалій та потепління клімату. Зміни клімату супроводжуються підвищенням температури повітря у зимові місяці, збільшенням кількості тривалих відлиг, часовим зрушенням розвитку природних процесів, змінами тривалості сезонів року, подовженням безморозного періоду та тривалості вегетаційного періоду культур. А це, в свою чергу, спричиняє і в подальшому буде спричиняти зміни радіаційного та волого – температурного режиму територій, підвищення теплозабезпеченості вегетаційного періоду, збільшення кількості опадів взимку, зменшення їх влітку, зменшення родючості ґрунтів, та їх деградацію і ін. Такі зміни кліматичних умов спричинять значну зміну агрокліматичних умов росту, розвитку та формування продуктивності сільськогосподарських культур.

В умовах зміни агрокліматичних умов вирощування через зростання потепління важливим чинником підвищення ефективності вирощування сільськогосподарських культур є науково обґрунтоване розміщення їх посівних площ з врахуванням кліматичних змін, адаптація рослин до цих змін, що дозволить найбільш ефективно використовувати природні ресурси в нових кліматичних умовах, добиватися стійкого зростання величини і якості врожаю.

Мета дослідження полягає у порівнянні умов формування продуктивності ярого ячменю за змін клімату за різними сценаріями в зоні найбільших посівних площ ярого ячменю – Південному Степу України.

Матеріали і методи дослідження. Для виконання дослідження використовувались матеріали спостереження за продуктивністю ярого ячменю в Південному Степу за період з 1980 по 2010 рр. (середні багаторічні) та розрахунки очікуваної продуктивності ярого ячменю на період з 2021 по 2050 рр. Для розрахунків очікуваних кліматичних змін використовувався набір кліматичних сценаріїв, а саме Репрезентативні траєкторії концентрацій вуглекислого газу (*Representative Concentration Pathways – RCP*), « ... що уявляють собою чотири сценарії, які включають часові ряди викидів і концентрацій всього набору парникових газів, аерозолів і хімічно активних газів». Ці чотири RCP містять один сценарій зменшення викидів парникових газів, який передбачає низький рівень впливу (RCP2.6); два сценарії стабілізації (RCP4.5 і RCP6.0) і сценарій з дуже високими рівнями викидів парникових газів (RCP8.5). З метою виявлення впливу очікуваних змін клімату на продуктивність ярого ячменю використовувались значення температури повітря й сум опадів згідно з цими чотирма сценаріями.

Результати і обговорення. Ярий ячмінь є однією з найбільш розповсюджених у світі зернових культур. За площею посівів та валовим збором він займає четверте місце у світі, Основні посівні площі зосереджені в Лісостеповій і Степовій зонах України.

В зоні Південного Степу за середніми багаторічними даними (1980 – 2010 рр.) сіяти ярий ячмінь починали в другій декаді березня (табл. 1). За сценаріями змін клімату RCP4.5 і RCP8.5 сіятимуть в кінці другої та на початку третьої декади березня, тобто пізніше на 3 - 5 днів, за сценаріями зміни клімату RCP2.6 і RCP6.0 буде починатись раніше на 15 - 18 днів від середньо багаторічної дати. За розрахунками за сценаріями за усіма сценаріями збільшуватиметься надходження фотосинтетично активної радіації (ФАР), але це збільшення буде неоднаковим за різними сценаріями зміни клімату.

Збільшення надходження ФАР зумовить зміну в формуванні потенційної урожайності (ПУ) всієї сухої маси ярого ячменю.

За вегетаційний період середня температура повітря очікуватиметься за трьома сценаріями на рівні середніх багаторічних значень і тільки за сценарієм RCP4.5 буде незначно вищою.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика агрометеорологічних умов вегетаційного періоду ярого ячменю у Південному Степу

Період, сценарій	Дата сівби	Середня температура повітря за період, °С	Сума опадів за період, мм	Сумарне випаровування за період (E), мм	Випаровуваність за період, (E ₀), мм	Відносна вологозабезпеченість (E/E ₀), відн.од.	Середній за період ГТК, відн. од.	Сума ФАР, кДж/см ² за період
1980-2010	16.03	14,5	134	168	332	0,51	0,85	91
RCP2.6								
2021–2050	1.03	14,4	149	181	386	0,47	0,92	114
RCP4.5								
2021–2050	19.03	15,0	148	153	348	0,44	0,73	118
RCP6.0								
2021–2050	26.02	14,6	120	184	392	0,47	0,89	115
RCP8.5								
2021–2050	21.03	14,5	144	174	344	0,51	0,87	120

Сума опадів за вегетаційний період за розрахунками зменшиться тільки в разі реалізації сценарію RCP4.5 на 11% в порівнянні із середньою багаторічною сумою і сумою опадів за іншими сценаріями.

За середніми багаторічними значеннями вологозабезпеченість посівів ярого ячменю від сівби до повної стиглості складала 0,51 відн. од. За умов реалізації сценарію зміни клімату RCP2.6, RCP8.5 та RCP6.0 вологозабезпеченість посівів ячменю буде на рівні середньої багаторічної величини, вона зменшиться за сценарними даними в RCP4.5 на 14 % в порівнянні із середньою багаторічною вологозабезпеченістю.

Забезпечення вологою оцінювалось також за показником зволоження Г.Т. Селянінова (ГТК). За середнім багаторічним значенням ГТК зона Південного Степу оцінюється як посушлива. За розрахунками значення ГТК зменшиться в разі реалізації сценарію RCP4.5 в порівнянні із середнім багаторічним значенням на 15 % і становитиме 0,73 відн. од. За сценаріями RCP6,0 та RCP8.5 ГТК очікуватиметься майже на рівні середнього багаторічного і тільки за сценарієм RCP2.6 ГТК становитиме 0,92 відн. од., що вище середньої багаторічної величини на 8%.

Під впливом підвищення режиму зволоження за сценаріями RCP2.6, RCP4.5 та RCP8.5 очікуватиметься і зміна продуктивності ярого ячменю (табл. 2). В розрахунковий період зростуть усі показники продуктивності ярого ячменю, але зростання показників за різними сценаріями буде різним.

Таблиця 2

Порівняння середньої багаторічної продуктивності ярого ячменю у Південному Степу з продуктивністю в умовах змін клімату

Період, сценарій	Вся суха маса, г/м ²			Фотосинтетичний потенціал, м ² /м ² за період	Урожай ярого ячменю при його вологості 14 %, ц/га	Баланс гумусу, т/га
	потенційного урожаю	метеорологічно можливо урожаю	дійсно можливого урожаю			
1980-2010	1956	941	574	172	26,2	-0,033
RCP2.6						
2021–2050	2458	1052	642	187	29,3	-0,026
RCP4.5						
2021–2050	2545	1154	704	192	32,1	-0,086
RCP6.0						
2021–2050	2474	1041	635	184	29,0	-0,026
RCP8.5						
2021–2050	2583	1237	754	197	34,4	-0,093

За усіма сценаріями очікуватиметься в період від 2021 по 2050 рр. збільшення всіх сухої маси ярого ячменю, фотосинтетичного потенціалу,

середнього урожаю зерна. Найбільший приріст показників продуктивності ярого ячменю очікуватиметься за сценаріями RCP4.5 та RCP8.5. Так фотосинтетичний потенціал збільшиться відповідно на 12 та 15% . Менші прирости продуктивності спостерігатимуться за сценаріями RCP2.6, RCP6.0. Фотосинтетичний потенціал зросте відповідно на 9% та 10 %.

Середній багаторічний врожай зерна ярого ячменю в Південному Степу становив 26,2 ц/га. За сценарієм RCP4.5 урожай ярого ячменю при його вологості 14 % становитиме 32,2 ц/га (табл. 2), що буде на 23% вище фактичного середнього багаторічного. Урожай зерна за сценаріями RCP2.6 та RCP6.0 очікується вищим від фактичного середнього багаторічного на 12%. Найбільший урожай спостерігається за розрахунками за сценарієм RCP8.5 і становитиме 34,4 ц/га, що 31 % вище середнього багаторічного.

На ділянках ярого ячменю баланс гумусу за середніми багаторічними даними становив -0,033 т/га. За сценарієм RCP8.5 очікується баланс гумусу від'ємним і становитиме - 0,093 т/га. Баланс гумусу в ґрунті за сценаріями RCP2.6 та RCP6.0 очікуватиметься -0,026 т/га, що вище середнього багаторічного на 21 %.

Висновки. Розрахунки очікуваних змін волого-температурного режиму впродовж вегетаційного періоду ярого ячменю за різними сценаріями показали, що не значне підвищення температури повітря (0,5°C) очікуватиметься тільки за сценарієм RCP4.5 за іншими сценаріями температура повітря очікуватиметься на рівні середнього багаторічного значення. Збільшення суми опадів за трьома сценаріями, окрім RCP6.0 підвищить вологозабезпеченість посівів, що сприятиме зростанню показників продуктивності ярого ячменю.

ДИДАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ У ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Бордун Ореста Юріївна,
к. геогр. н., доцент кафедри туризму
Котик Любов Іванівна,
асистент кафедри
економічної і соціальної географії,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Термін «ментальні»/«когнітивні» мапи («cognitive maps») введено у науку в 1948 р. психологом Е. Толменом і він здобув значного поширення у когнітивній психології. Головні розробки з цієї тематики відносяться до 1970-х рр. і належать авторському тандему географа Р. М. Доунза та психолога Д. Стеа, які визначали ментальну картографію як «абстрактне поняття, котре охоплює ті ментальні й духовні здібності, що дають нам можливість збирати, упорядковувати, зберігати, викликати з пам'яті інформацію про навколишній простір», а відтак, ментальна мапа – це «створене людиною зображення частини навколишнього простору. У сфері когнітивної психології термін «когнітивні мапи» виступає як інструмент графічного, візуального відображення процесів мислення. «Ментальні мапи – це не територія, а ментальні конвенції» (Б. Шенк).

Сьогодні ментальні мапи розглядаються як структури соціального знання, що функціонує в міжпредметному просторі соціології, географії, історії, культурології та психології. Ідеться про ментальне картографування ідей, особистості, територій. В залежності від функцій використання ментальних мап існують різноманітні їхні тлумачення: «мапа свідомості», «мапа (з) пам'яті», «мапа думок», «інтелектуальна мапа», «мапа знань», «мапа запам'ятовування», «асоціативні мапи», «концептуальні мапи», «схема розуму», «кластери» тощо.

Теоретичні основи використання ментальних мап у вітчизняній географії поглибив О. Шаблій. Однією з перших географинь, яка використала ментальні

карти з педагогічними цілями була Л. Зеленська. Вона розробила концептуальні засади використання «карти з пам'яті» або «карти К. Лінча» для визначення інтелектуального рівня студентів-географів. О. Дроздов використав ментальні карти для дослідження динаміки уявлень студентів про ресурси областей України.

Прикладом використання ментальних карт у суспільній географії є дослідження спрямовані на вивчення сприйняття простору мешканцями великих міст, які характеризуються розмаїтою забудовою та складною транспортною інфраструктурою, високою концентрацією об'єктів історико-культурного, пізнавального, розважального, підприємницько-інноваційного спрямування тощо. Ці міста, займаючи велику площу та характеризуючись диверсифікованою структурою господарства з розвинутою інфраструктурою закладів сфери послуг, у сприйнятті мешканців постають у вигляді кількох десятків об'єктів, що є маркерами міста. Прикладом означення цих маркерів є дослідження, які провадилися у процесі проходження навчальної практики студентами другого курсу географічного факультету (червень 2010 р., червень 2015 р.) та слухачами Малої академії наук (грудень-2019-січень 2020 р.). У процесі дослідження респондентам (табл. 1) було запропоновано виконати зарисовку на тему «Ваше сприйняття м. Львова», де за допомогою ліній позначити вулиці, які для них значимі, а точок — об'єкти, що формують візуальне уявлення про Львів (рис. 1).

Таблиця 1

Загальна характеристика респондентів

Критерії характеристики	Час дослідження		
	2010	2015	2020
Загальна кількість респондентів, ос.	184	160	171
Частка чоловіків, %	44,0	45,5	41,8
Частка жінок, %	56,0	54,5	58,2
Частка осіб у віці до 25 р. (молодь), %	25	25	26
Частка осіб у віці 25-60 р. (середній вік), %	53	56	53
Частка осіб у віці понад 60 р. (старший вік), %	22	19	21
Частка осіб, які проживають у Львові 1-3 р., %	8	10	11
Частка осіб які проживають у Львові 3-10 р.,	24	28	27
Частка осіб, які проживають у Львові понад 10 р., %	68	62	62

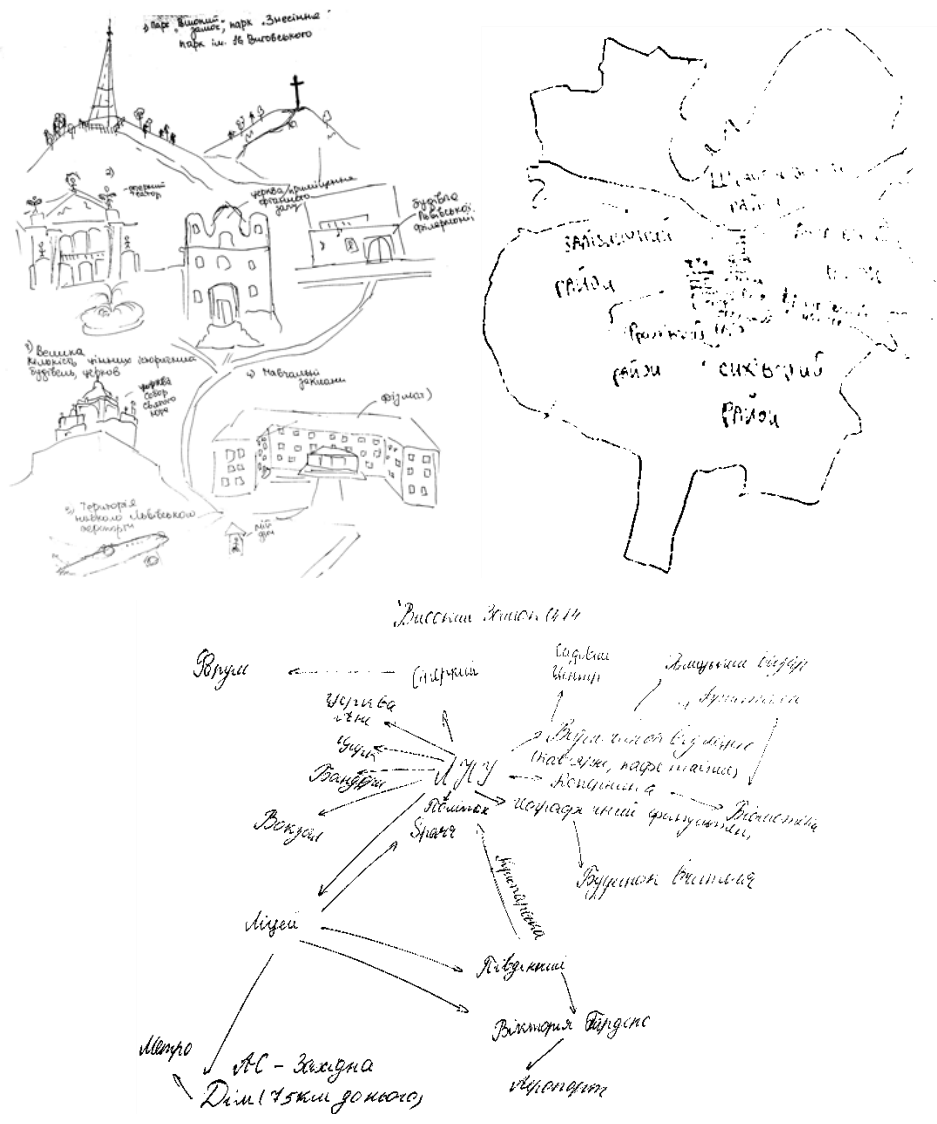

Рис. 1. Ментальні карти сприйняття простору м. Львова, 2020

Критерієм вибору респондентів було проживання у м. Львові понад 1 рік. Оскільки дослідження проводилося у центральній частині міста, частка осіб, які постійно проживають у Галицькому районі, що є центральним адміністративним районом міста і локалізує більшість його знакових історико-культурних об'єктів, не перевищувала 15%.

Аналіз ментальних карт сприйняття простору м. Львова показав, що для більшості мешканців головними маркерами поселення упродовж 10 років залишаються Високий замок (95% респондентів), площа Ринок (92%), Оперний театр (90%) (табл. 2). Знаковими об'єктами для респондентів (2020) також є Ратуша (78%), пам'ятник Т. Шевченка (61%), Собор Св. Юра (52%), Привокзальний ринок (36%), Краківський ринок (25%), ЛНУ ім. І. Франка і Львівська Політехніка (22%),

ТЦ «Форум» (19%), ресторан «Криївка» (18%), пам'ятник Міцкевичу (17%), Залізничний вокзал (14%), Стрийський парк (12%) та ін. З-поміж інших точкових об'єктів, які активно присутні на ментальних картах респондентів варто відзначити торгові центри мікрорайонів («Шувар», «Арсен», «ВАМ», «Ашан», «Близенько», «Рукавичка» та ін.), які відіграють суттєву роль у сприйнятті й ідентифікації простору міста мешканцями. Також вагому роль у житті мешканців відіграють сакральні споруди (храми, костели, монастирі), які розташовані як в центральній частині міста так і в окремих його мікрорайонах і присутні на 40% ментальних карт респондентів (без урахування частоти згадування Собору Св. Юра).

Таблиця 2

Головні маркери Львова

Головні маркери, % згадування на рисунках	Час дослідження		
	2010	2015	2020
Високий Замок	94	92	95
Площа Ринок	95	90	92
Оперний театр	94	92	90
Ратуша	83	87	78
Пам'ятник Т. Шевченка	72	81	61
Собор Святого Юра	52	56	52
Привокзальний ринок	41	39	36
Краківський ринок	38	30	25
ЛНУ ім. І. Франка	28	25	22
Львівська Політехніка	26	29	22
ТЦ «Форум» (відкриття - вересень 2015 р.)	-	-	19
Театр ім. М. Заньковецької	16	20	18
Ресторан «Криївка»	24	32	18
Пам'ятник Міцкевичу	15	18	17
Залізничний вокзал	15	19	14
Стрийський парк	12	10	12
Галицький ринок	14	10	9
АС 2	11	13	8
Міжнародний аеропорт «Львів» ім. Д. Галицького	4	6	8
МакДональдс (проспект Свободи)	16	11	7

Новою тенденцією (2020) є поява закладів фізичної культури і спорту, активного дозвілля на ментальних картах львів'ян — «Sport Life», «Ківі-Фітнес», стадіон «Арена Львів», стадіон «СКА», спортивний комплекс «Медик», аквапарк «Пляж», спортивно-торговий комплекс «Спартак» та ін.

Об'єкти цієї групи присутні на 9% ментальних карт, що свідчить про зростання турботи мешканців Львова про здоров'я і поширення культури активного проведення дозвілля (у 2010 р. об'єкти присутні тільки на 6% ментальних карт, 2015 — 4%).

Цікавим є зникання з ментальних карт мешканців Львова промислових об'єктів, що є об'єктивним результатом довготривалого занепаду промислової складової господарства міста (у 2020 р. тільки на 8% ментальних карт були згадані промислові об'єкти міста — «Світоч», «Галка», «Фабрика вікон. Львів», «Львівський жиркомбінат», «Львівський холодокомбінат», «Електрон», «Львівська пивоварня» та ін.; у 2010 р. — на 16%). Їхнє місце у сприйнятті простору м. Львова зайняли логістичні («Нова Пошта», «Міст Експрес»), сервісні («Нестле Бізнес Сервіс Львів», «Київстар») організації та ІТ-компанії (SoftServe, GlobalLogic, EPAM) — присутні на ментальних картах 6% респондентів (2020).

Загалом, через призму характеристики точкових об'єктів, перцепція простору міста Львова у більшості респондентів пов'язана з геопросторовою організацією центральної (історичної) частини — Галицький район з його історико-культурними (площа Ринок, Ратуша, Собор Св. Юра, Оперний театр) і природно-красознавчими (Високий Замок) об'єктами. Ці об'єкти доповнені закладами торгово-розважальної («Форум», ресторан «Криївка», Краківський ринок та ін.) і транспортної («Приміський вокзал», «Залізничний вокзал») інфраструктури власне центру і близького центру. Історико-культурний та економічний простір інших п'яти адміністративних районів Львова посередньо впливає на формування у мешканців загального сприйняття простору міста. Їхніми ключовими об'єктами є сакральні споруди, торгові центри, заклади освіти, дозвілля, парки. Популяризація потенціалу історико-культурних та промислових об'єктів адміністративних районів м. Львова важлива як для піднесення інвестиційної привабливості міста так і для диверсифікації розвитку туристично-екскурсійної діяльності.

АРХИТЕКТУРА

АСПЕКТИ ОПТИМАЛЬНОГО ПРОЕКТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЯХТ-КЛУБІВ РЕКРЕАЦІЙНОГО ТИПУ

Антоненко Ігор Володимирович,

старший викладач

Київський національний університет технологій та дизайну

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. У нових соціально-економічних умовах продовжує відігравати важливу роль проблема зміцнення здоров'я населення, забезпечення місць прикладання праці, а також створення більшої можливості для проведення дозвілля – повернення населення до нового способу життя. Таким елементом можуть стати сучасні яхт-клуби рекреаційного типу – місця найбільшої соціальної активності населення на узбережжі морських і річкових водойм України. Будівництво громадських прибережних багатфункціональних комплексів відкриває широкі можливості для розвитку різних видів спорту на воді і міжнародного туризму. Також будівництво яхтових центрів і яхт-клубів створить широку естетичну палітру для формування берегового фасаду міста. Все це висуває перед проектувальниками особливі, ще мало вивчені вимоги до організації яхтових центрів різних типів, викликаних до життя мінливими соціальними умовами, науково-технічним прогресом, сучасним розвитком містобудування, архітектури та дизайну.

Мета роботи./Aim. Розробка рекомендацій щодо виявлення науково обґрунтованих архітектурних і естетичних принципів щодо організації та формуванню дизайну яхтових комплексів рекреаційного типу на території України.

Матеріали та методи./Materials and methods. Використано методи: аналізу зарубіжного і вітчизняного досвіду з проектування та будівництва надводних споруд; досліджуються сучасні рекреаційні плавучі об'єкти в

структурі водних поверхонь України, розглянуто їх конструктивні особливості, способи формування об'ємно-просторових рішень і можливі тенденції розвитку їх дизайну.

Результати та обговорення./Results and discussion. Яхт-клуби призначаються не тільки для спортсменів-аматорів, а й для відпочиваючих. Знаходяться вони зазвичай в бухті або гирлі річки, на морському узбережжі, утворюючи яхтовий порт. У нашій країні на берегах водних акваторій виростають вітчизняні яхт-клуби в містах Українка, Переяслав-Хмельницький, Світловодськ, Дніпро, Дніпродзержинськ, Енергодар, Маріуполь, Одеса і т. д. (Рис. 1) В Києві також кілька подібних об'єктів. Зазвичай вони надають такі послуги: зимове зберігання яхт і ангарне зберігання; цілодобову стоянку; ресторанно-готельний комплекс послуг; підйом/спуск плавучих засобів; продаж яхтового обладнання та аксесуарів; оренду яхт і причалів; технічне обслуговування та ремонт яхт тощо. Комплекс споруд яхт-клубів зазвичай включає до свого складу елінги, майстерні, причали для швартування і стоянки яхт, механізми для підйому і спуску суден.

Рис.1. (Яхт-клуби, зліва направо) м. Миколаїв, р. Південний Буг; м. Одеса, Чорне море; м. Білгород-Дністровський, Дністровський лиман

Будь-який населений пункт має свою історію і власні пам'ятки. До них, як в нашій країні, так і в усьому світі, відносяться спортивні та рекреаційні об'єкти у води, які зазвичай відрізняються виразною архітектурної пластикою (рис. 2). Більшість клубних об'єктів в Україні споруджувалися ще за радянських часів і потребують реставрації та відновлення, а деякі взагалі не підлягають ремонту і подальшої експлуатації. Тому проблема реконструкції, проектування і нового

будівництва, особливо соціально значущих і архітектурно-цікавих об'єктів, вельми актуальна. Створення яхт-клубу потребує вирішення низки необхідних завдань, таких як: 1. Вибір місця для будь-якого типу яхт-клубу – це першорядне питання, яке визначається містобудівною ситуацією. Залежно від водних шляхів яхт-клуби можуть бути морськими, річковими, озерними. Прив'язка клубу до території та акваторії завжди індивідуальна. Правильно вибране місце дозволяє уникнути додаткових витрат при будівництві, експлуатації клубу, підвищує рентабельність і окупність. Місцезнаходження стоянки диктує її майбутнє територіально-функціональне значення. 2. Слід визначитися, на які судна орієнтований яхт-клуб. Відповідно до цього розраховуються площі для стоянок і зберігання плавучих засобів. При вирішенні цього аспекту визначається сам тип яхт-клубу, його завдання та інфраструктура. Тип яхти, в першу чергу, визначається її призначенням і районом плавання, а також розміром і конструкцією корпусу. 3. Потрібно встановити тип яхт-клубу з таких елементів: 1) за функціональною ознакою; 2) за віковим критерієм; 3) за типом послуг, що надаються, і за класом суден.

Рис. 2. (яхт-клуби, зліва направо) держава Монако; острів Гамільтон, Австралія; термінал «Kinmen International», Тайвань

За функціональним призначенням яхт-клуби можна поділити на дві основні категорії: спортивні та рекреаційні. В основне завдання спортивних будівель і споруд яхт-клубу входить спортивна підготовка населення, яка може здійснюватися як на аматорському рівні, так і на професійному. Відповідно до завдань спортивні яхт-клуби поділяються на: олімпійські; далекого спортивного плавання; гоночні (крейсерські); гоночні для проведення гонок по

замкнутим дистанціям. Яхт-клуби рекреаційного типу надають можливості населенню міста або області, в яких розташовані, вирішувати питання організації активного відпочинку, і не тільки на воді. Залежно від характеру дозвілля і особливостей сервісу рекреаційні яхт-клуби класифікуються так: розважальні; туристичні; навчальні; «ботелі».

У складі будь-якого яхт-клубу, виходячи з його типологічних особливостей, можна виділити основний склад функціональних зон і додатковий. Основний функціональний склад це: акваторія для тренувань; стоянки яхт і катерів (причал, пірс); елінги для зберігання судів; головний будинок клубу – «harbour office» з адміністративної зоною, навчальної зоною; тренувальна база; майстерні для ремонту суден; сліпи для спуску суден на воду і підйому їх з води; криті майданчики для зберігання і ремонту суден в період навігації та зимового періоду, і / або відкриті майданчики для зберігання суден в період навігації та зимовий період; майданчик для просушування вітрил; автостоянка. Додатково до складу яхт-клубу можуть входити: видовищно-розважальна зона; спортивно-оздоровча зона; торгова зона; зона підприємств громадського харчування; навчальна зона; готель. Основний функціональний склад мають усі типи яхт-клубів незалежно від їх класифікації, можуть тільки змінюватися кількісні характеристики. Залежно від класифікації за функціональною ознакою до основного складу додаються необхідні для такого типу яхт-клубів додаткові зони: навчальна для навчальних рекреаційних яхт-клубів, готель для рекреаційних яхт-клубів типу «ботель», спортивно-оздоровча для спортивних яхт-клубів.

Для проектування яхт-клубу рекреаційного типу в структурі міста вибирається ділянка, що має необхідну транспортну та пішохідну доступність в міській структурі. На земельній ділянці слід передбачати: 1) майданчики перед входами і виходами 2) місце для реклами і малі архітектурні форми; 3) зелені насадження, майданчики для стоянок автомобілів, господарське подвір'я. Максимально використовуються всі переваги обраної території – її геометрична форма, близькість до акваторії водойми, майбутні краєвиди з вікон на навколишній ландшафт, особливості рельєфу для розміщення зон відпочинку.

Якщо до складу приміщень центру входить готель, то слід передбачати приміщення для ділової діяльності та зустрічей. У готелях, як правило, культурно-розважальні заклади проектуються в окремій будівлі або на цокольному поверсі, а також на 1-м і 2-му поверхах основної будівлі. Основною ідеєю для проектування багатофункціонального готельного комплексу в структурі яхт-клубу може бути об'єднання різних функціональних груп, включаючи обов'язковий набір зон: житлова, обслуговуюча, господарська, адміністративна, громадського дозвілля, громадського харчування. Може бути присутнім рекреаційна зона (галерейна), призначена для зв'язку з фізкультурно-оздоровчим комплексом та проведення заходів дозвілля. Планувальну композицію готельного комплексу бажано логічно пов'язувати з спорудами фізкультурно-оздоровчого комплексу та з містобудівної схемою ділянки, що включає стоянки суден і автомобілів, причали, трибуни для глядачів, спортивні майданчики. При проектуванні споруд готелю і фізкультурно-оздоровчого комплексу необхідно враховувати вимоги щодо забезпечення пересування інвалідів, що користуються кріслами-колясками, а також інших мало мобільних груп населення. Їхні потреби також мають бути враховані у внутрішньому обладнанні приміщень і в санвузлах.

Висновки./Conclusions. При формуванні яхт-клубу в першу чергу уточнюється тип яхт-клубу, а також його планувально-містобудівна і композиційно-художня структура. Проводиться функціональний аналіз земельної ділянки в комплексі зі спорудами, які на цій ділянці будуть розташовуватися. Далі визначається тип клубної споруди за функціональними ознаками, за віковим критерієм, а також за типом сервісу і послуг, що надаються. Виявляються основні і додаткові функціональні зони виходячи з типологічних особливостей клубного об'єкта. Визначаються блоки обов'язкових і додаткових приміщень як на плавучій частині, так і на береговій території. Позначаються прийоми і способи по врахуванню потреб мало мобільних груп населення та інвалідів для їх вільного пересування по території, що проектується.

АНТРОПОМОРФНІ ЗАСОБИ ПРОЕКТУВАННЯ ЖИТЛОВОГО ПРОСТОРУ

Чоловський Костянтин Ігорович,
студент II курсу
Інститут Інноваційної Освіти
Київського Національного Університету
Будівництва та Архітектури
м. Київ, Україна

Вступ. «У свідомості творця, користувача і глядача кожному архітектурному аранжуванню відповідає специфічна конструкція простору, яка зводиться у вигляді найпростішого каркасу, відповідної фізичної і психологічної ситуації. У більшості випадків відбувається зіткнення двох антагоністичних, конкуруючих каркасів що, призводить в результаті до анігіляції - безладдя, говорячого про руїну».

Таким чином, в архітектурному просторі спостерігається тенденція руху до граничних станів: переущільнення, забруднення і деформації, підвищеної інтенсифікації, приватності, територіальності.

Ключові слова: антропоморфність, інтенсифікація, переущільнення, особистий простір.

Мета дослідження. Виявлення антропоморфних засобів проектування житлового простору.

Предмет дослідження: принципи формування особистого простору в архітектурі житлового середовища.

Об'єкт дослідження: архітектура житлового середовища, як - комплекс відкритих і закритих просторів, призначених для проживання людини, обладнаних і оснащених відповідно до способу життя, соціальними і особистими інтересами людей, що користуються житлом.

Матеріали та методи. Перераховані вище явища знаходять свій прояв в архітектурі житлового середовища в такий спосіб.

1. Перенаселенність і тіснота створюють психологічний і соціальний дискомфорт. Ключовими ознаками тісноти є вимушена близькість і взаємозалежність. Ця проблема часто вирішується простим збільшенням корисної площі, але це - екстенсивний шлях розвитку, пов'язаний зі збільшенням вартості і витрати ресурсів. Також при складній конфігурації плану збільшується число перехідних просторів, чим досягається враження просторості.

2. Обширні та безформні внутрішньоквартальні території належать одночасно всім будинкам і в той же самий час - жодному з них.

Людині важко візуально співвіднести і ототожнити в своїй свідомості будь-яку частину цього нероздільного аморфного простору з власним місцем проживання.

3. Руйнується традиційний ланцюг вложений один в одного, поступово все більш ускладнюючих соціально-просторових одиниць, «шлюзів», що забезпечують плавний, природний перехід від індивідуального простору до суспільного: квартира - двір - вулиця - місто - країна.

Результати та обговорення. Особливу увагу приділено: концепції інтегрального проектування житлового середовища (Рябушина А.В.), Особливостям організації архітектурного середовища (Іконніков А.В., Лежава І. Г., Німейєр О., Шимко В.Т.), ергономічним принципам конструювання (Мироненко В.П., Муніпов В.М., Зінченко В.П., Салвенді Г.). Робота спирається на сучасні уявлення про простір, що формується на кордонах дисциплін: концепції «територіальності людини» і «персонального простору» (Р. Зоммера, Х. Озмонда.), «Людський масштаб» (Д. Джейкобс.), «Буферна зона тіла» (Горовіц), «Контактна та безконтактна зона» (Фруїн), теорії просторового сприйняття (Р. Арнхейм., Д. Кантер., Т. Лі.), семантичного та психологічного простору (К. Левін, М. Фуко), персонального, соціального, етнічного простору (К. Лінч, Е. Холл), особливостям взаємодії людини та навколишнього середовища (Л.В. Смолова).

Висновки. Неузгодженість антропоморфних засобів та пов'язаних з ними геометричних каркасів руйнує умови цілісності житлового простору. В умовах такого положення антропоморфні геометричні каркаси вимагають детального розгляду, так як складають основу принципів формування особистого простору в архітектурному середовищі.

ОСОБЕННОСТИ АРХИТЕКТУРНО-ПЛАНИРОВОЧНЫХ РЕШЕНИЙ СОВРЕМЕННЫХ ПЛАНЕТАРИЕВ

Яременко Ирина Степановна,
к. архит., доцент Одесской государственной
академии строительства и архитектуры

Введение. В последние десятилетия XX века – начале XXI в различных странах мира продолжается активное строительство планетариев. Современные планетарии становятся многофункциональными объектами, где не только проходят лекции и учебные занятия с показом картины звездного неба, но могут проводиться разнообразные общественные и научные мероприятия, конференции, выставки, кружково-студийные занятия и др. Нередко планетарии включают в состав научно-образовательных, музейно-выставочных или развлекательных комплексов, предусматривая при этом максимальный комфорт и разнообразное дополнительное обслуживание для посетителей. Значительно изменилась проекционная техника, используемая в звездных залах – от оптико-механических аппаратов «планетарий» переходят к использованию оптико-электронных приборов, что открывает новые возможности для более развернутой и эффектной демонстрации явлений и процессов, происходящих во Вселенной. В связи с этим меняются требования к архитектурно-

планировочным решениям, появляются новации в объемно- композиционных и конструктивных решениях планетариев. Поскольку рекомендации по проектированию этого типа зданий были выпущены более тридцати лет назад , необходимо на основе анализа современного опыта проектирования, строительства и эксплуатации планетариев разработать рекомендации по совершенствованию архитектурно-планировочных решений этих объектов для дальнейшего использования в современной проектной практике и учебном проектировании.

Цель работы. Целью данного исследования является определение современных тенденций и особенностей функционально-планировочных и архитектурно-композиционных решений планетариев и вариантов их размещения на примере объектов, осуществленных в последние десятилетия XX – начале XXI вв.

Материалы и методы. В работе избран сравнительно-аналитический метод исследования, основанный на изучении, анализе и обобщении материалов по литературным и интернет-источникам, данных натурного изучения и фотофиксации.

Результаты и обсуждение. Строительство стационарных планетариев началось в 1920-х гг. в Германии затем и в других странах Европы, в США и СССР. На территории бывшего Советского Союза к концу 1980-х гг. функционировало около 90 планетариев, в том числе на Украине – 11. В настоящее время на Украине работают 8 планетариев, наилучшим образом оснащен Донецкий цифровой планетарий. Сокращение числа планетариев на Украине объясняется тем, что в годы независимости некоторые объекты, располагавшиеся в реконструированных культовых зданиях, были закрыты, и эти сооружения возвращены церкви.

Среди возможных вариантов размещения планетариев отмечены следующие: размещение в городе в составе комплексов зданий определенного профиля (научно-образовательного, музейно-выставочного, информационно-развлекательного или иного), автономное размещение в городе и размещение за

городом. Наиболее характерной тенденцией является размещение планетариев в комплексах зданий научно-просветительской направленности. Например, в музейно-выставочных комплексах размещаются планетарий Хэйдена, арх. Дж.Полшек, 2000 (в комплексе зданий Американского музея естественной истории в Нью-Йорке), планетарий в Шанхайском музее науки и техники, арх.Т.Вонг, Ennead Architects, окончание строительства в 2020 г., L'Hemisfèric в Городе искусств и науки в Валенсии, 1991-2005, арх.С.Калатрава и др. В составе научно-исследовательского астрофизического комплекса располагается планетарий и общественный центр ESO (Европейской Южной Обсерватории) в Гархинге близ Мюнхена, 2018, арх. бюро Bernhard+Partner. В Новосибирске планетарий включен в состав Детского астрофизического комплекса, 2012, арх. Поповский И.В. и др.

Примерами автономного размещения в городе являются планетарий в Москве, построенный в 1929 г. и реконструированный в 2011 г., автор проекта реконструкции арх.Анисимов А.В., планетарий в Гронингене, Нидерланды, 2015, арх. Дж. ван дер Пален, и др.

В некоторых случаях планетарии располагаются за городом, создавая таким образом специальные места туристского притяжения. Например, планетарий Solobservatoriet в лесу Харестуа в 45 км от Осло расположен рядом со старой башней солнечной обсерватории университета Осло, архитектурное бюро Snohetta, 2018. В таких случаях требуется создание соответствующей инфраструктуры для обслуживания туристов.

Современный планетарий перестает быть узкоспециализированным объектом, расширяется его функциональная программа, и это находит отражение в функционально-планировочной структуре и составе помещений. Наряду со звездными залами в планетариях размещают музеи, выставки, научные отделы и библиотеки, учебные и клубные комнаты и др. Характерными в этом отношении являются планетарии в Новосибирске, Гархинге, Монреале, Москве и др.

Планетарий с общественным центром Межгосударственной астрономической организации - Европейской Южной обсерватории - в Гархинге, Германия, рассчитан не только на работу звездного зала, он выполняет функции общественного центра, предназначенного для проведения семинаров, встреч с учеными и т.п. Само его архитектурно-композиционное решение ассоциируется с «двойной звездной системой». В одной части здания располагается звездный зал на 109 мест с наклонным куполом диаметром 14 м и 5-ю проекторами, на следующем этаже - небольшой современный 3d-кинотеатр. Наклон купола обеспечивает более удобный просмотр изображений, проецируемых на звездный купол, а зрительские места в зале располагаются амфитеатром. В другой части здания - многосветное выставочное пространство, помещения для конференций и деловых встреч и др.

Функциональные возможности и состав помещений Детского астрофизического центра в Новосибирске также расширены по сравнению с традиционным планетарием, здание превратилось в своеобразный центр инновационных образовательных технологий. Центр располагает звездным залом на 120 мест диаметром купола 16 м и двумя обсерваториями. Кроме того в здании предусмотрены съемочный павильон киностудии с аппаратной и обслуживающими помещениями, где создают фильмы для звездного зала, научно-популярные и учебные фильмы для школ и вузов, здесь же организован общегородской детский познавательный телевизионный канал. В комплексе имеется метеорологическая станция, а также башня с маятником Фуко длиной 15 м для наглядной демонстрации вращения земли. В астрофизическом центре можно проводить увлекательные занятия не только по астрономии, но и по геодезии, палеонтологии, анатомии, истории, музыке, архитектуре, живописи и многое другое.

Расширенный состав помещений запроектирован в Московском планетарии, открывшемся после реконструкции – большой звездный зал на 350-400 мест диаметром купола 25 м, малый звездный зал, три зала музеев, конференц-зал, 4d-кинозал, где показ сопровождается спецэффектами -

ощущением движения, запахами и пр., несколько кафе. Дополняет возможности просветительской работы планетария астрономическая площадка с двумя обсерваториями, а также макетами, глобусами, моделями оптических приборов.

Большие изменения произошли за последние годы в развитии проекционной техники для планетариев. Наряду с оптико-механической аппаратурой широкое распространение получила цифровая. Это отразилось на объемно-планировочном решении звездного зала. Можно выделить три характерных варианта его решения. В первом варианте используется традиционное расположение оптико-механического (или комбинированного оптико-механического и оптико-электронного) проекционного аппарата в центре зала, пол в зале устраивается горизонтальным, зрительские места устанавливаются по центрической или смешанной схеме. Во втором варианте цифровой проекционный аппарат размещают не в центре зала, а в последнем ряду. Предусматривают уклон пола в зале, зрительские места устанавливают не в центрическом порядке, а амфитеатром. Полусферу звездного купола выполняют с наклоненной центральной осью (до 30°) для лучшего обзора зрителями (планетарий в Гархинге, планетарий в Гронингене). Таким образом, звездный зал становится похожим на зрительный зал кинотеатра.

Третий вариант планировки звездного зала – комбинированный, с установкой проекционного аппарата в центре зала и устройством киноаппаратной с дополнительными кинопроекторами. Пол в зале может быть запроектирован горизонтальным или с небольшим уклоном, а зрительские места расположены амфитеатром.

Архитектурно-композиционные решения современных планетариев отличаются от стереотипов, сложившихся в 1960-1980 гг. Современные композиции становятся более сложными и даже фантастичными, их отличает образность, символичность, ассоциативность. Нередки примеры, в которых звездный купол прячется в объеме, образованном основной несущей конструкцией или в многоэтажной структуре здания.

Выводы. В связи с некоторым сокращением в последние десятилетия количества действующих планетариев в Украине строительство новых объектов, а также модернизация существующей материальной базы является актуальной задачей для нашей страны. Изучение тенденций и особенностей развития архитектуры планетариев, в том числе таких аспектов как приемы размещения, организационная и функционально-планировочная структура, соответствующий состав помещений, новации в объемно-композиционном и образном решении и их учет в проектировании позволят поднять на новый уровень состояние материальной базы таких важных в научно-образовательном плане зданий и сооружений как планетарии.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

WHY BLENDED LEARNING FORMAT?

Karaieva Tetiana Viacheslavivna,
Cand. of Ped. Sc., associate professor
Tavria State Agrotechnological University
named after Dmytro Motorny
Melitopol, Ukraine

Introductions. The methods, being currently applied to teaching foreign languages, proceed from the belief, that students should be as autonomous as possible in the course of acquiring the target language and communication skills. This tendency, according to Graddol D., deals with changing the focus in the position of English in secondary and tertiary education from being the academic subject into the position of a basic skill to be acquired – something without which an educated person simply cannot exist (like literacy). He also pointed out, that in situation with greater diversity of learners, “more personalized approach” as well as increasing learner autonomy is required. Besides, the number of people learning English all over the world is increasing from year to year. In this situation “without learner autonomy there simply will not be enough teachers to provide sufficient personalized support and attention to all students”.

Learner autonomy in second/foreign language education means independence, willingness and ability to make decisions independently in the course of productive learning activities, plan, evaluate, adjust their actions, be responsible for the results in the context of professional development. In other words, students themselves construct their own target language communication and skills in the environment appropriate to such constructing.

Therefore, it is not surprising in the situation, when the Internet has become blended with the learning process, that constructivist approach might be used in optimized form if combined with blended learning. Taking into account the above

mentioned, according to Tarnopolsky O., it is more appropriate to speak about the constructivist blended learning approach because blended learning is one of the principal supplementary means of ensuring efficient constructivism in target language acquisition and thereby improving learning process.

According to Encyclopedia of Educational Technology (updated) the concept of blended learning itself resulted from e-learning practical experience and blended learning combines e-learning with a variety of other delivery methods for a superior learning experience. As it was primarily designed for practical training it can be correlated to ESP teaching at tertiary schools to develop students' practical target language professional communication skills.

Aim. The purpose of the article is to make learners interact with online content by means of introducing the blended learning format at the expense of providing their learning autonomy as well as the share of personal responsibility for the results of language learning acquisition in the course of developing learners autonomy.

Materials and methods. The blended learning format combined with the elements of constructivist approach were used in authoring to teaching aids for conducting face-to-face (F2F) and on-line BE classes for master-level students at Tavria State Agrotechnological University. Learning content acquisition was carried out on the basis of the study guide, having been specially worked out by the author for this purpose. The above mentioned manual comprises learning materials, distributed into two modules per semester. The content of teaching materials has been selected on the basis of the principle of motivational sufficiency from authentic sources.

Results and discussions. The classes were arranged in changing sequence (3 F2F and 2 online classes), wherein F2F sessions are the stage, preparing students for fulfilling totally autonomous activities in the course of online classes, being provided with materials and resources for fulfilling various tasks aimed at integrated skills developing.

Each module includes watching videos provided with various tasks: practice exercises, quizzes, tests, videos watching, essays writing, cases solving; other

activities, involving team work as well as the activities, being seldom if ever practiced in F2F class, such as peer-graded assignment and reviewing the peers. Modules are usually completed by summative assessment.

Conclusions. When choosing blended format it is really difficult to convince learners to watch session multiple times and take notes at the starting point. But, being experienced systematically with students, this problem turns into just task and is being solved.

Besides, it should be mentioned, that the share of asynchronous learners' activities was greater at the initial stage (it was just technically easier to arrange initial online sessions in this very format), but from time to time the attempts were made to introduce synchronous ones in the course of learners adapting to learning format as well as their gradual experiencing in providing autonomy.

But inspirational news is that, students feel more confident thanks to such training format – they are not afraid of making presentations, selecting significant materials and, what is most important, they develop the competencies necessary for participating in the discussion as well as they learn to be responsible for the results of their learning.

МЕДІАОСВІТНІЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Адамович Ірина Валентинівна,
к.пед.наук, ст.викладач,
КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР,
Кулініч Олена Михайлівна,
директор ЗОШ І-ІІІ ст. №36,
м. Житомир, Україна

Вступ. Сьогодні управління освітнім закладом є професійною діяльністю,

сутність якої полягає за межами педагогіки, що розуміється як врегулювання інформаційно-комунікаційних потоків і процесів, як спільне вирішення ключових питань, при чому наголос на компетентності та моральному авторитеті. Вміння опрацьовувати, систематизувати, класифікувати та ефективно застосовувати інформацію стає одним із найнеобхідніших та важливих елементів якості та ефективності здійснюваної діяльності керівника закладу освіти.

Питанням професійності керівника освітнього закладу, співвідношенням її з професійною кваліфікацією в різні періоди цікавились вітчизняні та зарубіжні вчені Л. М. Карамушка, Л. І. Даниленко, В. Ю. Кричевський, В. І. Маслов та ін. Проблемам обробки, аналізу управлінської інформації присвячені роботи Ю. К. Бабанського, В. І. Бондаря та ін.

Метою статті є проблема використання медіаосвітнього ресурсу в реалізації професійної компетентності керівника освітнього закладу.

Матеріали та методи дослідження. Основний акцент у нашому дослідженні зроблено на системно-структурному та проблемно-цільовому методах систематизації й аналізу даної тематики в наукових працях, в тому числі й метод діагностування. Зроблена спроба презентувати головні аспекти інформаційних процесів діяльності керівника освітнього закладу.

Результати та обговорення. Характерні особливості окремо виділених складових структур професійної компетентності керуючого освітнім закладом за В. А. Кривоносовою:

- управлінська компетентність включає професійні знання та практичний досвід у сфері управління закладом;
- економічна компетентність формується за наявності знань та діяльності у сфері економіки та комерції;
- наукова компетентність передбачає і певною мірою ставить вимогу наявності досвіду у сферах науки, на здатність до організації наукових досліджень тощо;

- педагогічна компетентність включає педагогічні знання та уміння, досвід педагогічної діяльності керівника – організатора та керуючого освітнього процесу;
- правова компетентність керівника реалізується через знання нормативно-правових актів та основ здійснення основних функцій та розвитку системи освіти тощо.

На нашу думку, будь яка з визначених компетентностей реалізується за умови уміння систематично, якісно, ефективно працювати з інформацією.

На думку науковців Горячова А. та Костенко Д. інформаційна грамотність – це:

- уміння визначати з великою вірогідністю джерела інформації, стратегію їх пошуку та отримання інформації;
- уміння аналізувати інформацію, фіксацію, отримання додаткової за можливості та бажання;
- уміння користуватись результативністю процесів знаходження, вибору, аналізу і оцінювання інформаційних елементів для прийняття рішень;
- уміння моделювати інформаційних об'єктів і процесів з використанням схем, таблиць тощо;
- уміння формування та систематизації інформацій у власному банку знань за рахунок особисто значущої інформації, створення своїх джерел за умови використання сучасних технологій роботи з інформацією .

Перелічені моменти можна віднести у зміст поняття *медіаграмотність*, що означена положеннями Концепції впровадження медіаосвіти в Україні як «частина... у складі медіакультури, що стосується уміння використовувати інформаційно-комунікативну техніку, виражаючи себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, вдало здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймаючи та критично тлумачити інформацію, яка отримана з різних медіа джерел, розділяти реальні життєві ситуації від віртуальності, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують». На думку теоретика та

практика медіасфери Дж. Поттера людину можна назвати медіа грамотною за умови наявності знань про медіа, здатності аналізувати, обирати, інтерпретувати, зберігати інформацію.

Серед пріоритетних завдань освітнього закладу виділено:

- «формування розгалуженої та функціональної шкільної системи медіаосвіти, що розвиває основні принципи медіаосвіти протягом життя і ставить вимогу розробки ... навчальних програм інтегрованої освіти для усіх класів школи, сприяє поширенню практичних аспектів інтеграції медіаосвіти у навчальні програми як класних керівників (при роботі з дітьми та батьками), так і для різних предметів, з урахуванням профілізації навчання, розвиток різноманітних факультативних... студій»;
- «координування діяльності шкільної системи медіаосвіти з медіа освітніми процесами для дітей раннього і дошкільного віку, позашкільною медіаосвітою...»;
- розроблення стандартів медіа інформаційної грамотності педагогічних працівників;
- «організація... ефективних механізмів захисту дитини від медіапродукції, що може зашкодити її здоров'ю, розвитку і психологічному благополуччю».

Модель медіаосвіти закладу освіти представлена на Рис.1

Роль керівника освітнього закладу в реалізації медіа освітнього аспекту в освітньому процесі:

1. Створення та розвиток нових мережевих інформаційних та комунікативних систем. Вони несуть великий вплив на довкілля, впливаючи на просвітництво, освіту й виховання. Напряму підтримується системою комп'ютеризації та інформатизації школи.

2. Використання потенціалу практичних курсів «Медіакультура» для учнів, а також педагогічного та батьківського колективів, де різні категорії слухачів познайомляться з основними поняттями медіаграмотності.

3. У шкільних видавництвах, відео- та телестудіях бажаючі можуть засвоїти ази медіаосвіти у процесі створення медіапродуктів.

4. Шкільний сайт/портал як сфера застосування медіа знань.
5. Проходження курсів підвищення кваліфікації та фахових тренінгів керівними та педагогічними кадрами з питань медіаосвіти.
6. Медіатехнології сприяють організації та інформування батьків про шкільне життя дитини і його результати, більш широкі можливості - батьківські збори онлайн.
7. У шкільній бібліотеці можуть бути зосереджені інформаційно-комунікаційні засоби з підключенням великомасштабних ресурсів медіаосвіти.

Рис. 1. Модель шкільної медіаосвіти.

Висновки. Система розвитку, координації та функціональної підтримки означених заходів керівником освітнього закладу потребує глибокого вивчення і може бути матеріалом для подальших досліджень. Формування та реалізація шкільної медіаосвіти у певній мірі забезпечується керівником закладу, що у

свою чергу вимагає глибокої систематизації його умінь, знань, навичок та якостей відповідності запитам та вимогам інформаційного суспільства. Медіаосвіта націлена на підготовку педагогічного та учнівського колективів до безпечної та ефективної взаємодії із сучасними мас-медіа.

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Василиків Іван Богданович,

к.п.н., старший викладач

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Львівська область, м. Дрогобич, Україна

Вступ/Introduction. Дослідники визначають багатовимірність поняття інформаційної компетентності та пов'язують її з явищем інформаційного суспільства, технологічною революцією, появою та поширенням електронних інформаційно-комунікаційних технологій. Необхідно зазначити, що в сучасному науковому дискурсі співіснують споріднені терміни, а саме: “медіа компетентність”, “медіа грамотність”, “інформаційно-технологічна компетентність”, “комп'ютерна грамотність”, “інформаційна культура фахівця”, зміст яких у багатьох випадках ототожнюється.

Мета роботи/Aim. – теоретично обґрунтувати формування інформаційної компетентності майбутніх вчителів початкової школи у процесі професійної підготовки.

Матеріали и методи./Materials and methods. Під час дослідження були використані такі методи: аналіз наукової та методичної літератури, інформаційних технологій.

Результати та обговорення/ Results and discussion. Інформаційна компетентність майбутнього вчителя початкових класів включає широке використання комп'ютерних технологій, електронних варіантів навчальних матеріалів, навчальних програм та педагогічних технологій. Вчитель повинен вжити необхідних запобіжних заходів, щоб спеціально диференціювати здібності учнів залежно від індивідуальних особливостей, мотивації, віку та психологічних особливостей.

Використання інформаційних технологій у навчальному процесі початкової школи та об'єднання їх з традиційними методами навчання ставить учнів перед необхідністю бути готовими до змін форм навчання, до сприйняття удосконалення змісту навчальних дисциплін.

Проблема зниження інтересу дітей до вивчення навчальних дисциплін викликана в першу чергу застосуванням застарілих наочних матеріалів, одноманітним використанням підручників, таблиць, схем.

Одним із засобів підвищення пізнавального інтересу та активності до навчальних дисциплін, поглиблення знань є використання сучасних інформаційних технологій, а саме комп'ютерних, на різних стадіях педагогічного процесу.

Основна освітня цінність інформаційних технологій полягає в тому, що вони дозволяють створити більш яскраве інтерактивне середовище навчання з відповідними можливостями як для вчителя, так і для учня. Крім можливостей більш ілюстративного, наочного представлення матеріалу, ефективної перевірки знань, умінь, до переваг можна віднести багатоманітність організаційних форм у роботі з учнями, методичних прийомів у роботі вчителя.

На відміну від звичайних технічних засобів навчання інформаційні технології дозволяють не лише передати учню велику кількість знань, але й розвивати інтелектуальні, творчі здібності, вміння самостійно набувати нові знання, працювати з різними джерелами інформації.

В залежності від способу використання інформаційних технологій виділяють наступні типи уроків:

1. Уроки, де комп'ютер використовується в демо-режимі – комп'ютер на вчительському столі + демонстраційний екран.

2. Уроки, на яких комп'ютер використовується індивідуально – урок в комп'ютерному класі без доступу до Інтернету.

3. Уроки, на яких комп'ютер використовується дистанційно – урок в комп'ютерному класі з доступом до Інтернету.

У процесі створення комп'ютерно-орієнтованого середовища в навчальний процес початкової школи вчителі – практики перевагу віддають урокам, на яких комп'ютер використовується у демонстраційному варіанті. Оскільки це допомагає використовувати комп'ютерні навчальні програми, що розкривають різні аспекти вивчення складних явищ, процесів тощо.

Висновки. Поняття “професійна компетентність” включає в себе складний, ємнісний зміст, що інтегрує професійні, соціально-педагогічні, соціально-психологічні, правові та інші складові. В нашому дослідженні професійна компетентність учителя початкових класів – це стрижнева характеристика теоретичної та практичної підготовленості фахівця до педагогічної діяльності, представлена сукупністю ключових (комунікативна, інформаційно-комунікаційна), базових професійних (психолого-педагогічна, рефлексивна) і спеціальних (методична, предметна, дидактична) компетентностей. Усі названі складові тісно взаємодіють, утворюючи складну структуру, що формує професійну компетентність учителя початкових класів.

ДЕМОНСТРАЦІЙНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ У КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

Галатюк Юрій Михайлович,
к. пед. наук, професор
Мельник Ніна Матвіївна,

Вступ. Забезпечення принципу наочності у навчанні фізики є актуальною дидактичною задачею, розв'язання якої тісно пов'язане з методологією реалізації діяльнісного підходу, зокрема з використанням активних методів навчання – евристичного, дослідницького та ін. Цікавою у даному контексті є концепція проблемного навчання, яка передбачає залучення учнів до активної пізнавальної діяльності на основі постановки і вирішення пізнавальних проблем. Як відомо, пізнавальна проблема є результатом формалізації проблемної ситуації, яка створюється учителем у процесі організації навчально-пізнавальної діяльності. У цьому контексті важливим об'єктом для аналізу є демонстраційний фізичний експеримент.

Демонстраційний експеримент є джерелом нових знань для учнів, дає змогу ознайомити їх з експериментальним методом наукових досліджень, формувати в них початкове уявлення про явища, створювати чуттєві образи, що лежать в основі багатьох фізичних понять. Демонстрація досліду – цілеспрямований процес, у ході якого вчитель керує відчуттями учнів і на основі їх формує певні уявлення і поняття. Демонстраційний експеримент можна використовувати на уроках різних типів. Його місце у кожному конкретному випадку визначається логікою уроку та його дидактичними цілями.

Мета роботи. Нижче ми зупинимося на теоретичних особливостях та дидактичних можливостях застосування демонстраційного експерименту на уроках вивчення нового матеріалу з фізики у контексті проблемного навчання, зокрема для створення проблемних ситуацій.

Матеріали і методи. Звернемося до теоретичного аналізу відповідних понять. Як відомо, проблемна ситуація – категорія психологічна. Вона визначається невідповідністю між тими знаннями, які необхідні для пояснення

того чи іншого явища, експериментального факту з тими знаннями, якими на даний момент володіє учень. На основі проблемної ситуації моделюється пізнавальна проблема, яка потребує вирішення. Тому метод створення проблемної ситуації є ключовим у проблемному навчанні. Але не завжди проблемна ситуація переростає у проблему. Це відбувається тоді, коли вона узгоджується із так званою зоною найближчого розвитку учня. Як відомо, в теорії розвиваючого навчання під зоною найближчого розвитку розуміють розбіжність у рівні складності завдань, які розв'язуються учнем самостійно (актуальний рівень розвитку) і під керівництвом учителя. Навчання носить розвиваючий характер тоді, коли воно реалізується у "зоні найближчого розвитку" учня. Таким чином, проблемна ситуація має суб'єктивний зміст. Моделювати та створювати проблемну ситуацію можна, зважаючи на характеристики учня: актуальні знання, відповідні уміння, здібності тощо.

Результати та обговорення. Як засвідчують результати наших розвідок, доцільно виділити найбільш характерні для педагогічної практики типи проблемних ситуацій, спільні для всіх предметів.

Перший тип – варто вважати найбільш загальним і типовим: проблемна ситуація виникає за умови, якщо учні не знають способу розв'язування поставленої задачі, не можуть відповісти на проблемне запитання, дати пояснення новому факту в навчальній чи життєвій ситуації, тобто у випадку усвідомлення учнем недостатності знань, якими він володіє, для пояснення нового факту.

Другий тип – проблемні ситуації виникають, при зіткненні учнів з необхідністю використовувати раніше засвоєні знання в нових практичних умовах. Як правило, вчителі створюють ці умови не тільки для того, щоб учні зуміли застосувати знання на практиці, але і зіткнулися з фактом їхньої недостатності. Усвідомлення цього факту учнями збуджує у них пізнавальний інтерес і стимулює пошук нових знань.

Третій тип – проблемна ситуація легко виникає в тому випадку, якщо існує протиріччя між теоретично можливим способом розв’язку задачі та реалізацією обраного способу на практиці.

Четвертий тип – проблемна ситуацій виникає, коли існують протиріччя між практично досягнутим результатом виконання навчального завдання і відсутністю в учнів знань для його теоретичного обґрунтування

Доцільно виділити декілька основних способів створення проблемних ситуацій. Ці способи вибираються вчителем на основі знання умов виникнення різних типів проблемних ситуацій. Формою реалізації того чи іншого способу є такі дидактичні прийоми, як постановка проблемного питання, завдання, проблемної задачі, демонстрація досліду, поєднання розповіді та наочності.

Перший спосіб – спонукання учнів до теоретичного пояснення явищ, фактів, зовнішньої невідповідності між ними. Це ініціює пошукову діяльність учнів і приводить до активного засвоєння нових знань.

Другий спосіб – використання навчальних і життєвих ситуацій, що виникають при виконанні учнями практичних завдань у школі, чи вдома, у ході спостережень за природою тощо. Проблемні ситуації в цьому випадку виникають при спробі учнів самостійно досягти поставленої перед ними практичної мети. Звичайно учні у результаті аналізу ситуації самі формулюють проблему.

Третій спосіб – постановка навчальних проблемних завдань на пояснення явища чи пошук шляхів його практичного застосування. Прикладом може служити будь-яка навчально-дослідницька робота.

Четвертий спосіб – високий інтерес учнів до аналізу фактів і явищ реальності, який породжується протиріччям між спробою пояснити факти на основі життєвого досвіду і науковими уявленнями про ці факти.

П'ятий спосіб – висування припущень (гіпотез), формулювання висновків і їхня експериментальна перевірка.

Шостий спосіб – спонукання учнів до порівняння, зіставлення і протиставлення фактів, явищ, у результаті яких виникає проблемна ситуація.

Сьомий спосіб – спонування учнів до попереднього узагальнення нових фактів. Учні одержують завдання розглянути факти, явища у контексті нового для них матеріалу, порівняти їх з відомими і зробити самостійне узагальнення. У цьому випадку, як правило, виникає проблемна ситуація тому, що результатом порівняння є особливі властивості нових фактів.

Восьмий спосіб – ознайомлення учнів з фактами, які мають начебто суперечливий характер і призвели в історії науки до постановки наукової проблеми. Звичайно ці факти і явища суперечать уже сформованим поняттям, що засвідчує неповноту і недостатність знань, яким володіють учні.

Дев'ятий спосіб – реалізація міжпредметних зв'язків. Часто зміст навчального матеріалу з фізики не сприяє створенню проблемної ситуації. У цьому випадку варто використовувати факти і дані з інших навчальних дисциплін (хімії, математики, біології), які мають зв'язок з матеріалом, що вивчається на уроці фізики.

У методичних джерелах описано багато демонстраційних дослідів та експериментальних завдань, які можуть бути використані учителем на етапі створення проблемної ситуації. Засіб створення проблемної ситуації – одна з важливих дидактичних функцій демонстраційного дослідів. Моделювання проблемної ситуації на основі демонстраційного дослідів є важливим професійним умінням учителя фізики.

Розглянемо приклад створення проблемної ситуації на основі демонстраційного дослідів. Тема уроку вивчення нового матеріалу: «Конденсатор у колі змінного електричного струму». Запитання вчителя: «Чи буде проходити електричний струм через конденсатор, підключений до джерела постійної напруги?». Очікувана відповідь, яку дають учні на основі актуалізації знань про будову конденсатора: «Ні, струм проходити не буде». Вчитель: «Підключимо конденсатор, з'єднаний послідовно з електричною лампою до джерела змінної напруги». Учні спостерігають: лампа горить, отже конденсатор проводить змінний струм. Створена проблемна ситуація з якої випливає пізнавальна проблема – пояснити явище, розкрити природу

провідності змінного струму конденсатором, дослідити властивості ємнісного опору в колі змінного струму тощо.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зауважити:

– демонстраційний експеримент є одним з дієвих засобів створення проблемної ситуації на уроці вивчення нового матеріалу з фізики.

– вибір необхідного демонстраційного досліду, чи експериментального завдання для створення проблемної ситуації у контексті вивчення конкретної теми вимагає від учителя творчих дій. Насамперед щодо моделювання самого суб'єкта творчої діяльності, формулювання проблеми на основі створеної ситуації, а також можливостей її розв'язання у відповідності із згаданими вище положеннями розвиваючого навчання.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Гераськіна Вікторія Анатоліївна

к.е.н., викладач вищої категорії

Комунальний заклад

«Бахмутський педагогічний коледж»

м. Бахмут, Україна

Вступ. Сьогодні пріоритети вищої освіти у галузі педагогіки вимагають розвитку суб'єктності майбутніх вихователів, їх самостійності, творчої активності, посилення відповідальності за власний професійний розвиток. Визначна роль самоактивності вихователя в досягненні вершин педагогічної майстерності, творчості та професіоналізму актуалізує питання щодо формування у майбутніх вихователів готовності до професійного

самовдосконалення, що на сучасному етапі залишається ще недостатньо розробленою як на концептуальному, так і на методичному рівнях.

Разом з тим, поза увагою вчених залишилась і проблема цілісності педагогічних умов формування готовності майбутніх вихователів до професійного самовдосконалення, що й досі недостатньо досліджена відповідно до сучасних науково - методологічних засад професійно-педагогічної освіти. Наукового вирішення потребують існуючі в педагогічній теорії і практиці суперечності між соціальним запитом на вихователя здатного до неперервного професійного самовдосконалення та недостатнім рівнем її сформованості у випускників педагогічних коледжів; частим вживанням терміну “самовдосконалення вихователя” і значною варіативністю визначення даного поняття та ін., на подолання яких і спрямовується дане дослідження.

Мета роботи. Теоретично обґрунтувати формування готовності майбутніх вихователів до професійного самовдосконалення.

Матеріали і методи. Роль самовдосконалення вихователя як для досягнення вершин професіоналізму, підвищення результативності педагогічної діяльності, забезпечення ефективної самореалізації в професії, так і “для оволодіння “технологією” підготовки до безперервного самовдосконалення своїх вихованців”, обумовлює значне посилення уваги сучасних дослідників до цього складного й неоднозначного явища та актуалізує потребу його наукової інтерпретації.

В історії педагогічної думки накопичено багатий досвід осмислення професійно-педагогічного самовдосконалення як багатогранного феномена, різні грані якого висвітлюються ще в роботах педагогів-класиків, які задають орієнтири його сучасного вивчення. Так, до проблеми роботи педагога над собою звертався відомий український педагог-мислитель Г. Сковорода, який бачив у цьому провідний шлях досягнення майстерності в освітній справі, а тому проголошував принцип: “Довго учись сам, якщо хочеш навчати інших”. Осмислюючи педагогічну дію як мистецьку, творчу, Й. Г. Песталоцці вказував на необхідність постійного вдосконалення педагогом своєї роботи на основі

творчої ініціативи та самостійного “оживлення” й розвитку тих рідкісних педагогічних задатків, які він має від природи.

Перші спроби визначення провідних цілей і напрямків самовдосконалення вихователя містяться в працях видатного німецького педагога А. Дістервега, який переконливо стверджував: “якщо людина обрала справу виховання й освіти своїм життєвим покликанням, то для неї задача виховання протягом життя набуває ще більш високого значення”, оскільки педагог “повинен не тільки виховати і довести до досконалості самого себе, він повинен виховати й інших”. Підкреслюючи, що “освіта ніколи і ніде не є чимось скінченим і завершеним”, він наголошував на важливості продовження її і після закінчення будь-якого закладу освіти, учений ставив питання про неперервність педагогічної освіти, а самоосвіту вважав важливим фактором і суттєвою передумовою розкриття творчого потенціалу педагога.

Глибокого осмислення проблема самовдосконалення педагога набула у вітчизняній освітній традиції. Безліч цінних ідей і практичних рекомендацій вихователю щодо його роботи над собою напрацьовано видатними українськими педагогами того часу. Не випадково Г. Ващенко називав справжнього педагога “вічним студентом у кращому розумінні цього слова”, Т.Лубенець підкреслював, що педагогу самому дуже важливо уміти впливати на свою особистість, удосконалювати її, а Я. Чепіга, досліджуючи проблему самовиховання, вказував, що педагогу необхідно в першу чергу розвивати вміння управляти собою, організовувати свою педагогічну працю, досягати “висоти загальнолюдських чеснот, безупинною працею виховати себе, поліпшити й удосконалити свої здібності та виробити власний характер і волю”.

Значного просування в науковому осмисленні проблеми професійно-педагогічного самовдосконалення було досягнуто педагогами-просвітниками (М. Корф, С. Миропольський, М. Рубакін, С. Русова та ін.), які визнавали самовдосконалення педагога тією творчою силою, яка відкриває в його праці невичерпне джерело професійного зростання, застерігає від рутини та

відсталості. Ними розкрито сутність самовдосконалення педагога як складного гетерогенного процесу, що базується на гармонійному поєднанні самоосвіти й самовиховання та передбачає цілий комплекс дій по самопізнанню (“Я” – у своєму уявленні) і взаємопізнанню (“Я” – в оцінці людей), визначенню мети, завдань, умов, складанню програм самоосвіти, вибору форм і методів самовдосконалення, найбільш ефективними серед яких є самоспостереження, ведення щоденників (журналів), спостереження за дітьми, педагогічні бесіди, взаємне відвідування уроків колег, опрацювання літератури тощо.

У спадщині видатних педагогів-класиків, що стала суттєвим внеском у розвиток теорії професійно-педагогічного самовдосконалення, збагатилася новими розробками в галузі педагогічної теорії та практики (П. Блонський, Г. Ващенко, К. Ушинський та ін.) та творча дослідницька діяльність, у якій народжується й реалізується творча індивідуальність педагога (В. Сухомлинський та ін.).

Як видно, одні дослідники акцентують на важливості самовдосконалення педагога для підвищення якості професійно - педагогічної діяльності, інші ж – для особистісно-професійного зростання вихователя. Проте саморозвиток вихователя є значно ширшим процесом, що також має інтегративний характер, але реалізується як у свідомо визначених і цілеспрямовано здійснюваних формах (самовиховання, самовдосконалення), так і у стихійних, неусвідомлених формах (наслідування, гра, адаптація та ін).

Результати та обговорення. Відповідно до виділених сутнісних ознак професійне самовдосконалення вихователя є складним інтегративним багатоаспектним поліфункціональним феноменом, що охоплює сукупність найрізноманітніших видів і форм самоактивності вихователя, які потребують систематизації та визначення їх співвідношення для уточнення змісту професійно-педагогічного самовдосконалення. Найбільш поширеним є виділення в змісті самовдосконалення таких його основних форм: самоосвіти й самовиховання, що у вузькому педагогічному значенні розглядаються як два паралельні процеси в загальній системі освіти і виховання, а згодом –

самовдосконалення особистості. У більш широкому трактуванні самовдосконалення співвідноситься із самоактуалізацією вихователя.

Висновки. Підсумовуючи сказане, ми визначаємо професійнопедагогічне самовдосконалення як процес і результат творчого, цілеспрямованого, самостійного, самодетермінованого руху фахівця до вершин особистісного і професійного розвитку, що досягається завдяки самоосвіті, самовихованню, самоактуалізації й самоменеджменту вихователя та забезпечує його творчу самореалізацію в професії. Серед них чи не найважливішим слід вважати період становлення вихователя-професіонала в процесі здобуття педагогічної освіти як сензитивний для формування його готовності до професійного самовдосконалення.

УДОСКОНАЛЕННЯ ХУДОЖНЬО-КОНСТРУКТОРСЬКИХ ВМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ДИЗАЙНУ ЗАСОБАМИ ФІТОЕРГОНОМІКИ

Гервас О. Г.

доцент,

кандидат педагогічних наук,

кафедра професійної освіти та технологій за профілями,

Уманський Державний

педагогічний університет імені Павла Тичини

Враховуючи рух нашої країни до європейського простору і спрямованість освітніх програм на інтеграцію та взаємообмін досягненнями сучасних методик розвитку особистості, одним з аспектів підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі дизайну до їх майбутньої практичної діяльності, являється формування в них художньо-конструкторських знань, вмінь та здібностей. Однією з найважливіших умов ефективного формування та розвитку художньо-

конструкторських умінь студентів спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» є ознайомлення їх з основами ландшафтного дизайну.

Ландшафтний дизайн в останні роки став зв'язаний з новою сферою діяльності - фітоергономікою (від грецького «фітон» - рослина, «ергон» - робота, «номос» - закон). Фітоергономіка - нове перспективне напрямлення сучасної науки і практики. Термін введений в 1984 г. в зв'язку з виділенням особливого об'єкту дослідження в системі «людина - машина – середовище». Науковою основою фітоергономіки є комплексний підхід до вивчення систем «людина - машина – середовище». Фітоергономіка виникла на стику декількох наук: біології, медицини, ергономіки, психології, дизайну, ландшафтного дизайну. Синтезуючи досягнення цих наук, фітоергономіка вирішує практичні задачі оптимізації трудової діяльності людини з врахуванням цілого комплексу діючих факторів (антропологічних, психофізіологічних, екологічних, естетичних та ін.). Особлива увага приділяється досягненню комфортних умов в процесі праці, зниженню стомлюваності.

Відомо, що в процесі праці людина витрачає енергію, а в період відпочинку (у тому числі і короткочасного) накопичує її. Чим краще організовано відпочинок, тим вища продуктивність праці. Тому особливо доцільно в усіх ергономічних системах створення моделей рекреаційного мікросередовища з високим релаксаційним впливом.

Основними формуючими елементами таких просторів є рослини, з яких створюються флора- і фітокомпозиції. Флоракомпозиції є рослинними угрупованнями, які справляють високу емоційну дію на людину. Фітокомпозиції це різні угруповання рослин, які крім емоційної дії мають пануючий ефект. Вони являють собою підбір найбільш декоративних, екологічно стійких в мікрокліматичних умовах інтер'єру і володіючих високим ступенем антимікробної активності видів тропічних та субтропічних рослин і формування з цих видів фітокомпозицій з направленим емоційним впливом. Фітокомпозиції знижують зорове, нервово, розумове, фізичне та ін. стомлення,

покращують склад повітря виробничих приміщень. Флоракомпозиції надають емоційний вплив на людину.

Особливості формування фітосередовища полягають у послідовному проектуванні середовища з використанням природних елементів та виявленні декількох етапів.

На першому етапі аналізуються екологічні і ергономічні параметри середовища, в якому розміщуються фітокомпозиції (температура, вологість, освітленість, загазованість та ін.). Визначається ступінь забрудненості середовища джерелами виділення шкідливостей макrorівня та мікрорівня. Виявляється характер трудового процесу, його напруженість, ступінь та специфіка втоми. Асортимент фітокомпозицій підбирається з врахуванням особливостей мікроклімату, характеру виробничого процесу, а також враховуються біологічні якості рослин (їх необхідна фітоактивність, створення нормальних умов для зростання і розвитку рослин, освітленість, температура та ін.).

На другому етапі вирішуються питання функціонального характеру, враховуються просторово-організуючі властивості фітокомпозицій: створення композицій для розчленовування просторів або їхньої ізоляції, огорожі і захисту від шуму, пилу, газу та ін. На цьому етапі остаточно визначається розміщення фітокомпозицій у просторі інтер'єру та прогнозується їх сануючий вплив.

На третьому етапі створення фітокомпозицій враховуються естетичні властивості рослин (висота, форма, структура, колір листя та ін.) і здійснюється формування композицій з метою направленою психологічного та емоційного впливу на людину, що викликає у неї позитивні емоції, які сприяють досягненню релаксаційного ефекту. Ефективність такого впливу фітокомпозицій на людину досягається імітацією природного ландшафту з включенням колориту, виявленням характеру композиції та властивостей її елементарних форм, а також з урахуванням додаткових факторів впливу (освітлення, музика, ароматизація середовища).

На заключному етапі формування фітосередовища здійснюється остаточний підбір рослин у відповідності з викладеними особливостями проектування. Для озеленення як виробничих, так і житлових та громадських інтер'єрів застосовуються наступні рослини:

- декоративно - листяні (із красивим декоративним листям);
- ампельні та виткі (утворюючі звисаючу та прямовисно витку форму);
- декоративно - квітучі (які являють собою групу різноманітних по забарвленню, формі рослин з різноманітним періодом цвітіння);
- декоративно - плодові (для зимових садів застосовуються в основному карликові рослини: персик, гранат та ін.).

Формування фітосередовища в інтер'єрах залежить від загального архітектурно-художнього задуму та функціонального визначання того або іншого простору і здійснюється, як викладено вище, в три етапу.

Розрізняють декілька типів інтер'єрів: – виробничі та службові; – рекреаційні (призначені для здійснення короткочасного перепочинку) – житлові (передпокій, гостинна, кухня, ванна та ін.); – видовищні та виставочні; – допоміжні (вестибюлі, сходові майданчики, підсходові простори) та ін.

Розміщення рослин в інтер'єрах як один з елементів загальної художньої композиції повинно підкорятися її головній умові - масштабності. В низьких приміщеннях недоцільно розміщувати такі рослини, як пальму, фікус та ін. За своїм розташуванням і емоційним впливом рослинні угруповання можуть бути раптового та наростаючого, рівномірного і імпульсного впливу. Крім того, флора - і фітокомпозиції можуть являтися головним акцентом в інтер'єрі при його композиційному рішенні в цілому або візуальним фоном для декоративної скульптури, малих архітектурних форм, або органічним додатком архітектурно-просторового рішення інтер'єру та ін.

При складанні флора- і фітокомпозицій використовуються натуральні рослини, штучні і сухоквіти. У формуванні фітосередовища використовуються наступні рослинні угруповання: точкові композиції - рослинні угруповання, що складаються з одного – трьох рослин. Вони можуть бути підлоговими,

настільними, настійними, виконані як підвісні квіткарки або кашпо, а також будь-який невеликий декоративний зелений акцент в інтер'єрі; лінійні композиції є складніші рослинні угруповання, що складаються з п'яти і більш видів рослин. Вони можуть бути підлоговими і розміщуватися у вигляді зеленого бордюру уздовж віконних отворів, уздовж однієї із стін або у вигляді ажурної перегородки, а також можуть бути і настінними; групова глибинна композиція - як правило, складається з декількох груп рослин, що займають певний простір об'єднаних єдиним художнім задумом; групова плоско-орнаментальна - може бути складена з окремих підлогових квіткарок (з урахуванням їх хорошого огляду) у вигляді окремих розеток або плям будь-якої форми.

Одним з видів групової орнаментальної композиції є вертикальна композиція; вертикальна композиція - може бути сформована як з однієї рослини, так і з декількох рослин на тлі світлої стіни, світлового отвору або спеціального світлового екрану. Для цього підбирають рослини з виразним силуетом, ажурною кроною або орнаментальним листям. Вертикальна композиція застосовується для декорування стін, грант, світлопрозорих отворів, перегородок; мікроландшафтний фрагмент - є складна композиція, що формується з декількох рослин, які імітують природний ландшафт. У такі мікроландшафти можуть бути включені камені, галька, пісок і ін. елементи природного середовища.

Велике значення у формуванні та розвитку художньо-конструкторських вмій студентів спеціальності «Професійна освіта. Дизайн» відіграє дисципліна «Художня проектування у дизайні середовища». Програма дисципліни включає, у тому числі, таку важливу вимогу: студент повинен самостійно виконати ландшафтне рішення фітокомпозиції або флоракомпозиції в інтер'єрі громадської або промислової забудови та виконати ескіз об'ємно-просторової композиції заданого інтер'єру методами фрагментарної або фронтальної перспективи.

Уміння розробляти і вирішувати художньо-конструкторські задачі є невід'ємною частиною творчості майбутнього фахівця у галузі дизайну, це передбачає врахування закономірностей формоутворення і принципів художнього конструювання різноманітних об'єктів предметного середовища.

THE FEASIBILITY OF USING PROJECT METHOD IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Грачова Інна Володимирівна

к. філол.н.

Старший науковий співробітник науково-організаційного відділу

Ніконенко Олег Вікторович

Старший помічник начальника науково-організаційного відділу

Національна академія Національної гвардії України

м. Харків, Україна

Introduction. Relevance of research is the need to find the most effective methods of teaching English at practical classes in higher education institutions, so that you can improve the English language skills of higher education students, motivate them to study a foreign language, encourage their own development.

Aim of the research: to prove the feasibility of using the project method in teaching English in higher education institutions to improve the educational process and increase the English language proficiency of cadets and students.

Materials and methods. To substantiate the theoretical foundations of the study, analysis and generalization of literary sources on the topic, in particular, the analysis of teaching methods of the English language, were used.

The scientific novelty of the research: the potential of using the method of projects in teaching English in higher education institutions was analyzed and

revealed; it was substantiated the expediency of its use in English classes in higher education institutions.

The project method is widely used in modern teaching of foreign languages in higher education institutions. Many researchers and methodologists have proved the effectiveness of using this method in theory and in practice (E. G. Arvanitopoulos, N. A. Glazkova, M. V. Nagachev, V. Kopylova, I. Oliynyk, E. S. Polat, S. O. Tsigankova, etc.).

The project method is an example of how it is possible to intensify the research, search, creative collective / individual work of students. The purpose of the projects is not only the result of students' work, but the organization and the process of carrying out the task themselves are important. Methodologists point out that this method involves the independent work of students, in which communication in a foreign language is combined with the emotional and intellectual component of another type of work (poll, television programs, newspapers, videos, etc.).

Results and discussion. The creative component is an integral part of the project work. Students work together to find information to solve a particular problem. Thus, this type of activity induces them to transfer theoretical knowledge and skills to more practical type of activity. Students acquire creative competence that is combined with intellectual activity. By working on creative tasks to solve a problem, students can show their individuality, creativity, point of view, be active and independent even while working in a group.

Methodists distinguish the following types of projects that can be used in the educational process:

- production projects. Students work on a project aimed at social interests of the group and achieve concrete results in the form of documents or materials (reports, exhibitions, presentations, videos, etc.);
- research projects. Students are engaged in the search of information in a group or on their own, and the results of work are presented in the form of presentations, reports;
- projects-reviews. Students make questionnaires, conduct sociological surveys, analyze results;

- organizational-game projects. Students act in diverse roles, for example, celebrities (politicians, actors, writers, scientists), characters of films, books, fictional characters, etc.

The teacher should keep in mind certain requirements for the organization of the project work. First of all, this is a problematic issue that needs to be solved individually or in a group. The practical, theoretical, cognitive value of the results and the individual work of the students or in a team, at lessons and out of class should be determined. The content of the project should be structured, the results of phases and roles of group members should be given. The following research methods should be also used: the formulation of the problem issue, of the goal, the objectives of the study; consideration of the methodological foundations of the study, design and analysis of the results obtained, summing up the results, correcting them, if necessary, and conclusion. The project work has a certain structure and stages of holding:

- definition of the problem and theme of the project;
- distribution of roles of the group members;
- search and analysis of information;
- summarizing the results and presenting the project presentation.

The teacher chooses the options for a particular stage of the project and organizes the work of the students in such a way that their activities are at the center of attention in order to enable them to demonstrate their creativity, improve their communication skills in a foreign language, work in the team, and improve their practical skills. The project method enables students to try themselves as authors, artists, develop creative abilities, to expand not only the mind, but also improve their speech skills.

While working on projects, students are stepping up their work: they make presentations, take videos on specific subjects, search for the necessary data in literary sources and on the Internet, communicate with other people. Thus, the project method allows higher education graduates with different levels of language training

to participate in project work, performing their functions according to their capabilities.

The scientific work is devoted to the problem of improving the English language learning process in higher education institutions through the implementation of the project method. Thus, the material presented allows us to make the following conclusion. The current state of education requires that English teachers direct the educational process to its practical use in everyday, business, professional speech. Of particular importance is the ability to combine professional knowledge with computer skills and a high level of foreign language skills. In today's educational process, it is rational to use a model that can appropriately combine traditional methods of teaching English with the latest computerized teaching methods. A similar form of teaching a foreign language will facilitate the formation of educational situations, in which the presentation, consolidation and activation of the material is made by the student in an independent form, and the creation of language skills and abilities is under the control of a teacher.

Conclusion. Summing up, it should be noted that the method of project has significant advantages over traditional methods of interaction with students and teachers. Higher education students are highly motivated and interested in the subject they are working on during the project. The teacher should direct and correct student activities, give some advice and inspire them. Joint action by students from teacher focused on the goal - the creation of the project, contribute to improved relations and better understanding between them.

Considering the above materials, it can be concluded that the use of video in teaching English allow virtually increase the use of oral speech not only in class but also after it. Filming of their videos is interesting for students, they help to master the material and use it in further classes, perform didactic and various developmental functions. Thus, the teacher becomes a mentor for independent learning, cognitive and creative activities of students. Thus, we conclude that the studying a foreign language can be made more lively, more interesting, it is better if the teacher uses the method of the project, which can involve multimedia presentations, drawings,

illustrations, newspapers, magazines, maps, videos, programs, schemes, questionnaires, surveys, graphs and charts. When using this method of teaching higher education applicants remember the vocabulary units and grammatical structures, develop creative thinking, creativity and imagination.

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА-ВИКЛАДАЧА ДИТЯЧО - ЮНАЦЬКОЇ СПОРТИВНОЇ ШКОЛИ»

Гращенко Жанна Вікторівна,

к. пед. н., доцент

Харківська державна академія фізичної культури

м. Харків, Україна

Вступ. Сучасні тенденції у сфері професійної освіти пов'язані зі зростанням вимог до педагогічного професіоналізму фахівців у галузі фізичного виховання та спорту, зокрема тренерів дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Успішність спортивно-педагогічної діяльності тренера здебільшого визначається професійним рівнем застосування зазначеного комплексу знань і вмінь з урахуванням специфіки обраного виду спорту. На необхідності підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі фізичної культури і спорту акцентовано в низці законів і нормативно-правових актів, зокрема в «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012–2021 рр.

Дослідженням проблеми формування професійної компетентності педагогів-тренерів з різних видів спорту здійснили низка дослідних розвідок : у легкій атлетиці (М. Куліков), спортивній аеробіці (Н. Гущина, Т. Лисицька), боксі (П. Лужин, С. Топоров), плаванні (Ж. Бережна) та ін..

У психолого-педагогічній літературі виділяють такі поняття, як «компетентність», «професійна компетентність», «управлінська компетентність». Аналіз наукової літератури з даної проблеми показує, що дані поняття вживаються неоднозначно, у різному науковому тлумаченні. Цей факт обумовлює **мету статті**: здійснити аналіз існуючих підходів до визначення поняття «професійна компетентність», розглянути його сутність та структуру, враховуючи особливості професійні особливості тренерів-викладачів дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: проаналізувати та узагальнити існуючі підходи до розуміння даного поняття; розглянути його складові елементи; визначити сутність та структуру.

Матеріали і методи дослідження: науковий аналіз основних категорій дослідження, аналіз науково-методичної літератури, освітньо-професійної програми «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» та нормативно-правових документів із питань формування професійної компетентності.

Результати та обговорення. Аналіз наукової-методичної літератури з педагогіки спорту, психології, теорії та методики викладання дисциплін практичної підготовки тренерів-викладачів, що здобувають вищу освіту за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» за освітньо-професійною програмою «Тренерська діяльність в обраному виді спорту» показав, що поняття «професійна компетентність майбутнього тренера-викладача дитячо-юнацької спортивної школи» не знайшло однозначного тлумачення. Проаналізуємо підходи різних вчених до визначення поняття «компетентність» та різних його аспектів.

Має місце точка зору, згідно якої поняття «компетентність» включає знання, уміння, навички, а також способи виконання діяльності (О. Журавльов, Н. Тализіна, Р. Шакуров, О. Щербаков та ін.)

У психологічних дослідженнях детально розглянуто поняття «управлінська компетентність» як сукупність знань, умінь і навичок в області теорії наукового управління. При цьому воно поряд із соціально-

психологічною, комунікативною компетентністю розглядається як складова поняття «професійна компетентність керівника». У рамках даного підходу було виконано ряд досліджень з метою дослідити й установити переважне значення того чи іншого аспекту для рівня професійної компетентності керівника в цілому.

Орієнтація на той чи інший аспект професійної компетентності обумовлена областю досліджень різних авторів. Так, Л. Берестова у своєму дослідженні обґрунтовує, що саме соціально-психологічна компетентність керівника є основним чинником ефективності його професійної діяльності, а володіння управлінськими знаннями і методами складає функціональну компетентність, що виступає як методичне забезпечення професійної компетентності.

О. Нікіфоров розглядає компетентність як властивість, що необхідна кожному керівнику на тій чи іншій ділянці діяльності і пов'язана з галузевою специфікою управлінської діяльності.

Інші дослідники в поняття компетентності включають, крім загальної сукупності знань, ще і знання можливих наслідків конкретного способу впливу, тобто досвід практичного використання тих чи інших методів управління.

Спроба типологізувати поняття «професійна компетентність», систематизувати його, визначити взаємозв'язок з іншими поняттями була зроблена А. Марковою. На думку автора, компетентність це «індивідуальна характеристика ступеня відповідності вимогам професії, як психічний стан, що дозволяє діяти самостійно і відповідально, як володіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції». У роботі А. Маркової виділені види професійної компетентності:

- спеціальна компетентність – володіння власне професійною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проектувати свій подальший професійний розвиток;
- соціальна компетентність – володіння спільною (груповою, кооперативною) професійною діяльністю, співробітництвом, а також прийнятими в даній

професії прийомами професійного спілкування; соціальна відповідальність за результати своєї професійної праці;

- особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження і саморозвитку, засобами протистояння професійним деформаціям особистості;

- індивідуальна компетентність – володіння прийомами самореалізації і розвиток індивідуальності в рамках професії, готовність до професійного «старіння», уміння раціонально організувати свою працю без перевантажень.

У концепції Дж. Равена компетентність розглядається як сукупність знань, умінь і здібностей, що виявляються в особистісно значущій для суб'єкта діяльності. При цьому передбачається, що найбільш важливу роль при визначенні компетентності відіграє саме цінність діяльності для суб'єкта. Для оцінки компетентності необхідно вимірювати цінність діяльності, а потім вивчати та визначати сукупність внутрішніх засобів, за допомогою яких суб'єкт досягає певного результату в даній діяльності.

Професійна компетентність майбутнього фахівця неможлива без загальної і комунікативної культури, що виражається в комунікативній компетентності особистості. Ряд учених (Г. Андреева, А. Бодальов, Г. Ковальов, В. Лабунська, В. Мироненко, Л. Мітіна, С. Рубінштейн та ін.) підкреслюють важливість сформованості комунікативних умінь, що створюють і відбивають вигляд діючої особи, її психологічну сутність, що сприяють розумінню і взаємодії, розкривають внутрішній зміст у зовнішній дії.

Вище викладені наукові позиції розкривають різні аспекти поняття «професійна компетентність» і можуть бути враховані для розгляду поняття «професійна компетентність майбутнього тренера-викладача дитячо-юнацької спортивної школи». Для визначення цього поняття необхідно, на нашу думку, враховувати, що професійна діяльність тренера має наступні особливості:

- виховний характер діяльності;

- прагнення досягнення вихованцями найвищих результатів у спортивній діяльності;

- оволодіння суто професійними, властивими для даного виду спорту, уміннями та навичками, методикою і технологією їх формування у вихованців;
- управлінський характер професійної діяльності;
- комунікативний характер діяльності;
- творчий характер діяльності.

Вище розглянуті позиції дослідників щодо розуміння компетентності стосуються переважно компетентності професіонала, що уже відбувся, сформувався. Ці аспекти необхідно враховувати при підготовці майбутніх тренерів-викладачів дитячо-юнацьких спортивних шкіл ще під час навчання у навчальному закладі, починаючи формувати їх професійну компетентність не тільки як елемента загальної культури сучасної людини, що включає оволодіння фундаментальними науковими знаннями, придбання різнобічних умінь і навичок, а й враховувати ті специфічні особливості, що властиві фахівцю даного профілю.

Висновок. Таким чином, поняття «професійна компетентність майбутнього тренера-викладача дитяче-юнацької спортивної школи» включає, на нашу думку, знання, уміння, навички, оволодіння способами і прийомами їх реалізації в професійній діяльності та спілкуванні. Дане визначення дає можливість представити в структурі компетентності особистості такі підструктури: *мотиваційну* (наявність цілей, прагнень, установок, інтересу, мотивів професійної діяльності), *діяльнісну* (володіння знаннями, уміннями, навичками і способами здійснення професійної діяльності), *комунікативну* (знання, уміння, навички і способи здійснення спілкування і взаємодії з вихованцями), *особистісну* (сформованість у майбутніх фахівців професійно-важливих рис та якостей особистості). Вважаємо, що професійну компетентність майбутнього тренера – викладача дитяче-юнацької спортивної школи можна розглядати, як інтегральну характеристику особистості майбутнього фахівця, яка поєднує знання, уміння, навички, розвинуті педагогічні й професійні здібності та якості особистості тренера-викладача дитяче-юнацької спортивної школи, які забезпечують самореалізацію та самовдосконалення особистості спортивного педагога в професійній діяльності з урахуванням особливостей обраного виду спорту.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА У КЛАСІ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ

Григор'єва Вікторія Вікторівна,

к.пед.н., доцент

Гончарова Кристина Вячеславівна,

студентка

Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна

Вступ./Introduction. Одним із головних показників готовності студента до професійної діяльності є мотивація до неї та усвідомлення значущості обраної професії. Професійна готовність до роботи - це не тільки показник комплексу можливостей, засвоєних умінь і навичок студента, необхідних для здійснення професійної діяльності, а і його прагнення досягати високих результатів. Ця характеристика не є статичною, а може змінюватися у процесі особистісного та професійного розвитку.

Мета статті./Aim. – висвітлити рівні розвитку професійної самосвідомості майбутнього педагога-музиканта на прикладі навчання у класі хорового диригування.

Матеріали і методи./Materials and methods. Проблема самореалізації та самоактуалізації особистості педагога розкривається в роботах А.В. Торопової. К. Роджерс розглядав цей феномен як «вроджене прагнення людини до найбільш повного виявлення і розвитку своїх можливостей та здібностей», що і являє собою мету вищої освіти – людина, прагнуча досягати поставлених цілей, що знає шляхи їх досягнення та має чітке уявлення щодо траєкторії власного розвитку.

Професійна самосвідомість педагога-музиканта проявляється в здатності до конструктивного аналізу власної виконавської, педагогічної, організаторської, дослідницької діяльності. Крім цього, даний аспект особистості педагога включає в себе аналіз музичної діяльності учнів на уроці.

Педагог в процесі педагогічної діяльності постійно використовує і поповнює наявний у нього багаж знань, умінь, навичок та знаходиться у пошуку вирішення виникаючих перед ним завдань. Основне завдання навчального процесу у ЗВО – не репродуктивне придбання знань, умінь і навичок, а їх творча інтерпретація у кожній конкретній ситуації, тобто здатність до самоосвіти. Основна мета музично-педагогічної освіти - створення особистісної, психологічної готовності випускника до роботи педагога-музиканта.

Питання професійної готовності розкриваються у роботах українських та зарубіжних вчених. Дослідники функціонально-діяльнісного підходу (Н. Кузьміна, В. Симонов, В. Сластьонін, Н. Тализіна, Р. Шакуров, А. Щербакова, Н. Бібік, О. Савченко та ін.) розглядають компетентність як єдність теоретичної і практичної готовності. У рамках аксіологічного підходу (К. Абульханова-Славська, В. Воронцова, Б. Гершунський, Н. Розов) особистість професіонала розглядається у рамках загальнокультурних цінностей. Універсальний підхід до розуміння сутності компетентності (Ю. Абрамов, Б. Гершунський, Ф. Зіятдінова, В. Кудашев, Л. Лесохін, Н. Пахомов) заснований на положенні про соціальну та професійну мобільність особистості, відкритості до змін і творчого пошуку, здатності до самовираження та самотворення. У рамках особистісно-діяльнісного напрямку вивчення компетентності (М. Єсаулова, І. Колесникова, Ю. Кулюткин, М. Лобанова, А. Маркова, Л. Мітіна, Н. Морєва, Є. Соколовська) особистість педагога розглядається у нерозривній єдності з його професією. Даний підхід передбачає цілісний погляд на педагога, коли особливості його особистості проявляються у взаємодії з іншими людьми і здійснюється вплив на них у рамках педагогічного процесу. Професійна компетентність вчителя музичного мистецтва як специфічний педагогічний феномен вивчається вітчизняними музикантами-науковцями, зокрема А. Козир, Л. Масол, М. Михаськовою, О. Олексюк, Т. Пляченко, А. Растригіною, Р. Савченко, О. Щолоковою тощо.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Для успішного процесу формування професійної самосвідомості й готовності до навчання потрібна активна позиція студентів. Мотивація, яка обумовлює цей процес, ґрунтується на двох основних компонентах - прагнення до успіху та уникнення невдачі. Тому маємо за необхідне представити рівні розвитку мотивації, інтересу та професійної самосвідомості студента на прикладі навчання у класі хорового диригування. Студенти, приходячи на перші заняття з диригування, не чітко уявляють собі увесь комплекс знань, умінь та навичок, яким вони мають опанувати. На першому – технологічному рівні - студенти не можуть відпрацьовувати техніку диригування на живому виконавському колективі, оскільки це практично не можливо втілити. Вихід до колективу здійснюється вже на старших курсах під час практикуму роботи з вокально-хоровим колективом, після освоєння мануальної техніки. Особливі труднощі відчувають студенти саме щодо розвитку первинних навичок диригування внаслідок відсутності реального інструменту, на відміну від виконавця-інструменталіста або вокаліста, які в процесі навчання можуть контролювати результат в реальному звучанні свого інструменту. Студент-диригент не має такого критерію, і кожен рух або жест в умовах як аудиторного заняття, так і самостійної роботи спирається тільки на внутрішній слух та м'язові відчуття. Тому важливими є рекомендації щодо організації самостійної роботи видатних диригентів, які зводяться до наступних положень:

1) розвиток внутрішнього слуху як основний аспект у процесі навчання диригуванню: «Не диригуйте тим, що внутрішньо не чуєте, що не можете переконливо заспівати або зіграти на інструменті»;

2) важливість здійснення докладного аналізу музичного твору:

- ознайомлення з творчістю композитора - характерні риси композиторського стилю, історична епоха, що вплинула на стиль композитора, стильовий напрям у музиці композитора, ознайомлення з творчістю інших композиторів, що працювали у цьому стилістичному напрямку;

- аналіз літературного тексту - ознайомлення з творчістю поета, основні образи, ідеї, стилістичне спрямування або історичний стиль поета;
- аналіз музичної форми, гармонії, фактури, засобів музичної виразності у ракурсі образного змісту.

Наступний рівень являє собою процес розвитку управлінської функції. Наявність вольових якостей як основи даної функції є однією з обов'язкових умов здійснення успішної професійної діяльності в якості як хормейстера, так і педагога-музиканта.

Відомий диригент Ілля Мусін у своїй роботі «Про виховання диригента» сформулював положення, що стосуються розвитку вольових якостей хормейстера:

- розвиток техніки диригування;
- освоєння партитури;
- розвиток здібностей і властивостей психіки, необхідних для виконавського й мануального оволодіння партитурою;
- розвиток вольових якостей (активності диригування, оперативності, емоційності);
- розвиток навичок самоконтролю.

Наявність таких якостей, як воля, прагнення до самореалізації досить легко діагностується на початковому етапі навчання в класі хорового диригування. На присутність вольових якостей вказує те, як студент входить в клас, готує ноти, які дає вказівки концертмейстерові, яка інтонація його мови, - все це дозволяє створити достовірне уявлення про те, як студент буде триматися перед хором. Одним із прийомів розвитку управлінського підходу в класі хорового диригування є моделювання ситуації неякісного виконання хоровим колективом (спеціально організовані помилки в роботі концертмейстера). Подібний прийом розкриває ступінь розвитку слухового контролю за правильністю виконання твору хором (у класі - концертмейстером), ступінь самостійності в прагненні виправити невірне звучання або індиферентність щодо якості виконання, швидкість у прийнятті

рішення, виборі методів і прийомів усунення неточності у виконанні тощо. Такі ситуації виробляють у студента початкові техніки управління колективом. Одним із головних методів у вихованні цих якостей є діалог. При діалогічній взаємодії зберігається рівноправність суджень, дискусія, створюються необхідні умови для професійного зростання студента. При такому спілкуванні педагог і студент - рівноправні учасники освітнього процесу, між якими відбувається обмін знаннями, емоціями, позитивним ставленням до процесу навчання. Але в цьому процесі важливою умовою є те, що людина як суб'єкт навчання може набути знання тільки сам, у процесі роботи, оскільки особистість проявляється і формується саме в діяльності.

Висновки./Conclusions. Таким чином, завдяки зазначеним методам і прийомам роботи у класі хорového диригування можна формувати мотивацію до професійної діяльності у майбутніх вчителів музичного мистецтва, а також усвідомлення ними значущості обраної професії.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ «ТЕХНОЛОГІЙ» У МЕДИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Дмитрієнко Оксана Олексіївна,

к.п.н, викладач

Полтавський базовий медичний коледж

м. Полтава, Україна

Вступ./Introduction. Роль навчальної дисципліни «Технології» полягає в підготовці студентів до перетворювальної діяльності, життєвому і професійному самовизначенню та адаптації до нових соціально-економічних умов. Ця дисципліна забезпечує формування політехнічних і загальнотрудоуних знань в області технологій, економіки, екології сучасного виробництва, уявлень

про перспективи його розвитку, про світ професій, про основи підприємництва, ведення домашнього господарства, озброює досвідом самостійної практичної діяльності, сприяє розвитку у студентів творчого мислення.

Мета роботи./Aim. Метою є обґрунтування теоретичних засад застосування технологій в навчальному процесі студентів у медичних навчальних закладах освіти.

Матеріали і методи./Materials and methods. У процесі роботи використовувались такі методи: аналіз науково-педагогічної та методичної літератури; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду з даної тематики, зокрема застосування методу проєктів в освіті майбутніх медиків.

Результати і обговорення./Results and discussion. Упровадження у виробництво нових технік та технологій, створення та розвиток ринкових відносин, підвищення обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії та інформації в інтереси людських потреб потребує підвищення рівня технологічної культури молодого покоління. У цей час технологічна освіта студентів повинна зосереджуватись на вивченні нових виробничих процесів, модернізації виробничих відносин, включаючи інформаційно-комунікаційні та інші сучасні засоби виробництва (автоматизація, робототехніка, лазерні технології тощо). Тому технологічна освіта молоді має на меті забезпечити ґрунтовне оволодіння знаннями із законів дизайну, технологічної та повсякденної діяльності, спираючись на знання основних елементів науки на рівні загальних виробничих моделей; повне ознайомлення з професією, що відповідає індивідуальним можливостям студента; формування спроможності мобілізувати свої потенційні творчі можливості в різних видах діяльності.

Дисципліна «Технології» – це дисципліна, якій значною мірою з-поміж інших дисциплін дає змогу активно розвивати молоду особистість як творчу. Важливу роль в процесі вивчення предмета відіграє навчання основ проєктної діяльності, що пронизує всі галузі сучасного виробництва, включаючи проєктування технологічного процесу створення медичних об'єктів. Проєктна

діяльність спрямована саме на формування вмінь самостійно здобувати знання у відповідній галузі, планувати роботу, визначати завдання і реалізовувати їх.

Проектну діяльність можна розуміти як своєрідний вид інтелектуальної діяльності, що характеризується самостійним пошуком необхідної інформації, її творчим перетворенням на матеріалізований продукт: виріб, плакат, реферат, мультимедійну презентацію тощо. Що ж стосується методу проектів, то це певна робота щодо розв'язання тієї чи іншої практично чи теоретично вагомої проблеми, оформлену у вигляді кінцевого продукту, який ви можете бачити, сприймати на дотик, застосовувати на практиці або використовувати у повсякденному житті.

Зауважимо, що В. М. Іванов і В. І. Патрушев зазначають, що спочатку під технологією малася на увазі загальнотехнічна дисципліна, яка вивчає взаємодію засобів праці та сировини, матеріалів. Проте, коли з'являються нові моменти під час аналізу взаємин суспільства і природи та всередині самого суспільства, котрі породжуються потребами сьогоdnішнього технологічного способу виробництва, виникає необхідність розробки нових, економних, раціональних (у сенсі використання природних, трудових, фінансових та інших ресурсів) технологій для засобів практичного досягнення поставленої мети. «Звідси, роблять висновок учені, технологію в широкому сенсі правомірно визначити як сферу цілеспрямованої діяльності людини, організованої на новітніх досягненнях сукупності технічних і соціальних наук. І тоді з повною підставою можна говорити не тільки про технології виробництва конкретних видів матеріальної продукції, але й про технології державного управління, освіти, управління окремими сторонами суспільного життя або всього суспільства в цілому, тобто про соціально-технологічні відносини і відповідні їм види діяльності».

У даному матеріалі представлено форми реалізації варіативної частини предмета «Технології» в медичних навчальних закладах на основі досліджень, проведених в КВНЗ I рівня акредитації «Полтавський базовий медичний коледж». Студенти медичного коледжу, які навчаються за спеціальністю

«Медсестринство» спеціалізації «Лікувальна справа» та «Сестринська справа», відповідно до стандартів освіти вивчають дисципліну «Технології». Метою технологічної освіти для цих студентів має бути не кількість інформації про певну технологію чи заздалегідь визначені способи діяльності для їх вивчення і відтворення, а формування у студентів здатності до самостійного конструювання цих знань і способів діяльності через призму їх особистісних якостей, життєвих та професійних намірів, власного досвіду вирішення практичних завдань.

Практика показує, що такий підхід зацікавлює студентів та активізує їх пізнавальну діяльність. Така проєктна діяльність дає можливість студентам формувати вміння самостійно здобувати знання у відповідній галузі, планувати роботу, визначати завдання і реалізовувати їх, працювати в колективі, з відповідальністю ставитись до покладених доручень.

Змістовна частина курсу «Технології» викладена в робочій навчальній програмі. Під час розробки цієї програми були взяті за основу вимоги освітньої програми (рівень стандарту) підготовки фахівця. Робоча навчальна програма «Технології» має модульну структуру і складається з трьох обов'язково-вибіркових навчальних модулів для вивчення впродовж одного-двох навчальних років: «Дизайн предметів інтер'єру», «Техніки декоративно-ужиткового мистецтва», «Краса та здоров'я». На її вивчення відводиться 105 годин. Кількість годин на кожен із трьох обраних модулів викладач визначає самостійно з урахуванням специфіки проєктної діяльності студентів тощо.

Під час вивчення вибраних модулів студенти поглиблюють, розширюють та систематизують знання про основи проєктної технології в умовах сучасного виробництва та життєдіяльності людини. Удосконалюють уміння шукати необхідну інформацію, застосовуючи різні джерела інформації та пошукові системи Інтернету, акцентуючи увагу студентів не лише на необхідності знайти, але й групувати і компонувати ту інформацію, яка є корисною для проєкту. Також студенти-медики оволодівають системою знань про дизайн, технології створення дизайн-проєкту, уміннями розробляти проєктно-

технологічну документацію, економічне та маркетингове обґрунтування власних проєктів.

Отже, структура обраних модулів дозволяє студентам брати участь у використанні дизайнерських технологій у різних галузях та сферах життя, у всіх видах технологічної діяльності, діловій та сервісній діяльності, а також у галузі медицини.

Завданнями курсу є: індивідуальний розвиток особистості, виявлення її творчого потенціалу, формування ключових та предметних компетентностей; розвиток у студентів критичного мислення як засобу саморозвитку, здатності до пошуку і застосування знань на практиці, які є спільними для будь-якого виду сучасної технологічної діяльності людини; набуття навичок практичного використання нових інформаційно-цифрових технологій; систематизація і розширення знань про технології й технологічну діяльність як основні інструменти планування, проєктування, творчості, підприємництва та інших видів сучасної діяльності людини; виховання свідомої та ініціативної життєвої позиції, готовності до співпраці в групі, відповідальності у досягненні поставлених завдань; здатність адекватно відстоювати свою позицію, що є необхідною умовою підготовки майбутнього громадянина до життя в демократичному суспільстві, здатного його змінити і відстоювати.

Викладати технології студентам, з одного боку, просто, оскільки вони мають початкові знання з трудового навчання, основи якого вони вивчали ще у 5-9 класах загальноосвітньої школи. З іншого боку, необхідно розширити і поглибити знання про проєктну технологію як інструмент для розв'язання виробничих і життєвих проблем. Тому студентам пропонується працювати над творчими проєктами одноосібно або невеликими групами по дві-три особи, які розподіляють обов'язки між членами. Кожна з підгруп розробляє план-проєкту, визначається з основними інформаційними джерелами з теми проєкту та стратегії пошуку, відвідуючи бібліотеки, читальні зали, застосовуючи мережу Інтернет, телебачення, періодику тощо. На наступних заняттях студенти працюють в групах над створенням банку ідей. Свої ідеї вони виражають у

формі клаузури, а результати роботи оформлюють у вигляді флеш-презентації або невеликого рекламного ролика. На ці завдання для студентів відводиться декілька занять, під час яких вони створюють, демонструють, вносять поправки та затверджують остаточні варіанти, підраховуючи приблизну вартість проєктів. Завершальним етапом роботи над проєктами є захист власних проєктів із підведенням підсумків діяльності студентів.

Дисципліна ж «Технології» формує у майбутніх медиків системне мислення і цілісне бачення явищ світу техніки, природи, соціального середовища, дає наочні приклади їх конструктивного використання.

Висновки./Conclusions. На завершення, необхідно зауважити, що запропонована вище проєктна діяльність студентів медичних коледжів дає можливість студентам формувати вміння самостійно здобувати знання у відповідній галузі, планувати роботу, визначати завдання та виконувати їх, працювати в команді, відповідально ставитись до покладених завдань. Це також дає можливість спробувати і запроєктувати свій успіх у професійній кар'єрі.

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Земська Олена Леонідівна,
викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач методист
Комунальний заклад
«Бахмутський педагогічний коледж»

Вступ «...Система освіти має забезпечувати формування в дітей і молоді цілісної наукової картини освіти і сучасного світогляду, здібностей і навичок самостійного наукового пізнання» - зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України.

Одним із можливих шляхів вирішення поставлених завдань є активізація самостійної роботи студентів, яка націлена саме на формування професійних

знань студентів, розвиток умінь вирішувати питання і долати проблеми самостійно, обґрунтовувати своє рішення.

Незважаючи на значні досягнення в теоретичних дослідженнях питань самостійної роботи студентів, за словами вчених, «...проблема оптимального управління систематичною роботою студентів усіх років навчання у вищих навчальних закладах лишається дуже гострою».

У цих умовах в педагогічному коледжі необхідно готувати такого спеціаліста, який би був професійно компетентний, міг би легко адаптуватися в новому колективі після закінчення коледжу, міг би зорієнтуватися в напрямках роботи школи, дошкільного закладу, був би відкритий до сприйняття нових технологій, їх вивчення та застосування.

Мета цієї роботи: дослідити, яку роль у формуванні майбутнього творчого педагога відіграє участь студентів в організованій і систематизованій науково-дослідній роботі.

Матеріали та методи. Досвід організації самостійної роботи на базі професійної підготовки вчителів (В.Буряк, О.Дубасенюк, Л.Журавська, В.Козаков, О. Мороз, В.Олійник) свідчить, що найбільш розповсюдженим є такі види самостійно-дослідницької діяльності: пошук і вивчення додаткової літератури; конспектування, складання тез; кодування інформації через складання схем, таблиць, графіків; написання рефератів, доповідей, звітів, оглядів; виступи з повідомленнями на семінарських заняттях, виконання вправ, розв'язання задач; виконання письмових контрольних, практичних і лабораторних робіт; виконання завдань за допомогою ПЕОМ. Науковцями (С.Гончаренко, В.Грубінко, З.Курлянд, О.Пехота, П.Олійник) визначено вимоги щодо змістового поновлення самостійних завдань: професійна орієнтація змісту, наскрізний зв'язок між завданнями, диференційованість (завдання мають бути різної складності відповідно до можливостей студентів). Як свідчить вивчення наукових джерел (Ш.Бабин, Я.Боллюбаш, М.Степко, В.Шинкарук), самостійна робота здебільшого носить інформаційно-пошуковий характер, саме тому її ефективність є низькою. Подолання цієї проблеми

науковці бачать в упровадженні індивідуальних навчально-дослідних завдань, які спрямовані на виконання студентами проектів, розробку функціональних моделей явищ, утворення комплектів тестових завдань, аналіз педагогічних ситуацій, дослідження передового педагогічного досвіду.

У сучасній інноваційній педагогіці склалося декілька точок зору на сутність науково-дослідницької роботи учасників навчання. На думку Л.Рубінштейна, діяльність характеризується такими особливостями: діяльність суб'єктів, здійснюючих спільну діяльність; взаємодія суб'єкта з об'єктом, тобто вона є предметною, змістовною, вона завжди – творча, самостійна. Викладач є організатором та умілим керівником, який навчає студентів правильно діяти, мислити та фіксувати добути знання. При дослідницькому підході в навчанні студенти не виявляють нових наукових істин, але пізнають, завойовують, «пере відкривають» їх для себе.

У наукових дослідженнях рух від практики до теорії проходить такі основні етапи: *Проблемна ситуація* → *Проблема* → *Здогадка* → *Гіпотеза* → *Теорія* → *Розвиток теорії* → *Нові потреби* → *Нові й найбільш поглиблені проблеми.*

Приблизно так здійснюється і навчання з використанням дослідницького підходу.

Навчальний процес будується як самостійний пошук студентами нових знань, нових пізнавальних орієнтирів високого рівня складності. Джон Дьюї сформулював ідею опори на безпосередній досвід та інтерес. Розум учасника навчального процесу буде зосереджений не на навчанні і зубрінні. Він буде спрямований на виконання того, чого вимагає ситуація, оскільки навчання є результатом. Викладач створює умови, які сприяють самоосвітній активності студента.

У практичній педагогічній діяльності досить сильні суттєві дослідницькі елементи, які споріднюють її з науковим пошуком. В. Сухомлинський стверджував: «Творчий педагог завжди виступає і як дослідник».

Дослідницький підхід – це об'єктивна соціальна потреба. Період

навчання у педагогічному закладі – найбільш відповідальний етап в становленні майбутнього професіонала. Саме в цей період необхідно створювати такі умови, щоб випускник педколеджа отримав відповідні вміння і зміг самостійно організувати і проводити психолого-педагогічні дослідження, пов'язані з різними проблемами шкільної і дошкільної освіти.

Результати та обговорення. Вивчаючи стан самостійно-дослідницької роботи в коледжі ми розглядали такі питання:

- Чи передбачена програма науково-дослідної роботи студентів у предметних комісіях?
- Як розглядалися ці питання на засіданнях предметних комісій?
- Чи створене методичне забезпечення науково-дослідної роботи студентів?
- Яка якість пошукової, дослідної роботи?
- Чи є взаємодія між цикловими комісіями педколеджа з проблеми завантаження студентів з питань науково-дослідної роботи?
- Чи урізноманітненні результати наукової роботи студентів? Як рекламуються ці результати?

В результаті проведеної роботи, ми зробили висновки, що студенти під керівництвом викладачів виконують цілий ряд самостійних досліджень під час навчальних занять, семінарів, гурткової роботи. Результати науково-дослідної роботи представлені у формі рефератів, курсових робіт, педагогічних проектів, презентацій, доповідей, методичних рекомендацій. Систематичні дослідження проводять студенти і з педагогічної практики.

Основна кропітка робота – повсякденна: під час навчальних, лабораторних, практичних занять, педагогічної практики, самостійної роботи.

Кожен рік в закладі проводиться науково-практична конференція по захисту творчих робіт студентів. На заняттях з педагогіки, психології, окремих методик, соціальних дисциплін викладачі використовують результати дослідницьких завдань, психолого-педагогічні проекти, результати пошукової роботи. Студенти педколеджу беруть участь у міжвузівських конференціях, мають публікації. Організована виставка результатів науково-дослідної роботи

студентів у фото звітах, виставках, відеоматеріалах. На перший погляд, немов би науково-дослідна робота у педколеджу на належному стані. Помилкою є те, що більшість викладачів вважають основним видом дослідницької діяльності студентів тільки участь у семінарах, а результатом роботи - олімпіади, конференції, конкурси.

Ми зробили висновок, що для нашого навчального закладу залишаються гострими проблеми, пов'язані з популяризацією науково-дослідної, пошукової роботи, напрямками, її видами, змістом, охопленням студентів, її результативністю, системою.

З метою вдосконалення організації науково-дослідної роботи студентів ми переглянули план, програму, методичне забезпечення самостійної дослідної роботи студентів. Запропоновано поетапне формування самостійних дослідницьких якостей.

Перший етап формування дослідницьких якостей студентів відноситься до перших і других курсів. Мета і основний зміст всієї роботи на першому етапі – формування у студентів під час загально навчальної підготовки первинних навичок, вмінь та накопичення найпростіших знань, необхідних для виконання наукової роботи, навчання основам самостійної роботи, розвиток нестандартного мислення.

Другий етап формування дослідницьких якостей студентів відноситься до періоду навчання на третіх, четвертих курсах. На цьому етапі студенти самостійно виконують різної складності дослідження в школах, дошкільних закладах, беруть участь у самостійних індивідуальних та колективних дослідженнях, у дослідженнях, які проводять викладачі, експериментах, які проводяться в педколеджі, проводять самостійні дослідження, пов'язані з написанням курсових робіт, створюють педагогічні проекти, конструюють оригінальні дидактичні посібники, складають методичні рекомендації.

Викладачі розвивають дослідницькі якості, починаючи з перших курсів з усіх навчальних дисциплін. Результати роботи викладачів із студентами заслуховуються на засіданні предметних комісій. Приймається рішення щодо

проведення науково-практичної конференції в межах коледжу. А потім рекомендуються роботи для загальної науково-практичної конференції, які можуть бути представлені на більш високому рівні.

Мета такої роботи: більш масове охоплення студентів науково-дослідною, пошуковою роботою і більш активна участь викладачів в її організації.

Висновок. Оновлення роботи показало, що студенти випускних курсів навчилися логічно мислити, розв'язувати проблемні ситуації з дітьми, батьками, вирішувати задачі різної складності, знаходять шляхи в розв'язанні завдань, планують свою роботу, приходять до відповідних висновків.

Таким чином, формування навичок самостійно-дослідницької діяльності спонукає студентів до прагнення удосконалювати знання, сприяє розвитку уміння орієнтуватися в безмежному потоці інформації, здійснювати її аналіз. Вони навчилися порівнювати, протиставляти факти, ілюструвати матеріал прикладами, висловлювати власні думки, узагальнювати, доказувати — що є однією із важливіших завдань сучасної системи навчання.

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Квітка Оксана Олексіївна,
здобувач
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. В умовах розвитку сучасного світу відбуваються глобальні, соціальні, політичні та економічні зміни в суспільстві. Важливість міжнародних

відносин, виникнення інтересу до національного коріння, пробудження національної самосвідомості, актуалізують потребу у підготовці висококультурних сучасних фахівців. Становлення культури особистості як найважливішої умови її самоорганізації та саморозвитку є одним з основних завдань освіти.

Культурологічна орієнтація освіти відображає нові можливості для визначення шляхів оновлення, збагачення змісту вищої освіти. Крім того, вчені високо оцінюють важливість розвитку загальнокультурної компетентності, в тому числі приділяють особливу увагу навчанню студентів, які в майбутньому стануть професіоналами в галузі гуманітарних послуг. Підготовка студентів гуманітарних спеціальностей має бути орієнтовано, як на знання, так і на досвід в цілому, у зв'язку з тим, щоб розвинути та зміцнити здатність майбутніх фахівців до роботи з людьми різних етнокультурних верств.

Вивченням загальнокультурної компетентності, як якісної характеристики освіченості студентів гуманітарних спеціальностей займалися такі представники наукової школи, як І. Гриценко, О. Малихін, Н. Хорошилова, Г. Шпиталевска.

Мета роботи. Сутнісний аналіз розвитку загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей, як психолого-педагогічна проблема.

Матеріали і методи. О. Малихін, І. Гриценко трактують поняття загальнокультурної компетентності, як «інтегровану властивість особистості, зумовлена освоєнням світової й національної культурної спадщини, що спонукає студента до активного використання культурних еталонів і цінностей у повсякденній взаємодії з оточуючими, стимулює прояв розсудливості й толерантності, у тому числі – при розв'язанні навчальних, пізнавальних, міжособистісних проблем».

На індивідуальному психолого-педагогічному рівні розвитку студентів гуманітарних спеціальностей, загальнокультурна компетентність вимагає визнання культурних передумов, цінностей і переконань. Це передбачає

розуміння того, що культура формує світогляд, і що люди по-різному дивляться на світ, ґрунтуючись на власному культурному походженні та пов'язаному з ним досвіді. Структура загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей включає в себе такі складові: культурне знання про особливості, історію, цінності, вірування та поведінку іншої культурної групи; культурне усвідомлення, розуміння інших груп, здатність бути відкритим для ідеї зміни культурних установок; культурна чутливість – це знання того, що існують відмінності між культурами та здатність не присвоювати значимість цим відмінностям (краще або гірше, правильно чи неправильно). Внутрішній конфлікт (внутрішньоособистісний, міжособистісний та організаційний), зокрема часто виникає із-за цього аспекту; культурна компетентність об'єднує попередні складові та надає оперативну ефективність особистості в професійній діяльності та повсякденному житті зокрема.

Розвиток загальнокультурної компетентності – це процес вдосконалення атрибутів, навичок, ступенів знань та стратегій, які разом підвищують здатність до міжкультурної взаємодії. Загальнокультурна компетентність розвивається по цілому спектру, а не через оволодіння набором навичок або практикою. Розвиток загальнокультурної компетентності вимагає відданості постійному навчанню, рефлексії та різноманітним та інклюзивним практикам. Загальнокультурна компетентність є базовою для особистості, яка формується протягом усього життя та сприяє у набутті майбутнім фахівцем нових компетентностей, що надає йому змогу розвиватися і досягати нових професійних висот.

Компетентна в культурному відношенні людина здатна привнести у власну систему особистісних якостей, безліч різних моделей поведінки, підходів і стратегій та ефективно працювати в міжкультурному середовищі для досягнення кращих результатів власної діяльності.

Розвиток загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей на відміну від інших компетентностей має постійний характер.

Спочатку загальнокультурна компетентність у складі ключових компетентностей виступає фундаментальною складовою професійної компетентності та сприяє становленню таких утворень як професіоналізм та майстерність сучасного конкурентоспроможного фахівця. Особистість володіє загальнокультурною компетентністю, якщо вона здатна до адекватного осмислення, практичного вирішення і комунікативного вираження ситуацій, які виходять за межі його професійної сфери.

Культурні знання мають бути інтегровані в кожен аспект навчання студентів гуманітарних спеціальностей. Майбутні фахівці мають бути навчені і вміти ефективно використовувати отримані знання, що враховують культурне розмаїття суспільства та держави в цілому. Сукупність знань і їх видів сприяє побудові загального уявлення про навколишній світ культури, орієнтації в культурній діяльності. Засвоєння культурологічного знання забезпечує формування цілісної картини культурного світу. Культурологічні знання служать інструментом пізнавальної та практичної діяльності студентів гуманітарної спеціальності.

Результати та обговорення. Формування загальнокультурної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей має можливість забезпечувати не лише функцію соціально-культурної просвіти, а й залучення їх до культурної діяльності, яка сприяє збагаченню знань про культуру, трансформацію цих знань у морально-естетичні переконання, норми та принципи духовного життя, у вміння та навички творчої діяльності як важливого чинника розвитку професійної компетентності сучасного фахівця. Крім того, якщо в професійній компетентності провідну роль відіграє проблемно практичний аспект, то в загальнокультурної компетентності провідну роль відіграють вже смисловий та комунікативний аспекти.

Висновки. Таким чином, інтеграція культури в освіту і освіти в культуру здійснюється за допомогою цілеспрямованого процесу формування загальнокультурної компетентності, що є необхідним для студентів гуманітарних спеціальностей.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЮ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Киш Людмила Миколаївна

к.е.н., доцент

Вінницький національний аграрний університет

Вступ./Introductions. Сьогочасні засади ведення господарювання вимагають нових підходів до формування випускників вищих навчальних закладів. Підприємства стають економічно самостійними, конкурують з іншими суб'єктами господарювання. Все це вимагає розвитку цілого ряду управлінських рис майбутніх спеціалістів. Вони, перш за все, повинні бути життєздатними, конкурентоспроможними, оперативно реагувати на переміни та ухвалювати оптимальні управлінські рішення.

Мета./Aim. З метою поліпшення якості підготовки спеціалістів доцільно впроваджувати та вдосконалювати форми і способи контролю викладання та навчальних досягнень студентів.

Мета статті – обґрунтування необхідності тестового контролю перевірки знань та навичок студентів.

Матеріали і обговорення./Materials and discussion. Питанням розробки та використання методів тестового контролю для оцінювання знань приділяли увагу наступні вітчизняні та закордонні науковці: І. Адамов, В. Биков, О. Бондар, н. Кожем'яко, О. Молокович, Л. Андерсон, А. Девіс та інші

Тестування є одним з інноваційних засобів системи освіти. Даний метод широко використовує комп'ютерні технології і є досить поширеним закордоном. Останнім часом він активно застосовується і на теренах України. В процесі підготовки майбутніх управлінців впровадження тестування як методу контролю та оцінки знань є актуальним.

Тестування у педагогіці – це метод і процес педагогічного вимірювання, що полягає у кількісному вимірюванні рівня (ступеня вияву) знань, умінь,

навичок, здатностей, властивостей, якостей, уявлень того, хто випробовується, з метою оцінювання зазначеного. Засобом або інструментом вимірювання (те, за допомогою чого здійснюється вимірювання) у цьому процесі є тест (так як в усному опитуванні – бесіда або анкета; у письмових роботах – диктант, відповідь на запитання та інші види завдань).

Тест (test) – слово англійського походження, що означає іспит, спробу, випробування. Тест – це стандартизоване завдання, за результатами якого роблять висновок про знання, уміння, навички (здібності, професійну придатність, обдарованість тощо) того, кого випробовують. У сучасній теорії та практиці тестового контролю нараховується понад 20 різновидів тестів: залежно від мети, характеру та функцій контролю, характеру, форми відповіді.

На практиці застосування тестового контролю знань має цілий ряд переваг над іншими традиційними формами та методами.

Перш за все тестування об'єктивне. Тобто, при визначенні рівня знань завжди використовується рівнозначний механізм оцінювання. Адже за допомогою тестування виявляється не лише якість навчання, але воно надає можливість ефективно керувати навчальним процесом. А суб'єктивне оцінювання знань має недостатньо розроблені методи контролю системи знань.

Тестування надає можливість протягом досить короткого терміну часу здійснити оцінювання якості знань у значної кількості студентів.

Застосування тестів підвищує рівень та реальність самоконтролю у студентів. Їх увага концентрується на усвідомленні суті відповіді, а не на формуванні відповіді.

Існує та більш раціонально використовується постійний зворотній зв'язок між студентами і викладачем, що дозволяє з більш правильно визначати результати засвоєння матеріалу.

Тестові методи контролю якості знань, особливо, якщо вони розроблені на кожне заняття, мотивують студентів до підготовки до занять і дисциплінують їх, також надають можливість одночасної пререверки знань усієї групи.

Крім того, тестування є досить високотехнологічним методом контролю знань, тому що застосовує сучасні інформаційні та комп'ютерні технології.

Методика застосування тестів безсумнівно входить до сучасних педагогічних доктрин.

Використання тестування в процесі навчання дає можливість сконцентруватись на недоліках та внести необхідні правки.

Застосування тестів веде до скорочення часу очікування студентами оцінок, що позитивно впливає як з виховної так і психологічної точки зору.

До недоліків тестового контролю можна віднести;

- викладач витрачає багато часу для розробки тестів, трудомісткість процесу;

- студент може обрати правильну відповідь стохастично;

- у студентів виробляється стандартизація мислення, не враховується їх індивідуальний рівень;

- якщо використовуються тести закритого типу, то оцінюється лише кінцевий результат.

Викладач повинен завжди пояснити мету, порядок виконання, оформлення тесту. Повідомити про кількість часу, що відводиться на тестування. Тобто дотримуватись певного організаційного моменту.

Доцільно, проводити «роботу над помилками» зі студентами, що їх допустили. Визначити причини виникнення помилки, її усвідомлення. Таким чином студент думає над відповіддю, а не «вгадує» її.

Тест не може бути оцінкою. Він є лише однією зі складових, що її формують.

На сучасному етапі тестування застосовується як швидкий та ефективний спосіб перевірки результатів навчання та ступеня готовності до тієї чи іншої діяльності. Воно є результативним помічником викладача. Допомагає визначити напрямки подальшої роботи зі студентами, корегувати курс навчання. Проте тести не являються панацеєю і не можуть застосовуватись без систематизації та замінити традиційні методи контролю знань (опитування,

захист самостійних робіт), оскільки тестові завдання дозволяють перевірити лише обмежену частину знань.

Одним з показників, що характеризує ефективність тестування є однаковий час на вирішення тестів та регламентована кількість тестів на 1 кредит. Також можна застосувати такий показник як дисперсія результатів тестування. Чим дисперсія вища, тим якіснішим вважається тест, оскільки це свідчить про те, що студенти обирали відповіді не стохастично та у них відсутня стандартизація мислення..

Висновки./Concluussion. Отже, чітке розуміння місця тестування у творчому розвитку студента та навчальному процесі надає можливість його правильного та усвідомленого застосування. В даному випадку тест виступає як прийомом навчання так і перевірки набути знань та навичок. При цьому він характеризується конкретним місцем, ціллю, смислом в навчальному процесі.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ – ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИНИ «ВЧИТЕЛЬ-УЧЕНЬ»

Максютов Андрій Олексійович,

к.п.н., доцент

Рожі Інна Гергіївна,

к.п.н., викладач

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Вступ Виховання національно-патріотично свідомого покоління, нової генерації молодих громадян незалежної, самостійної України – це складний процес, який залежить не лише від загальних тенденцій розвитку наукової

педагогічної думки, але і від загальних політичних настроїв та тенденцій соціально-економічного розвитку суспільства. Загалом, процес виховання – це цілеспрямоване управління розвитком особистості, набуття нею соціального досвіду, національних здобутків народу; система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, специфіка якого полягає в тому, що він є тривалим у часі і безперервним. Процес виховання залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників. До об'єктивних чинників належать особливості розвитку держави, перебудова економіки на ринкових засадах, відродження національних традицій, вплив соціуму тощо. Суб'єктивними чинниками є діяльність сім'ї і громадських організацій, навчально-виховна робота закладів освіти, діяльність засобів масової інформації.

Саме тому, сьогодні актуальною науковою проблемою є не лише розкриття змісту патріотичного виховання як соціальної проблеми, але і наукове обґрунтування моделі національно-патріотичного виховання учнівської молоді.

Мета. Розкриття сутності, мети, завдань та принципів національно-патріотичного виховання, що є запорукою формування партнерських відносини між вчителем та учнем. Обґрунтування та оновлення змісту, форм та методів виховання, що мають на меті формування в учнів національної свідомості й самосвідомості, патріотичних почуттів.

Матеріали та методи. Визначальну роль у роботі з учнями відіграють активні методи, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємодії, що сприяє формуванню критичного мислення, ініціативи та творчості. До таких методів можна віднести: метод відкритої трибуни, ситуаційно-рольові ігри, соціально-проектну діяльність, соціограму, ігри-драматизації, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки.

Результати та обговорення. В основі виховного процесу школи лежить система виховних відносин, що забезпечує взаємодію педагогів, батьків та учнів згідно з суспільно заданими та цілями виховання – розквіт духовної сутності людини, яка має стати висококваліфікованим спеціалістом, займати чіткі національні, загальногосподарські позиції, бути активною у громадському житті, відповідальною за моральне становлення себе як особистості. Реалізуючи концепцію освіти, як процес розвитку творчої особистості, вчитель географії повинен постійно вести пошук нових педагогічних технологій, що сприяють формуванню середовища, яке розвиває, навчає та виховує.

Шкільна географія відіграє значну роль у вихованні патріотизму підростаючого покоління. Національно-патріотичне виховання – виховання засобами шкільної географії людини-громадянина, людини-патріота, основними рисами якої є національна самосвідомість, почуття любові до своєї Батьківщини, шанобливе ставлення до народних традицій, звичаїв, обрядів, як ланки, що визначає духовну єдність поколінь, почуття громадянської й соціальної відповідальності, бажання поліпшити умови життя в рідній місцевості. Шляхами реалізації завдань патріотичного виховання в процесі навчання географії є:

1. Відбір змісту навчального матеріалу й посилення його українознавчої спрямованості. Так, характеризуючи окремі території світу, доречно ознайомлювати учнів із внеском українських учених у їх вивчення й освоєння (наприклад, під час вивчення теми «Відкриття й освоєння Африки» в курсі «Географія материків і океанів» учитель може більш докладно зупинитися на дослідженнях території цього материка українським мандрівником і дипломатом Єгором Ковалевським).

2. Реалізація принципу національної спрямованості шкільної географії, який передбачає формування в учнів національної свідомості, прищеплення шанобливого ставлення до традицій і звичаїв українського народу щодо вшанування й збереження природи краю, підтримання таких важливих рис української нації, як чуйність, працелюбність і милосердя, що має знайти своє вираження в широкому й активному залученні в процес вивчення географії

здобутків усної народної творчості (прислів'їв, приказок, прикмет, загадок про природні об'єкти та явища), елементів календарної обрядовості, землеробської культури, використанні народних традицій поведінки в природі, шанобливого ставлення до неї.

3. Максимальне використання виховного потенціалу шкільного краєзнавства. Реалізація цього завдання може відбуватися шляхом практичного вивчення особливостей природи, господарства й населення рідного краю в процесі організації активних форм навчальної діяльності учнів (практичних робіт на місцевості, екскурсій, експедицій, дослідницьких проєктів та ін.); конкретизації теоретичних географічних знань прикладами своєї місцевості; орієнтації учнів на дослідну, суспільно корисну діяльність у рідному краї за умов її інтеграції з наукою і місцевим виробництвом (наприклад, у темах з географії свого регіону в 8-9 класах та під час вивчення курсів за вибором «Географія рідного краю»).

4. Формування в учнів уявлень про досягнення України в галузі науки, техніки, культури. Цей напрям виховної роботи пропонуємо реалізовувати в процесі знайомства учнів зі значущими результатами діяльності видатних вітчизняних дослідників, державних діячів, представників громадських організацій; висвітлення інноваційних проєктів у рамках міжнародного співробітництва. (наприклад, М. Миклухо-Маклая, П. Чубинського, С. Рудницького, А. Синявського, О. Маринича та ін.)

Особливо велика роль у вихованні в учнів патріотизму, гордості за свою Батьківщину, почуттів поваги до інших народів, різних країн належить фізичній і економічній географії. Кожна тема, кожний урок містять політико-виховну інформацію, усвідомлене сприйняття якої учнями сприяє переконаності – кращого місця, ніж рідний дім немає у цілому світі. Патріотичному вихованню сприяє весь процес навчання географії, адже цей предмет має виключно широкі можливості для організації патріотичного виховання. Зокрема, на уроках у 8-му і 9-му класах під час вивчення матеріалу про природу та господарство України відбувається формування почуття приналежності до великого українського народу, яким ми є; гордості і любові до нашої культури і традицій.

У процесі проведення позакласної роботи (екскурсії, походи, подорожі) юні туристи-краєзнавці продовжують вивчення, й дослідження рідного краю. Вони розширюють свій світогляд, закріплюють і поглиблюють знання, здобуті на уроках географії, формують високі моральні якості громадянина України. Тут з'являється ще більша можливість ознайомити учнів із історією Батьківщини, її природними багатствами, народними звичаями, традиціями.

Для реалізації поставлених завдань необхідно організувати у своїх загальноосвітніх навчальних закладах наступні заходи:

- запровадження нагород для учнів із числа переможців олімпіад, конкурсів в системі МАН та ін. у номінаціях: кращий знавець географії України та кращий краєзнавець на рівні навчального закладу, населеного пункту або району, області, України.
- у здійснити дворічне планування тижня географії з обов'язковими акцентами: на патріотичну складову навчання географії, краєзнавчу складову навчання географії, поширення культури українського народу, поширення культури національних меншин нашої країни у контексті єдності України;
- проведення заходів присвячених вітчизняним географам, економістам, відомим мандрівникам та природодослідникам, як минулого, так і сьогодення;
- посилення роботи з географічного краєзнавства, зокрема, створення краєзнавчої кімнати-музею при школі;
- участь у всеукраїнських історико-етнографічних та еколого-географічних експедиціях, які проводяться в рамках руху учнівської та студентської молоді України за збереження і примноження традицій, звичаїв, обрядів народу, зокрема «Моя земля – земля моїх батьків»;
- організація екскурсійних подорожей, туристичних походів історичними місцями, музеями (Київ, Запоріжжя, Львів, Одеса, Полтава, Батурин, Канів), тощо.

Висновки. Отже національно-патріотична вихованість учнів яскраво виявляються у різних видах практичної діяльності. В результаті формування партнерських відносин між вчителем та учнем, останній має високий рівень знань з історії України, української мови, фахових дисциплін, глибокі та міцні знання

традицій і культури свого народу та інших народів. Має високо розвинене почуття патріотизму, любові до історії Батьківщини. У життєвій позиції особистості домінує висока соціальна відповідальність за долю Батьківщини, її державні інтереси, свідоме ставлення до військового обов'язку, вона засуджує антиукраїнські вияви. Учень бере активну участь у громадській діяльності, виявляє стійку тенденцію до позитивної моральної поведінки. Рисами характеру такого учня є товариськість, дисциплінованість, акуратність, працьовитість. Він має сформовані практичні уміння та навички оцінювання патріотичного потенціалу заходів та занять, самостійно організовувати процес патріотичного виховання серед товаришів. У житті використовує досвід відомих постатей України, вболіває за долю України та українського народу. Саме завдяки реалізації вище перелічених аспектів можливо створити оптимальні партнерські відносини «вчитель-учень», які і є запорукою успішного освітнього процесу з вивчення географії.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Мельник Людмила Олексіївна,
Канівський коледж культури і мистецтв, викладач
Коломієць Людмила Петрівна,
Канівський коледж культури і мистецтв, викладач
Каянцева Світлана Миколаївна,
Канівський коледж культури і мистецтв, викладач

Вступ./Introduction. Стратегічне завдання реформування освіти в Україні є формування творчої, освіченої особистості, становлення її морального і фізичного здоров'я. Це вимагає розробки і наукового обґрунтування змісту і методики організації навчально-виховного процесу.

Мета роботи./Aim. Сучасна педагогічна наука і практика зосереджують увагу на пошукові таких технологій навчання, які б забезпечували всебічний розвиток особистості студента, сприяли його самовираженню. Наслідком таких пошуків є нові технології навчання.

Матеріали та методи./Materials and methods.

1. *Технологія розвивального навчання.* Вона ґрунтується на уявленні про розвиток студента як суб'єкта діяльності. Ця технологія спонукає студента до отримання додаткових, більш глибоких знань. Мета – забезпечення розвитку особистості студента, формування активного, самостійного, творчого мислення, поступового переходу на цій основі до самостійного навчання.

2. *Особистісно-орієнтована технологія.* Особливість цієї теорії полягає у тому, що центром уваги є особистість студента, його самобутність, самоцінність. Результат – розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей студента.

3. *Технологія групової навчальної діяльності* полягає у створенні нею можливостей для співпраці, налагодженні міжособистісних стосунків, спільному пізнанні навколишнього світу. При цьому викладач керує навчальною роботою кожного студента опосередковано, через завдання, які він пропонує групі, та які регулюють діяльність групи; сприяє активізації та результативності навчання студентів. Ця технологія передбачає об'єднання студентів в групи за різними ознаками: сильні і слабкі студенти, активні і пасивні, лідери і виконавці. За технологією групової навчальної діяльності мета досягається через результативність групи з різними навчальними та психологічними ознаками.

4. *Технологія навчання як дослідження* є продовженням і поглибленням попередньої технології. Використання у навчанні дослідницько-пошукових прийомів та методів сприяє глибокому засвоєнню студентами знань, формуванню у них умінь і навичок, виховання інтересу до пізнавальної, творчої діяльності. Це метод залучення студентів до самостійних пошуків, на основі яких вони встановлюють зв'язки між дисциплінами, явищами і

процесами об'єктивної дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності. Дана технологія може застосовуватися як для роботи з окремими студентами, так і у групі. Прикладом є участь у науково-практичних конференціях, які відбуваються в нашому коледжі.

5. *Технологія формування творчої особистості* базується на тому, що творча особистість володіє високим рівнем знань, вміє відкинути звичайне, шаблонне. Творчі здібності студента відповідають його творчій діяльності та є умовою успішного здійснення цієї діяльності. Технологія формування творчої особистості сприяє дотримання викладачем під час організації навчальної діяльності таких принципів, як принцип розвитку особистості, її самодіяльності та самоорганізації. Ця технологія направлена на здібних, обдарованих студентів.

6. *Під інформаційною технологією навчання* розуміють так модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів та програмного забезпечення. Ця технологія визначається як сукупність методів і технічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі і подання інформації, що розширяє знання студентів і розвиває їхні можливості щодо керування технічними і соціальними проблемами. Основною метою нових інформаційних технологій є підготовка студентів до комфортного самопочуття в умовах інформаційного суспільства, які передбачають: інтенсифікацію навчання; формування інформаційної культури студентів; підготовку фахівців у певній галузі народного господарства.

Результати та обговорення./Results and discussion. Усі зазначені вище технології реалізуються за допомогою методів навчання. Метод навчання – це спосіб досягнення навчальної мети, послідовні дії викладача та студентів, які забезпечують засвоєння змісту освіти. Метод проектів базується та об'єднує усі вище згадані технології. В його основі лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійного конструювання своїх знань, орієнтування в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Мета метода

проектів – розвиток навичок мислення високого рівня, тобто аналізу, синтезу, оцінювання, та реалізація їх на практиці.

Найхарактерніша риса всіх проектів, що розробляються студентами – їх конкретність і чітко визначений значимий для студентів результат, міжпредметність, групова робота, мотиваційна діяльність. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми, яка вимагає інтегрованих знань; практичні, теоретичні, пізнавальні результати; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів; поділ змісту проекту на окремі завершені етапи та визначення результатів на кожному з них; використання дослідницьких методів; участь у відкритих дискусіях з одногрупниками – основні вимоги до використання методу проектів. Під час виконання досліджень для пошуку матеріалу студенти використовують пошук в мережі Інтернет, спілкування за допомогою чатів, обговорення у різноманітних форумах стосовно досліджуваної проблеми. Щоб зафіксувати зібрані дані, проведення їх аналізу та вироблення висновків, студенти використовують можливості текстового, табличного процесорів. При використанні методу проектів за той самий проміжок навчального часу набагато збільшується обсяг виконаної роботи, зростає результативність у засвоєнні знань і формуванні вмінь, формується вміння співпрацювати, розвиваються гуманні стосунки між студентами, формується планування ними навчальної діяльності, рефлексія, самоконтроль.

Іншим методом навчання є проблемне навчання. Це організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами проблеми. Проблемна ситуація в навчанні – це пізнавальна трудність, для подолання якої студенти мають здобути нові знання або докласти інтелектуальних зусиль. Проблемна ситуація, що усвідомлюється та приймається студентами до розв'язання, перетворюється у проблему. Проблема переходить у проблемну задачу чи проблемне завдання. Тому проблемним можна назвати навчання розв'язання нестандартних завдань,

у ході якого студенти засвоюють нові знання, здобувають нові уміння і навички.

Висновок./ Conclusion. Для ефективного впровадження сучасних освітніх технологій необхідно створити оптимальні психолого-педагогічні умови у навчальному закладі, розробити структуру до кожної технології і наповнити її сучасними методами навчання.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ «Я-КОНЦЕПЦІЇ» УЧНЯ-ЧИТАЧА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мищенко Оксана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
навчання української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України

Постановка проблеми. Наскільки випускники загальноосвітніх навчальних закладів будуть адаптованими до сучасного соціального середовища, здатними оперативна приймати правильні рішення в нестандартних ситуаціях, умітимуть аналізувати й контролювати власну діяльність, тобто успішно її виконувати, залежить від їх психоемоційного стану та сформованості відповідних компетентностей. Уроки української літератури мають вагомий вплив на формування в учнів «Я-концепції» – динамічної системи уявлень про себе, яка вміщує усвідомлення своїх фізичних, інтелектуальних та інших особливостей, самооцінку та суб'єктивне сприймання зовнішніх факторів, що впливають їх особистість. Компетентнісний підхід до літературної освіти передбачає не лише комплексне засвоєння елементів теорії

літератури як основи читацької діяльності та інтерпретації художнього твору, а й розкриття значення прочитаного для особистісного розвитку учнівства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування позитивної «Я-концепції» є предметом дослідження таких учених, як Н. Бамбурак, О. Винославська, С. Лабінська, О. Скрипченко, В. Телешман та ін. Теоретико-методичні засади формування предметної компетентності учнів на уроках літератури розглянуто в працях О. Ісаєвої, О. Куцевол, Л. Неживої, А. Ситченка, А. Фасолі, Т. Яценко та ін.

Формулювання мети статті – окреслити аспекти формування «Я-концепції» учня-читача на уроках української літератури.

Виклад основного матеріалу. У юнацькому віці спостерігаються значні зрушення в напрямку сталості «Я-концепції» (формується самоусвідомлення, стійкість образу «Я», відкриття власного внутрішнього світу, побудова й переоцінка системи цінностей, професійне та особистісне самовизначення тощо). Однак кожний художній твір є джерелом нового досвіду, прикладом певних ситуацій чи проблем. Урок літератури є «інструментом, що допомагає усвідомити світ таким, яким він є, сприймаючи критично те, що потребує доопрацювання, й висловлюючи активну громадянську позицію, що є спонукою поліпшення життя». Аналіз поведінки та вчинків літературних персонажів доцільно спрямувати на осмислення учнями своїх дій, почуттів, думок, мотивів поведінки, інтересів тощо. Ступінь актуалізації самопізнання може бути різним – від мимовільного контролю над думками до глибоких роздумів над власним «Я». Надмірна чутливість учнів до художньої дійсності, неадекватність поведінки в процесі вирішення конкретного завдання чи проблеми, порушеної в літературному творі, може бути сигналом дестабілізації внутрішнього світу. Щоб навчити учнів установлювати рівновагу між зовнішнім впливом та внутрішнім станом та поведінкою, важливо дібрати невеликі за обсягом прозові твори чи окремі сцени великих творів, де чітко простежується ідеали моральності, утверджуються загальнолюдські й національні цінності, і над ними ґрунтовно працювати. Показниками

результативності роботи визначаємо стабільність психоемоційного стану учнів, усвідомлення ними власної соціальної значимості, наявність відчуття гармонії з собою та навколишнім світом тощо.

Ефективна взаємодія учнів з художнім текстом продукує появу багатьох образів «Я». У процесі роботи з твором важливо навчити учнів пізнавати себе, а за умови виявлення розриву між «Я»-реальним і «Я»-ідеальним спонукати їх до особистісного розвитку. З цією метою пропонуємо такі інтерактивні прийоми формування позитивної «Я-концепції»: «*Я в іншій ролі*» (учні обирають роль одного з персонажів твору і відповідно до неї ведуть монолог); «*Моя роль?*» (учні обирають нетипову для них роль; відповідно до ролі програють діалог; після цього аналізують, як вони себе почували в тій ролі (комфортно / дискомфортно), дають рекомендації персонажу; учні-спостерігачі, що впізнали себе в тій ролі, переосмислюють свою поведінку, вчинки, життєву позицію); «*Аналіз життєвих ситуацій*» (серед запропонованих метафоричних карток учні обрають те, через що в них найчастіше виникають конфлікти; кожен учень аналізує свою типову ситуацію, пропонує шляхи її вирішення, інші – доповнюють, дають поради, узагальнюють та доходять до певних висновків); «*Рефлексія*» (учні спершу обирають влучний вислів із твору, що виражає їхнє самопочуття, обґрунтовують свій вибір; потім – фразу, що передає бажаний внутрішній стан); «*Самоаналіз*» (учні записують власні позитивні риси, якими вони пишаються й за які себе люблять, та негативні, які заважають їм досягати поставлених цілей, яких вони соромляться, приховують та хотіли б позбутися).

Формування в учнів позитивної «Я-концепції» реалізується за такою системою завдань і запитань (на прикладі аналізу повісті Івана Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»):

- 1) «Я – я» – формування самосвідомості, внутрішнього світу:
 - Яких чеснот християнської моралі варто дотримуватися в сім'ї?
 - Які риси характеру можуть призвести до руйнування стосунків?
- 2) «Я – ти» – формування почуття любові, дружби:
 - Що ж потрібно для того, щоб почуватися щасливим в сім'ї?

– Куди ведуть сім'ю сварки і взаємна ненависть?

3) «Я – ми» – родинні стосунки звичаї, традиції, переконання:

– Як будуть жити діти Карпа й Лавріна?

– Чи стане в майбутньому Мотря кращою свекрухою для своїх невісток, ніж Кайдашиха?

– Якою ви бачите свою майбутню сім'ю?

4) «Я – Україна» – усвідомлення громадянської позиції:

– Що з першого варіанту вступу до повісті «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького ви дізналися про минуле українського народу?

– Як ви розумієте зміст речення: *«Весь край ніби якесь здорове кладовище, де похований цілий народ, де під безлічними могилами похована українська воля»*?

5) «Я – суспільство» – ставлення до світу створених речей та інших людей:

– В основі повісті лежить соціальний чи моральний конфлікт?

– Наскільки важливими є стосунки в сім'ї для кожного персонажа твору?

6) «Я – природа» – екологічна свідомість та ставлення до навколишнього середовища:

– Чи підкреслює внутрішню красу Лавріна любов до природи?

Висновки. Отже, уроки літератури здатні забезпечити самопізнання та розвиток особистості кожного учня, вплинути на формування почуття власної гідності, емоційних та поведінкових аспектів життєдіяльності.

БРИГАДНЕ ВИКОНАННЯ ВИПУСКНИХ РОБІТ БАКАЛАВРІВ

Негруб Світлана Леонідівна

к.т.н., доцент,

Бончук Світлана Вікторівна

старший викладач

Національна металургійна академія України

м. Дніпро, Україна

Вступ. Критерієм успішності для майбутнього фахівця стає не стільки результативність у вивченні навчальних предметів, скільки ставлення людини до можливостей власного пізнання, придбання особистісного і професійного досвіду в процесі навчання нестандартними засобами, вироблення у студентів прагнення і вміння самостійно добувати і використовувати нові знання. При традиційному підході до освіти, традиційних засобах навчання орієнтованих на аудиторно - урочну форму занять це неможливо. Необхідно залучати кожного студента в активний пізнавальний процес, створювати адекватне навчально-предметне середовище, яке забезпечувало б можливість вільного доступу до різних джерел, можливість співпрацювати при вирішенні різноманітних проблем. Найбільш перспективним для технології є метод бригадної роботи над спільним проектом.

Мета роботи. Організація випускної кваліфікаційної роботи бакалаврів у вигляді бригадної роботи з технологічної підготовки процесів виготовлення та складання виробів машинобудування.

Матеріали та методи. В основу методу бригадного проектування технологічної підготовки виробництва виробів машинобудування покладено ідею колективної навчально-пізнавальної діяльності студентів на результат, який досягається при вирішенні тієї чи іншої практично або теоретично значущої проблеми.

Групі студентів-бакалаврів був запропонований перелік тем для виконання бригадної кваліфікаційної випускної роботи бакалаврів (таблиця 1).

Структура бригадної роботи бакалаврів

Етапи	Виконавці	Задачі
Постановка задачі	Керівник роботи	Вибір та формування теми та мети роботи. Формування бригади та призначення бригадира. Аналіз вихідних даних роботи
Аналітична частина	Бригадир	Вивчення особливостей виготовлення виробу. Маркетинговий аналіз ринку виробництва типових виробів. Розподіл основних деталей для виготовлення між учасниками бригади
Основна частина	Член бригади	Технологічна підготовка виробництва кожної з обраних деталей: <ul style="list-style-type: none"> – розробка 3-д моделі деталі та заготовки – проектування технологічного процесу виготовлення деталі – вибір обладнання, інструменту та технологічного оснащення – візуалізація обробки та створення керуючої програми для верстата з ПК – розрахунок основних даних для організації виробництва деталі – розрахунок технологічної собівартості
Аналіз результатів	Бригадир	Технологічна підготовка складання виробу: <ul style="list-style-type: none"> – розробка 3-д моделі виробу – розробка технологічної схеми та візуалізації складання – проектування технологічного процесу складання виробу – вибір обладнання, інструменту та технологічного оснащення – зведення основних даних для організації виробництва виробу в цілому – розрахунок технологічної собівартості виробу та техніко-економічної доцільності від впровадження проекту
Презентація та захист	Керівник роботи та бригада	Створення презентації спільної роботи, підготовка доповіді та розподіл послідовності захисту

В основу формування тем покладена ідея спільного технологічного проектування процесів виготовлення та складання гідравлічного обладнання з видачою вихідних даних для проектування механоскладальної дільниці в дрібносерійному виробництві. Оскільки таке формулювання передбачає широкий об'єм робіт для реального проектування було прийнято рішення обмежитись розробкою технологічного процесу виготовлення деталей та складання гідроциліндру ГЦ40-25-150. Гідроциліндр має два основних

складальних вузла - циліндр і шток та окремі деталі, які не ввійшли до цих вузлів. Для проектування робіт в складі бригади був обраний гідроциліндр, як вузол для складання та його деталі: циліндр, ґрундбукса; провушина, поршень. Обрані деталі є складовими обраного вузла, які відрізняються за габаритам, призначенням та технологічним вимогам до механічної обробки. В процесі проектування кожен студент вивчав особливості виготовлення своєї деталі та враховував їх під час написання технологічного процесу. Працюючи разом члени бригади повинні були враховувати особливості виготовлення усіх деталей з метою уніфікації і зменшення номенклатури механічного обладнання, яке планувалось для проектної механоскладальної дільниці. Бригадир обирається студентами самостійно із свого складу загальним голосуванням, оскільки кожен студент - особистість і ставити над собою товариша їм складно, тому цей момент вирішується цілком шляхом обговорення студентською групою, враховуючи особливості обов'язків, які припадуть на роль бригадира. Бригадир має виконувати комунікаційну функцію по накопиченню спільної інформації по вузлу від усіх членів бригади, узагальнювати та обирати ту її частину, яка максимально відтворюватиме спільне для всіх, вирішувати спірні ситуації, спілкуватись з членами своєї бригади, оскільки не усі студенти однаково швидко працюють над розділами роботи, можуть затягувати їх виконання, або відмовлятись виконувати певні завдання. Крім того, бригадир мав отримати усю необхідну йому технічну документацію у вигляді креслень та 3Д-моделей деталей для комплектування складання вузла у 3Д та проектування технологічного процесу складання. Досвід власної залежності від спрацьованості та результативності членів бригади стимулював бригадира до більш активних дій. Такий досвід не лише дозволяє полегшити роботу над випускною роботою, а й набути розуміння щодо власних сил, побачити свої слабкі сторони, спробувати себе у якості керівника та підлеглого, працювати на спільний результат та надавати необхідну допомогу у разі необхідності товаришеві.

Таким чином після аналізу вимог до верстатів певних груп обробки, які

продиктовані особливостями деталей вузла та стремління зменшити номенклатуру використаного обладнання отримали перелік: токарно-гвинторізний 16K20; токарний з ПУ GOODWAY, серії TS; токарний з ПУ HAAS SL-20; вертикально-фрезерний верстат з ЧПК HAAS DM-1; зварювальний напівавтомат ВДУ 506С; стіл складальника, стіл комплектувальника, випробувальний стенд.

Інструментальне і контрольно-вимірювальне оснащення для деталей: токарні різці зі швидко-знімними пластинами, свердла та фрези фірм ISCAR і TaeguTec. Пристрої активного контролю для автоматичного контролю розмірів деталей. В результаті бригадної роботи студенти отримали спільний проект по організації технологічної підготовки виробництва окремо взятого виробу з розробкою технологічних процесів виготовлення основних деталей та складання виробу, вибору усього необхідного обладнання, інструменту та оснащення. Розроблені програми для механічної обробки на верстатах с ПУ та виконана візуалізація обробки деталей та складання гідроциліндру. Видані вихідні дані для проектування механоскладальної дільниці по виробництву типових гідроциліндрів. На останній стадії проектування в кожній роботі проводять економічні розрахунки технологічної собівартості виготовлення деталей. Бригадир у своїй роботі підводить підсумки статей витрат на виготовлення виробу в цілому та підводить підсумки ефективності виготовлення виробу взагалі. Наприкінці роботи над проектом студенти отримують всю необхідну вихідну інформацію для створення бізнес-проекту впровадження заданих деталей та виробу на виробництві.

Результати та обговорення. Таке проектування передбачає не лише орієнтування на виконання загальних вимог методичних вказівок до написання бакалаврської роботи, але і можливість взаємодії та спілкування в групі; праці над одним проектом та пошуку спільних або компромісних рішень; співпраці та взаємодопомоги; можливості обирати бригадира та роботи під його керівництвом.

Така робота допомагає майбутнім фахівцям швидше адаптуватись на

місці роботи, працювати під керівництвом та взаємодії у колективі.

Висновки. Таким чином, студенти працюючи у бригаді, отримують навички організації повноцінних технічних проектів, які актуальні в сучасному приватному бізнесі, а також набувають досвіду взаємодії між членами колективу, в області, наближеній до реальної виробничої ситуації. Такий спосіб виконання бакалаврської роботи дозволяє продемонструвати та закріпити теоретично набуті компетенції, заявлені освітньо-професійною програмою підготовки.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО РЕАБІЛІТУВАННЯ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ПАТОЛОГІЯМИ ХРЕБТА

Печерських Володимир Володимирович,
аспірант

Кузава Ірина Борисівна

доктор пед.наук, доцент

Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки

м. Луцьк, Україна

Вступ./Introduction. Однією з найбільш актуальних проблем здоров'я суспільства є патології хребта та зумовлені ним вертеброневрологічні синдроми. Відправною точкою розвитку патологій хребта, як правило, є дегенеративні зміни в міжхребцевих дисках, які у міру старіння організму втрачають свою еластичність, а також унаслідок надлишкових статичних або динамічних навантажень, вроджених особливостей будови хребта, спадковості тощо.

Часто хвороби хребта, особливо сколіоз, виникають у дітей при неправильно підібраній висоті стола та стільця, тривалому сидінні за

комп'ютером, також при невідходячому матраці. Не слід забувати і про якість харчових продуктів, які ми вживаємо.

Згідно статистики Всесвітньої організації охорони здоров'я особи з інвалідністю складають, в середньому, 10 % від усього населення планети, що особливо пов'язано з відсутністю побудови ефективної системи фізичного реабілітування осіб із патологіями хребта.

Констатовано, що хвороби хребта займають важливе місце в загальній структурі патології опорно-рухового апарату. Означена недуга більшою мірою характерна для дорослого населення. Це пов'язано з віковими особливостями організму людини.

У контексті дослідження зауважимо, що лікування патологій хребта має спрямовуватись у першу чергу на усунення основної причини, від якої болить спина, а вже потім – на усунення симптомів за допомогою доступних і ефективних засобів.

Мета роботи./Aim. Мета дослідження – дослідити ефективність застосування засобів фізичного реабілітування у лікуванні осіб із патологіями хребта.

Матеріали і методи./Materials and methods. Відповідно до мети роботи у дослідженні було застосовано такі методи як теоретичний аналіз науково-методичної літератури; систематизація даних із проблематики дослідження, одержаних у процесі опрацювання наукових статей, підручників, посібників, авторефератів, дисертаційних досліджень; виявлення функціонального стану патологій хребта шляхом вимірювання об'єктивних і суб'єктивних показників (візуальна аналогова шкала, визначення індексу м'язового синдрому) та проведення тесту на гнучкість хребетного стовпа, методи математичної статистики.

Результати та обговорення./Results and discussion. Одним із ефективних шляхів забезпечення повноцінної життєдіяльності осіб із патологіями хребта є комплексне використання засобів фізичного реабілітування.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що психолого-педагогічні аспекти реабілітування обґрунтовано у працях Віт. Бондаря, Л. Виготського, В. Синьова, В. Тарасун та ін., соціальні аспекти медичного й фізичного реабілітування досліджувалися такими лікарями реабілітаційного профілю та фахівцями з фізичної реабілітації як І.Азарський, Г.Бекетова, В.Берзін, О.Дубогай, С.Євтушенко, А.Іпатов, В.Козьякін, В.Мартинюк, В.Мурза, А.Ненько, Р.Процюк, І.Самосюк, К.Семенова, Л.Сущенко, Г.Шанько та ін.

Нам імпонує твердження вітчизняного дослідника А. Шевцова про те, що емпіричні пошуки вітчизняної реабілітології характеризуються тенденціями певної множинності і багатовекторності підходів щодо організації реабілітаційних процесів, а також кроками до практичного синтезу медичних, соціальних, психолого-педагогічних підходів до реабілітування дітей і дорослих людей з обмеженнями життєдіяльності.

Теоретичні узагальнення з досліджуваної проблеми засвідчили, що відновлювальне лікування патологій хребта включає в себе комплекс засобів фізичного реабілітування – лікувальну фізичну культуру, лікувальний масаж, фізіотерапію, мануальну терапію, кінезотерапію, психотерапевтичну дію, медикаментозну корекцію, фізіотерапію, працетерапію, курортно-санаторне лікування, музикотерапію, фітотерапію, аеротерапію, хореотерапію та ін. Провідне місце серед засобів фізичного реабілітування відводиться фізичним вправам, оскільки рухова активність — найважливіша умова формування здорового способу життя, основа правильної побудови медичної реабілітації.

Слід особливо розглянути такі **хвороби хребта**, як протрузія і міжхребцева грижа, які найбільш часто виникають в поперековому відділі, що пов'язано з найбільшим навантаженням на попереки, а також в шийному відділі через його найбільшу рухливість. В грудному відділі такі хвороби зустрічаються рідше внаслідок його більш фіксованого положення за рахунок ребер.

Грижа хребта поперекового відділу часто викликає защемлення сідничного нерва, точніше корінців, які його формують, і його запалення

(ішіас), а також порушення іннервації нижньої кінцівки, порушення чутливості, оніміння ніг. Зазвичай першим симптомом грижі поперекового відділу хребта є біль у попереку, що виникає спочатку при навантаженні, а потім у спокої. Інтенсивність болю різна, аж до гострого люмбаго.

Ефективним реабілітаційним засобом, вживаним в цілях нормалізації функцій організму при різних захворюваннях і пошкодженнях є лікувальний масаж як один із основних засобів фізичного реабілітування осіб із патологіями хребта. Прийоми лікувального масажу рефлекторно викликають розширення капілярної мережі, відновлюють порушений тонус судин, збільшують приплив кисню до тканин, особливо до м'язів, зменшують венозний і лімфатичний застої, стимулюють обмінні процеси в м'язах і в усьому організмі. Його популярність постійно зростає, він стає об'єктом пильної уваги і наукового вивчення. Лікувальний масаж використовують в хірургії, травматології, терапії, гінекології, невропатології, кардіології, ендокринології, спортивній медицині і реабілітації.

Масаж у багатьох випадках доцільно комбінувати з різними фізіотерапевтичними процедурами: водними, світлолікуванням, електролікуванням тощо. Фізичні методи лікування готують тканини тіла до масажу. Наприклад, доцільно заздалегідь зігріти кінцівки, шкірна температура яких знижена (парези, паралічі), або зменшити хворобливість, щоб з'явилася можливість поглиблення масажу і т.д.

Лікувальна фізична культура (ЛФК) є не тільки лікувально-профілактичним засобом, але і лікувально-виховним процесом. Застосування ЛФК виховує у хворого свідоме ставлення і активну участь в лікувальному і реабілітаційному процесах. У основі участі хворого в лікуванні лежить навчання фізичним вправам. В зв'язку з цим лікувальна фізкультура є не тільки лікувальним, але і педагогічним процесом. Об'єктом дії ЛФК є хворі зі всіма особливостями реактивності і функціонального стану організму. Цим визначається відмінність вживаних засобів, методів і дозувань в практику ЛФК.

Як показує досвід, кінезотерапія у фізичному реабілітуванні осіб із патологіями хребта спрямована на зняття статичної електрики м'язів шиї; зняття спастичного напруження м'язів шиї; відновлення нормальної амплітуди рухів у суглобах шийного і плечового поясу; зниження больових відчуттів, які передаються з шийного відділу хребта на плечовий пояс; зміцнення м'язовозв'язкового корсету хребта; підвищення адаптації організму до фізичного навантаження.

Висновки./Conclusions. Отже, відновлювальне лікування патологій хребта включає в себе комплекс засобів фізичного реабілітування – лікувальну фізичну культуру, лікувальний масаж, фізіотерапію, мануальну терапію, кінезотерапію, психотерапевтичну дію, медикаментозну корекцію, фізіотерапію, працетерапію, курортно-санаторне лікування, музикотерапію, фітотерапію, аеротерапію, хореотерапію та ін.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ

Портян Марина Олександрівна,

к.п.н., доцент

Харківський національний педагогічний університет

імені Г. С. Сковороди

м. Харків, Україна

Вступ. Актуальність формування професійної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти обумовлена необхідністю розширення його професійного визнання в зв'язку з потребою держави в компетентних, успішних і конкурентоспроможних фахівців. Широке використання нових педагогічних технологій дозволить змінити саму парадигму освіти, а інформаційні технології допоможуть найбільш ефективно

реалізувати можливості, закладені в нових педагогічних технологіях. Одними з сучасних педагогічних технологій, що використовуються в процесі навчання, є інтерактивні.

Інтерактивні технології – це технології, засновані на діалозі, кооперації та співпраці всіх суб'єктів навчання. Дані технології забезпечують процес навчання, який здійснюється в формах спільної діяльності здобувачів освіти: всі учасники освітнього процесу обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу ділового співробітництва з вирішення проблем.

Мета роботи – на основі проведеного аналізу наукової літератури та власного досвіду визначити інтерактивні технології, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Матеріали і методи. Реалізація цілей інтерактивного вивчення дисциплін досягається шляхом упровадження в освітній процес здобувачів освіти спеціальних методів навчання: методи створення позитивної мотивації (мотиваційний етап); методи організації інтерактивної пізнавальної когнітивної і практичної діяльності студента (виконавський етап); рефлексивно-оцінювальні методи (оцінний етап); методи розвитку особистого освітнього середовища навчання, що актуальні на всіх етапах навчання.

Результати і обговорення. Сучасна ситуація модернізації системи освіти висуває нові вимоги до випускника ЗВО, який отримує педагогічну освіту. Сьогодні затребувані конкурентоспроможні фахівці з великим творчим потенціалом, які прагнуть до саморозвитку та самовдосконалення, здатні вирішувати професійні завдання в залежності від наступних видів професійної діяльності: педагогічної, проектної, дослідницької та культурно-просвітницької. Сучасний вихователь має вміти організовувати співпрацю дошкільників, розвивати їхні творчі здібності.

Ідею, сутність і проблему професійної компетентності педагогів досліджували В. Беспалько, А. Вербицький, М. Кларін, Т. Браже та ін.. Питання використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі вищої школи описані в роботах Ю. Горошка, М. Жалдака, Н. Морзе, С. Ракова, С. Семерікова, Ю. Триуса та ін. Сутність інтерактивного навчання висвітлено у працях Н. Баліцької, Г. Волошиної, О. Глотова, О. Пометун, Л. Піроженко та ін. Проблему впровадження інтерактивних технологій досліджували О. Коротаєва, В. Кричевський, С. Мухіна, В. Паламарчук, Г. Селевко, С. Сисоєва, та ін. Особливостям впровадження інтерактивних технологій у вищій школі присвячені роботи Н. Баліцької, Л. Богданової, Г. Довгань, М. Кларіна, О. Пометун, Л. Піроженко та ін.

В результаті аналізу наукової літератури з проблеми дослідження були виявлені основні функціональні особливості інтерактивного навчання: активність пізнавальної діяльності, особистісна орієнтованість, комунікативність суб'єктів навчально-пізнавального процесу. Інтерактивне навчання, побудоване з урахуванням вищеназваних якостей і особливостей, забезпечує позитивну динаміку формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Осмислення різних наукових позицій стосовно розуміння сутності інтерактивного навчання та інтерактивних технологій дає змогу стверджувати, що існують спільні й відмінні думки про активізацію навчальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Водночас усі дослідники визнають спільну ознаку інтерактивного навчання – значення міжособистісної взаємодії, що робить продуктивним власне процес навчання.

При всьому різноманітті інтерактивних методів навчання найбільш поширеними є ті, які можуть бути використані в процесі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти для формування в них професійної компетентності.

1. Метод проєктів. В основі цього методу лежать ідеї розвитку пізнавальних навичок майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти,

творчої ініціативи, вміння самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми. Проектна діяльність – це діяльність при якій студенти набувають знання і вміння в процесі самостійного планування та виконання науково-дослідної та проектної роботи.

2. Кейс-метод – аналіз конкретних ситуацій для вироблення студентами рішення, використовуючи свій досвід і отримані знання, вміння та навички. При використанні даного методу майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти пропонується реальна життєва педагогічна ситуація, опис якої відображає якусь практичну проблему.

3. Дослідницький метод. Даний метод спрямований на формування творчої діяльності та на розвиток активності, відповідальності і самостійності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти в прийнятті рішень.

4. Ігровий метод. Використовується для стимулювання активної участі майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в освітньому процесі, що являє собою імітацію професійної обстановки для прийняття управлінських рішень в різних ситуаціях за певними правилами, що дозволяє виробити модель поведінки і професійні якості у студентів.

5. Тренінг. Це метод, метою якого є розвиток компетентності міжособистісної і професійної поведінки майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти в педагогічному спілкуванні.

6. Інформаційні технології – технології, які передбачають взаємодію учасників освітнього процесу шляхом використання комп'ютерних інструментів і сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, розглянуті інтерактивні методи навчання та освітні технології спрямовані, перш за все, на підвищення власної активності та мотивації до навчально-професійної діяльності. Вони дозволяють перейти до розробки і синтезу відкритих систем інтенсивного навчання і представляють один з найперспективніших напрямів розвитку освітніх технологій, що сприяють не лише інтенсифікації навчання, а й самоорганізації, формування і самоактуалізації особистості.

Серед інтерактивних технологій досить популярними в освітніх закладах є використання інтерактивних мультимедійних панелей. Сьогодні мережа Інтернет пропонує безліч таких інтерактивних засобів серед яких EdPro, SmartBoard, Intboard, Touch Education Systems. Серед них найперспективнішою та найбільш вживаною в закладах освіти є Prestigio Multiboard.

Multiboard поставляється з двома встановленими операційними системами Android 8.0 і Windows 10 Pro в комплекті з безліччю необхідного освітнього програмного забезпечення, завдяки чому викладач отримує не просто пристрій, а готове рішення для освіти. Екрани MultiBoard оснащено дисплеями з роздільною здатністю UHD та технологією ELED, процесор Intel® Core™ i5-8400 у новому Multiboard – це новий рівень швидкості роботи з UHD-екранами.

MozaBook – це інтерактивна презентаційна програма, за допомогою якої можна проводити видовищні заняття. У mozaBook викладач може в кілька кліків, в тому числі і на основі пропозицій програми, відобразити цифрові підручники та доповнити їх цифровим змістом (відео, аудіо, 3D-моделями, завданнями). Також можна створювати презентації, конспекти лекцій, демонстрації, а також листи завдань, які зацікавлять студентів і допоможуть більш легкому опануванню теми. Ефективність використання інтерактивних панелей в освітньому процесі визначається тим, що вони відповідають принципу інтерактивності як обов'язкової властивості комп'ютерного матеріалу, що дозволяє здійснити перехід від віртуальної наочності до чуттєвого сприйняття і організації розумової діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Висновки. Отже, інтерактивне навчання у ЗВО сприяє активізації навчально-пізнавального процесу, формуванню глибокої внутрішньої мотивації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Завдяки йому створюють можливості для інтелектуального та творчого розвитку, вияву ініціативи, удосконалення комунікативних умінь. Використання цього виду навчання є органічною частиною процесу професійної підготовки майбутніх вихователів

закладів дошкільної освіти. Впровадження інтерактивних методів навчання передбачено освітніми стандартами нового покоління і стає одним з найважливіших напрямків вдосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ

Починок Тетяна Олександрівна,

викладач,

Маруш Інна Вікторівна,

викладач

Черкаська медична академія
м.Черкаси, Україна

Вступ. Самостійна робота студентів, які опановують спеціальність 222 Медицина, є невід’ємною складовою сучасного навчального процесу у Черкаській медичній академії, адже лікар повинен бути підготовлений до багатопрофільної діяльності в медицині. Така робота передбачає наявність знань особливостей розвитку та функцій органів і систем організму людини. Знання особливостей топографії та будови органів і систем організму людини дозволяє з високою професійною майстерністю виконувати великий обсяг лікувально-діагностичних заходів, забезпечувати ретельний догляд за хворими, проводити реанімаційні та реабілітаційні дії, індивідуально підходити як до здорової, так і до хворої людини, планувати оздоровчі лікувальні програми. Сучасні вимоги до рівня освіти лікаря передбачають культуру мислення, уявлення про роль наукового пізнання, знання основ психології, володіння комунікативними навичками. Самостійна робота є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у вільний від аудиторних занять навчальний час. Уміння студентів самостійно працювати забезпечує високу кваліфікаційну

підготовку, формує здатність у майбутньому самому підвищувати свій науковий рівень, приймати самостійно необхідні рішення певної проблеми. Нашим викладацьким досвідом доведено, що лише ті знання, які студент набув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. Якщо навчальний матеріал студент опрацьовує власноручно, самостійно виконує завдання від його постанови до аналізу отриманих результатів, засвоюється до 90% необхідної інформації. Саме тому, при здобутті професії лікаря, ми переходимо від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю і використання ними набутих раніше навичок самостійної творчої роботи. Сьогодні така форма навчання є основою вищої освіти, важливою частиною підготовки лікарів.

Мета. Вивчення ефективності самостійної роботи студентів з предмета «Анатомія людини» викладачами кафедри фундаментальних дисциплін

Матеріали і методи. Самостійна робота – це особлива форма навчальної діяльності, спрямована на формування самостійності студентів, засвоєння ними сукупності знань та вмінь. Мета самостійної роботи – формування самостійності як риси особистості, засвоєння знань, умінь, навичок, оволодіння системою знань з певних питань навчальної дисципліни, поглиблення практичних навичок, опанованих на практичних заняттях, виховання самостійності у вирішенні проблемних ситуацій. Основними функціями самостійної роботи є:

- пізнавальна;
- самостійна;
- прогностична;
- коригуюча;
- виховна.

Виділяють такі етапи організації самостійної роботи:

1. Початковий (визначення фактичних трат часу і трудомісткості роботи)
2. Нормування самостійної роботи;
3. Планування самостійної роботи;

4. Створення методичного та матеріального забезпечення самостійної роботи

5. Контроль самостійної роботи (поточний, рубіжний, підсумковий).

Вимогами до планування і виконання самостійної роботи мають бути такі:

- форма, методи і зміст самостійної роботи повинні мати професійну спрямованість і передбачати загальний розвиток студентів;
- самостійна робота планується з метою поповнення, розширення і поглиблення знань з Анатомії людини та підвищення зацікавленості до предмета;
- виконання самостійної роботи підлягає обов'язковому контролю, аналізу та оцінці;
- форми і методи самостійної роботи можуть бути різноманітними, від простих до складних і передбачати можливість постійного контролю;
- завдання самостійної роботи повинні поступово ускладнюватись;
- при виборі форм і методів самостійної роботи необхідно здійснювати індивідуальний підхід;
- зміст, завдання і форми самостійної роботи повинні передбачати творчий підхід і розвиток мислення;
- самостійна робота повинна завжди мати завершену форму і відповідати вимогам;
- вимоги і оцінка самостійної роботи заздалегідь обговорюються зі студентами;
- викладач обов'язково рекомендує основну та додаткову літературу для виконання самостійної роботи.

Форми і методи самостійної роботи:

- складання конспекту за планом;
- заповнення порівняльних таблиць;
- підготовка статистичних та динамічних даних;
- побудова структурно-логічної схеми;

- самостійна робота по вивченню графіків, діаграм тощо;
- вирішення проблемних ситуацій;
- вирішення ситуаційних задач;
- підготовка реферату;
- складання тематичного кросворду;
- складання тематичних навчальних тестів;
- підготовка презентацій;
- підготовка доповіді.

Самостійна робота може бути спрямована на:

1. первинне оволодіння знаннями;
2. закріплення знань та їх поглиблення

Одним із способів підвищення ефективності самостійної роботи студента є візуалізація навчального матеріалу. Вона в опануванні професії лікаря створює необхідні умови для формування макету - предмету вивчення майбутнього фахівця (людського тіла), максимально наближеного до структури органів людини. Візуалізація дозволяє деталізувати не лише будову організму, але й максимально зрозуміти основи його функціонування. Студенти – медики мають кабінет самопідготовки, оснащений муляжами, планшетами, макетами, атласами, таблицями, що створює сприятливі умови для опанування предметом «Анатомія людини». З метою оцінки ефективності самостійної роботи нами, викладачами кафедри, було проведено анонімне анкетування студентів.

Результати і обговорення. Результати виявились такими:

75% студентів вважають самостійну роботу невід'ємною складовою навчального процесу, причому 55% опитаних відмічають необхідність участі викладача у виконання самостійної роботи. 60% респондентів використовують для самопідготовки академічну платформу MOODLE, користуються підручниками, додатковою літературою та системою Internet. Кожен студент при виконанні самостійної роботи використовує різні форми опанування матеріалом. Хтось пише конспект (50%), деякі складають структурно-логічні схеми (35%), відтворюють матеріал у малюнках та схемах (15%). Більшість

студентів (80%) оцінюють результати своєї самостійної роботи як задовільні. 75% опитаних вважають організацію самостійної роботи та її ефективність задовільною.

Висновки. Зміна концептуальної основи й розширення функцій самостійної роботи студента не тільки призводить до збільшення її обсягу і важливості, а й викликає зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, тобто коригує всі психолого-педагогічні засоби забезпечення самостійної роботи. Все це спрямовує нас до пошуків нових форм самостійної роботи, коли допомога і контроль з боку викладача не пригнічують ініціативу студента, а привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, контролю планування, контролю своєї навчальної діяльності, виховуючи самостійність як рису характеру.

СТВОРЕННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОТИВАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ОДНА З УМОВ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИПУСКНИКА ЗВО

Скорнякова Олена Володимирівна,
стажист-дослідник,
Університет менеджменту освіти АПН України

Вступ. Рух у напрямі євроінтеграції, входження України в міжнародний конкурентний простір та прискорення глобалізаційних процесів обумовили значимість проблеми створення професійно-мотиваційного середовища та розвитку конкурентоспроможності випускника ЗВО як основного чинника

підвищення ефективності діяльності молодого фахівця. Професійно-мотиваційне середовище, поведінка особистості, її діяльність є провідним фактором у формуванні конкурентоспроможності випускника. Це зумовлено тим, що соціальна взаємодія не може існувати без прийняття до уваги мотивацію навчально-пізнавальної діяльності випускників.

Метою даної статті є необхідність обґрунтування важливості розвитку професійної мотивації, створення професійно-мотиваційного середовища, що виступає однією з умов формування конкурентоспроможності випускників ЗВО; розгляд конкурентоспроможності майбутніх фахівців, як один з елементів механізму функціонування ринку праці в сучасному соціальному просторі.

Матеріали та методи. Вітчизняні та зарубіжні дослідники (М. Магомед-Емінов, В. Вілюнас, Я. Божович, К. Мадсен, Г. Костюк, О. Леонтєв, А. Маслоу, П. Якобсон) професійно-мотиваційне середовище пов'язували з такими дефініціями, як «професійне середовище» та «професійне зростання», бо саме розвиток цих аспектів потребує створення сприятливих умов для покращення мотиваційної сфери. Дослідженням компонентів професійної мотивації та особливостями розвитку конкурентоспроможності випускників закладів освіти займалися А. Ангеловський, С. Борисенко, Т. Вашило, С. Єрохін, Ю. Нікітін, І. Нікітіна І. Саратцева та ін.

Безпосереднє спонукання молоді до дій називається мотивом, що формується на основі потреб і оцінки можливостей. Усвідомлення мотиву припускає, що людина не тільки прагне чогось, але і бачить, хоча б у загальних рисах, шляхи досягнення своїх цілей.

Модифікація загальної системи цінностей сучасної молоді, що відбувається під впливом політичних, ідеологічних, соціокультурних, інформаційних, економічних змін в суспільстві, не могла не торкнутися і професійної мотивації. Мотиви трудової діяльності виступають важливим показником процесів в соціально-трудовій поведінці майбутніх фахівців. За визначенням Н. Лисовець, мотивацію складають дві групи явищ: сукупність мотивів або чинників як індивідуальна система мотивації; динамічна освіта,

процес, механізм, тобто система дій з активізації професійних мотивів певної особистості. Дослідниками С. Єрохіним, Ю. Нікітіним професійна мотивація розглядається як невід’ємна властивість особистості, яка виступає цілеспрямованою системою потреб, що спонукають та активізують студентів до засвоєння знань, оволодіння практичними вміннями та навичками, усвідомлення власного ставлення до професійної діяльності.

Вітчизняні дослідники Л. Подоляк, О. Овчарук вважають, що на формування стійкої професійної мотивації впливають наступні умови:

- насичення змісту навчання інформацією, яка має значення для особистісного зростання індивіда як професіонала (професіоналізація знань) та як інтелігента (гуманітаризація освіти);
- нарощування новизни і складності навчального матеріалу, навчання із незначним випередженням можливостей (надто складно – неможливо опанувати матеріал, надто легко – нецікаво);
- надання необхідної свободи для виявлення своїх творчих можливостей, формування прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, стимулювання самоосвіти;
- творче ставлення викладачів до викладання свого предмету, постійне самовдосконалення, інтерес до науки, їх компетентність і авторитет як особистості; використання сучасних методів навчання;
- систематична діагностика реально діючих мотивів навчання, педагогічна підтримка позитивної мотивації.

В умовах закладу вищої освіти створення професійно-мотиваційного середовища розглядається як невід’ємна властивість особистості, яка виступає цілеспрямованою системою потреб, що спонукають та активізують студентів до засвоєння знань, оволодіння практичними вміннями та навичками, усвідомлення власного ставлення до професійної діяльності. Саме професійна мотивація відіграє велику роль у професійному зростанні, бо передбачає усвідомлення студентом реальної суспільної користі від своєї участі в певній

сфері діяльності, переживання особистої відповідальності за успішну працю, готовність до подолання можливих моральних і фізичних труднощів.

Дослідники М. Вієвська та Л. Красовська визначають підвищення якості підготовки фахівця, формування у нього мотивації до безперервної професійної освіти як фактори забезпечення конкурентоспроможності. З наукових досліджень зазначених авторів можемо стверджувати, що формування конкурентоспроможності входить до мотиваційної складової професійного саморозвитку та складається з таких позицій:

- потреба в саморозвитку визначається як ставлення індивіда до себе, за якого формується готовність до переорієнтації власної життєдіяльності до пошуку можливостей максимальної професійної самореалізації;

- процес професійного саморозвитку потребує дослідження механізмів його мотиваційного забезпечення, починаючи від етапу навчально-професійної підготовки;

- формування стійкої мотивації саморозвитку фахівця забезпечує його зорієнтованість на необхідність постійного самовдосконалення;

- професійний саморозвиток пов'язаний із внутрішнім поєднанням структурних складових психіки особистості, спрямованих на її конструктивну взаємодію з навколишнім середовищем на основі отримання результату професійної діяльності, особистісно значущого та адекватного вимогам соціуму.

На нашу думку для активізації професійного зростання студентів в професійно-мотиваційному середовищі є ефективним використання тренінгової форми роботи, яка виступає інтерактивною технологією.

І. Вачков трактує тренінг як своєрідний дослідницький метод у межах якого конструюються і вивчаються міжособистісні відносини або соціальні феномени. До складу тренінгу можуть входити рольові, ділові ігри, дискусійні методи групового прийняття рішення, тобто інтерактивні методи, спрямовані на формування необхідних професійних та особистісних навичок. Наприклад, тренінг на тему «Моя професія – моє майбутнє», який спрямований на

усвідомлення власного «Я - образу», чіткого майбутнього, яке пов'язано зі спеціальністю та розуміння того, що на ринку праці необхідні професіонали своєї справи, які будуть здатні до високої конкуренції. Тренінг «Лідер та його команда», спрямований на стимулювання учасників у пошуках свого розуміння лідерства, розкриття особистісного потенціалу учасників, формування власних уявлень про лідерство, усвідомлення і прояв своїх сильних сторін, розвиток здатності організовувати групову роботу. Тренінг «Як досягти професійної мети», спрямований на засвоєння основних принципів встановлення мети, усвідомлення учасниками власних ресурсів і можливостей для досягнення успіху, усвідомлення власних перешкод на шляху до досягнень, формування уявлення про можливі кроки щодо реалізації мети. Тренінг «Професійна ідентичність», передбачає підвищення рівня професійної ідентичності, досягнення позитивної динаміки росту показників інтелектуального, інформаційно-пізнавального, мотиваційного, емоційного та поведінкового компонентів.

Висновки. Отже, створення професійно-мотиваційного середовища полягає в забезпеченні повноцінного розвитку особистості майбутнього фахівця, сприяння підвищенню рівня розвитку мотивації, спонукання до досягнення корисних успіхів. Формування конкурентоспроможності входить до мотиваційної складової професійного саморозвитку та складається з таких позицій: потреба в саморозвитку, формування стійкої мотивації, професійний саморозвиток.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку ми вбачаємо у розробці спеціальних, інноваційних форм роботи для проведення професійно-мотиваційних тренінгів з метою активізації створення професійно-мотиваційного середовища та підвищення рівня конкурентоспроможності випускників ЗВО.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК НАГАЛЬНЕ ПИТАННЯ СЬОГОДЕННЯ

Цибуліна Ірина Вячеславівна,
канд. держ. упр.
Комунальний заклад
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
Харків, Україна

Вступ/Introduction. Конституція України зазначає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Отже, існування та розвиток українського суспільства потребує створення системи соціальної роботи, спроможної задовольнити потреби громадян.

Мета роботи/Aim. Акцентувати увагу на необхідності удосконалення підготовки майбутніх фахівців до здійснення менеджменту соціальної роботи.

Матеріали й методи./Materials and methods. Вміння ризикувати в складних ситуаціях, приймати відповідальні рішення, будувати команду й працювати в ній, запроваджувати інновації, вирішувати конфлікти – це лише частина якостей, якими має володіти спеціаліст із соціальної роботи.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01. 2019 року № 2671-VIII, до працівників надавачів соціальних послуг державного/комунального та недержавного секторів належать фахівці та професіонали (соціальні працівники, фахівці із соціальної роботи, соціальні менеджери та інші) та соціальні робітники.

Кваліфікаційні вимоги до посади «соціальний працівник» та кваліфікаційна характеристика цієї посади затверджені наказом Міністерства

соціальної політики України від 24.07.2006 р. № 274. Цим наказом передбачено, що соціальний працівник повинен знати законодавство у сфері надання соціальних послуг, основи етики та професійного спілкування; зміст, форми та порядок надання послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; методи і форми соціальної роботи зі спеціальними групами клієнтів; основи психології; основи медичних та гігієнічних знань; основи економіки, права та трудового законодавства, норми охорони праці та виробничої санітарії; діловодство.

За умови збільшення кількості осіб, які потребують соціальної допомоги; зростання попиту на соціальні послуги, розширення кола надавачів соціальних послуг недержавного сектору (підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, благодійних, релігійних організацій та фізичних осіб-підприємців тощо) все більше виникає потреба щодо перегляду системи управління соціальною сферою.

Для надання допомоги різним категоріям клієнтів актуальним питанням постає запровадження менеджменту в соціальну роботу. Професійна діяльність менеджерів соціальної роботи потребує відповідної підготовки соціальних працівників до вирішення складних управлінських проблем.

Сучасний менеджер соціальної роботи повинен розуміти сутність менеджменту в соціальній роботі, основні категорії, поняття, терміни менеджменту в сфері соціальної роботи; організувати процес надання соціальних послуг; дотримуватися організаційної культури, виявляти особливості управління персоналом в системі надання соціальних послуг; налагоджувати комунікації, визначати основні тенденції реформування системи надання соціальних послуг у світі та в Україні.

Крім цього, менеджер соціальної сфери повинен вміти використовувати отримані теоретичні знання на практиці, виявляти та аналізувати управлінські проблеми, що виникають у системі надання соціальних послуг; розробляти рекомендації щодо їх вирішення.

Сьогодні в Україні підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців та професіоналів надавачів соціальних послуг здійснюють заклади освіти (у тому числі заклади післядипломної освіти), що мають відповідну ліцензію, видану в установленому порядку.

На жаль, ще не склалася цілісна система професійної підготовки менеджерів соціальної роботи. Тому важливим є питання стосовно професійної підготовки менеджерів соціальної роботи під час навчання студентів у вищому навчальному закладі, що дозволить опанувати особливостями менеджменту в різних закладах соціальної сфери.

З цією метою до програми підготовки магістрів соціальної роботи вже запроваджено курс «Менеджмент соціальної сфери», де зокрема розглядаються питання основ менеджменту, теорії соціального управління, методології, типології і структури соціального менеджменту, функції менеджменту соціальної роботи на макро- та макрорівнях.

Для практичного закріплення теоретичних знань студенти проходять такі види практик: «Вступ до спеціальності», навчально-ознайомча практика, навчальна практика, професійно-педагогічна практика з соціальної роботи, соціально-виховна практика в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, переддипломна практика. Зокрема, завданням професійно-педагогічної практики є закріплення і практичне використання теоретичних знань з основ педагогічної майстерності, загальної, вікової, педагогічної психології та інших предметів; набуття вмінь і навичок соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами; організація навчання, виховання і розвитку дітей з недоліками у розвитку та відхиленнями у поведінці.

Результати й обговорення./Results and discussion. Оволодіння теорією та практикою соціальної роботи дозволить майбутнім менеджерам соціальної сфери здійснювати організаційно-управлінську й адміністративну роботу в різноманітних соціальних закладах, вміти управляти трудовими ресурсами, знати мотиваційні теорії трудової діяльності, керувати проектною діяльністю, вміти застосовувати різноманітні стилі керівництва, володіти методами

вирішення конфліктів, організувати й координувати соціальну роботу з різноманітними категоріями клієнтів та організаціями.

Висновки./Conclusions. Таким чином, структура професійних обов'язків соціального працівника досить складна і різноманітна, а обсяг знань, умінь і навичок цього спеціаліста не може обмежуватись характеристиками, закладеними у посадових інструкціях. Професійне становлення спеціаліста як менеджера соціальної роботи є складним і безперервним процесом створення особистості, її розвитку й удосконалення, що передбачає постійну перепідготовку і підвищення кваліфікації соціального працівника.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-МЕДИКІВ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Черепанова Марина Олександрівна
викладач вищої категорії
Сайфудінова Ріта Петрівна
завідувач фармацевтичного відділення
Черкаська медична академія
м.Черкаси, Україна

Вступ. В Україні продовжується реформування системи вищої освіти. Головним інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчально-виховний процес. Пропонуються нові технології, новий педагогічний менталітет.

Мета дослідження. Сучасний етап модернізації системи освіти характеризується посиленням уваги до особистості, спрямуванням зусиль педагогів на розвиток творчого потенціалу учасників навчально-виховного

процесу. Реалізація нових векторів розвитку освіти потребує використання інноваційних педагогічних технологій, творчого пошуку нових або вдосконалених концепцій, принципів, підходів до освіти, суттєвих змін у змісті, формах і методах навчання, виховання, управлінням педагогічним процесом.

Таким чином, інноваційність є однією з домінуючих тенденцій розвитку освіти. З урахуванням цього нова освітня парадигма вибудовується на засадах збереження і розвитку творчого потенціалу студента, його спрямованості на самовизначення, стабільно активної життєдіяльності у змінних соціальних умовах, готовності до сприймання і розв'язання нових завдань.

Матеріали та методи. Технологія особистісно орієнтованого навчання в Черкаській медичній академії полягає у створенні оптимальних умов для розвитку й становлення особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин, яка будує свою діяльність і стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичних і буттєвих особистісних цінностей. Особистісно-орієнтована освіта базується на таких засадах:

1. студент - повноцінна особистість;
2. метою освіти є становлення особистості;
3. педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації і демократизації;
4. студент є суб'єктом навчальної діяльності;
5. талановитою є кожна людина;
6. в основі навчання лежить позитивна Я-концепція особистості;
7. навчання на основі успіху, відмова від примушування.

Інформаційні технології навчання надають доступ студентам до нетрадиційних джерел інформації, створюють можливості для творчої діяльності, формування професійних навиків. Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіапродуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація, анімація. Мультимедіа-технології перетворили комп'ютер на повноцінного співрозмовника, дозволили студентам,

не виходячи з навчальної аудиторії, будинку, офісу, бути присутніми на лекціях, брати участь у конференціях, діалогах, вести кореспонденцію. Мережеві технології призначені для телекомунікаційного спілкування студентів з викладачами, колегами, працівниками бібліотек, лабораторій, установ освіти. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу Інтернет. Формами мережевої комунікації є: електронна пошта - призначається для обміну інформацією між суб'єктами зв'язку, здійснення консультивання, організації дистанційного навчання; телеконференція - дозволяє викладачеві та студентам, що знаходяться на значній відстані одне від одного, організувати спільне навчання, обговорювати навчальні проблеми, брати участь у ділових іграх, практикумах в умовах так званої віртуальної аудиторії.

Технології індивідуалізації процесу навчання, організація навчально-виховного процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості студентів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх в системі організації навчання. Індивідуальне навчання - форма, модель організації навчального процесу при якому:

1. викладач взаємодіє лише з одним студентом;
2. один студент взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо).

Результати та обговорення. Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності студента до його особливостей, слідкувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, за його рухом від незнання до знання, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як студента, так і викладача. В сучасній вітчизняній педагогічній практиці та теорії найбільш суттєвими прикладами технологій індивідуалізації навчання є:

1. проектний метод;

2. технологія продуктивного навчання;
3. технологія індивідуального навчання

Технології ігрового навчання - це така організація навчального процесу, під час якої навчання здійснюється у процесі включення студента в навчальну гру (ігрове моделювання явищ, "проживання" ситуації). Сьогодні віддають перевагу терміну "імітація" замість "гра" (акцент переноситься на внутрішню сутність дії). Навчальні ігри мають за мету, окрім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання студентові можливості самовизначитися, розвивати творчі здібності, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання. Інтегровані технології - припускає, що викладач за можливості чітко визначає реакції, поняття, ідеї та навички, які мають бути засвоєні студентом, а потім за допомогою багатостороннього підходу допомагає йому спрямувати власну діяльність на досягнення цих цілей. При цьому студент може діяти у власному темпі, заповнюючи прогалини у своїх знаннях або пропускаючи те, що вже засвоєно.

Висновок. Таким чином, за допомогою сучасних інноваційних технологій забезпечується можливість досягнення ефективного результату в розвитку особистісних якостей в процесі засвоєння знань, умінь, навичок. Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Впровадження інновацій неможливе без педагога-дослідника, який володіє системним мисленням, розвиненою здатністю до творчості, сформованою й усвідомленою готовністю до інновацій.

Застосування сучасних інноваційно-педагогічних технологій у вищому освітньому закладі медичного спрямування дозволяє створити ефективну систему навчання студентів, яка сприяє активізації пізнавальної діяльності, мотивації до навчання, забезпечує психологічний комфорт, розвиває креативне та критичне мислення, сприяє індивідуалізації навчальної діяльності, створює ситуацію успіху.

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ –ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Чиркіна Світлана Володимирівна,

викладач

Канівський коледж культури і мистецтв

Пазіненко Тетяна Іванівна,

викладач

Канівський коледж культури і мистецтв

Вступ./Introduction. В сучасних умовах педагогічне моделювання стає найважливішим компонентом діяльності викладача вищого навчального закладу. Багато в чому якість навчальної діяльності залежить від проєктувальних вмінь викладача. Моделювання в контексті педагогічної діяльності розглядається як процес і як результат навчання. Процес роботи над навчальним курсом ніколи не припиняється у зв'язку з безперервними змінами актуальності окремих тем або усього матеріалу курсу; змінами цілей і цінностей учасників освітнього процесу.

Мета роботи./Aim. В сучасному інформаційному суспільстві викладач часто перестає бути єдиним джерелом інформації. Це надає нові можливості для підвищення педагогічного проєктування на новий технологічний рівень. Зміст педагогічної діяльності в новій освітній системі, заснованій на ком'ютерних і телекомунікаційних технологіях, істотно відрізняється від традиційної педагогічної діяльності. Ускладнюється діяльність по розробці курсів, оскільки швидко розвивається їх технологічна основа. Вона вимагає від викладача розвитку спеціальних навичок, прийомів педагогічної роботи. Сучасні інформаційні технології висувають додаткові вимоги до якості розроблених навчальних матеріалів через відкритість доступу до них як студентів, так і викладачів, що вимагає посилення контролю за якістю цих матеріалів.

У зв'язку із застосуванням сучасних інформаційних технологій відбуваються істотні зміни у викладацькій діяльності, в якій спостерігається ускладнення діяльності викладачів при розробці курсів; реально існує необхідність оволодіння спеціальними навичками і прийомами розробки навчальних курсів; посилюються вимоги до якості навчальних матеріалів; зростає роль студента в навчальному процесі; посилюється функція підтримки майбутніх фахівців з боку викладача; з'являється можливість реалізації реального зворотного зв'язку викладача з кожним студентом.

Нові технології навчання тільки тоді можуть бути ефективними, коли вони входять в освітню систему як новий рівноправний елемент.

Матеріали та методи./Materials and methods. Сьогодні педагогічне моделювання набуває масового характеру і підвищує свій статус в педагогічній діяльності в порівнянні з виконавською компонентом. Його можна розглядати як різновид соціального проектування, який відрізняється своєю ціннісною орієнтацією, залежністю результатів моделювання від особистої позиції викладача. Разом з тим, педагогічне моделювання є засобом самоактуалізації викладача в його професійній діяльності. Масштаб залученості в цей процес всіх і кожного викладача, значимість результатів педагогічного моделювання для організації якісного освітнього процесу з конкретної дисципліни ставлять питання про можливість розгляду процесу моделювання як інноваційного процес, що дає можливість ним управляти.

Головним учасником інноваційного процесу в навчальному закладі є викладач, відповідно, успіх інноваційного процесу визначається змінами в свідомості і діяльності викладачів. Для створення інноваційного клімату можна використовувати методи мотиваційного менеджменту-стимулювати почуття відповідальності в досягненні власних цілей(підвищення педагогічної майстерності), чітко формулювати цілі інновації (підвищення якості навчального процесу з навчальної дисципліни),забезпечувати умови для творчої праці, підтримувати викладача в вирішенні виникаючих в процесі педагогічного моделювання проблем.

Розробка нового варіанту навчальних матеріалів або способу організації навчального процесу не є єдиним результатом процесу педагогічного моделювання. Важливим і значущим є формування навичок педагогічного моделювання і вміння постійно оновлювати, починаючи з робочої програми навчальної дисципліни, як весь навчальний процес з дисципліни й його окремі елементи.

Результати та обговорення./Results and discussions. В педагогіці виконана величезна робота по виділенню класів моделей и способів моделювання конкретних феноменів. Різні школи, науково-педагогічні напрямки, незалежні автори демонструють широке коло значень поняття «моделі». Так, «м яка» педагогічна модель В. А. Тестова вводить поняття мудрого гнучкого управління навчальним процесом через поради і рекомендації. Філософський аспект моделювання в педагогіці розглядає В. Т. Тюркін.

На думку фахівців, побудова моделей-проектів передбачає реалізацію конкретного покрокового плану. Є. С. Заїр-Бек розглядає наступні етапи побудови педагогічної моделі проекту: -визначення задуму, -ескіз моделі-проекту, -розстановка моделей дій/стратегій, -планування реальних стратегій, - організація зворотного зв'язку, -оцінка і аналіз результатів, -оформлення документації.

Моделювання- це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, конструкції, знакових форм або формул якій відображає структуру і відносини між елементами цього об'єкта.

У педагогічного моделювання є універсальна частина, що включає аксіоматику, що виникає в результаті відволікання від предметного змісту і сформульовану в конкретному вигляді. Крім цього, у педагогічному моделюванні визначається проблемне поле, змістовне наповнення якого відбувається завдяки наявному педагогічному досвіду.

Висновки./Conclusions. Аналіз проблеми інновацій в педагогічній діяльності дозволив зробити наступні висновки:

- педагогічне моделювання є процесом, основна мета якого збігається з цілями викладацького корпусу-підвищення якості навчального процесу;
- здатність викладача приймати зміни, мати власну позицію, критично оцінювати свій проект і бажання зробити педагогічне моделювання компонентом своєї професійної діяльності;
- розробка спеціальної програми методичної підтримки викладача в процесі моделювання;
- педагогічне моделювання може змінити усвідомлення доцільності своєї діяльності і діяльність як окремих викладачів, так і педагогічного колективу в цілому;
- педагогічне моделювання стає інновацією в діяльності викладача, якщо його результати вносять в навчальний процес відносно стабільні, відтворювані елементи і результати.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Якименко Поліна В'ячеславівна,
викладач кафедри іноземних мов
Міжнародний класичний
університет ім. Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

Вступ. На початку ХХІ ст. набуває актуальності впровадження індивідуального підходу до розвитку особистості майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки як яскравого, творчого, повноцінного, компетентного і високопрофесійного фахівця. Процес навчання, що реалізує дидактичний принцип цього підходу, одержав назву «індивідуалізація».

Мета роботи. Розкрити сутність поняття «індивідуалізація»; проаналізувати індивідуалізацію навчання вчителів англійської мови у процесі

професійної підготовки.

Матеріали і методи. При написанні роботи було використано такі методи навчання, як аналіз, синтез, узагальнення.

Результати і обговорення. Чіткого визначення терміна «індивідуалізація навчання» у педагогічній літературі не існує, його зміст залежить від конкретних цілей і засобів зазначеного процесу. У широкому змісті індивідуалізацію розуміють як комплекс заходів, спрямованих на визначення об'єктивних чинників виховання. При вузькому розумінні поняття «індивідуалізація» являє собою сукупність форм і методів виховання, спрямованих на формування гармонійно розвиненої особистості в умовах ЗВО.

У педагогічній енциклопедії поняття «індивідуалізація навчання» визначається як «організація навчального процесу, коли вибір засобів, заходів, темпу навчання ураховує індивідуальні особливості у навчанні».

В. Володько так визначає поняття «індивідуалізація навчання» - це «організація такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, коли якомога повніше враховуються і використовуються індивідуальні можливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку та гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається пошук засобів, що компенсували б наявність недоліків і сприяли формуванню індивідуальної особистості».

В дослідженнях В.А. Крутецького, М.В. Ляховицького, С.Ю. Ніколаєва «індивідуалізація навчання» трактується як максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен студент працює у зручному для нього темпі, манері що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру та емоційному стану.

З точки зору психології індивідуальною формою навчання у вищій школі є своєрідна форма організації навчальної діяльності, яка повністю ґрунтується на вивченні студента як індивідуальності, врахуванні його індивідуальних здібностей, нахилів і відмінностей, розвитку його як особистості.

Щоб підготувати сучасного майбутнього вчителя як самостійну

особистість, яка б відповідала всім вимогам нашого сьогодення, яка була б здатна до самовдосконалення, самоосвіти, самореалізації відповідно до вимог розвитку суспільства, освіти, не можна не враховувати індивідуальні особливості студента, створення умов для розвитку і вдосконалення його психолого-фізіологічних задатків. Тому, все це ще раз наголошує на необхідності індивідуалізації навчального процесу у вищій школі який забезпечить реалізацію всіх цих вимог.

Індивідуальні навчальні заняття, як правило, організовуються за окремим графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін. А в окремих випадках - повний обсяг навчальних занять для певного освітньо-кваліфікаційного рівня. При цьому індивідуальний підхід до студентів посилюється шляхом впровадження індивідуальних завдань з окремих дисциплін (реферати, розрахункові, графічні, курсові, дипломні проекти або роботи тощо), які видаються студентам в терміни, передбачені вузом, та виконуються ними самостійно при консультуванні з викладачем.

При цьому передбачається можливість індивідуального вибору змістових модулів (дисциплін) з дотриманням послідовності їх вивчення відповідно до структурно-логічної схеми підготовки фахівців. Такий підхід значно підвищує відповідальність студента за вивчення тієї чи іншої навчальної дисципліни і модуля).

Роки навчання студента у ВНЗ можна умовно поділити на три періоди.

Перший (два роки навчання) характеризується процесом професійної адаптації колишніх школярів до системи вищої освіти. У цей час формуються основи морально-вольової сфери особистості. Завданням викладача в цей період є сприяння особистісній, соціально-психологічній, дидактичній адаптації студентів переважно шляхом створення для кожного з них ситуацій успіху в будь-якому виді діяльності.

Другий період (третій курс) характеризується певним рівнем морально-вольової перебудови більшості студентів, зміною «Я-концепції» особистості

студента. У цей час педагогові необхідно стимулювати активність та ініціативу зворотних зв'язків у системі відносин «викладач-студент», розвиваючи в студента почуття партнерства. Важлива роль у цій взаємодії належить науковому керівникові обраної студентом спеціалізації.

На третьому етапі (четвертий-п'ятий курси) на перший план виступають відносини взаємної залежності і відповідальності в системі «викладач-студент», чому сприяє контактний стиль педагогічного управління процесом морального формування особистості.

На другому і третьому етапах (освітньо-кваліфікаційні рівні «бакалавр» - «магістр») у студентів відбувається формування певного ставлення до майбутньої професії, набуття професійних знань, умінь, навичок, організаторських якостей, реалізація їхнього морально-духовного потенціалу.

На всіх трьох етапах навчання у ЗВО студент відзначається цілісним емоційним характером мислення; проблема професійного самовизначення, свого місця в житті осмислюється ним за допомогою філософських категорій і бачиться глобально, з погляду її масштабної значимості.

Якщо ми хочемо розвинути особистість, яка б прагнула до навчання протягом усього життя, потрібно сформувати в неї потребу, позитивну навчальну мотивацію, яка ґрунтується на основі поглиблення індивідуальної роботи. Тому важливим психологічним аспектом індивідуальної роботи є самоствердження особистості студента через самовираження і саморозвиток. За умов посилення конкурентоспроможності фахівців індивідуальна робота орієнтує студента на ставлення до навчання, суспільства, до самого себе. Це допомагає студенту виробити свій індивідуальний стиль діяльності, який включає певні професійні дії, мотиви, ставлення та самосвідомість.

Необхідність індивідуалізації навчання зумовлена індивідуальними розходженнями якостей студентів, від яких залежить результат навчання: рівень знань, умінь і навичок, навчальні уміння, здібності загальні і спеціальні.

Висновки. Отже, навчальною метою індивідуалізації є удосконалення цих якостей засобами індивідуалізації і поглиблення знань студентів, виходячи

з їхніх інтересів і здібностей. Розвиваючою метою індивідуалізації є формування і розвиток логічного мислення, креативності й умінь навчальної праці. Специфічною метою індивідуалізації можна вважати поліпшення навчальної мотивації і розвиток пізнавальних інтересів студентів. Завдяки досягненню цих цілей процес індивідуалізації готує студентів до діяльності за обраною професією, тобто відіграє важливу роль у здійсненні професійного самовизначення студента.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Корольчук Наталія Василівна

Студент

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

м. Ізмаїл, Україна

Вступ./Introduction. Формування мотивації навчання у молодшому шкільному віці без перебільшення можна назвати однією з центральних проблем нової української школи. Мотивація в учбовій діяльності відіграє важливу роль в формуванні особистості.

Адже без неї неможливе активне виконання навчальної діяльності, розвиток здібностей та задоволення потреб дитини в саморозвитку та самонавчанні. Успішність всієї навчальної діяльності обумовлюється мотивацією та суб'єктивним відношенням молодшого школяра до школи та навчального процесу зокрема. Відсутність мотивації до навчання в молодшому шкільному віці призводить до низької успішності, яка негативно впливає на майбутнє життя дитини, призводить до деградації особистості та в кінцевому підсумку може призвести до протиправної поведінки.

Мета роботи./Aim. Мета - дослідження психологічних особливостей навчальної мотивації молодших школярів. Актуальність цього питання обумовлена оновленням змісту навчання, постановкою завдань розвитку у молодших школярів, прийомів самостійного засвоєння знань і розвитку пізнавальних інтересів, формуванням активної життєвої позиції.

Психологічні новоутворення, які виникають в процесі навчання як провідної діяльності молодшого шкільного віку характеризують найбільш значущі досягнення у розвитку молодших школярів і є фундаментом, який забезпечує розвиток на наступних вікових етапах.

Матеріали і методи./Materials and methods. Дослідження мотивації до навчання проводилося завдяки методу письмового опитування (як інструмент дослідження була використана анкета Н. Г. Лусканової), використовувалися наочно-образні матеріали (методика М. Р. Гінзбурга) та бесіда (на базі індивідуальної роботи з учнями). Вибірку склали 65 молодших школярів (1 - 4 класи) Кілійської ЗОШ. Наведемо результати.

Результати і обговорення./Results and discussion.

Таблиця 1

Методика визначення шкільної мотивації Н. Г. Лусканової

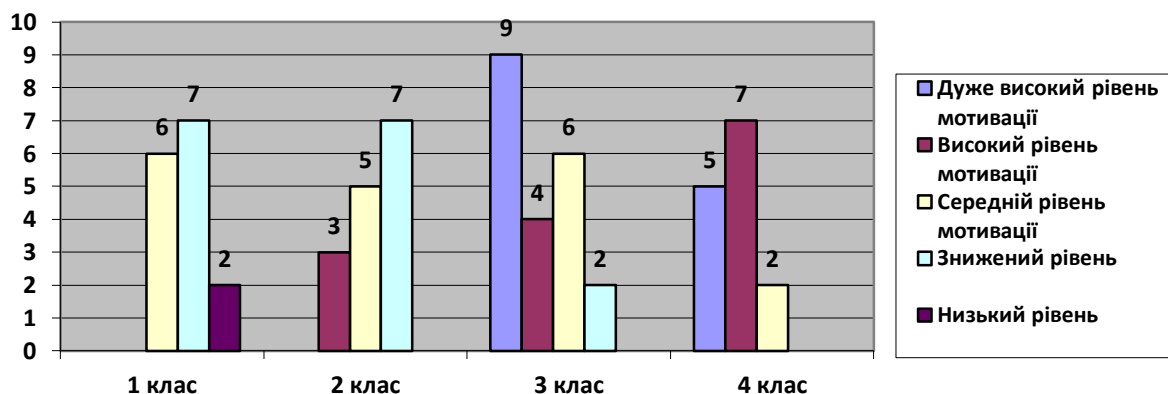
	Висока навчальна активність	Середня навчальна активність	Низька шкільна активність	Всього
1 клас	3	7	5	15
2 клас	5	6	4	15
3 клас	5	9	7	21
4 клас	8	4	2	14
Всього	21	26	18	65

Згідно з методикою Н. Г. Лусканової опитані учні в цілому мають середню шкільну активність. З 65 (100%) респондентів (учнів 1-4 класів) у 21 (32,3%) сформовано ставлення до себе як до школяра, природньо, у них висока навчальна активність, у 26 (40%) опитаних ставлення до себе як до школяра практично сформовано) і 18 (27,7%) учнів позитивно ставляться до школи, але вона цікавить їх більше позанавчальними сторонами.

У 65 опитаних переважають «емоційно благополучні» відповіді, які вказують на позитивне або нейтральне ставлення до заданих в незакінчених пропозиціях ситуацій. Відсутність «несприятливих» відповідей свідчить про те, що учні не переживають тривогу, страх, образи, злості, сорому та інших негативних емоцій в процесі навчальної діяльності.

Методика вивчення навчальної мотивації М. Р. Гінзбурга показала, що в першому класі даної школи переважає середній та знижений рівень мотивації, майже аналогічну картину ми можемо спостерігати і в другому класі. В

третьому ж і четвертому класах рівень мотивації значно вищий – переважають дуже високий(в третьому) і високий в (четвертому класі).

Мал. 1. Рівень шкільної мотивації за методикою М. Р. Гінзбурга

Аналізуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що в даній школі зниження мотивації навчання у молодших школярів до кінця початкових класів не відбувається. У дітей, що відвідують школу, переважають широкі соціальні мотиви, що відображають внутрішню позицію школяра, пов'язану з потребою зайняти нове положення серед оточуючих, показати себе в позитивному руслі.

Так, вході бесіди, у 65 опитаних переважають «емоційно благополучні» відповіді, які вказують на позитивне або нейтральне ставлення до заданих в незакінчених пропозиціях ситуацій. Відсутність «несприятливих» відповідей свідчить про те, що молодші школярі не переживають тривогу, злість, страх та інші негативні емоції.

Висновки. Таким чином, мотивація до навчання є провідною умовою реалізації навчально-виховного процесу в початкових класах, сприяє розвитку інтелекту і загальної обізнаності, але є рушійною силою формування особистості дитини молодшого шкільного віку. Виходячи з вищесказаного зазначимо, що провідним завданням вчителя початкових класів є формування у дитини молодшого шкільного віку пізнавального інтересу до навчальної

діяльності, оскільки саме він забезпечує позитивне засвоєння отриманої інформації та творчого її використання.

Результати проведеного дослідження мотивації учнів початкової школи дозволили виокремити наступні психологічні особливості: спочатку у школярів переважає інтерес до зовнішньої сторони перебування в школі (сидіння за партою, носіння шкільного одягу, можливості знайти нових друзів та спільне позаурочне проведення часу), потім виникає інтерес до перших результатів навчальної праці (до перших написаних букв, до позначок вчителя) і лише на останньому етапі – до процесу, змісту навчання.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СЕКСУАЛЬНОГО ЗДОРОВЬЯ В ПОЖИЛОМ ВОЗРАСТЕ

Славински Марина,
M.S.W. по клинической социальной работе,
психотерапевт, сексолог,
Фасилитатор групповой терапии
докторант Государственного Молдавского Университета,
факультет психологии,
психотерапевт больницы кассы «Клалит», Израиль,
Яценко Елена
магистр психологических наук, психотерапевт,
психолог в организации «Эла», Израиль,

Введение. С каждым годом возрастание доли пожилых людей во многих странах становится постоянной тенденцией. Связано это в первую очередь с увеличением продолжительности жизни, напрямую зависящей от развития медицины и социальной сферы, изменения образа жизни самого человека и других факторов. Каждый день в мире более 200 тыс. человек преодолевают 60-летний рубеж, находясь при этом в хорошем психоэмоциональном состоянии.

Практически во всех развитых странах пожилое население к 2035 году удвоится.

Исходя из ситуации, меняются и возрастные параметры. Всемирной организацией здравоохранения (ВОЗ) приняты следующие стандарты возраста: 45-60 средний возраст, 60-75 — зрелый, 75-90 — пожилой (старческий) и с 90 лет — долгожители.

Увеличение продолжительности жизни приводит к увеличению возможностей пожилых людей во многих сферах деятельности. Все это вызывает необходимость пересмотра понятий, характеризующих пожилой возраст и старость. К сожалению, в научной психологической литературе сегодня нет чётких определений таких понятий, как возраст, старение, старость, пожилые люди, пожилой возраст, психологический возраст и т.д. В словаре по социальной геронтологии наиболее удачным, на наш взгляд, является определение: «пожилые люди — поколение людей старшего возраста, обладающих возрастной уникальностью, только им одним присущим опытом, образом жизни».

Следует отметить, что в большинстве случаев психологический возраст не совпадает с хронологическим. Человек, продолжающий к чему-то стремиться, приобретающий тот или иной новый опыт, может долго оставаться молодым в психологическом плане и зачастую в прекрасной физической форме.

Говоря о пожилом возрасте, важно учитывать качество жизни пожилых людей, которое зависит как от субъективных факторов (субъективная сторона каждого из нас, потребности пожилого человека сугубо индивидуальны и преломляются через собственные убеждения и внутренние стандарты), так и от объективных (социально-политическая и экономическая ситуация в стране проживания и т.д.). Сегодня качество жизни пожилого человека часто характеризуется субъективным благополучием, которое включает в себя и сексуальное благополучие.

Цель работы. В данной статье мы рассмотрим психологические факторы, которые влияют на сексуальное здоровье людей в пожилом возрасте.

Обсуждение. До сих пор в современной культуре, ориентированной на молодость, зачастую сексуальность считается привилегией молодости. И это означает, что для пожилых людей эта сфера жизни почти исчерпана и является табу. Но активная позиция самих пожилых людей, с одной стороны, например, на сайтах знакомств, говорит об обратном: пожилые люди ищут спутников не просто для совместного ведения хозяйства, а в первую очередь для близких отношений. А, с другой стороны, сама по себе старость для человека может вызывать необходимость построения партнёрских отношений. И именно интимное общение становится важным источником удовлетворения потребностей в безопасности, любви, поддержке.

Сексуальность сопровождает человека на протяжении всей его жизни и является составной частью его личности. Сексуальную активность можно определить как любое взаимно-добровольное интимное общение, причём для пожилых людей, в первую очередь, это наслаждение не только сексуальным удовлетворением (физической стороной), но и потребность в эмоциональной близости.

К сожалению, до недавнего времени результаты исследований сексуальности в позднем возрасте сводились к тому, что сексуальная активность снижается, появляется физическая слабость и сексуальная неудовлетворённость. Эти выводы делались исходя из подхода, ориентированного на влияние медицинских факторов на сексуальность.

Сегодняшние исследования говорят нам о том, что сексуальная активность не ограничивается только полным половым актом. Возможность «быть» со значимым другим — эмоциональная близость, тактильные чувства и другие формы близости гораздо важнее для пожилых людей, нежели сам по себе половой акт. Ведь сексуальность повышает уверенность в себе как пожилых, так и молодых людей и является важной составляющей жизни, поддерживая интерес к самой жизни.

Психологические факторы, влияющие на сексуальность в пожилом возрасте

Одним из факторов, определяющих уровень сексуальной активности взрослого человека, является его личность. Если человек с юных лет любил читать, есть определённую пищу, разговаривать по телефону, быть нежным и тёплым с партнером, то вероятно, что и после 60 лет его предпочтения не изменятся. Исследования показывают, что существует корреляция между сексуальной активностью в раннем, взрослом возрасте и в последующие годы. Таким образом, люди, заинтересованные в своих сексуальных отношениях, сохраняют к ним интерес и в старости.

Другим фактором, способствующим поддержанию сексуальной активности в пожилом возрасте, является сам секс (будь то мастурбация или секс с партнёром). Люди, продолжающие вести сексуально активный образ жизни, реже сталкиваются с сексуальными проблемами, чем те, кто, посчитав себя слишком пожилыми, отказались от него.

Третий фактор, определяющий сексуальную активность в пожилом возрасте, — это здоровье. Плохое самочувствие, болезни гораздо чаще влияют на сексуальную функцию, чем сам возраст. То есть серьёзно больному человеку независимо от возраста сложнее проявлять сексуальную активность. Естественно, с течением времени физические проблемы становятся всё более серьёзным препятствием для функционирования человека, в том числе в сексуальной сфере. В связи с этим чёткая направленность на здоровый образ жизни не только укрепляет здоровье, но и позволяет поддерживать сексуальную активность в пожилом возрасте.

К сожалению, сексуальность долгое время была вне области исследований социальной геронтологии. Сексуальная жизнь традиционно (и до сих пор) ассоциируется с людьми молодого и зрелого возраста. Стереотипное представление о пожилых людях как о «бесполох старичках», которым полностью отказано в половой жизни, укоренилось в восприятии окружающих довольно давно. Основа этой концепции — представление о том, что

стареющее тело не вызывает сексуального желания. Когда в обществе так часто отрицают сексуальность в пожилом возрасте, неудивительно, что многие испытывают замешательство, слыша о сексуальности пожилых людей. Но, по мере старения поколения «сексуальной революции» подобные установки постепенно исчезают. Однако пока, несмотря на общее старение населения планеты, о сексуальности пожилого человека мало что известно.

К 2035 году пожилое население мира удвоится. Исходя из установки ВОЗ, сексуальное здоровье — неотъемлемая часть общего состояния здоровья, благополучия и качества жизни. Сексуальное здоровье предполагает позитивное и уважительное восприятие сексуальности и сексуальных отношений в любом возрасте.

Первые исследования о сексуальности пожилых людей были проведены сексологом А. Кинси (1947 г.), который подчеркнул, что сексуальный интерес и желания не уменьшаются с возрастом и пожилые люди имеют сексуальные потребности точно так же, как молодые люди. Очень важен его вывод о том, что отношение социума к «неправильности» секса для пожилых людей, могут препятствовать сексуальной жизни зрелого человека, если он (она) верит им. Ещё в то время исследование потенции показало, что более чем три четверти 50- и 60-летних пар поддерживают сексуальные отношения, около 70% в возрасте 70 лет и по крайней мере 25% в 80 лет. Это свидетельствует о том, что пожилой человек, обладающий нормальным здоровьем, адекватными возможностями и не восприимчивый к общественным предрассудкам, может сохранять половую потенцию.

Каковы же результаты сегодняшних исследований? Что препятствует обсуждению темы сексуальной активности пожилых людей:

- воспитание, полученное самими пожилыми (38,9%),
- «непристойность» темы обсуждения (22%),
- стереотип о том, что внимание к этой теме отражает неблагополучие в сексуальной сфере жизни пожилого человека (18,2%),
- общественный стереотип о несовместимости секса и старости (14,9%),

- отсутствие интереса у исследователей (6%).

К сожалению, обсуждение вопросов, связанных с сексуальным аспектом жизни старшей возрастной группы, до сих пор остаётся на периферии научного знания. Хотя главные положительные стороны пожилого возраста, которые могут использовать специалисты по сексуальному здоровью при работе с пожилыми людьми, очевидны:

- наличие огромного количества свободного времени,
- свободная частная жизнь, без обязательств перед близкими,
- умение строить взаимоотношения с партнёром, взаимопонимание с ним,
- нет страха забеременеть и т.д.

Выводы. Непосредственно специалисты, контактирующие с пожилыми людьми, испытывают дискомфорт и неловкость в обсуждении сексуальных тем, ощущают недостаток знаний по данной проблематике, и сами в какой-то степени подвержены мифам и заблуждениям о сексуальности в зрелом возрасте. Пациенты 59-86 лет сообщили, что только 10% специалистов опрашивали их о сексуальной функции, хотя более 70% самих пожилых были заинтересованы в консультациях по этому вопросу.

Специалисты любого профиля должны проявлять инициативу, спрашивая у пожилых о их сексуальной жизни, — это даёт важную диагностическую информацию о человеке и его партнёре, улучшает связь между ним и специалистом, снижает страхи и беспокойства у пожилого человека. Конечно же, специалисту нельзя стесняться говорить о сексе открыто, задавать прямые вопросы, давать правдивые ответы, создавая располагающую атмосферу для обсуждения этих проблем, не забывая уточнить, был ли «травматический» сексуальный опыт.

Человеку очень важно услышать именно от врача-специалиста (не обязательно сексолога) ряд рекомендаций о том, что сексом не обязательно заниматься ночью, лучше попробовать делать это утром, о том, что не обязательна спонтанность, подсказать, что не всегда необходимо непосредственное проникновение (секс без проникновения — тёплые и нежные

прикосновения, объятия, поцелуи, стимуляция руками, оральная стимуляция, фроттаж, петтинг, онанизм и пр.). Важно напомнить значимый постулат: для полноценной сексуальной жизни необходимо игнорировать общественное мнение.

СОЦИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ФАКТОРЫ ВЛИЯЮЩИЕ НА ОТНОШЕНИЕ К НОРМАМ БЕЗОПАСНОСТИ В МАЛОЙ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ГРУППЕ

Гусев Аркадий Николаевич

к.б.н., доцент

Национальный технический университет Украины

«КПИ им. Игоря Сикорского»

г. Киев, Украина

Введение. Вопросы безопасности выполнения работ в промышленности по-прежнему остаются в центре внимания управленческого аппарата предприятий. Многие работы на производстве выполняются бригадами, небольшими участками, то есть, малыми группами. В таком производственном подразделении может быть свой, особый, не всегда настроенный на безопасную работу, климат. Поэтому актуально рассмотрение социально-психологического климата малых групп с точки зрения их влияния на безопасность проведения трудовых действий.

Цель работы. Выделить социально-психологические факторы в малой производственной группе, которые могут влиять на отношение к нормам безопасности членов группы.

Материалы и методы. Проводился системный анализ общих данных материалов и теорий социально-психологического анализа, посвященных малым группам.

Результаты и обсуждение. Трудовые малые группы разнообразны, выполняемая ими работа имеет свои особенности. Однако они имеют общие черты: относительную стабильность, общность выполняемых задач. Основной системообразующей и объединяющей силой малой производственной группы можно принимать совместную производственную деятельность. Эта деятельность направлена на продуктивное производство объектов

материальной или духовной культуры. Эта деятельность основана на организованной извне системе, обеспечивающей активность членов группы. Производственная система, в принципе, должна задавать цели, средства и создавать условия производственной активности, а также осуществлять подбор взаимодействующих индивидов.

Рассмотрим функционирование норм безопасности в малой производственной группе. При этом нормы безопасности, которые действуют в малой производственной группе можно разделить на официальные и добровольные групповые. Официальные устанавливаются представителями более высоких иерархических структур. Добровольные групповые принимаются группой исходя из своего опыта работы, наработанных приемов работы. Если добровольные групповые расходятся с официальными, то страдает уровень безопасности на этом участке. Возможно, что добровольные нормы безопасности более жесткие, чем официальные. Если такая ситуация действительно имеет место, то это показывает на не достаточную проработку официальных норм безопасности. Чаще можно ожидать обратную ситуацию, официальные меры безопасности затрудняют работу, требуют использования неудобных устройств защиты (специальных костюмов, респираторов, защитных очков и т.д.) и поэтому в группе постепенно отказываются от использования средств защиты в полном объеме. Чаще всего группа принимает «не гласные» нормы лишь для некоторых действий и ситуаций производственного процесса. Если в группе установлены или установились определенные производственные и/или личностные роли, то возможна регламентация действий участников группы в зависимости от их роли. Однако существование групповых норм безопасности не значит, что они принимаются и одобряются всеми членами производственной группы.

Анализируя возможные варианты отношения группы к соблюдению норм безопасности, можно использовать подход, предложенный Нейлом Смелзером для анализа социальных движений. Он разделил их на те, которые «ориентированы на нормы» и «ориентированные на ценности».

Если в малой производственной группе главным считается строгое выполнение производственных норм, то с точки зрения безопасности — это оптимальный вариант. Такое отношение может быть вызвано различными причинами. Например, жесткое экономическое наказание за нарушение норм или личное нарушение норм приводит к потере хорошо оплачиваемой работы и т.д.

В случае ценностной ориентации, то здесь ситуация сложнее. Возможно, что в производственной группе ценностью считается не строгое соблюдение норм, а напротив их несоблюдение. И тогда задачей руководства является вовремя выявить эту ситуацию и жестко пресечь ее, вплоть до увольнения всех членов группы.

Производственную группу можно рассматривать как открытую систему. Фактически такой подход применил Д. Хоманса. Он выделил внешнюю среду, с которой взаимодействует группа. Чтобы эффективно взаимодействовать с внешней средой, в рассматриваемом случае это производственная среда, в группе должны установиться некоторые нормы поведения. Эти нормы должны, в идеале, обеспечивать наиболее эффективное выполнение производственных заданий. Однако это не гарантирует неукоснительное соблюдение норм безопасности. Сама группа, имеет свою внутреннюю систему. Внутригрупповые взаимодействия, индивидуальные действия и составляют эту систему. Важно, чтобы отношение к вопросам безопасности в этой внутренней системе были направлены на их соблюдение.

Особое внимание следует уделить влиянию групповой дискуссии на экстремальность принимаемых решений. Дискуссия в группе чаще всего повышает экстремальность принимаемых решений. Дж. Стоунер, который заметил, что групповая дискуссия ведет к принятию более рискованных решений, чем те, которые предлагались членами группы индивидуально. Этот феномен назвали «сдвиг к риску» (*riskyshift*).

Выводы. Малые производственные группы характеризуются относительной стабильностью, общностью выполняемых задач. Нормы

безопасности, которые действуют в группе можно разделить на официальные и добровольные. Если группа ориентирована на нормы, а не на ценности, то можно ожидать более строгого выполнения требований безопасности. Важно, чтобы «внутренняя система» группы была направлена на соблюдение этих требований. При этом не стоит, при решении вопросов, относящихся к безопасности работ, опираться на решения, которые были приняты в результате внутригрупповой дискуссии. Возможно, эти решения будут иметь достаточно рискованный характер.

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

ПОСТМОДЕРНІСТСЬКІ АКЦЕНТИ В КАМЕРНІЙ МУЗИЦІ

В. СИЛЬВЕСТРОВА

Асталаш Габріела Ласлівна
кандидат мистецтвознавства,
старший викладач кафедри
камерного ансамблю та квартету
ЛНМА ім. М. Лисенка
м. Львів, Україна

Введення. Кінець ХХ ст. - поч. ХХІ ст. характеризуються стрімкими змінами суспільних орієнтирів, соціокультурних, естетичних, духовних і філософських цінностей. Мистецтво як сфера творчої діяльності людини дедалі більше стає гомоцентричним, зорієнтовано на самозаглибленні та самопізнанні особистості. Сповідальність, звернення до глибинної людської сутності, тяжіння до камерності визначили жанрові пріоритети академічної музики і сприяли еволюції таких жанрів як камерна опера, камерна симфонія, камерна кантата, камерно-вокальна лірика, камерно-інструментальний ансамбль. Серед стильової різноманітності представників українського постмодернізму в музиці особливе місце займає неординарна та самобутня постать Валентина Сильвестрова. Твори митця завдяки надзвичайній мелодичності, щирості і простоті у висловлюванні, орієнтації на суб'єктивні переживання здобувають дедалі більшої популярності. Однак, коректне виконавське прочитання та сприйняття музики цього автора, безумовно, потребує глибинного розуміння стилістичних акцентів його творчості. Актуальність даної розвідки полягає у систематизації засадничих принципів камерної музики композитора.

Мета. Виявити та розкрити стилістичні акценти в камерній творчості В.Сильвестрова у контексті постмодернізму.

Матеріали та методи. Основні визначення дослідження сформовані на базі існуючих музикознавчих праць, зокрема С. Павлишин, М. Нестьєвої, С. Пілютнікова, А. Ільїної, О. Козаренка, О. Зінкевич, Л. Ланцути та ін., а також завдяки власним науковим розробкам, присвяченим зазначеній проблематиці. В ході роботи нами використані наступні методи: джерелознавчий, аналітичний, аналізу, синтезу та теоретичного узагальнення.

Результати і обговорення. Визначаючи риси стилю творчості В.Сильвестрова слід зазначити про вплив синтезу композиторських шкіл: української, російської та західноєвропейської. Чималу роль у формуванні творчої особистості митці відіграв, безумовно, його наставник, Б.Лятошинський, зв'язок з яким виявився, насамперед, через переосмислення ознак української пісенності, філософську глибину композицій, у зверненні до симфонічної музики («Монодія» для фортепіано та симфонічного оркестру (1965 р.), симфонія для віолончелі та камерного оркестру «Медитація» (1972 р.), симфонічна поема для фортепіано з оркестром «Постлюдія» (1984 р.), симфонія для скрипки з оркестром «Widmung» (1990-1991 рр.), симфонія для фортепіано і оркестру «Мета-музика» (1992 р.) та ін.), та кантатно-ораторіального жанру («Ода солов'ю» на вірші Дж. Кітса кантата для сопрано та камерного оркестру (1983 р.), симфонія для баритона та симфонічного оркестру на сл. О. Пушкіна «Eхegi monumentum» (1987 р.), «Реквієм для Лариси» (1997-1999 рр.) та ін.). Однак, риси української пісенності, як і інші ознаки стилю композитора, втілені ним крізь призму нового типу музичного мислення, спричиненого постмодерністським світосприйняттям та естетикою. Водночас спрощення музичної мови у пізній період творчості В. Сильвестрова, відродження «класичних» ідеалів музичного висловлювання, мелодичний тип мислення, емансипація консонансу, злиття тональної і атональної систем тощо органічно співіснують із сучасними технічними прийомами.

Дослідники творчості В. Сильвестрова, зокрема С. Павлишин, М.Нестьєва, А. Ільїна наголошують на мелодизмі особливого типу в його композиціях. Домінуючий мелодизм проявляється не тільки у тематизмі творів,

він спричинив мелодизацію всієї фактури. Мелодичне мислення митця вказує на тісний зв'язок з національною культурою, а також з професійними традиціями попередніх епох, передусім з творчістю В.Моцарта, Ф. Шуберта, Ф. Шопена, П. Чайковського, С. Рахманінова, Р.Вагнера.

Яскравою ознакою музичної мови композитора є стилістичне багатство, т. зв. «поліфонія систем» (за В. Сильвестровим). Слід відзначити, що митець не використовує метод стилізації, для нього не характерне звернення до стилістичних алюзій через свідоме використання музично-символічних аналогій, певних музично-мовленевих кодів. Стильові асоціації, які притаманні більшості його творів (особливо зрілого періоду), пов'язані не з наслідуванням, а з ототожненням музичної лексики того чи іншого композитора. Показовими щодо цього є фортепіанні мініатюри-присвяти, зокрема «Присвята Р. Шуману», «Присвята Францу Лісту» «Мить Моцарта», «Мить Шопена». Іншого характеру вислову набуває і типовий для постмодерністів метод «стильової гри». Митцю зовсім не притаманний іронічний підхід, в його творах відбувається цілковите переосмислення стильових алюзій, вони вкорінені у музичну канву творів.

Характерною ознакою музики В. Сильвестрова є використання методу самоцитування. Шляхом введення в музичну тканину окремих фрагментів або уривків власних раніше написаних композицій автор проводить єдину смислову лінію всієї творчості. Одним з найяскравіших зразків цього методу є «Мета-музика» – симфонія для фортепіано з оркестром (1992 р.). В ній звучать фрагменти з етапних творів, зокрема з фортепіанного циклу «П'ять п'єс», з Сонати № 2 для фортепіано, з циклу «Кітч-музика». В калейдоскопічній єдності це тематичне багатство розкриває філософську ідею еволюції, що призводить до поступового очищення, осягнення внутрішньої свободи і духовної гармонії.

У зрілий період творчості В. Сильвестрова (від 90-тих рр.) виникають поняття «мета-музики», «мета-стилю», формування яких пов'язане із філософським осмисленням мистецтва та зверненням до найпростіших форм вираження, до першооснов музики. «Мета-музика» означає відродження вже існуючої музики та виявляється у максимальній простоті висловлювання,

мінімалізації виразових засобів. В цьому контексті жанровий пріоритет камерної музики безсумнівний.

У композиторській спадщині В. Сильвестрова зустрічаємо чимало творів під назвою «Постлюдія» (як окремі мініатюри, так і розгорнуті композиції). Постлюдійність стає однією з характерних стильових особливостей і пов'язана з естетикою його творчості, яка виявляється у сприйнятті сучасного мистецтва як своєрідного постскриптуму, доповнення до композиторської спадщини попередніх епох. Так виникають симфонічна поема для фортепіано з оркестром «Постлюдія» (1984), цикл «Три постлюдії» для сопрано, скрипки, віолончелі та фортепіано (1981-1982), Соната для скрипки та фортепіано «Post scriptum» (1990). Водночас у своїй творчості автор своєрідно розкриває естетику відгомону, котра є відображенням філософської парадигми дзен-буддизму. Згідно з нею рушійною силою всіх еволюційних процесів є коротка мить, певний вибух чи поштовх, який спричиняє все, що відбувається згодом. Так виникає новий жанр інструментальної мініатюри – «мить» («Мить тиші і печалі...» для віолончелі соло (2002 р.), «Мить Моцарта», «Мить осені», «Мить Шопена», («Мить весни» 2003 р.) тощо. Принцип «миті і поштовху» характерний більшості творів В. Сильвестрова.

Невід'ємною частиною індивідуального стилю митця є майстерне використання прийомів сонористики, що ґрунтуються на особливому пієтеті звука, різних звукових комплексів та виявляється через темброво-фонічні можливості інструментів. Ідеї композитора, пов'язані з сонорним трактуванням музичного звука, широко реалізовані у оркестрових творах для великих інструментальних складів, в яких митець апелює такими категоріями як просторовість та акустика. Однак, не менш яскраво темброво-фонічна колористика розкривається у жанрах камерної музики: фортепіанних мініатюрах, камерно-інструментальних та камерно-вокальних ансамблях, в яких фортепіано належить чимала роль.

Важливе значення у творчості В. Сильвестрова (особливо раннього періоду) посідає «театральність», пов'язана із сучасними тенденціями в

мистецтві, інтересом до різноманітних видовищ. «Інструментальний театр» найповніше представлений у камерно-інструментальній спадщині композитора, характеризується принциповим розширенням звукоряду, залученням немюзичних звуків та шумів, збагаченням аудіовізуальними ефектами, жестикуляцією, різноманітними пластичними рухами, мімікою, словесними коментарями тощо. В цьому контексті театральні ефекти дають широкий спектр можливостей для розкриття артистизму виконавця, розширюючи виконавський арсенал новими можливостями вияву його творчої особистості.

Висновки. В результаті вивчення стилістичних принципів творчості В.Сильвестрова у контексті ідей постмодернізму було визначено основні тенденції в жанрах камерної музики цього композитора. Саме твори камерної музики передбачають невеликі виконавські склади, що дозволило автору зосередитись на розкритті суб'єктивних філософських переживань крізь призму деталізації музичного висловлювання, розробки засобів виразності, поглибленої виразовості виконавських партій.

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

ВНЕСОК ПРЕДСТАВНИКІВ КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ ІСТОРИКІВ- АГРАРНИКІВ У ВИСВІТЛЕННЯ ПИТАНЬ ЩОДО ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В ДОБУ «РОЗВИНУТОГО СОЦІАЛІЗМУ»

Хоменко Владислав Радиславович
аспірант Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Вступ. Наукові розвідки представників Київської школи направлені на зміни концептуальних положень історичних досліджень в зв'язку з переосмисленням процесів, які відбувалися в тоталітарній державі в 60-80-х рр. ХХ ст. і висвітлення яких в історіографії попередніх періодів відбувалося, на жаль, за активного впливу політичних та ідеологічних чинників. Проте сучасні дослідники відзначають, що створені протягом 1960-1980-х років дослідження з проблем села й аграрної політики держави, не дивлячись на їхню методологічну й ідеологічну заангажованість, були вагомим науковим доробком. І досить часто вони допомагають сучасному критичному переосмисленню історичного процесу, новому розумінню вже відомих фактів і явищ.

Мета роботи. Метою дослідження є проаналізувати внесок представників київської школи істориків-аграрників у висвітлення питань щодо життя українського селянства в добу «розвинутого соціалізму».

Матеріали і методи. Методологія дослідження ґрунтується на використанні методів джерелознавчого аналізу, а також проблемно-хронологічного, ретроспективного, порівняльно-історичного та інших методів історіографічних досліджень.

Результати і обговорення. Що стосується фундаментальних узагальнюючих досліджень життя українського села середини 60–80-х рр. ХХ

ст., то маємо зазначити, що аналіз політики держави в галузі аграрного розвитку під кутом зору нового бачення відображений, насамперед, в колективних працях, серед яких ми виділяємо спільний науковий проект Інституту історії НАН України та Національної академії аграрних наук України «Аграрна історія України», в якій важливе місце відводиться розділу XIII, наповненому інформацією відносно поступів і прорахунків розвитку сільського господарства України, матеріально-культурного рівня сільських трудівників та соціальних проблем села др. пол. 60–70-х рр. ХХ рр.

Серед інших напрацювань, які викликають науковий інтерес у даній площині історіографічного аналізу, є «Історія українського селянства» П. Коріненка, який в розділі «Проблеми та здобутки українських селян в умовах колективного господарювання на землі (1945–1991 рр.)» дає виважену оцінку реформам 60–80-х рр. ХХ ст. При цьому дослідник, відзначаючи позитивний момент хрущовських реформ, все ж зауважує на тому, що ці заходи не вирішували основної проблеми: стабільного забезпечення населення хлібом, м'ясом, молоком. Але все ж, як наголошує П. Коріненко, реформи, хоч і були незавершеними та мали однобічний характер, все ж сприяли в цілому покращенню матеріального становища селян. Щодо подальших реформ другої половини 1960 – середини 1980-х рр. він більш критичний, відзначаючи, що перетворення носили половинчастий характер і були направлені лише на певні, найбільш проблемні питання, а не на весь аграрний комплекс.

Важливим є науковий доробок С. Падалки, пріоритетними напрямками досліджень якого стало висвітлення політики тоталітарної держави відносно українського села в площині господарювання, умов праці, духовності, соціально-побутової сфери. Маємо зазначити, що дослідження С. Падалки характеризуються новим баченням процесів розвитку українського села 60–80-х рр. ХХ ст. в контексті історизму. В 2002 р. опубліковано монографію С. Падалки «Українське село в контексті політики тоталітарної держави (60–80-ті роки ХХ ст.)», в якій дослідник піддав глибокому науковому аналізу низку ключових питань. Одним з важливих напрямів дослідження стало з'ясування

питання щодо матеріального забезпечення сільськогосподарського виробництва. Для обґрунтування важливості даного аспекту дослідник опрацював значний фактичний матеріал, який дав можливість йому зробити виважені висновки відносно нераціональної державної політики в аграрній сфері та відставання стану землеробства, матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва й тваринництва від потреб часу. Організація праці на селі в означений період є також предметом наукового пошуку історика. Автор також простежує тенденції щодо демографічних змін на селі, спричинених депопуляцією й широкою міграцією сільського населення. С. Падалка доповнює і розширює знання щодо житлово-комунальних проблем, темпів електрифікації, радіофікації, автобусного сполучення, асортименту товарів, системи громадського харчування, медичного обслуговування, мережі дошкільних дитячих закладів, роботи шкіл, клубів, бібліотек.

В монографії «Україна 60–90-х років ХХ ст.: Державність в історичній площині тоталітаризму, незалежності» С. Падалка відобразив деформуючий монополізм КПРС – КПУ в розробці та здійсненні аграрної політики, прослідкував суть, природу та внутрішню організацію партійного єдиновладдя, ґрунтовно схарактеризував матеріально-технічне забезпечення основних галузей сільського господарства, процеси організації праці на селі, соціально-побутові умови життя та проблеми духовності жителів села.

Окремі аспекти життя українського села в окреслений період активно студіювали й інші дослідники. Зокрема, О. Лісовська в контексті аналізу розвитку матеріально-технічної бази українського села 60–80-х рр. ХХ ст. торкається таких питань як: кадрове забезпечення сільського господарства у зв'язку із зміцненням матеріально-технічної бази села; політика інтенсифікації сільгоспвиробництва в Україні та її наслідки; державно-правовий розвиток України в період загострення кризи радянської системи; комплексна механізація та автоматизація сільського господарства; активізація госпрозрахункових відносин в аграрному секторі; агрополітична концепція

радянської держави на українських землях; роль культурно-освітніх закладів у соціальній інфраструктурі українського села тощо.

Питанням реалізації курсу на розбудову «великої хімії» в Українській РСР та її наслідків присвячено цикл статей О. Скрипник, результати яких було об'єднано в монографії авторки «Велика хімія» в УРСР (1958–1988 рр.): соціоісторичний аспект», в якій дослідниця звернула увагу на суспільно-політичні та економічні умови інтенсивної розбудови хімічної індустрії УРСР, виокремивши для аналізу стан хімічної промисловості наприкінці 1950-х років та курс партійно-державного керівництва країни на всебічну хімізацію народного господарства та характеристику втілення державної політики на прискорений розвиток хімічної промисловості в УРСР.

Для сучасної історичної науки стала характерною поява комплексних міждисциплінарних досліджень, прикладами яким можуть слугувати екоісторичні дослідження, в площині яких варто звернути увагу на напрацювання в напрямку екологічного виміру землеробства в Україні в 60 – 80-і рр. ХХ ст., реалізація якого знайшла відображення в дослідженнях С. Морозової.

Науковий інтерес в контексті аналізу сучасного історіографічного простору та широти охоплення проблематики висвітлення суспільно-політичного та соціально-економічного аспектів життя українського селянства в період «розвинутого соціалізму» представниками Київської школи становлять напрацювання І. Рибачка, в яких прослідковано динаміку змін в соціальній інфраструктурі українського села, особливості сільського побуту, житлові умови сільських трудівників України в 50–80-х рр. ХХ ст., з'ясовано труднощі і проблеми селянського соціуму.

Висновки. Таким чином, предметне поле наукових студій істориків-аграрників вміщує як наукові доробки, які продовжують дослідження раніше окреслених питань з позицій їх сучасного переосмислення, так і акцентують дослідницьку увагу на нещодавно актуалізованих проблемах зазначеного періоду.

КРЫМ В ТВОРЧЕСКОЙ СУДЬБЕ АРХИТЕКТОРА А.Н. БЕКЕТОВА

Шендрикова Снежана Павловна,
д.и.н., профессор
Крымский федеральный университет
имени В. И. Вернадского
г. Симферополь, Российская Федерация

Введение. Период, на который пришлась активная творческая деятельность А.Н. Бекетова, был довольно сложным и динамичным как в контексте внутри-, внешне-политических событий, так и в отношении развития архитектурного искусства. Зодчему удалось реализовать свои, пусть не все, но главные идеи практически во всех направлениях жизни и деятельности. Внушительный список его трудов как архитектора-практика и педагога подчеркивает нам, современникам, разносторонние интересы мастера отечественной архитектуры и изобразительного искусства. В этой связи не остался незамеченным вклад А.Н. Бекетова в развитие архитектуры на юге России и Украины в конце XIX – первой половине XX вв. Сооружения, построенные по проектам зодчего, оказали заметное влияние на формирование центров большинства крупных городов данного региона (Харькова, Симферополя, Ялты, Ростова-на-Дону, Новочеркаска, Екатеринослава и др.). Бесспорным подтверждением таланта и роли А.Н. Бекетова в истории отечественной архитектуры является и включение еще при жизни мастера в «Архитектурную энциклопедию второй половины XIX века» под редакцией Г.В. Барановского (СПб., 1904) нескольких его построек. Признанием со стороны земляков является то, что в родном городе, на одной из центральных улиц Харькова в 2007 г. А.Н. Бекетову установлен и открыт памятник. Кроме этого, его именем названа улица и одна из станций метрополитена в родном городе мастера.

Целью данной статьи является проведение анализа деятельности академика А.Н. Бекетова в Крыму в конце XIX – начале XX вв.

Материалы и методы. Особое место в творчестве харьковского архитектора занимает Крым. Первым сооружением на Черноморском побережье в Профессорском уголке под Алуштой была собственная дача (1895 – 1896 гг.). На сегодняшний день здесь располагается Дом-музей А.Н. Бекетова. В столице же полуострова по проекту знаменитого зодчего в 1909 – 1911 гг. был построен театр, здание которого по праву считается одним из красивейших в столице Крыма. А.Н. Бекетов проект здания Дворянского театра разработал в стиле неоклассицизма, используя при этом элементы модерна. Кроме театра, в проекте также присутствовали доходный дом и ресторан. Театральное здание архитектор умело «вписал» в архитектурный ансамбль Симферополя. Все скульптуры на здании, служившие его основным украшением, были выполнены харьковским скульптором О. Якобсом. Оригинальным оказался замысел творца и по отношению колонн портика: по центру в нижней части на пьедесталах предполагались бюсты П. Чайковского, А. Пушкина, Н. Гоголя. А лавровые венки на фризе портика подчеркивали гармонию и величие. Внутренне убранства театра не уступало его внешнему облику. Зрительный зал в нескольких ярусах был украшен золотыми гирляндами. Особенно бросались в глаза просторные мраморные лестницы, венчавшиеся бронзовыми светильниками в виде рыцарей, державших в своих руках факел. В конце 1910 г. строительная комиссия в протоколе осмотра записала, что здание «...построено удовлетворительно, согласно плану». Единственным существенным недостатком члены комиссии назвали отсутствие пожарной лестницы. В марте 1911 г. строительство и отделка театра были закончены.

За более, чем вековую историю, бекетовское здание стало свидетелем многих судьбоносных событий. Так, 14 октября 1918 г. в театре состоялось торжественное открытие первого высшего учебного заведения в лице Таврического университета. В годы ВОВ силами работников театра была организована и на протяжении всего периода оккупации действовала подпольная группа «Сокол», которая в тылу врага помогала «ковать» Победу. Об этом красноречиво свидетельствует одна из памятных досок на фасаде

театра. В 1973 г. А. Новиков по пьесе Г. Натансона и В. Орлова поставил спектакль «Они были актёрами». 13 октября 1973 г. в театре состоялась премьера спектакля. В 1977 г. постановка была выдвинута на соискание Государственной премии СССР и получила её.

Анализируя представленные сведения, следует сказать, что академик А.Н. Бекетов в 1909 – 1911 гг. в крымской столице создал архитектурный шедевр, до того не имевший аналогов. Мастерский подход автора проекта и его помощников стал залогом решения поставленных задач в достаточно короткие сроки. Таким образом, театральная жизнь в истории Симферополя началась с открытия в 1911 г. нового театра по проекту А. Бекетова. Это существенно отразилось на качестве культурного «облика» не только города, но и Крыма в целом. У симферопольцев и гостей города появилась возможность посещать театральные вечера с соответствующей атрибутикой и наслаждаться высоким искусством.

С Крымом А.Н. Бекетова связывала долгая и преданная любовь. В свое время мастер планировал переезд на полуостров из Харькова для постоянного проживания. И причиной этому не только благодатный местный морской климат. Одним из ответов на этот вопрос, по нашему мнению, может служить непреодолимая тяга зодчего к прекрасному. Ведь, кроме архитектуры, А.Н. Бекетов серьезно увлекался живописью, которая так полно передает яркие краски морских и горных пейзажей, окружавших зодчего на Южном берегу Крыма. Мечтал А.Н. Бекетов и о работе, направленной на комплексное развитие архитектуры крымского побережья, на становление отечественных курортов в советский период по европейским стандартам. Тому подтверждением является письмо Алексея Николаевича на имя «Главноуполномоченного по Крымским курортам Д.И. Ульянова» от 15 декабря 1920 г., в котором архитектор, перечисляя свои проекты в контексте курортного строительства, обозначил готовность переезда на полуостров для постоянного места жительства: «Я желал бы совсем переселиться в Крым для этого дела, и чем скорее, тем лучше...».

Алушта, как один из южнобережных городов и красивейших уголков полуострова, всегда прельщала внимание именитых гостей, в числе которых артисты, писатели, поэты, видные государственные и политические деятели. По праву город гордится и тем, что первое свое архитектурное творение А.Н. Бекетов воплотил именно здесь. Сегодня немногие здания в Крыму по красоте и оригинальности готовы соперничать с домом архитектора, расположившегося в западной части Алушты, в районе так называемого Профессорского уголка. Этот дом А.Н. Бекетов построил в 1896 г. Красивый и уютный двухэтажный особняк стоит на берегу моря, окутанный пышной зеленью деревьев. Проект выполнен в мавританском стиле из местного желтого камня. Деревянный декор, использованный на фасаде, не только служит украшением, но и отличает постройку от окружающих дач. Продуман каждый элемент. Дом имеет законченный и совершенный вид. Четырехгранные башенки на крыше придают строению некую необычность и даже сказочность. Открытая веранда обрамлена резьбой, похожей на ажурные кружева. Дому А.Н. Бекетова удалось сохранить свой первозданный облик до сегодняшних дней. После смерти зодчего по желанию его родственников усадьба была оборудована под музей, в котором бережно хранятся личные вещи, чертежи, редкие фотографии, мебель и живописные произведения знаменитого архитектора.

Торжественное открытие Исторического Дома-музея академика архитектуры А.Н. Бекетова, как отдела алуштинского литературно-мемориального музея С.Н. Сергеева-Ценского состоялось в ноябре 1987 г. благодаря инициативе В.П. Цыганника. Музей располагает более, чем тысячей уникальных экспонатов. В его залах постоянно проходят выставки работ современных крымских художников, организовываются тематические вечера, посвященные архитектуре, литературе и живописи. Профессорский уголок и теперь является местом творческих сборов интеллигенции современной России.

Касательно Алушты, по проектам А.Н. Бекетова, кроме собственной дачи, здесь были построены пансионат «Вилла «Марина» и дом отдыха для

работников треста «Главспирт». Работая на ЮБК по частным заказам, А.Н. Бекетов грезил серьезными предложениями, которые в последствии стали бы составляющей комплексного развития курортной архитектуры побережья. С подобного рода предложениями зодчий неоднократно обращался в различные инстанции.

Результаты и обсуждение. По проектам архитектора на полуострове строились особняки, санатории, гостиницы в Гурзуфе, Ялте, Керчи. Это красноречиво говорит о том, что А.Н. Бекетов внёс существенный вклад в развитие оздоровительно-курортного кластера Крыма. Анализируя данную информацию, следует в первую очередь заметить, что А.Н. Бекетов оставил серьезное архитектурное наследие не только в крупных городах юга России и Украины. Он не гнушался заказов и в отдаленных, глубоко провинциальных городах и населенных пунктах. И, наконец, нельзя не сказать, что все проекты А.Н. Бекетова на сегодняшний день являются архитектурным наследием полуострова и достойно украшают его города, привлекая внимание многочисленных туристов.

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

МОВНІ ПРАКТИКИ, ЯК СУЧАСНИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТРЕНД (НА ПРИКЛАДІ ШКОЛИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ГРІН КАНТРІ)

Кузьменко Тарас Григорович
Старший викладач
Федорченко Юлія Миколаївна
Студентка
Київський університет культури
м.Київ, Україна

Процеси глобалізації та інтеграції у всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства (економічної, політичної, соціальної, культурної) обумовлюють затребуваність фахівців, які не тільки володіють іноземними мовами, а й уміннями міжкультурного спілкування. Зростання міжособистісних і професійних контактів між представниками різних культур, а також академічна мобільність у зв'язку зі вступом України в єдиний світовий освітній простір підвищує науковий і практичний інтерес до процесу міжкультурного спілкування і можливостей формування знань, відносин і умінь міжкультурного характеру.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що повноцінне і ефективне спілкування, яке має на увазі не тільки вербальний обмін інформацією та задоволення свого комунікативного наміру, а й обмін культурними змістами з метою збагачення рідної культури і особистісного розвитку, неможливо без володіння вміннями міжкультурного спілкування. Отже, навчання іноземній мові без включення в цей процес культурного компоненту.

Об'єктом дослідження є діяльність сучасних мовних практик.

Предмет дослідження – мовні практики як сучасний культурологічний тренд.

Мета дослідження полягає в аналізі мовних практик, як сучасного культурологічного тренду (на прикладі школи англійської мови Грін Кантрі).

У практиці викладання іноземної мови в Україні та за кордоном в останні роки все частіше знаходять втілення ідеї, суть яких полягає в спільному вивченні іноземної мови і культури, розвитку в учнів здатності орієнтуватися в культурі країни-носія мови, зняття стереотипів та виховання особистості, готової до міжкультурної комунікації. Культурологічний підхід до освіти отримав розвиток у працях Л. Уайта, Є. Сепіра, аспектами даної проблеми займалися В. Ф. Сидоренко, О. С. Запісоцький; культурологічний підхід у мовних практиках викладання іноземних мов висвітлювали Є.М. Верещагін, В. Г. Костомаров, Л. Блумфілд, В. А. Маслова, В. В. Сафонова В. Н. Телія, та інші.

Мовні практики є одним з найбільш значущих засобів підвищення соціального потенціалу суспільства та його перспектив соціокультурного розвитку. Основні соціокультурні функції мовних практик включають в себе наступні: соціалізація та інкультурація особистості за допомогою трансляції фрагментів загального і спеціалізованого соціального досвіду, накопиченого людством в цілому і власне спільнотою зокрема; введення людини в норми і правила соціальної і культурної адекватності суспільству.

«Культура» – являє собою обширне поняття. З академічного словника ми можемо почерпнути сім значень даного слова, з них три – спеціальні сільськогосподарські, бактеріологічні і т. п. терміни. З наданих значень для даного дослідження підходить лише перше: «культура – це сукупність досягнень людського суспільства у виробничому, суспільному і духовному житті».

У філософському енциклопедичному словнику дається наступне визначення: «Культура – специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, представлений в продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм і закладів, в духовних цінностях, в сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе».

В історії методики існувало безліч підходів, які, однак, не знайшли підтримки сучасників і послідовників. Культурологічний підхід довів свою ефективність на практиці.

Культурологічний підхід мовних практик покликаний розширити загальний, соціальний, культурний кругозір учнів, стимулювати їх пізнавальні та інтелектуальні процеси. При культурологічному підході в мовних практиках акцент робиться на активні та інтерактивні методи.

При культурологічному підході до викладання іноземної мови важливі не тільки фундаментальні і прикладні знання і вміння, але і принципи, відповідні професійної культури, – критерії соціальної прийнятності форм здійснення даної діяльності, етика ставлення до праці та професійного взаємодії, реалістичні статусні домагання, традиції, атрибутика престижності та інші рольові ознаки фахівця в цій галузі.

В умовах сучасності, мовні практики вивчення англійської мови набирають все більше популярності. Це зумовлене тим, що англійська мова бере участь в усіх сферах життя. Результати дослідження демонструють, що в більшості сучасних розвинених країн англійська мова отримує все більше розвитку, нерідко, прирівнюючись навіть до другої національної мови.

Україна увійшла до групи країн із “низьким” рівнем володіння англійської, посідаючи 24 місце із 26 країн Європи, які брали участь у дослідженні. Станом на 2018 рік, в Україні спостерігається значний рівень зростання популярності вивчення англійської мови, що зумовлює популярність мовних практик в Україні. Отже, в Україні можна відзначити зростання популярності та значення мовних практик, як засобів реалізації вивчення англійської мови. Таким чином, на сучасному етапі розвитку зростає значення культурної компетенції, як плюрилінгвістичного підходу на вивчення іноземних мов, проголошених Радою Європи, що означає вдосконалення чотирьох основних компетентностей та виділення серед них найбільш значущого – культурного.

Нова мета вивчення іноземної мови за допомогою сучасних мовних практик – використання іноземної мови як інструменту в діалозі культур і цивілізацій сучасного світу – підкреслює особливу увагу до культурного компоненту комунікативної компетенції іноземної мови.

В ході роботи нами було проведено аналіз ефективності діяльності мовної практики Грін Кантрі та способів досягнення ефективності. Було з'ясувано, що Green Country – одна з найбільших мовних шкіл в Україні. На основі аналізу, було зроблено висновок про те, що Green Country є однією з найбільш популярних мовних практик в країні. Ми проаналізували причини такої популярності. До таких причин ми віднесли:

- спрямованість ефективного навчання англійській мові, яке базується на використанні нестандартних підходів;
- застосування сучасних технологій в навчанні: створення он-лайн версії підручника, власний он-лайн кабінет для студентів, застосування інтерактивних засобів навчання;
- взаємодія викладача та студента;
- мотивація учня – відсутність критичних оцінок, отримання заохочувальних «кантриків»;
- використання нестандартних методик викладання:
 - ✓ Flipped classroom – один із видів гібридного навчання – підходу, який поєднує навчання онлайн та навчання в класі;
 - ✓ Проведення різноманітних святкових вечірок;
 - ✓ Проведення масових ігор;
 - ✓ Проведення занять на відкритому повітрі;
 - ✓ Проведення різноманітних майстеркласів, тематичних днів.
- Використання нестандартних форматів уроку:
 - ✓ Task-Based Learning (TBL);
 - ✓ Culture and Language Integrated Learning (CLIL).
- Мотивація викладачів.

Важливим фактором діяльності школи Green Country є культурологічний підхід. Він – основа ефективного навчання. Так, в рамках культурологічного підходу в Грін кантрі проводиться:

- Курс вивчення англійської мови з її носіями;
- спеціалізовані розмовні клуби Speaking Clubs з носіями для дітей 5-8 та 9-12 років та Teens' Speaking Clubs для підлітків 11-13 та 14-17 років;
- Кулінарний Клуб «COUNTRY KITCHEN»;
- різноманітні святкування, наприклад Day Camp: Різдвяні майстерні;
- залучення культурного компонента в хід кожного заняття (до матеріалу підручника).

Отже, ми зробили висновок про те, що культурологічний підхід грає надзвичайну важливу роль в процесі викладання та вивчення англійської мови в мовній практиці Грін Кантрі. Тільки за допомогою соціокультурного компонента можливо створити навколо учня атмосферу культурного середовища тієї мови, яку він вивчає. Виключно за допомогою такого способу, можливо навчити учня думати, як носій.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

AZERBAIJAN AS EUROPE'S NEW AND ALTERNATIVE ENERGY PROVIDER

Shabnam Hasanova

Ph.D. candidate,
Department of International Relations and Foreign Affairs,
the Academy of Public Administration under the President
of the Republic of Azerbaijan
Baku, Azerbaijan

Introduction. In 2005 energy security re-emerged as a global top priority issue for the European Community. It was manifested in the concern demonstrated by European Council about Russian reliability as a supplier of energy. These issues have already been demonstrated by the gas conflict between Russia and Ukraine during the winter of 2005-2006, compounded by the oil crisis between Russia and Belarus during the winter of 2006-2007, and resulted in the most serious crisis and gas supply reductions to date in January 2009. The events of 2009, widely interpreted in the light of Russia's re-emergence on the international economic and political scene, and Europe's vulnerability to Russian political pressure due to Europe's energy reliance on Russia, have effectively centered European attention on the political element of energy interaction. In January 2009, the gas crisis between Russia and Ukraine was by far the most severe of its kind, with probably long-reaching consequences for EU-Russia energy dealings and EU energy security. During the crisis, Russian exports to Ukraine were cut off on 1 January and to 16 EU Member States on 7 January, restoring only two weeks later and, in particular, causing serious economic and humanitarian emergency in the Balkans. From the European standpoint Russia's credibility as a supplier of energy to Europe was severely damaged. The EU's attempts to diversify away from Russian gas supplies, as a consequence of the crisis, can be assumed to escalate notably.

Aim. The current article attempts to discuss some topical issues related to energy security in the EU against the context of the gas crisis between Russia and Ukraine in 2009. In response to this potential and existential political challenge, Europe has embarked on a process of considering alternative non-Russian sources in their procurement of natural gas resources. Essentially, this process has exposed the Caspian Sea region and particularly the immense gas fields of Azerbaijan, as potentially viable sources. From this standpoint, the purpose of this paper to develop an integrated theoretical framework for energy security concept and to shed light on the policies and strategies applied by the European Union countries to confront the challenges that faces them.

Materials and methods. The research paper uses Regional Security complexes theory which tried to clarify the untraditional security aspects, through expanding its scope by adding new dimensions such as partnership rather than military perspective. **Results and discussion.** The outcomes and consequences of the crisis which were resulted in finding Azerbaijan as Europe's new and alternative energy provider. Constructing energy union in EU might be the most important project in the history of the world. Namely, energy union of EU is supposed to be responsible for ensuring safer, more efficient and available energy network for the citizens of union.

They started off with the diversification of energy suppliers including defining and creating new routes that will lower down the EU nations ' reliance on the single external energy suppliers, especially Russia. Initiating new projects with Azerbaijan in order to deliver Azerbaijani gas to European market from Shah Deniz field in the Caspian Sea is also considered as one of the stages to change routes of energy network from Russia to EU.

Conclusions. Energy security policy of European Union, as well as the diversification of the energy sources, and routes were discussed in this paper. To elaborate, the European Union, which is the primary consumer of the Russian gas has achieved the diversification of routes. As a conclusion, the EU has been aiming to build a feasible and sustainable energy union and guaranteeing that there is a

noteworthy cognizance in all strategy zones to meet the expansive goals of making this energy policy come true. There are some important projects that EU countries diligently work over to reach to the desired outcome at the end. One of this mega projects is considered Southern Gas Corridor project. Southern Gas Corridor Project consists of four phases including Shah Deniz 2, expansion of South Caucasus Pipeline, the Trans Anatolian Pipeline (TANAP), the Trans Adriatic Pipeline (TAP). The gas of Azerbaijani Shah Deniz field has officially experienced the primary portion of the Southern Gas Corridor - from the Sangachal terminal to the extended South Caucasus Pipeline. Furthermore, the Trans Anatolian Pipeline (TANAP) transports Shah Deniz gas across Turkey and the Trans Adriatic Pipeline (TAP) as a final leg of pipeline will take the gas through Greece and Albania to Italy. These projects will supply EU with 10 bcma gas which is about 2% of Europe's demand.

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

МОВНІ ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДАЛЬНОСТІ В ПРОМОВАХ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕДАЧІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Герасімова Оксана Миколаївна

Викладач

Котик Юлія Сергіївна

Студент

Національна Академія Державної прикордонної служби України

ім. Б. Хмельницького

м. Хмельницький, Україна

Одним з важливих напрямків сучасної лінгвістики є вивчення тексту як продукта мовленнєвої діяльності людини. Разом з текстом вивчаються і текстові категорії, найменш вивченою з яких є категорія модальності. Ще досі дане питання не має повного розгляду та постійно доповнюється новими дослідженнями. Перш за все це пов'язано зі специфічністю не лише мовного вираження, але і багатоплановістю перекладів та сприйняття, що в свою чергу дає можливість існуванню більш ніж кількох варіантів трактування та продовжує породження нових більш цікавих версій трактування даного поняття.

Інтерес викликає реалізація категорії модальності в політичному дискурсі, так як мова є в ньому головним інструментом і потужним засобом впливу на аудиторію.

Політична діяльність є невід'ємною складовою частиною суспільства. Підвищення рівня політичної свідомості та пошук цікавості до політичних реалій сучасності спричиняє низку наукових проблем, що охоплюють широкий спектр наукових дисциплін. Оскільки важливою частиною політичних процесів у демократичному суспільстві є голосування народу під

час виборчих змагань, пріоритетними є питання створення ефективного іміджу і стратегій впливу на електорат. Велику роль у цьому відіграють лінгвістичні дослідження політичних промов, що є методом самопрезентації. Найбільш яскраво ораторські здібності проявляються під час виступів, які містять не лише підготовані промови, а й спонтанне мовлення, що є особливо цікавим з погляду лінгвістичних характеристик на всіх мовних рівнях.

«Феномен модальності» стає все більш жваво досліджуваною темою, оскільки вона є однією з найскладніших і спірних сфер сучасного мовознавства. Одними з небагатьох, хто вивчав модальність були такі вчені, як Ш. Баллі, О. Беляєва, В. Виноградов, З. Долгополова, Л. Єрмолаєва, Г. Золотова, Ф. Палмер, В. Панфілов та ін.

Метою роботи є дослідження мовних засобів реалізації модальності в політичних промовах політичних лідерів США при перекладі з англійської на українську мову.

Для досягнення мети дослідження в роботі поставлено наступні **завдання**:

- 1) визначити поняття модальності як багатоаспектної лінгвістичної категорії;
- 2) дослідити класифікацію видів модальності в англійській мові;
- 3) описати засоби вираження модальності в сучасній англійській мові;
- 4) проаналізувати основні способи і труднощі перекладу модальних дієслів та словосполучень з англійської на українську мову;
- 5) здійснити аналіз засобів реалізації модальності на прикладі публічних промов президентів США другої половини 20 століття Барака Обами і Дональда Трампа.

Для вирішення поставлених завдань були використані наступні **методи** дослідження:

- 1) методи аналізу та синтезу, за допомогою яких було створено, зібрано та узагальнено теоретичний матеріал з досліджуваної теми, а також підведені підсумки дослідження;

- 2) описово-аналітичний метод, що дав можливість обробити відібраний лексичний матеріал;
- 3) метод суцільної вибірки, що дозволив відібрати засоби реалізації модальності в політичному дискурсі;
- 4) статистичний метод, який являє собою достовірний, підтверджений цифровими викладками, опис того чи іншого явища в мові.

Матеріалом дослідження слугували наукові статті, посібники, аудіо- та відеоповідомлення американських політиків, а також друковані матеріали про них у засобах масової інформації.

Результатом роботи ж те, що ми дослідили, що являє собою значення модальності та її класифікацію. Модальні слова передають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання, виражають оцінку мовця, відношення між твердженням у реченні та реальністю. Ця оцінка може бути представлена різним ступенем упевненості, сумніву, бажаності дії, вираженої в реченні. Не існує одного визначення поняття «модальність», дослідники різних шкіл та часів мають свої наведені класифікації та визначення даного поняття. Опираючись на безліч наукових праць та літературних джерел, та після їх аналізу, було встановлено спільні думки, щодо визначення поняття та згруповано в одне ціле багатоаспектне визначення.

Модальність – це комплексна багатоаспектна функціонально-семантична категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку ставлення до об'єктивної дійсності. Зміст висловлюваного може розглядатися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, необхідне або ймовірне, бажане або небажане тощо.

Загальноприйнятим слід вважати поділ цієї категорії на *суб'єктивну* та *об'єктивну*. Така класифікація визнається більшістю лінгвістів і відбиває два типи логіко-граматичних зв'язків: відношення змісту речення до об'єктивної дійсності та ставлення мовця до змісту висловлювання.

Загалом в сучасній англійській мові виділяють 12 модальних дієслів таких, як *can, may, must, should, ought, shall, will, would, need, dare, to be, to have (to have got)*.

Таблиця 1

Групи формально-граматичних модальних дієслів.

Приєднують частку <i>to</i>	Не приєднують частку <i>to</i>
<i>can, could, may, might, must, shall, should, will, would</i>	<i>dare, need, ought та модальні еквіваленти be to, have to, be able to</i>

Таблиця 2

Група формально-структурних модальних дієслів.

Односкладні МД	Багатоскладні МД	Декілька модальних комбінацій
<i>can, could, may, might, must, shall, should, will, would, dare, need</i>	<i>be to, be able to, have to, ought to</i>	<i>double modals</i>

Також ми вивчили , мовні засоби реалізації модальності в політичному дискурсі та передачу їх з англійської на українську мову.

Основою політичних дискурсів, промов та переконань – є не що інше, як мова. Політичний дискурс виконує **сім основних функцій**: *інформаційну, інструментальну, прогностичну, нормативну, легітимуючу, переконання та політичної пропаганди*.

Дослідження політичного дискурсу свідчать також про те, що для впливу на адресата політики широко послуговуються граматичними засобами, як морфологічними, так і синтаксичними. Для кращого сприйняття інформації політики віддають перевагу простим реченням. У разі використання складних речень вони або мають характер формально простого, або головне речення не несе значного інформаційного навантаження.

Модальність виражає відношення мовця до реальності», і як в англійській так і в українській існують мовні засоби реалізації, які в себе включають:

- **фонетичні** – до них належать наголос та інтонація;

- **лексико-граматичні** модальні дієслова. Наприклад: *can, may, must, ought, shall, will, dare* та *need*;
- **лексичні** – модальні слова та вирази, що виражають суб'єктивну модальність. Наприклад: *certainly, of course, no doubt, surely, apparently, indeed, evidently, naturally, obviously, really, actually, happily - unhappily, luckily – unluckily, fortunately – unfortunately* та інші;
- **граматичні** – вираження граматичної модальності.

Здійснивши аналіз засобів реалізації модальності на прикладі публічних промов президентів США другої половини 20 століття Барака Обама та Дональда Трампа, нами було виявлено, що в інавгураційній промові 2013 року колишній президент Сполучених Штатів Б. Обама використовує модальні дієслова *may, must, can, need* і модальні слова *require*. Загальна кількість засобів вираження суб'єктивної модальності, ужитих в промові, становить 41 одиниць, а саме 33 модальних дієслова, 7 модальних слів.

Трамп – перший в історії країни підприємець і мільярдер, який став президентом. Ми розглянули, як в своїй інавгураційній промові 20 січня 2017 року президент використовує різні мовні засоби і мовні прийоми для вираження свого ставлення до різних сторін життя країни і подій, які в ній відбуваються, але особливу увагу ми звернули на способи вираження суб'єктивної модальності. Аналіз мови проводився на морфологічному, лексико-граматичному, синтаксичному рівнях мови.

У своїй інавгураційній промові Дональд Трамп використав 37 модальних слів, з яких модальне слово *can* 2 рази, а слово *must* 3 рази.

Висновки. У ході дослідження, яке було присвячене мовним засобам реалізації модальності в промовах політичних лідерів та особливостям їх передачі українською мовою, ми отримали наступні результати та дійшли таких висновків:

При вивченні підходів до визначення поняття модальності як багатоаспектної лінгвістичної категорії, ми дійшли до висновків, що єдиного, вірного визначення не існує. Дане поняття десятиліттями досліджується та

налічує безліч наукових праць з трактуваннями різноманітних версій даного поняття. Тому при опрацюванні наукових джерел було встановлено, виокремлено та проаналізовано більш популярні та подібні по трактуванню визначення, що описані в роботі.

Нами досліджено класифікацію видів модальності в англійській мові та описано кожний з їх видів. Більшість лінгвістів диференціюють модальність на суб'єктивну і об'єктивну, але не всі фахівці вкладають в ці поняття однаковий сенс. Існують різноманітні класифікації засобів вираження модальності, які залежать від приналежності лінгвіста до тієї чи іншої наукової школи.

В роботі було описано основні засоби вираження модальності в сучасній англійській мові. Нами розглянуто також засоби, завдяки яким можна висловити ту чи іншу думку та розглянути в перекладі з різних сторін, а саме одне слово має безліч значень, саме засоби вираження модальних дієслів нам дали змогу в подальшому більш детально аналізувати промови та розділити модальні слова за групами.

Зважаючи на відсутність в українській мові модальних дієслів, притаманних англійській мові, модальність в українському перекладі виражалася: морфологічними засобами (категорією способу); синтаксичними засобами (вставними словами та реченнями), і, так званими, модальниками.

Здійснивши аналіз засобів реалізації модальності на прикладі публічних промов президентів США другої половини 20 століття Барака Обами та Дональда Трампа, нами було виявлено, що в інавгураційній промові 2013 року колишній президент Сполучених Штатів Б. Обама використовує модальні дієслова *may*, *must*, *can*, *need* і модальні слова *require*. Загальна кількість засобів вираження суб'єктивної модальності, ужитих в промові, становить 41 одиниць, а саме 33 модальних дієслова, 7 модальних слів.

Трамп – перший в історії країни підприємець і мільярдер, який став президентом. У своїй інавгураційній промові Дональд Трамп використав 37 модальних слів, з яких модальне слово *can* 2 рази, а слово *must* 3 рази.

УКРАЇНСЬКІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У РОМАНІ МАРИНИ ЛЕВИЦЬКОЇ «TWO CARAVANS»

Гурко Олена Василівна
д-р філ. наук, доцент, професор
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Питання щодо українських запозичень в англійській мові набуває нових ракурсів студіювання, що пов'язано з політичними подіями, які відбуваються в країні. Активне входження української лексики до складу англійської мови спостерігаємо на початку ХХІ ст. Зокрема, першу хвилю українських запозичень співвідносимо з Помаранчевою Революцією. Запозичення в цей час здебільшого представлені у формі слів та виразів, трансформованих методом калькування, наприклад: *Orange Revolution, Cassete Scandal, Party of Regions*. Другу хвилю українських запозичень асоціюємо з Євромайданом та Революцією Гідності (2013–2014 рр.). Найчастотнішими лексемами цього періоду є *Euromaidan, Nebesna Sotnia, Atoshnyku*. Це викликає неабияку зацікавленість у багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників (Ю. О. Жлуктенко, Ю. А. Зацний, Л. М. Лещева та ін.) і стає предметом їхнього вивчення.

Мета роботи. У науковій розвідці ставимо за мету проаналізувати українські запозичення в англійському художньому творі Марини Левицької «Two Caravans».

Матеріали і методи. Матеріалом дослідження є українські запозичення, виявлені в англійському художньому творі Марини Левицької «Two Caravans». У контексті дослідження використано описовий метод, що вможливив докладний опис вживання українських запозичень в англійській мові та метод суцільної вибірки для виокремлення одиниць української лексики.

Результати і обговорення. Герої роману «Two Caravans» – трудові мігранти, які прагнуть знайти кращу долю в країні своєї мрії Англії. Проте на

шляху до бажаного щастя на трьох поляків, двох українців, двох китаянок і африканця з Малаві чекають важкі випробування: виснажлива праця на полуничних полях та птахофермі, поневірянь без грошей і документів. Саме тому вважаємо доцільним у межах нашої наукової розвідки виокремити три семантичні групи українських запозичень: 1) вигуки; 2) власні назви; 3) українські реалії та з'ясувати специфіку їхнього походження.

Першу групу лексем реалізують вигуки та словосполучення з емоційним відтінком, зокрема: *shcho ti, shcho ze, ujjas, koshmar*. Наприклад: *He was the type Mother would describe as a person of minimum culture, wearing a horrible black fake-leather jacket, like a comic-strip gangster – what a **koshmar** – it creaked as he walked. **Ujjas!** What a night.*

Цікавим в аналізованому романі є речення *His hair was a **koshmar-long** and twisted in thin rats*, в якому українське прикметникове запозичення *koshmar-long* сформоване за допомогою поєднання українського запозичення *koshmar* та англійського прикметника *long* (довгий).

До другої групи запозичень уналежнюємо українські власні назви на кшталт *Ukraina, Bendery, Donbas, Yasnygor, Volgas, Zaz, Zaporozhets, Polya, Irina, Vanya, Irinochka*. Наприклад: *One day **Ukraina** will be also in Europe marketing; Her voice is girlish and breathy, with a strong **Kharkiv** accent; What you know about life for woman in **Yasnygor**; Once, he had a girl like this in **Bendery** ; You **Donbas** miner?; I hoisted my bag onto my shoulder and followed him across the car park to a huge shiny black vehicle that looked like a cross between a tank and a **Zill**; Then at **Shevchenko University**, where Pappa is professor of history, she was one of the Orange Student organizers.*

Третя група українських запозичень представлена українськими реаліями на зразок *hooligans, smetana, babushka*, наприклад: *Do you think we're all **hooligans** in Donbas? Primitive types? Why you not find nice **babushka**.*

Крім того, в романі «Two Caravans» наявні слова, які мають відповідники в англійській мові, але для емоційного забарвлення письменниця використовує українські лексеми. Наприклад: *One hundred per cent of humidity. No **ventilatsya**.*

No safety vikhod; There is nothing but a small stream for washing, and a much-too-shallow pit-lavatory, screened by a few branches, with a piece of wood to perch on above the disgusting festering nuzhnik of previous warrior dinners.

Надзвичайно цікавим для аналізу є речення *What about the blond-haired Angliska rosa you came all this way to England for*, в якому Марина Левицька запозичила українське словосполучення «*Angliska rosa*» (англійська роза) з урахуванням правил граматики англійської мови, зокрема, написання з великої літери назви національностей та похідних від них слів. Утім, зовсім іншу тенденцію спостерігаємо у реченні *So maybe this is the time to make a possibility with this girl, and forget about Vagvaga Riskegipd and Angliski rosi and red Ferrari, which is probably a stupid idea anyway*, оскільки авторка роману відмінює іменника з прикметником вже за нормами українського правопису.

Висновки. Отже, в романі «*Two Caravans*» письменниця використовує українські запозичення не лише для відбиття українських реалій, а й для передавання атмосфери життя українських іммігрантів на чужій землі. Авторка прагне представити читачеві новітню лексику української мови, зважаючи на те, що герої її твору є представниками сучасної української молоді. Перспективу подальших досліджень вбачаємо в аналізі української лексики в інших англомовних творах Марини Левицької.

ПОНЯТТЯ МОВНОЇ ЛОКАЛІЗАЦІЇ

Єльцова Світлана Сергіївна,
старший викладач
Алаєва Лілія Сергіївна,
студентка

Вступ./Introduction. В даний час комп'ютерні ігри є найпопулярнішою сферою розваг серед різних вікових груп. Країни, що займаються розробкою і створенням ігор, в основному пишуть їх на рідній мові, віддаючи готовий продукт відділу з локалізації або перекладачам. Відомі українські ігри («Survarium», «S.T.A.L.K.E.R.: Shadow of Chernobyl», «Metro 2033») також підлягають локалізації для виходу на світовий ринок. Зростання частки ринку інтерактивних розваг в нашій країні обумовлює потребу в перекладі та локалізації цих ігор. Локалізація – це процес, з яким стикається кожен розробник, чий ігри будуть продаватися в інші країни. Якість локалізації неодмінно впливає як на сприйняття самої гри, так і на зручність її проходження. Неякісний переклад може значною мірою ускладнити сам ігровий процес, а також викликати невдоволення гравців та користувачів, що обов'язково викличе зниження продажів самої гри.

З проблем перекладу комп'ютерних ігор, з описом усіх особливостей і складнощів, написано невелику кількість робіт і статей українською мовою. Що стосується зарубіжних колег-перекладачів, то сфера вивчення локалізації є однією з найпопулярніших на сьогоднішній день.

Співвідношення термінів «локалізація» і «переклад» є предметом обговорення як професійних перекладачів, так і перекладачів - аматорів. Сьогодні можна говорити про зародження нової галузі дослідження, термінологічний апарат якої тільки формується на перетині перекладознавства, лінгвістики та інформатики. Таким чином, актуальність цього дослідження обумовлюється необхідністю комплексного аналізу специфіки локалізації відеоігор з метою подолання труднощів їх перекладу.

Мета роботи./Aim. Метою дослідження є розгляд теоретичних основ локалізації та визначення поняття мовної локалізації на основі проведеного аналізу наукових робіт.

Матеріали і методи./Materials and methods. Інформаційну базу дослідження складає наукова література з означеної теми. Методологічну базу дослідження складають метод аналізу та синтезу, системний підхід, комплексний аналіз.

Результати і обговорення./Results and discussion. Мовою розробників електронно-обчислювальної машини була англійська мова. Але в міру поширення комп'ютерів і програмного забезпечення по всьому світу виникла необхідність обробки певної інформації на різних мовах і потреба в багатомовній підтримці. Потребу цю відчували як користувачі програмного забезпечення – для вирішення своїх конкретних завдань, так і виробники програмного забезпечення – для розширення ринків збуту. Таким чином, склалася ідея інтернаціоналізації програмних продуктів. Термін «інтернаціоналізація» має на увазі такий спосіб проектування програмного забезпечення, при якому можливість багатомовної підтримки закладається з самого початку.

В процесі розробки гра повинна плануватися таким чином, щоб її можна було локалізувати без додаткової переробки і перекомпіляції, тобто національно-залежна частина програми повинна зберігатися окремо від додатків у вигляді набору даних: об'єктів локалізації. При цьому можливість гнучкої і простої зміни мовного оточення під конкретні вимоги відбувається без перекомпіляції цих додатків. Таким чином, локалізація – це процес адаптації програмного забезпечення під конкретні національні вимоги (правила класифікації і перетворення одиночних символів, рядків; правила національного уявлення часу і дати, а також чисел з плаваючою точкою і грошових величин). А з технічної точки зору локалізація – це виготовлення окремих об'єктів локалізації відповідно до вимог окремої мови.

Локалізація – це процес, з яким стикається кожен розробник, чиї гри будуть продаватися в інші країни. Мається на увазі заміна будь-яких можливих елементів продукту таким чином, щоб він максимально успішно продавався на різних ринках, узгодження з мовою ринку, юридичними особливостями,

особливостями менталітету та маркетинговими цілями компанії-покупця. Перед кожною компанією, яка планує випускати гру в рідній країні, постає питання: «А що саме в грі треба локалізувати?». Ступінь локалізації – це фактично визначення того, що може бути локалізовано. Ступінь локалізації може бути різним в залежності від специфіки проекту, бюджету видавця, а також інших причин. Традиційно розрізняють наступні види локалізації (по наростанню глибини локалізації): 1) паперова локалізація; 2) поверхнева локалізація; 3) економічна локалізація; 4) поглиблена локалізація; 5) надмірна локалізація; 6) глибока локалізація. При виборі локалізації будь-якої глибини всі попередні повинні автоматично включатися в неї. Тобто, якщо є рішення українізувати ігровий звук, зрозуміло, потрібно українізувати і папір, і інтерфейс меню, і ігровий інтерактив.

Паперова локалізація властива компаніям-дилерам, які закупають продукт, друкують для нього свою поліграфію і продають. В такому випадку зазвичай локалізуються: коробка, реєстраційна картка, обкладинка до посібника з використання, маркетингові матеріали. Крім того, такий тип локалізації може віддати перевагу компаніям на ринках, де є високе знання мови оригіналу. Наприклад, у Німеччині легко можна видавати гру на англійській мові, так як більшість населення розуміє цю мову і розмовляє нею.

Поверхнева локалізація прийнятна для ситуації, коли видавець хоче додати в гру більше інформації про свою компанію (наприклад, видавець хоче додати в гру свою заставку, свій логотип, свій копірайт). Іноді він хоче, щоб і інсталяція проходила з урахуванням його переваг.

В економічній локалізації перекладається весь текст гри: спливаючі підказки, ігрові діалоги, статистика, допомога та інше. Так робить більшість великих видавців, що мають свої представництва на територіях, де ці видавці впевнені в продажах свого продукту. Цей спосіб локалізації є найбільш економічно вигідним, за умови, що інші пункти будуть англійською мовою. Такий же тип локалізації використовується для створення «промо-версії» гри для подання закордонним видавцям. В цьому випадку весь звук може

залишатися на мові оригіналу.

У поглибленої локалізації замінюється весь звук у грі. Це досить дорого, тому такий тип локалізації зазвичай використовується, якщо дотримуються наступні умови: 1) в країні мало хто говорить мовою оригіналу (наприклад, Україна, Франція, Бразилія і т.і.); 2) компанія будує імідж на ринку; 3) в грі для розуміння сенсу і сюжету потрібен звук. В цьому випадку переозвучують всі голоси, тобто заставки і діалоги персонажів.

У надлишкової локалізації замінюються всі або деякі графічні об'єкти. Тобто розробнику завжди потрібно бути готовим до того, що доведеться міняти деякі об'єкти в грі. Головним чином, це може статися через юридичні правила і норм країни. Наприклад, в Німеччині заборонено будь-яке використання графічного зображення свастики. Її потрібно буде перемалювати на щось, що не викликає негативний асоціативний ряд. У деяких країнах заборонено показувати сцени насильства, а особливо кров. У Китаї заборонено використовувати кров у відеоіграх, а також скелети і черепи. У зв'язку з цим, компанія «Valve Corporation» для деяких героїв додала спеціальні маски, щоб приховати череп.

У глибокій локалізації мається на увазі зміна сценарію. У разі, якщо проект зовсім інтернаціоналізований, він може містити в собі сценарні недоліки, які не дозволять продати її на іншу територію. Наприклад, якщо за змістом гри якась нація представлена в негативному світлі, навряд чи вдасться продати цю гру у відповідній країні. Глибина локалізації визначається видавцем і може залежати від багатьох факторів. Наприклад, від специфіки ринку. Локалізація звуку і графіки – справа досить дорога, і, якщо видавець не впевнений, що гра буде добре продаватися, він може не захотіти робити своє озвучування і перемальовувати графіку, а залишити їх на мові оригіналу, зрозумілій для більшості користувачів. У будь-якому випадку, видавець вибирає глибину локалізації, виходячи з власної оцінки ринку. Від того, наскільки вона виявиться правильною, буде, в кінцевому рахунку, залежатиме успіх гри.

Висновки./Conclusions. Локалізація відеоігор, яка є важливим фактором, що сприяє досягненню глобального успіху відеоігор, не є достатньо досліджена. З нашої точки зору, локалізація має справу, перш за все, з прагматичною адаптацією тексту, тобто внесенням певних поправок на соціально-культурні, психологічні та інші відмінності між одержувачами оригінального тексту і перекладеного тексту, а також з відтворенням релевантної комунікативної ситуації з урахуванням всіх її складових: учасників мовленнєвої взаємодії, їх комунікативних стратегій (мотиви, потреби і т.і.), просторово-часових характеристик ситуації тільки в новому соціокультурному просторі. Подібна адаптація часто виходить за рамки лише семантичних і синтаксичних стратегій і пов'язана з екстралінгвістичними факторами (урахування максимально можливих особистих характеристик комунікантів, умов передачі інформації і т.і.).

Все сказане вище дозволяє запропонувати наступне визначення локалізації: це процес лінгвістичної трансформації структури і змісту динамічного тексту, завдання якого адекватно передати закладені в структуру тексту прагматичні інтенції стосовно заданої екстра-лінгвістичної комунікативної ситуації, яка визначається конкретними соціокультурними, маркетинговими, політичними та іншими умовами.

АРЕАЛЬНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНОЇ ЛЕКСИКИ

Фенюк Людмила Дмитрівна

асистент

асистент кафедри романської філології та перекладу

Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

Вступ. Introductions. Перманентність оновлення лексичного складу мови є природнім процесом, беручи до уваги явище глобалізації та інтернаціоналізації.

Ареальна лінгвістична наука, предметом якої є вивчення територіального розміщення мовних явищ як різних діалектів однієї мов, так і межуючих мов, була ядром дослідження для таких вчених, як А.Доза, А.Мейє, Й.Шмідта, В.М. Жирмунського, М.А. Бородіної. Варто зауважити, що ареальний метод дослідження суспільно-політичних інтернаціоналізмів залишився поза увагою попередніх лінгвістичних студій.

Мета роботи. Aim. Метою є визначення територіального розміщення суспільно-політичних інтернаціоналізмів згаданих вище мов. Предметом дослідження є суспільно-політичні інтернаціоналізми англійської, французької та української мов. Актуальність дослідження полягає у виокремленні сучасних ареалів інтернаціональної лексики суспільно-політичної сфери вжитку.

Матеріали і методи. Materials and methods. Матеріалом слугували 503 тріади інтернаціоналізмів з тлумачних словників англійської, французької та української мов (Longman Dictionary of Contemporary English, Le petit Larousse, Академічний тлумачний словник сучасної української мови). В ході дослідження суспільно-політичних інтернаціоналізмів були застосовані описовий метод, метод перекладацької трансформації, елементи кількісного аналізу.

З-поміж методів вивчення інтернаціоналізмів виділяють ареальний, синхронно-зіставний та методи аналізу індивідуального мовлення.

Методом лінгвістичної географії або ареальним методом вивчення лінгвістичних явищ М.П. Кочерган називає сукупність прийомів, що полягають у картографуванні елементів мови, що розрізняють її діалекти [3, с. 366]. Згідно з В.В. Акуленком ареальний метод відображає істотні ознаки інтернаціональної лексики і дозволяє встановити ономасіологічні ізоглоси та райони поширення інтернаціоналізмів.

А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк та З.Б. Куделько до сучасних ареалів інтернаціональної лексики відносять: а) європейсько-американський; б) ареал Близького та Середнього Сходу й окремі мови Азії та Африки; в) ареал Індійського океану (південно-азійський, індуїстсько-буддійський); г)

далекосхідний ареал з китайським та японським впливом. Європейсько-американський ареал автори також називають християнським чи атлантичним з грецькою та латиною, а згодом й французькою, англійською та деякими іншими мовами. Ареал Близького та Середнього Сходу визначається мусульманським (арабським) та перським центром впливу. Також до нього відносять і сліди впливу російської мови (ареал мов колишнього СРСР). Вчені зазначають, що ареал Індійського океану характеризується впливом санскриту та палі.

Сучасний розвиток мов різних регіонів свідчить про наявність різних культурно-історичних ареалів інтернаціональної лексики з відчутним міжнародним впливом латини та грецької мови, англійської та французької мов.

З опертям на згадану вище класифікацію сучасних ареалів та на генеалогічні джерела інтернаціональної лексики, можна окреслити наступні ареали суспільно-політичних інтернаціоналізмів англійської, французької та української мов:

а) європейсько-американський ареал – 491 триада, серед них типовими прикладами є: *consul* (фр.) – *consul* (англ.) – *консул* (укр.) латинського походження, *aristocratie* (фр.) – *aristocracy* (англ.) – *аристократія* (укр.) грецького походження, *élite* (фр.) – *elite* (англ.) – *еліта* (укр.) французького походження, *boycott* (фр.) – *boycott* (англ.) – *бойкот* (укр.) англійського походження, *cartel* (фр.) – *cartel* (англ.) – *картель* (укр.) запозичені з італійської мови, *embargo* (фр.) – *embargo* (англ.) – *ембарго* (укр.) запозичені з іспанської мови і т.д.;

б) ареал Близького та Середнього Сходу й окремі мови Азії та Африки представлений 7 триадами, до яких відносимо: *sultan* (фр.) – *sultan* (англ.) – *султан* (укр.) арабського походження, *bazar* (фр.) – *bazaar* (англ.) – *базар* (укр.) запозичення з перської мови, *Apartheid* (фр.) – *Apartheid* (англ.) – *Апартеїд* (укр.) запозичення з африкансу, *kremlin* (фр.) – *kremlin* (англ.) – *кремль* (укр.) російського походження та ін.;

в) ареал Індійського океану вирізняється малочисельністю інтернаціональної лексики. Типовими прикладами можна вважати *Brahmanisme* (фр.) – *Brahmanism* (англ.) – *брахманізм* (укр.), запозичення з санскриту; *tabou* – (фр.) – *taboo* (англ.) – *табу* (укр.) полінезійського походження.

Далекосхідний ареал інтернаціональної лексики не розглядався у даному дослідженні.

Результати та обговорення. Results and discussion. Більшість суспільно-політичних інтернаціональних слів трапляються не тільки в європейському культурно-історичному ареалі, але й поза його межами. Згідно з В.В. Акуленком, ареали не є абсолютними, оскільки крім чистих ареалів існують також перехідні. На думку Т.Р. Кияка та А.С. Д'якова на даному етапі розвитку мовознавчої науки спостерігається стрімке зближення ареалів, зникнення чітких меж між ними.

Висновки. Conclusions. Підсумовуючи, зазначимо, що суспільно-політичні інтернаціоналізми англійської, французької та української мов наявні в європейсько-американському ареалі, ареалі Близького та Середнього Сходу та в ареалі Індійського океану.

Перспективним вважаємо синхронно-зіставний метод вивчення інтернаціональної лексики та дослідження індивідуального вживання інтернаціоналізмів у мовленні.

ЕКОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Шульжук Наталія Василівна,

к. ф. н., доцент

Рівненський державний гуманітарний університет

м. Рівне, Україна

Вступ. Ефективність мовленнєвої взаємодії учасників комунікації забезпечує гармонійний діалог, що й зумовлює актуальність його

різноаспектного вивчення. Теорія діалогу завжди була у центрі уваги науковців, і мовознавців зокрема (Л. Якубинський, Г. Чумаков, М. Борисова, Г. Валімова, Т. Винокур, М. Мілих, М. Михліна, Н. Шведова та ін.). Проблеми діалогу інтенсивно розробляли на матеріалі різних мов. Діалогічне мовлення стало об'єктом вивчення і спеціальних дисертаційних досліджень (А. Балаян, О. Бровєєв, Н. Глаголев, Л. Гураль, С. Занько, Ц. Йотов, А. Нікольський, М. Орлова, І. Святогор, Ю. Скребнєв та ін.). Комуникативні параметри діалогічного мовлення представлені у працях А. Балаян, К. Саломатова, Г. Сергєєвої, Н. Теплицької, М. Шафіро. Оскільки для більшості лінгвістів предметом дослідження у цій царині є висловлення, то у фокус дослідницької уваги неодноразово потрапляли особливості синтаксичної організації діалогічної репліки (П. Дудик, О. Шаройко, Т. Винокур, Н. Глаголев, Г. Інфантова, Н. Шведова, М. Михліна, І. Святогор, Л. Гураль, Г. Чумаков, І. Морозова, О. Ваяхіна, Н. Шульжук та ін.). Чималий досвід у вивченні діалогу має й українське мовознавство (Д. Баранник, І. Борисюк, А. Грищенко, П. Дудик, Г. Олійник, В. Рінберг, Л. Олексієнко, Л. Безугла, І. Шевченко та ін.).

На позначення діалогу вчені послуговуються і такими поняттями, як «діалогічний комплекс», «питально-відповідна єдність», «діалогічна композиція закритого типу», проте більшість із них за одиницю діалогу визначила діалогічну єдність (Д. Баранник, Г. Гай, І. Борисюк, П. Дудик та ін.).

Зумовлений формуванням когнітивно-дискурсивної лінгвістичної парадигми стрімкий розвиток нових галузей знань (комуникативна лінгвістика, прагмалінгвістика, психолінгвістика та ін.) визначив нові вектори досліджень діалогічного мовлення, для позначення якого ввели поняття «діалогічний дискурс» і визначили одиниці, що відображають його процесуальну структуру (мовленнєвий акт, дискурсивний хід, дискурсивний обмін, трансакція, мовленнєва подія). Так, для Л. Безуглої діалогічний дискурс – «мисленнєво-комуникативна мовленнєва діяльність комунікантів у широкому (ситуативно-комуникативному, соціокультурному, когнітивно-психологічному) контексті, зафіксована діалогічним текстом».

О. Селіванова запропонувала виділяти у структурі дискурсу чотири рівні: «формально-змістовий рівень з урахуванням двох смислових площин породження й інтерпретації і форм вербаліки та паравербаліки; інтерактивний (мотиваційно-прагматичний), що опосередкує комунікативну взаємодію адресанта й адресата із закладеними в їхній свідомості мотивами, цілями, стратегічними програмами й інтепретантами; онтологічний, сформований ситуацією спілкування (місцем, часом, оточенням тощо), і соціокультурний, що залучає до комунікації соціальні та культурні параметри». Ці рівні визначають комунікативну ситуацію й опосередковують діалогічність її складників.

Як бачимо, проблеми діалогу репрезентує чималий дослідницький досвід, який свідчить про складність та багатоаспектність цього когнітивно-комунікативного феномена. Розуміння ж діалогу як важливого засобу соціальної взаємодії та інструмента формування гармонійної життєдіяльності людини актуалізує вивчення діалогічного дискурсу у контексті еколінгвістичної проблематики.

Мета наукової розвідки – окреслити окремі еколінгвістичні параметри діалогічного дискурсу.

Матеріали і методи. На формально-змістовому рівні діалогічного дискурсу дослідники пропонують розрізняти розмовний і літературний (художній) діалог (дискурс). Проте вчені по-різному ставляться до можливості студіювання спонтанного діалогічного мовлення за художніми текстами. Прихильниками такої ідеї є Р. Будагов, Н. Шведова, О. Сиротіна та ін. Ставлять під сумнів можливість такого студіювання О. Шаройко, О. Лаптева, Т. Винокур на тій підставі, що спонтанні діалоги мають закономірності як структурного, так і стилістичного плану. Переконані, що категоричність у цьому питанні не сприятиме результативності досліджень. Безумовно, художній діалог, ускладнений естетичними та виховними завданнями автора, не завжди абсолютно точно відтворює інтонацію, міміку та жести спонтанного діалогу, проте він повністю переймає «саму комунікативну ситуацію; загальні принципи ведення діалогічної теми; синтаксичну організацію реплік». Тому джерелом

фактичного матеріалу нашої наукової розвідки послуговували діалогічні єдності, дібрані з творів художньої літератури. В основі дослідження – описовий метод.

Результати й обговорення. Послідовне утвердження ідей антропоцентризму в науці призвело до поєднання різноманітних знань в цілісну систему й актуалізувало міждисциплінарні дослідження. Лінгвісти та екологи доводять необхідність формування нової парадигми наукового знання – еколінгвістики, межі предметності якої передусім пов'язують із негативними процесами у мові та мовленні (А. Бернацька, О. Ільїнова, О. Полухін, Н. Сологуб, О. Сердобінцева, В. Шаховський та ін.). Проте у працях О. Сковородникова, В. Шаховського, О. Троць, Н. Булгакової представлене широке розуміння предмета цієї галузі, яке виходить за рамки класичної лінгвістики – мовна й мовленнєва деградація та мовна й мовленнєва реабілітація.

На думку Н. Колосової, успішна комунікація завжди екологічна: «адресант та адресат, використавши етичні емотиви, досягли поставленої мети у процесі комунікації і отримали задоволення після її завершення».

Та чи завжди екологічними є лише позитивні емоції? Науковці доводять, що ні. Так, Н. Колосова переконливо доводить, що щирі негативні емоції, які виникли небезпідставно, також екологічні. У зв'язку з цим дослідниця вважає за необхідне формувати екологічну компетенцію комунікативної особистості, критерієм сформованості якої вона вважає «уміння породжувати емотивно коректні тексти та здатність адекватно сприймати особистісні, емоційні доміанти чужих текстів як відображення інших концептосфер та інших культур».

Аналіз художніх діалогів засвідчив, що неекологічне спілкування в «пристойній» упаковці (термін С. Іонової) найчастіше втілюється у таких формах, як конфліктне спілкування, емоційне ігнорування та емоційне табування.

Вищевикладене дозволяє говорити про необхідність лінгводидактичної інтерпретації порушеної проблеми – потребі навчати екологічному

спілкуванню, вербалізованому у стратегії кооперації на засадах формули екологічності, запропонованої Н. Колосовою («щира доброзичливість в етичній вербальній упаковці»). Екологічність діалогічного дискурсу не передбачає стратегії мовного домінування, спрямованої на «злам емоційного, інтелектуального поведінкового супротиву».

Мовленнєвий вплив, здійснюваний на адресата, може бути як позитивним, так і негативним. Останній є мовленнєвим насиллям, найчастіше презентованим імпліцитно (мовленнєва маніпуляція) – через «навішування ярликів» та використання дискредитаційних пресупозицій. Експліцитно ж мовне насилля реалізується як мовленнєва агресія (див. праці О. Сковородникова, О. Бикової, Г. Копніної, Н. Булгакової та ін.). Обидві реалізації мовленнєвого насилля негативно впливають на діалогічну взаємодію комунікантів, оскільки вони спрямовані на «деструкцію мовної особистості адресата, на її підпорядкування». Отже, йдеться про підрив довіри адресата мовлення, пониження його авторитету й гідності.

Зауважимо, що кваліфікувати будь-яке висловлювання щодо прояву в ньому агресії можливо лише у контексті конкретної мовленнєвої ситуації.

Висновки. Отже, інтенсифікація соціальної, етнічної та конфесійної напруги, яка нерідко переходить в агресію, зумовили потребу відновлення екологічного балансу у сфері мовленнєвої комунікації в суспільстві, з чим пов'язуємо актуалізацію екологічного аспекту лінгвістичних досліджень, об'єктом вивчення яких є діалог. Мовленнєва толерантність, що становить основу діалогічного дискурсу, не лише сприяє формуванню гармонійної життєдіяльності мовної особистості, а й визначає ефективну соціальну взаємодію, яка виключає репрезентацію мовного насилля у будь-якому вияві.

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

MEMORY AND INFORMATION WITHIN THE FRAMEWORK OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND HUMAN MIND

Artemov Alexander Valentinovich,

Ph.D., Head of the laboratory

Golovchenko Valentina Grigoryevna,

laboratory assistant

State Institution «Institute of Eye Diseases and Tissue Therapy named after

V.P. Filatov NAMNU»

Odessa, Ukraine

Buryachkovsky Eduard Stanislavovich

Ph.D., assistant professor

Odessa National Medical University

Odessa, Ukraine

Introduction. The central link of human and artificial intelligence is memory, which is usually defined as a way of storing information and its introducing into the realm of consciousness and behavior. From a physical point of view, memory can be considered as the ability to preserve the previous influences from the outside environment to use in the future.

The material nature of memory is reflected in its structure, which captures a certain effect. However, unlike other material patterns, memory does not store any physical imprint of the acting object. For example, in the structure of a neural network, diverse external influences are represented by uniform excitation patterns that differ only in topography and in the number of neurons - elementary units involved in their creation.

The neurons themselves do not vary in anything specific. Nevertheless, there is a pattern for each excitation, and the more the neural network develops, the more various diversity of the external world is displayed in its patterns.

So in the neural network many patterns are formed, each of which corresponds to its own physical object - a real image.

In other words, each neural network pattern, in fact, is a material carrier of memory about a physical object. The presence of the pattern indicates that the neural network seems to be aware of the existence of a real object, i.e. informed about him. Therefore, the pattern can be considered as the material structure of memory and information at the same time.

In artificial intelligence, in contrast to the human neural network, the elemental base is represented by semiconductors that perform the function of neurons. However, in both cases, the patterns that provide memory are formed due to the uniform elements and the process associated with signal transmission. The material properties of the elements themselves and the nature of the process that will ensure the transmission of the signal do not have fundamental significance. As John Searle noted in this connection, syntax plays the role of semantics.

For this reason, what happens in the neural networks of the brain can be reduced to manipulating symbols, which is completely computer-controlled. These representations form the basis of the concept of so-called strong artificial intelligence, allowing the fundamental possibility of creating a thinking computer.

Aim. To analyze the essence of the concept of artificial intelligence and determine the key features that distinguish artificial intelligence from the human mind in the perspective of juxtaposing memory and information.

Materials and methods. Concept of artificial intelligence as a machine capable of performing tasks previously available only to the human mind is superficial. The limitations of this approach, in particular, are evidenced by a quip in Tesler's sentence. It says that artificial intelligence is whatever hasn't been done yet. The foregoing defines the object of study as a system. Moreover, neither the nature of the elements, nor their relations among themselves, forming a certain integrity, have been finally established. Therefore, in our opinion, the most productive method of studying such kind of object may be a system analysis. So, the study is based on a systemic

analysis of memory as cognitive system including in a universal philosophical category and a biomedical phenomenon.

Results and discussion. Referring to the information stored in the memory of artificial intelligence, it should be noted that it is accessible and understandable only to the person who created it, i.e. we need another structure that could be aware of what exactly is contained in the neural network and what this corresponds to in the real world.

In other words, the mind needs a system capable of understanding the relationship between the syntax pattern and the real object. Simultaneously, a pattern becomes a memory and a source of information. If the mind is represented by a man as an external object, then his memory contains information about those patterns that are introduced in machine intelligence, because the man himself created these patterns based on microcircuits.

The chip saves (remembers), and a person can get information about what is remembered. Thus, memory in machine intelligence serves as information for humans. Machine intelligence has a memory, but it cannot be used as information for the machine itself - you need a mind that artificial intelligence does not have. So that artificial intelligence can perform reasonable actions, it does not need mind. The mind is needed to create information patterns and operations with them. However, it remains a mystery how, in a biological neural network, faceless impact patterns turn into memory of real objects and become information on the basis of which complex mental processes are carried out.

Meanwhile, these mental processes are so complex that it took mankind hundreds of thousands of years to transform them into machines they themselves created. However, man is not able to convey his mind to the machines. If he could create human intelligence, then he would create a machine that was supposed to foreclose his. If it were possible the humanity be faced with the so-called the problem of technological singularity, when a person would be a secondary link in scientific and technological progress.

The person's memory usually appears not as a property of the mind and its

forerunner, but as what appears when the mind is already there. Indeed, in material nature there is no information, but there are only physical objects and the interactions between them. These objects and phenomena can become information only in relation to a intelligent creature. It turns out a vicious circle: the mind cannot exist without information, but for the appearance of information, you need a mind.

What then is primary and is it possible to create intelligence based on information technology? It is this task that is considered real by a significant number of scientists involved in the problem of artificial intelligence. And they believe that it is possible to create intelligence by transferring the necessary information to the computer.

But thereby, we tear off the mind not only from the biological basis, but also from those physical processes that generated it. After all, the brain could not acquire mind thanks to the transfer of information from outside. Opponents of the reasonable artificial intelligence appeal to the fact that the semantic content is inseparable from the brain as a special material structure, while information programs can reproduce only syntactic connections, the semantic meaning of which (semantics) is clear only to the person who created them.

The multilateral perception of the physical world through neural networks appears in the form of multiple impact patterns transmitted through the corresponding sensory organs. Combinations of patterns received from different senses and captured at different levels of the neural network create a complex image of the real world, where each object has several projections. Such projections with respect to a real object become information - a signal that can revive a real pattern without a corresponding effect. This is how memory and information are formed.

"Information is neither matter nor energy. This is information." That strange characteristic by Norbert Wiener does not disclose the essence of the phenomenon. Here is a comparison of information with energy and matter. Indeed, information cannot be identified as any material structure. Be that as it may, information affects the state of material objects. If there is no memory, there is no information, because information cannot be transferred to a structure that does not remember and cannot

reproduce it. Memory and information are logically inseparable. These are two aspects of one phenomenon.

In nature, memory is represented by a structure bearing the imprint of the physical world, an impact pattern created as a result of the contact of a neural network with the surrounding reality, penetrating through the sensory organs. However, memory differs from other imprints of material interactions by its unique ability. This imprint - the pattern of impact - can occur in the neural network even when there is no impact that originally formed this imprint. Outside the neural network, such a phenomenon is impossible; here only a certain imprint always corresponds to a certain effect, and another object cannot cause it.

However, in the neural network, as a result of activation of a pattern that has occurred, for example, through auditory receptors, a visual image of an object may occur like a memory. In other words, a neural network is capable of reproducing a memory about pattern without the physical perception of its corresponding object. In fact, there is a recall of a certain pattern that has arisen in the neural network before.

Moreover, the pattern by which the memory of the object is called up could not have a specific physical effect. In fact, there was a transmission of a signal, i.e. information about the impact, through other sensory organs. However, this information enlivened a real physical image in a neural network. So, without specific physical contact, the state of the neural structure changed, and all this was done by information, being neither energy nor matter.

Initially, in artificial intelligence, memory is not formed as a pattern of the impact of a physical object, but has information and not material character. This is the fundamental difference between artificial and human intelligence. In a person mind there are not only mental (informational) programs, but also patterns of memory of the physical world. Artificial intelligence cannot remember (in the human sense!) the image of a real object. He can only receive and, accordingly, provide information about it.

In other words, human intelligence is not just a collection of programs for performing mental functions. The human mind is represented by a structure that is

capable of creating programs based on communication with the outside world, as a result of which its own organization is being improved.

Conclusions. The main idea of this analysis is to show that the algorithms of the mind do not exist, since any algorithm assumes the existence of a program that supports some function. So, the mind cannot be started with the help of a program, since it is not a function. Mind creates itself on the basis of a prepared structure.

Moreover, this structure does not receive a ready-made program, i.e. syntax cannot lead to reasonable behavior at the output. On the contrary, initially semantics - signals from specific physical objects - should organize syntactic relations. Mind is a system in which syntax occurs as the result of the structural organization of semantics, i.e. here the syntax is a consequence of semantics. On the contrary, in machine intelligence syntax becomes semantics only at the output.

So, to create an artificial mind it needs to create an appropriate structure capable of the same perfection as a natural brain. If this problem can be solved, then, in any case, human intelligence can only repeat itself, and even then not within the framework of information technology. Thus, in our opinion, technological singularity is fundamentally unattainable.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF INTERACTION AMONG STAKEHOLDERS OF CONSTRUCTION ENTERPRISES

Velychko Volodymyr,

Ph.D., assistant, Department of Entrepreneurship and Business Administration

Grytskov Evgen,

Ph.D., associate professor, Department of Entrepreneurship and Business
Administration

Zubarev Dmitriy,

graduate student, Department of Entrepreneurship and Business Administration
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Transformational economic conditions of domestic construction enterprises are determined by the ambiguity and turbulence of functioning. The main indicators of their activity are reduced, the potential capabilities of construction companies are reduced, the negative impact of external and internal factors is increasing. In such circumstances, the systematization of international experience in the interaction of stakeholders in the construction industry is of particular importance.

To ensure the interaction between stakeholders of construction enterprises, the formation and implementation of a stakeholder-oriented strategy for their management, of particular importance is the generalization of the international experience of interaction between people who are cyclized. In this context, it should be noted that in the AA1000SES standard (Accountability Stakeholder Engagement Standard), the interaction of stakeholders is characterized through their groups that affect the activities of the enterprise and are able to experience the influence of such actions aimed at obtaining results, but have different interests and directions for their achievement. The system presented is based on the principle of ownership, which provides for the coverage of all stakeholders, their right to express their requests, thoughts and be heard. It includes the principles of:

- materiality;
- completeness;
- response.

In addition, criteria for the identification of stakeholders are proposed: dependencies, responsibilities, stresses, impacts, diversity of perspectives.

International practice also defines criteria for determining stakeholders, which include: the level of assistance in providing the enterprise with valuable resources; the level of risk of under-receipt of resources due to the actions of stakeholders and the level of enterprise losses from such actions or from the need to terminate business ties; the level of management and authority that stakeholders have over the enterprise.

In existing international practices, to ensure the interaction between stakeholders and the influence of the state on this process, special attention is focused on the formation and application of tax incentives in the implementation of innovation and investment activities. At the same time stand out:

- important, innovatively active areas of business operations;
- the formation and application of regulatory support for the implementation of innovative activities;
- improving the functioning of institutions affecting the implementation of innovation;
- venture financing.

In the stakeholder management system, two main models are generalized in international practice: the Anglo-Saxon and Japanese-German models.

The introduction of the presented models has certain problems for domestic construction enterprises. In particular, the low level of informational, analytical and legal support for interacting with stakeholders complicates the processes of defining criteria for their formation and taking into account interests, unbalancing the interests of various groups of stakeholders, attempts to significantly influence powerful institutions in the functioning of construction enterprises also lead to a decrease in the effectiveness of managing interactions between by people who are in a circle. In addition, in modern conditions it is impossible to take into account the interests of all

stakeholder groups of construction enterprises, since the importance of partnerships, public-private partnerships, and social corporate responsibility is decreasing.

In international practice, to assess the level of interaction with stakeholders, methods for determining the strategic position are used: SWOT, PEST, Space analysis.

Thus, as a result of the study, the international experience on the interaction of stakeholders of construction enterprises, the proposed modern methods and models that ensure the management of stakeholders to make informed management decisions are summarized.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Бондаренко Наталія Миколаївна

к.е.н., доцент

Снопко Тетяна Віталіївна

магістрант факультету економіки

Дніпровський національний університет імені О. Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. Підприємства для збільшення прибутків починають розширювати свою діяльність та освоювати іноземні ринки. Така діяльність обумовлює появу ризиків які завдають підприємствам значних збитків. Цілком передбачити зміни в зовнішньоекономічних відносинах неможливо. Для того щоб зменшити вплив ризиків, виявити можливі майбутні негативні наслідки для підприємства та ліквідувати результати такого впливу на діяльність підприємства, потрібно весь час модернізувати методи до управління ризиками на підприємстві. Тому дана проблема є актуальною на сьогоднішній час.

Мета роботи. Дослідження методів управління ризиками та їх особливостей в зовнішньоекономічній діяльності суб'єктів господарювання.

Матеріали та методи. Основою для дослідження є праці вітчизняних вчених з теорії та методології управління ризиком, законодавчі та нормативні акти з питань ведення зовнішньоекономічної діяльності. Методика дослідження базується на дослідженні методів управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності та їх особливостей. Проблемне питання було виділене експертами, тому що у сучасних умовах відбувається ускладнення економічних та соціальних процесів, а вартість ризиків з якими можуть зіштовхнутися великі та малі компанії – зростає.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день питання щодо управління ризиками в зовнішньоекономічній діяльності підприємства потребує вирішення. Для безпечного здійснення зовнішньоекономічної діяльності необхідно вміти працювати з ризиками, вчасно їх визначати та надавати оцінку їх впливу на діяльність суб'єкта господарювання.

Управління ризиком передбачає розробку такого механізму, який зменшить збитки, або взагалі усунить їх у разі створення ризикових подій. Для того, щоб розробити запропонований механізм, слід діяти у декілька етапів. Для початку необхідно провести аналіз ринку та отримати інформацію щодо структури, властивостей об'єкта і наявних ризиків. Наступна стадія – оцінити кількісно ймовірність і розмір можливого збитку. Одним з ключових моментів на цій стадії є формування сценаріїв розвитку несприятливих ситуацій. Не менш важливим є третій етап – вибір методу впливу на ризики, який дає змогу мінімізувати можливі збитки в майбутньому. Кожен вид ризику може допускати різні способи його зменшення. Для вибору найкращого методу зниження ризиків необхідно використовувати оцінку ймовірності появи ризикової події. Заключним етапом управління ризиком є контроль і коригування результатів реалізації обраної стратегії з урахуванням нової інформації.

Савлук М.І. зазначає, що у зовнішньоекономічній діяльності розрізняють чотири основні групи ризиків:

1. Ризик країни - політичні та економічні події в певній країні, які можуть призвести до втрат під час зовнішньоторговельних операцій;
2. Банківський - пов'язаний з втратами через його недостатню фінансову надійність, неналежну організацію управління банком;
3. Валютний - загроза втрат у результаті зміни курсів валют під час виконання контракту;
4. Ризик контрагента - ризик неплатежу виникає для експортера, якщо імпортер неспроможний або не бажає здійснити платіж за контрактом; ризик невиконання контракту полягає в невиконанні сторонами умов контракту (імпортер може відмінити або в односторонньому порядку змінити замовлення).

Для зменшення можливих збитків використовують наступні методи: страхування, хеджування, форми розрахунково-кредитних відносин, аналіз і прогнозування кон'юнктури на зовнішньому ринку.

Страхування на практиці використовується найчастіше, оскільки метод простий та не потребує великої кількості витрат. Суть методу в тому, що створюється страховий фонд, відрахування до якого мінімізують втрати, які можуть бути здійсненні у разі певних ризикових подій. Міжнародні суб'єкти здійснюють страхування транспорту (автотранспорт, морський, авіаційний), або страхують експортні комерційні кредити іноземних інвестицій від політичних ризиків. Важливим є страхування технічних ризиків (будівельно-монтажне страхування; страхування імпортованого комплектного устаткування) та страхування майна українських та іноземних суб'єктів на території даної країни та за кордоном від вогню й інших небезпек. Для того щоб отримати страхове відшкодування, суб'єкт повинен мати докази. Вони представлені у вигляді документів, які необхідні при транспортуванні вантажу морським шляхом, рахунки-фактури, накладні (залізничні, авіа, автомобільні) та платіжні документи. Для того щоб довести збитки необхідно мати акт огляду вантажу аварійним комісаром, аварійний сертифікат та акт експертизи вантажу, який

був застрахований. Даний метод має недоліки: по-перше – премія страховика може бути більшою ніж отримані збитки; по-друге – види ризиків які підлягають страхуванню обмежені.

Для управління ризиками, які пов'язані з ціною на біржові товари або падінням курсу застосовують хеджування – метод, за якого коли при укладанні основного контракту, підписується ще один – де зазначається, про певний товар у певній кількості який буде придбано на період обраний контрагентами. Сучасними методами страхування валютних ризиків експортерів і кредиторів є: валютні опціони (можливість купівлі-продажу валюти за фіксованим курсом протягом визначеного часу), форвардні валютні операції (майбутній договір, який укладається поза біржею, де визначаються одразу умови купівлі-продажу та курс), валютні ф'ючерси (схожі з форвардним контрактом, але заключаються виключно на біржах).

Управління кредитним ризиком здійснюють шляхом проведення аналізу кредитоспроможності позичальника. Необхідно визначити репутацію позичальника, яка представлена у вигляді своєчасності розрахунків за іншими кредитами. Важливим етапом аналізу, який вплине на збільшення або зменшення кредитного ризику є ознайомлення з фінансовим станом (річна фінансова звітність позичальника або декларація з єдиного податку), на скільки від буде здатен сплачувати свою заборгованість. Мета використання кредитів теж впливає на кредитоспроможність, оскільки їх раціональне використання підвищить ефективність фінансового-господарської діяльності. Оцінка кредиту допомагає визначити банку на скільки економічно обґрунтована потреба в кредитуванні, окрім цього працівники банку повинні перевірити відповідність суми та термінів меті кредитування. Якщо кредитний ризик оцінено як високий чи критичний, менеджер пропонує клієнту змінення умов щодо надання позики так, щоб зменшити або ліквідувати ризик. Якщо зменшення ризику неможливо – у кредиті суб'єкту господарювання буде відмовлено.

Для прогнозування кон'юнктури на зовнішньому ринку слід здійснити ряд розрахунків, які допоможуть зробити висновок про абсолютні галузеві

показники виробництва, виробничий та сировинний потенціал, динаміку експорту та імпорту товарів та тип ринку. Під час аналізу слід визначити еластичність попиту, цінові показники (рівень цін, стійкість та показники товарообігу) та показники тенденцій розвитку ринку. Використання вище зазначених методів управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності дозволяє визначити їх оптимальний рівень, враховувати їх, та сприяти розвитку компанії на міжнародних ринках. Необхідно розуміти, що кожен суб'єкт, який має ризик у зовнішньоекономічній діяльності, перш за все повинен використати усі внутрішні джерела для зниження ризику, а вже потім звертатися до інших організацій. Наприклад, використовуючи свій штат перевірити майбутніх партнерів, грамотно скласти контракт, займатися плануванням та прогнозуванням діяльності фірми. Завдяки раціональному застосуванню усіх інструментів управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності можна визначити їх оптимальний рівень, враховувати їх, та сприяти розвитку компанії на міжнародних ринках.

Висновки. Таким чином, зовнішньоекономічна діяльність підприємств залежить від багатьох ризиків всередині країни та поза її межами. Планування ризику зовнішньоекономічної діяльності підприємства надасть можливість значно зменшити невизначені моменти, оптимізувати ресурси підприємства та підвищити ефективність діяльності.

ФАКТОРИ І ХАРАКТЕР ВПЛИВУ ТНК НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Бусарєва Тетяна Геннадіївна

К.е.н., доцент
м. Київ, Україна

Введення. Формування українських ТНК може стати одним із стратегічних пріоритетів державної політики, яка за умови створення відповідного зовнішнього середовища, сприятиме підвищенню

конкурентоспроможності економіки і за рахунок ексклюзивних можливостей ТНК дозволить певною мірою захистити національні економічні інтереси, сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їх виробництва і капіталу, інтеграції України в світову економіку, її участі в глобальних трансформаційних процесах.

Мета. Визначити особливості розвитку українських ТНК та фактори та характер їх впливу на розвитку економіки України

Матеріали та методи. Початок процесу інтернаціоналізації сучасного українського бізнесу можна віднести до кінця 80-х років. Після прийняття Постанови Ради міністрів СРСР в грудні 1988 року «О подальший розвиток зовнішньоекономічної діяльності державних, кооперативних та інших громадських підприємств, об'єднань, організацій», з 1 квітня 1989 року презентували право самостійного виходу на зовнішній ринок і ведення на ньому оперативно-комерційної діяльності всім підприємствам і організаціям. В результаті основною ланкою зовнішньоекономічного комплексу СРСР стало підприємство. У радянський період в рамках соціалістичної співдружності існувала порівняно розвинена система поділу праці та відповідна їй міжнародна кооперація. Інтернаціоналізація господарської діяльності радянських підприємств здійснювалася в рамках державних підприємств з подібними суб'єктами господарювання в системі РЕВ.

В СРСР великі державні підприємства виступали більше в ролі вертикально інтегрованих багатонаціональних утворень, здійснюючи повний контроль над ланцюгом поставок через всю мережу підприємств держав «демократического содружества».

Вся система була порушена у зв'язку з розпадом СРСР, що в підсумку зруйнувало ланцюга поставок і ліквідувало існували відносини кооперації між суб'єктами господарювання. В результаті однієї з першорядних завдань, з якою зіткнулися компанії незалежної суверенної держави Україна з початком перехідного періоду, стало відновлення ланцюга поставок і пошук нових ринків збуту з метою використання надлишкових виробничих потужностей. На появу і

характер діяльності ТНК на ринку України впливають, перш за все, ємний внутрішній ринок; адекватна структура «вільної» робочої сили (регіон своєму розпорядженні значні ресурси як кваліфікованих кадрів, так і дешевої робочої сили, необхідної для організації масового виробництва; традиційно тісні економічні зв'язки між країнами СНД

На початку 2020-х років можна стверджувати, що вже зроблені перші кроки, спрямовані на транснаціоналізацію українського бізнесу: здійснено перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності, купуються частки в іноземних компаніях, що веде до створення вертикально інтегрованих структур, що володіють міжнародною конкурентоспроможністю.

Так, починаючи з 2015 року на різних рівнях розглядається можливість створення в енергетичній галузі державної вертикально інтегрованої компанії «Нафта України» на базі «Укрнафти», ЗАТ «Укртатнафта» і НПК «Галичина», що мала б у своєму складі 700-800 АЗС і контролювала б до 15% ринку світлих нафтопродуктів країни.

Водночас до створення вітчизняної ТНК – інтегрованої нафтової компанії з усіма елементами технологічного ланцюжка «видобуток – переробка – збут» – підійшли Приватбанк та УкрСиббанк. Структури Приватбанку володіють найбільшою в Україні мережею АЗС «Сентоза», контрольним пакетом акцій НПЗ «Нафтохімік Прикарпаття» і більш як 30% акцій НПК «Галичина».

Певних успіхів у плані транснаціоналізації бізнесу домоглася корпорація «Індустріальний союз Донбасу» (ІСД). Основна увага при цьому приділяється побудові вертикально інтегрованих холдингів по ланцюжку «вугілля – кокс – метал». При цьому ІСД створює ТНК не усіченого (без закордонної інфраструктури), а повного профілю, для чого компанія активно виходить на закордонні ринки, залучає нових партнерів, разом з іноземними фірмами бере участь у створенні консорціумів для просування на зовнішній ринок своєї продукції.

Близька до створення ТНК повного циклу і донецька «Систем кепітал менеджмент», яка зосередила контроль над такими гігантами, як «Азовсталь»,

Єнакіївський металургійний завод, Авдіївський коксохімзавод, що володіє великими пакетами акцій Керченського меткомбінату, Харцизького трубного заводу, об'єднання «Запоріжжкокс» .

Таблиця 1. Фактори і характер впливу ТНК на економіку України

Фактори		Характер впливу	
		Сприятливий	Негативний
Ринкові	- конкуренція	підвищення рівня конкуренції і поява на ринку компаній зі світовим ім'ям	придушення своєї міццю місцевих фірм, захоплення ринку
Технікоекологічні	- технології - якість - екологія	сучасні ефективні технології; міжнародні системи управління якістю	використання у приймаючих країнах застарілих технологій; забруднення навколишнього середовища
Інвестиційні	- інвестори	прямі інвестиції (у формі матеріальних активів)	набуття контролю над національними підприємствами
Фінансові	Оподаткування, ціноутворення	податкові надходження від ТНК забезпечують поповнення бюджетів різних рівнів; сучасні інструменти ринкового ціноутворення і контролю цін	прагнення до зниження податкового тягаря шляхом перекачування доходів з однієї країни в іншу; трансфертне ціноутворення, що приводить до відтоку фінансових ресурсів
Соціальні та кадрові	- трудові ресурси	ТНК сприяють зайнятості місцевого населення і гарантують більш високу заробітну плату і пакет соціальних послуг	орієнтація на дешеву робочу силу
Менеджмент	- рівень підготовки керівників	навчання керівників сучасним методам вирішення складних інженерних і технологічних задач на базі наукомістких технологій	нав'язування корпоративних схем, які не враховують національної ментальності

Фактично повний замкнений цикл метвиробництва, властивого ТНК, має і держкомбінат «Криворіжсталь». Значну увагу створенню вітчизняних ТНК, підтримці, розвитку та підвищенню конкурентоздатності на світових ринках продукції українських підприємств приділяють керівництво провідних

харківських промислових об'єднань і облдержадміністрація. Така робота в регіоні проводиться на основі пріоритетності за галузевим принципом. У галузі авіабудування потенційними учасниками ТНК є Харківський авіазавод і завод «ФЕД», енергообладнання – ВАТ «Турбоатом» і об'єднання «Електроважмаш», електроніки – Харківський електроапаратний завод, ВО «Моноліт», Харківський релейний завод тощо.

Результати та обговорення. Таким чином, необхідність становлення і розвитку ТНК в Україні в період, починаючи з кінця ХХ ст. обумовлена наступними тенденціями: інтернаціоналізація господарського життя, подальша транснаціоналізація діяльності великих господарюючих суб'єктів; лібералізація державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; посилення впливу науково-технічного прогресу на економічні процеси, результатом якого є реструктуризація вітчизняної економіки; інтернаціоналізація НДДКР і активне переміщення ноу-хау, ліцензій, наукових розробок; скорочення життєвого циклу багатьох товарів при одночасному зростанні вимог споживачів до новизни, якості, дизайну, упаковці та іншими параметрами продукції; посилення тенденції до вирівнювання умов попиту і стилю споживання в Україні в порівнянні з іншими країнами; загострення конкуренції на багатьох сегментах внутрішнього ринку промислової продукції, в першу чергу з імпортними товарами.

Висновки. Створення українських ТНК сприятиме: захисту національних економічних інтересів; сприятиме подальшому розвитку українських господарських структур, інтернаціоналізації їхнього виробництва і капіталу, інтеграції України в світову економіку, її участі в глобальних і трансформаційних процесах; сприятиме впровадженню нових технологій і дозволить здійснити модернізацію виробництва; забезпечить зайнятість для місцевого населення, при збільшенні заробітної плати і поліпшення соціального забезпечення працюючих, сприяють підвищенню кваліфікації працюючих і загального рівня освіти населення країни-розташування дочірніх структур; • сприятиме підключенню національних виробників до системи міжнародного поділу праці, при чому посиляться міжнародна кооперація і спеціалізація виробництва.

АНАЛІЗ МАРКЕТИНГОВОЇ АКТИВНОСТІ СВІТОВИХ І УКРАЇНСЬКИХ РЕСТОРАННИХ МЕРЕЖ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Кабанець Ірина Анатоліївна

старший викладач

Краснокутська Софія Юріївна

Чічкань Крістіна Костянтинівна

Студенти

Національний технічний університет

«Харківський політехнічний інститут»

м. Харків, Україна

Введення. Актуальність тез доповідей, обґрунтовано тим, що за допомогою Інтернет-технологій у сфері маркетингу компанії можуть значно розширити потенціал продажів за рахунок більш повного та якісного інформування покупців.

Ціль роботи. Проаналізувати маркетингову активність ресторанних мереж у соціальних мережах.

Таблиця 1

Загальна інформація про досліджувані світові та українські ресторанні мережі

Показник	Ресторанна мережа					
	Starbucks	McDonald's	Dunkin' Donuts	FreshLine	CoffeeLife	Pizza Celentano
Кількість країн, в яких працює мережа	68	>100	43	2	1	2
Кількість закладів	22519	>36000	>11700	45	21	>150

Матеріали та методи. Важливим каналом Інтернет-маркетингу у будь-якому бізнесі є офіційні сайти компаній, які надають інформацію щодо продукції/послуг, цін, зручності сервісу, умов роботи і т.ін. Тому, з метою вивчення дієвості методів просування, проведено дослідження відвідуваності сайтів трьох найбільш відомих світових і трьох найбільш відомих українських

ресторанних мереж, що представлено в таблиці 1.

Результати та обговорення. Порівняльний аналіз відвідуваності офіційних сайтів світових і українських ресторанних мереж за показниками кількості переглядів сторінок і кількості відвідувачів наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз відвідуваності офіційних сайтів світових і українських ресторанних мереж

Показник	Ресторанна мережа					
	Starbucks	McDonald's	Dunkin' Donuts	FreshLi ne	Coffee Life	Pizza Celentano
Середня кількість за день:						
відвідувачів	24581	7653	4679	159	138	85
переглядів	98234	30614	18716	634	553	341
Середня кількість за місяць:						
відвідувачів	737433	229605	140371	4765	4150	2561
переглядів	2949720	918420	561480	19020	16590	10230
Середня кількість за рік:						
відвідувачів	8972100	2793521	1707852	57855	50489	31160
переглядів	35888560	11174110	6831340	231410	201845	124465
Середня кількість переглядів на одного відвідувача	3,996	4,000	4	3,987	4,007	4,011
Середня кількість часу, проведеного на сайті 1 відвідувачем за день, хвил.	2,1	1,14	1,53	3.12	2.25	5,47
Показник відмов (bounce rate), %	59,1	76,62	56,55	26.39	32.78	15.27

За результатами аналізу можна побачити, що, не дивлячись на більш-менш однакову середню кількість переглядів на одного відвідувача, досліджувані мережі мають зовсім різні показники відмов та кількості часу, проведеного на сайті одним відвідувачем за день. З цього можна зробити висновок, що офіційні сайти світових ресторанних мереж користуються меншою популярністю, ніж українські.

Проведене дослідження також показало, що використання методів

Інтернет-маркетингу для вітчизняних ресторанних мереж є досить обмеженим. Навіть контекстна реклама, яка є дієвим засобом просування товарів і компаній в Інтернеті, застосовується лише в компанії CoffeeLife. Компанія Pizza Celentano знаходиться лише на другій сторінці Google-пошуку за запитом «піцца у Києві», хоча налічує 18 закладів. Щоб знайти у пошуковій системі FreshLine, доведеться скористатися запитом «сандвіч», за іншими запитами пошук результатів не дає.

Потенціал Інтернет-маркетингу для компаній ресторанного бізнесу суттєво залежить від джерел трафіку відвідувачів, які розподіляються на такі групи: call-центри; сайти-партнери; пошукові системи для органічного пошуку; розміщення контекстної реклами; соціальні мережі; поштова розсилка та екранна реклама. Структура трафіку відвідувачів досліджуваних світових і українських ресторанних мереж свідчить про наявність певної диференціації (табл. 3).

Таблиця 3

Структура трафіку світових і українських ресторанних мереж у середньому за 3 місяця, у %

Частка трафіку	Ресторанна мережа					
	Starbucks	Mc Donald's	Dunkin', Donuts	Fresh Line	Coffee Life	Pizza Celentano
За рахунок прямого переходу на сайт	33,07	18,34	22,05	15,88	34,87	55,15
За рахунок переходів з інших сайтів	31,97	25,17	16,22	20,83	5,15	9,16
За рахунок пошукових систем, усього						
у т.ч. за рахунок органічного пошуку	28,85	45,83	52,49	48,20	58,86	79,64
за рахунок контекстної реклами	1,87	4,36	1,96	11,65	0	0
За рахунок соціальних мереж	1,46	2,23	1,31	2,51	1,12	5,7
з них через Facebook	47,79	35,68	62,94	10,31	0	0
Youtube / Vk	13,18	38,85	18,88	/ 88,38	/ 100	10,50 / 89,49
Twitter / Instagram	9,71	/ 1,42	4,17	/ 1,31	0	0
За рахунок поштової розсилки	5,55	3,26	5,31	0,08	0	0,35
Інші джерела (банерна реклама)	0,23	0,81	0,66	0,85	0	0
Трафік з комп'ютера	29,41	6,52	19,67	35,75	51,64	74,43
Трафік з мобільного Інтернету	70,59	93,48	80,33	64,25	48,36	25,57

Аналіз таблиці 3 свідчать, що трафік відвідувачів сайтів ресторанних

мереж в Україні відбувається переважно з комп'ютерів, а у світі – з мобільного Інтернету. За джерелами трафіку перевага надається прямому переходу на сайт, переходу з інших сайтів і пошуковим системам. Низькою є частка трафіку за рахунок поштової розсилки, що свідчить про відсутність зацікавленості компаній у використанні методів Інтернет-маркетингу, пов'язаних із персоналізацією відносин. За даними сервісу веб-аналітики Similarweb, найбільш популярною соціальною мережею з точки зору охоплення аудиторії є Facebook, друге місце займає Youtube (табл. 4).

Таблиця 4

Загальна Web-аналітика найбільш поширених у світі соціальних мереж

Склад інформації	Соціальна мережа			
	Instagram	Facebook	Vk	Youtube
Середньомісячна кількість переглядів, млн.	100	1100	80	1000
Середня тривалість 1 перегляду, хвл.	5,58	15,57	21,02	19,02
Показник відмов (bounce rate), %	31,78	22,43	21,27	22,38

З урахуванням рейтингу соціальних мереж здійснено дослідження маркетингової активності світових і вітчизняних рестораторів у Facebook, Instagram та Youtube (табл. 5, 6, 7). Мережа Vk не розглядалася через відсутність у ній сторінок світових лідерів.

Таблиця 5

Порівняння інформації на сторінках світових і українських ресторанних мереж у соціальній мережі Facebook

Склад інформації	Ресторанна мережа					
	Starbucks	McDonald's	Dunkin' Donuts	Fresh Line	Coffee Life	Pizza Celentano
Кількість підписчиків, тис. осіб	36453	67584	13987	3,0	5,5	4,2
Новини компанії, конкурси	+	+	+	+	+	+
Оголошення про нові страви	+	+		+	+	
Акційні пропозиції		+		+	+	+
Соціальна реклама	+	+		+		+
Кулінарні поради	+			+		
Обговорення страв і акцій	+	+	+			
Коментарі та відгуки персоналу	+		+	+		
Розмова із підписчиками	+	+	+	+		
Можливість прямого переходу з офіційного сайту	+	+	+	+	+	

Таблиця 6

**Порівняння інформації на сторінках світових і українських
ресторанних мереж у мережі Youtube**

Склад інформації	Ресторанна мережа					
	Starbucks	McDonald's	Dunkin' Donuts	Fresh Line	Coffee Life	Pizza Celentano
Кількість підписчиків, тис. осіб	113275	274762	30825	20	81	63
Новини компанії	+	+	+	+		+
Просування компанії	+	+	+	+	+	
Акційні пропозиції	+					
Конкурси, розіграші	+		+	+	+	
Кулінарні майстер-класи	+	+	+	+		+
Коментарі та відгуки	+		+			

Таблиця 7

**Порівняння інформації на сторінках світових і українських
ресторанних мереж у соціальній мережі Instagram**

Склад інформації	Ресторанна мережа					
	Starbucks	McDonald's	Dunkin' Donuts	Fresh Line	Coffee Life	Pizza Celentano
Кількість підписчиків, тис. осіб	11900	1900	987	7,1	3,2	6,7
Новини компанії			+	+		+
Оголошення про нові страви	+	+	+	+	+	+
Акційні пропозиції		+	+	+	+	+
Побутові та кулінарні поради	+	+	+	+/-	+/-	
Соціальна реклама				+		
Обговорення страв і акцій	+	+	+	+		
Коментарі та відгуки персоналу	+	+	+	+/-	+/-	
Взаємопіар	+	+	+		+	
Можливість прямого переходу з офіційного сайту	+	+	+	+	+	

Висновки. Аналізуючи зміст інформації, що розміщена на сторінках ресторанних мереж у соціальних мережах, можна зробити висновок, що зміст сторінок українських компаній є не досить інформативним та не виконує повною мірою свої функції. Таким чином, можливості Інтернет-маркетингу у соціальних мережах вітчизняні компанії використовують не повною мірою, що свідчить про доцільність активізації їх маркетингової діяльності.

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ КОМПЕТЕНЦІЄЮ ЧЕРЕЗ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ (ОСНОВИ МЕДИЧНИХ ЗНАТЬ)»

Леонтєва Тетяна Володимирівна,

Викладач

ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України»

м. Дніпро, Україна

Стрюков Василь Васильович,

Викладач

«Дніпропетровський коледж культури і мистецтв» ДОР»

Аспірант

Дніпровський національний університет ім.О.Гончара

м. Дніпро, Україна

Вступ. У наш час, в еру добре розвинених технічних можливостей, збільшення кількості автотранспорту на дорогах, збільшення емоційного та психологічного напруження, особливо серед працюючої частини населення, збільшення вірогідності терористичних актів, а також в результаті ведення бойових дій на сході нашої країни, все частіше виникають невідкладні стани, які потребують само- та взаємодопомоги, як у дорослих, так і у дітей.

Ціль. Дослідження проблеми підготовки з домедичної допомоги у школярів та студентів вищих навчальних закладів.

Матеріали та методи. Аналіз та дослідження навчальної програми та підручників з предмету «Захист Вітчизни (Основи медичних знань)», опитування студентів II курсу медичної академії, графічний метод для наочного подання матеріалу.

Результати та обговорення. Кожна людина є невід'ємною частиною суспільства. Термін «громадянське суспільство» визначає не лише сукупність людей, але й їх взаємодію між собою, яка відбувається завдяки спілкуванню, комунікації та вміння до саморозвитку, а також через уміння надати допомогу (у тому числі й домедичну), що є складовою соціальної компетенції, яка є ключовою компетенцією людини. Компетенція – це сукупність знань та

розуміння теорії, уміння практично застосовувати отримані знання в конкретних ситуаціях.

Є. М. Санченко дає таке визначення соціальної компетенції: «здатність до співпраці; вміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях; навички взаєморозуміння; активна участь; соціальні й громадянські цінності та вміння; комунікативні навички; мобільність (у різних соціальних умовах); уміння визначати особисті ролі в суспільстві тощо».

Формування та управління цією компетенцією починається з дошкільного віку і продовжується протягом усього життя і одним із методів є вивчення предмету «Захист Вітчизни (Основи медичних знань)», яке починається з 10 класу в загальноосвітніх школах, або на перших курсах коледжів, студентами, які вступили на основі базової загальної середньої світи, де вони вивчають ознаки та способи усунення життєвоzagрозливих станів у людини та само- і взаємодопомогу у надзвичайних ситуаціях в цивільних та воєнних умовах.

Управління компетенцією на рівні особистості (учень/студент) потребує наукового підходу до педагогічного (педагогічна майстерність, професіоналізм, науковий підхід в організації теоретичних і практичних занять, удосконалення методичної, навчальної літератури) та організаційного механізму (система економічних, організаційних, правових та розпорядчих важелів, спрямованих а досягнення спільної мети). На нашу думку, ці механізми мають першочергове значення на цьому рівні тому що можуть надати особі можливостей відчувати себе більш впевненим в екстремальних ситуаціях.

Отримані знання у школі повинні бути базовими та можуть удосконалюватись у вищих медичних навчальних закладах. При перевірці вхідного рівня знань вітчизняних студентів 2 курсу навчання, на кафедрі медицини катастроф та військової медицини Державного закладу «Дніпропетровська медична академія» МОЗ», з дисципліни «Підготовка офіцерів запасу» виявлено такий рівень знань (рис. 1).

Результати цього контролю наступні: студенти з оцінкою «добре» (63 особи) розуміли та орієнтувалися в ознаках невідкладних станів, але, на

вирішення ситуаційної задачі, давали нечіткий або неповний алгоритм домедичної допомоги; студенти з оцінкою «задовільно» (75 осіб) формували невірний алгоритм домедичної допомоги, при цьому розуміли та добре орієнтувалися в ознаках невідкладних станів; у студентів з оцінкою «незадовільно» (9 осіб) виявлено відсутність чіткого розуміння клінічних ознак невідкладних станів, а також невірні алгоритми дій. Виявлений рівень знань є нелогічним, особливо у студентів з оцінкою «задовільно» (чітке розуміння ситуаційного завдання та невірний алгоритм допомоги), оскільки, під час вивчення «Захисту Вітчизни» (Основи медичних знань) повинна була розглядатися теорія та відпрацьовуватися практичні навички надання домедичної допомоги.

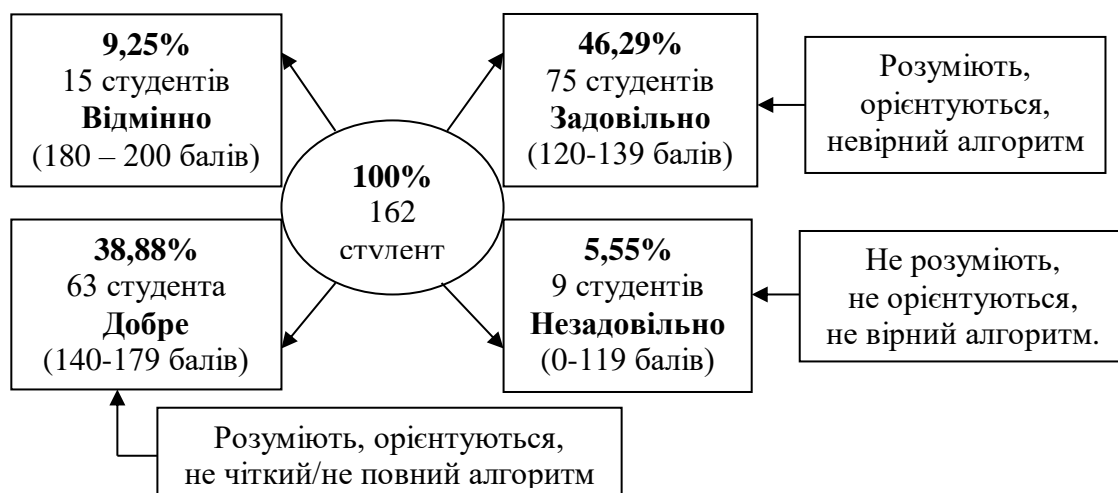

Рис. 1. Розподіл студентів за вітчизняною та міжнародною шкалою оцінювання

При аналізі підручників, 2016 – 2019 років видання, які використовуються у навчальному процесі: В. М. Лелека «Захист Вітчизни» (Основи медичних знань) 10 клас (2018р.), С. О. Хараху «Захист Вітчизни» 10 клас (2018р.), М. Р. Гнатюк «Захист Вітчизни» 11 клас (2019р.), А. А. Гудима «Захист Вітчизни (Основи медичних знань)» 11 клас (2016, 2019рр.). Було виявлено розбіжності навчального матеріалу між самими підручниками та стандартом (табл.1). За стандарт прийнято рекомендації з тактичної допомоги

пораненим в умовах бойових дій для медичного персоналу / Всеукраїнська рада реанімації та екстреної медичної допомоги від 01 серпня 2018р. (ТССС), «Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при порушенні прохідності дихальних шляхів - обтурації стороннім тілом» (Порушення прохідності дихальних шляхів) та «Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при раптовій зупинці серця» (Раптова зупинка серця) наказ МОЗ України від 16.06.2014 №398, «What Everyone Should Know to Stop Bleeding After an Injury» (Stop the bleed) American College of Surgeons від 2017р.

Таблиця 1

Розбіжність трактування домедичної допомоги за протоколами

Протокол	В.М.Лелека	С.О.Хараху	М.Р.Гнатюк	А.А.Гудима (2016р.)	А.А.Гудима (2019р.)
Stop the bleed	-	+/-	-	-	+/-
Раптова зупинка серця	-	-	+/-	+/-	+
Порушення прохідності дихальних шляхів	+/-	+	+/-	+/-	+
ТССС	Тема не розглядалася	+/-	+/-	Тема не розглядалася	+/-

(де, «+» - матеріал не має розбіжностей з протоколом, «-» - суттєві розбіжності, «+/-» - не суттєві розбіжності)

Результати аналізу показали, що навчальний матеріал підручників має незначні розбіжності з протоколами:

- не має чітких ознак критичної зовнішньої кровотечі;
- не звертається увага на кількість часу щодо вирішення питання накладання джгута;
- не пояснюється, що розрізнення артеріальної кровотечі від венозної – є неважливим.
- не роз'яснюється як оцінювати показники, які необхідно перевірити у постраждалого без свідомості.

Тепер стає зрозумілим заплутаність та невірність відповідей студентів, під

час пояснювання алгоритмів надання домедичної допомоги при правильному розумінні завдання. Навіть при високому педагогічному рівні підготовки викладача, неузгодженість матеріалу підручників, зі стандартами, може призвести до підвищення ризику смертності, через невірну оцінку стану постраждалого тими, хто навчався.

Висновки. Соціальна компетенція дозволяє людині підвищити якість життя, сміливо комунікувати у суспільстві. Формування і управління компетенціями йде шляхом вивчення загальноосвітніх предметів, тому важливою умовою є відповідність навчального матеріалу до прийнятих вітчизняних та міжнародних стандартів. Дане питання потребує подальшого більш детальнішого вивчення.

РЕБРЕНДІНГ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЗНАЧЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ ТОВАРІВ В КОНСТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Литвин Олександр Валеріанович,

к.т.н., доцент

Гаврушкевич Наталія Валеріївна,

асистент

Алексик Даніїл Ігорович,

студент

Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського,
м. Київ, Україна

Вступ. Після підписання угоди про асоціацію України з ЄС перед багатьма виробниками постала проблема, а саме: до 2026 р. підібрати нові позначення для багатьох продуктів, які охороняють у Європі як географічні зазначення (ГЗ), тобто провести термін ребрендінг географічних зазначень. Складність та неординарність цього процесу полягає ще і в тому, що багато

виробників випускають один і той же товар під однією назвою, що містить в собі ГЗ.

Мета роботи. Аналіз і розробка рекомендацій українським виробникам по виконанню вимог Угоди про асоціацію з ЄС.

Матеріали та методи. Проаналізовано сучасний стан ринку товарів України, Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів».

Результати та обговорення. Згідно з канонами маркетингу ребрендінг - активна маркетингова стратегія, яка включає комплекс заходів щодо зміни бренду, так і виробленого нею товару, або його складових: назви, логотипу, слогану, візуального оформлення, із зміною позиціонування.

Близьким за значенням та змістом є термін «рестайлінг» - це модернізація, зміна стилю, зміна екстер'єру та інтер'єру в світлі нових трендів або моди, або зміна корпоративного стилю марки. Хоча, це поняття більше використовують в промисловому дизайні.

Процедуру ребрендіngu виробники раніше використовували, в основному, для осучаснення торгових марок (ТМ). Його використовували для утримання існуючих позицій чи виходу на нові ринки.

Ребрендінг ГЗ - це припинення використання українськими виробниками захищених географічних назв інших виробників. За угодою з ЄС до 2023 р. вітчизняним виробникам необхідно провести ребрендінг продуктів із захищеними європейськими ГЗ. Але виробники надали час представити споживачам нові назви продукції. Деякі виробники вже почали роботу в цьому напрямку. Це нелегке маркетингове, фінансове та організаційне питання для українських виробників та ритейлерів. Тому що воно стосується популярних серед споживачів категорій продуктів (алкогольних напоїв – шампанського, коньяку, арманьяку, граппи і хересу та ін., сирів – голландського, російського,

пошехонського, буковинського, швейцарського, костромського, брі, пармезану, рокфору та ін., а також йогуртів і м'ясних виробів).

В Україні станом на 2019 р. зареєстровано 42 кваліфіковані зазначення походження українських та зарубіжних товарів, що охоплюють, в основному, мінеральні води та алкогольні напої. З 01.01.2016 р. в Україні охороняються 3067 географічні зазначення ЄС, які охороняє Україна відповідно до Угоди про асоціацію.

В Угоді про асоціацію згадується лише 2 географічних зазначення стосовно українських вин: «Новий Світ» та «Сонячна долина», хоча в реєстрі їх значно більше. Крім зазначених вин зі свого боку, ЄС також дозволяє Україні зберегти за собою право вживати в торгівлі певні назви, що є найменуваннями географічних областей у складі території країни, приміром: Галичина, Карпати, Таврія.

Президент України 09.10.2019 р. підписав закон № 123-ІХ про охорону географічних зазначень, а 01.01 2020р. він вступив в силу.

Українські виробники спільно з представниками Мінекономрозвитку, інших органів влади та представниками проекту ЄС «Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні» провели цілий ряд зустрічей і семінарів щодо ребрендингу найменувань продукції українських виробників.

В соціальних мережах було проведено опитування щодо ребрендингу нової назви «Коньяк України». Було отримано близько 16 тисяч відповідей і десятки пропозицій. 25,6%, з них підтримали варіант назви коньяку в Україні «Український бренд» або «Бренд України». На спеціальному конкурсі переміг варіант «Український бренд».

За ребрендингом і за технологією виготовлення шампанського його назва повинна бути «Вино ігристе», а після назви може бути додане слово чи слоган, який зазначає його особливості, наприклад «Столичне», «Київське», але тільки не «Просекко». На ГЗ «шампанське» діє перехідний період до 2026 року, то назва «просекко» захищається в Україні з моменту підписання Угоди.

В засобах масової інформації наведено кілька випадків, коли для захисту ГЗ порушували кримінальні справи. У зв'язку з ребрендингом прибуток виноробів може помітно впасти, але виробників це не повинно лякати, бо в перспективі вони все рівно виграють.

Що стосується ребрендингу сирів, які виробляються в Україні, то для цього доведеться кожному виробнику запуснути потужну маркетингову програму, щоб донести інформацію до споживачів. Оскільки лінійка сирів дуже широка, виробників багато по всій Україні і їм доведеться скорочувати палітру найменувань сирів, прив'язуючи їх назви до відповідних географічних місць, наприклад «Російський», «Уманський» та ін.

Наприклад, сир фета в Україні виробляють близько 20 підприємств. Фета - традиційний грецький сир білого кольору з овечого молока, з додаванням козячого. «Фета» — захищене в ЄС географічне зазначення, тому «фетою» в ЄС може називатися лише грецький сир. Українські виробники, що займаються виготовленням сиру «фета», придумали для нього нову назву – «набел». В Україні є давнє слово, яке рідко використовується, - набел. Тому виробники пропонують продавати «фету» як «набел росольний».

Відповідно до взятих на себе зобов'язань, ЄС надаватиме Україні підтримку, зокрема, в ідентифікації та реєстрації (як в Україні, так і у ЄС) нових ГЗ кількох українських продуктів та сприяння в ребрендингу «чутливих» продуктів.

Остаточне рішення щодо нових найменувань для «чутливих» продуктів повинно бути виваженим та стати результатом широких консультацій суспільства з національними виробниками. Правда, цей тривалий процес не передбачає компенсації виробникам витрат на ребрендинг або перепрофілювання виробництва з боку держави чи ЄС.

Висновки. Впровадження цього закону сприятиме адаптації актів національного законодавства до права Європейського Союзу, а також виконанню зобов'язань, взятих Україною відповідно до Угоди про асоціацію з Європейським Союзом.

ПРОБЛЕМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Лук`яненко Наталія Едуардівна,

старш.викладач

Національний університет «Запорізька політехніка»

г. Запоріжжя, Україна

Вступ. Наша країна прагне до європейської інтеграції, пошуку власного місця та співпраці з країнами світового співтовариства на засадах партнерства і рівності. Проте, в питаннях регіонального розвитку є цілий ряд проблем, які перешкоджають забезпеченню економічного зростання, покращенню показників соціального розвитку, формуванню ефективної системи управління регіональним розвитком.

Мета роботи. Серед пріоритетних завдань є необхідність наукового дослідження сучасного стану та проблемних питань управління регіональним розвитком, розробки і внесення обґрунтованих змін в систему регіонального управління, урахування сучасного досвіду розвинених країн у цій сфері.

Матеріали та методи. Економічний розвиток України засвідчує збереження просторової нерівномірності та міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій. Нерівномірність регіонального розвитку в Україні посилює диференціацію якості життя населення, активізує зовнішню трудову міграцію, унеможлиблює зменшення масштабів безробіття та ефективне вирішення інших соціальних проблем.

Формування й реалізація регіональної економічної політики набуває особливого значення в умовах проведення в Україні децентралізації системи державного управління.

У сучасних умовах у розвинених країнах світу сформувалося декілька напрямів: стимулювання розвитку економік менш благополучних регіонів; вирішення різних галузевих завдань; питання фінансових потоків від центру до місцевої і регіональної влади; інтеграційна політика; інноваційна регіональна політика.

Унікальність регіональної політики ЄС полягає в тому, що вона має наднаціональний характер, здійснюється в умовах значної диференціації напрямів регіональної політики країн-членів, а також різних підходів до її бачення на регіональному рівні. Беззаперечним є факт позитивного впливу регіональної політики на формування єдиного економічного та соціального європейського простору.

Процеси політичної децентралізації і регіоналізації в Європі, що поживалися на початку ХХІ ст., суттєво підвищили роль регіонів у розвитку європейської інтеграції і загальноєвропейській співпраці. Сучасна регіональна економічна політика країн ЄС формується й реалізується, ґрунтуючись на підходах «нового регіоналізму». Зазначена концепція базується, перш за все, на ідеології перетворення проблем регіонального розвитку на можливості на основі мобілізації регіонального потенціалу, що неефективно використовувався раніше.

Характерними рисами сучасної європейської моделі регіональної економічної політики, на думку фахівців Інституту суспільно-економічних досліджень, є: пріоритетність забезпечення рівних рамкових економічних умов для бізнесу в межах єдиного ринку, сприятливого регуляторного середовища та макроекономічної стабільності; застосування адаптованих стратегій, що враховують потреби та мотивації регіону, з відповідним інструментарієм економічної політики; застосування семирічного часового діапазону бюджетування для досягнення стабільності та незалежності від політичних змін інвестування довгострокових проєктів; заохочення транскордонної, транснаціональної та міжрегіональної співпраці; провадження спеціальної виваженої політики щодо міських агломерацій, які розглядаються як ключові драйвери економічного зростання, і водночас джерело суттєвих проблем для сталого просторового розвитку; визнання важливості для регіонального розвитку малих та середніх міст і локальних центрів сільських територій; підтримка місцевих ініціатив щодо розширення зайнятості та зміцнення спроможності до розвитку; забезпечення координованих зусиль на підтримку

регіонального розвитку інституцій європейського та національних рівнів; максимізація інтеграції на засадах планування й програмування.

Одним із найбільш важливих шляхів регіонального зростання в сучасній регіональній політиці ЄС визначено кластери. В Європі ініціатива щодо створення кластерів, як правило, надходить з боку місцевих і регіональних зацікавлених сторін, які краще знають свої конкурентні переваги в регіоні й активно співробітничать із регіональними бізнес-структурами та науковими колами.

Досвід свідчить, що успішними стають ті регіони, які вдало розвивають власну внутрішню спроможність та поліпшують ті внутрішні умови, які впливають на інвестиції та підтримують їх.

Фінансування регіональної економічної політики ЄС фокусується на чотирьох пріоритетних напрямках: дослідження та інновації; інформаційні й комунікаційні технології; підвищення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств; перехід до низьковуглецевої економіки.

Регіональна економічна політика США суттєво відрізняється від інших країн світу, передусім європейських. Найефективнішим там є бюджетне фінансування окремих секторів економіки в «проблемних» регіонах, причому основна частина фінансування з федерального бюджету спрямована на субсидювання та кредитування заходів щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища, розвитку промисловості та сфери послуг у конкретних регіонах, де поширена практика державних замовлень, розвитку приватного сектору, надання податкових та амортизаційних пільг тощо.

У Швеції запроваджено державну регіональну економічну політику, спрямовану на формування міцного підґрунтя самостійного розвитку регіонів, насамперед на основі їх переваг і власного економічного потенціалу. Головними інструментами регіональної економічної політики там є вирівнювання доходів і витрат регіонів, надання їм дотацій, а також участь держави у фінансуванні інвестиційних проектів. Головна передумова

ефективності шведської моделі регіонального розвитку – високий рівень децентралізації державної влади та відповідно автономність і фінансова самостійність органів місцевого самоврядування.

Тким чином, у кожній розвиненій країні чітко простежується тенденція до зростання ролі і значення регіонів у соціально-економічному розвитку. Децентралізація повноважень центральної влади на користь регіональних та місцевих органів управління є визначальним чинником, що забезпечує планомірну реалізацію потенціалу регіонального розвитку в зарубіжних країнах.

Результати та обговорення. Найбільш значні виклики, на які держава повинна реагувати: проблеми конкурентоспроможності; проблеми розвитку територій, проблеми управління. До найпоширеніших причин регіональних нерівностей можна віднести: розходження природно-кліматичних умов життя й підприємництва в окремих регіонах країни; масштаби, якість і напрями використання природних ресурсів; периферійне або глибинне положення регіону; застаріла структура виробництва; агломераційні переваги і перенаселення; тенденції в економічному розвитку країни; стадія технологічного розвитку; політичні умови, форми загальної й регіональної політики, інституціональні фактори; фізичні фактори розміщення; соціально-культурні.

Регіональна диференціація всередині країни посилює та створює безліч проблем, зокрема, міграцію безробітних, посилення соціальної напруги, зниження інвестиційної активності в депресивних регіонах, зростання бідності, обмеженість доступу до якісних освітніх послуг та охорони здоров'я, диспропорції в галузях соціальної інфраструктури.

Висновки. Відтак, пріоритетами державної регіональної політики мають бути: формування ефективної системи публічної влади в регіонах; сприяння поліпшенню матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів; стимулювання міжрегіональної інтеграції, подолання міжрегіонального відчуження та інтеграції регіональних

інформаційних, освітніх просторів; створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів та територіальних громад, забезпечення врахування самотності регіонів та їх конкурентних переваг при формуванні та реалізації державної регіональної політики; оптимізація територіальної основи публічної влади з упорядкуванням меж адміністративно-територіальних одиниць, чітким розподілом сфери повноважень; створення та підтримка повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей, зменшення територіальної диференціації за індексом людського розвитку, формування поліцентричної системи розвитку території держави; запровадження критеріїв визначення «проблемних» територій у регіонах та впровадження заходів державного реагування на ситуації, що склалися у них; запровадження дієвих механізмів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних проектів та програм ефективного використання місцевих ресурсів; використання відповідного досвіду розвинених країн.

ПЕРСПЕКТИВЫ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ ФИСКАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА: ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ

Молдован Алексей Александрович,
к. э. н, докторант отдела финансовой политики
Национальный институт стратегических исследований
г. Киев, Украина

Введение. Проблемы и дисбалансы в системе публичных финансов являются источником одних из наиболее опасных угроз для экономической безопасности каждого государства. Они подрывают стабильность и

эффективность базовых экономических институтов, ослабляют экономический суверенитет страны, ограничивают ресурсы для ее развития и дестабилизируют общество. Несмотря на столь важное значение публичных финансов в системе экономической безопасности государства, концепция фискальной безопасности, как научное направление и как элемент государственной политики, длительное время оставалась вне внимания экспертного сообщества.

Безусловно, некоторые вопросы фискальной безопасности исследуются в контексте экономической безопасности государства, в частности в работах таких ученых как А. Власюк, Я. Жалило, Л. Шемаева, А. Сухоруков, М. Ермошенко, и др. Однако, как правило, система публичных финансов рассматривается ими как составляющая финансовой безопасности государства. До настоящего момента, лишь ограниченный круг учёных рассматривал фискальную безопасность как самостоятельную составляющую экономической безопасности. Среди них стоит отметить таких как А. Баранецкая, В. Мартынюк, Ю. Касперович. В работах этих ученых концепция фискальной безопасности государства получила определенное очертание, однако многие важные вопросы остаются открытыми.

Критически анализируя представленные наработки, а также заполняя методологические пробелы, которые все еще имеют место в этой сфере науки о экономической безопасности государства, автором данной работы была сформулирована собственная концепция фискальной безопасности государства. **Целью данной работы** является представление ее некоторых базовых методологических положений.

Материалы и методы. В работе были использованы общетеоретические методы исследования (системный анализ, метод декомпозиции, метод индукции и др.). Для решения поставленных заданий также были проанализированы теоретические наработки специалистов и официальные документы, которые формируют методологическую платформу для исследований в сфере экономической безопасности государства. Одним из основополагающих документов являются Методические рекомендации по

оценки уровня экономической безопасности Украины, утвержденные Министерством экономического развития и торговли Украины.

Результаты и обсуждение. Развивая тезисы и идеи группы ученых, которые обосновывают самостоятельность (по меньшей мере, автономность) фискальной безопасности в системе экономической безопасности, мы хотим сфокусировать внимание на некоторых важных теоретико-методологических аспектах данной концепции.

К вопросу о статусе фискальной безопасности в системе экономической безопасности государства

В научном сообществе Украины на данный момент доминирует подход, согласно которому фискальная безопасность не является целостной составляющей экономической безопасности государства. Наиболее выражено эта точка зрения проявилась в Методических рекомендациях по оценке уровня экономической безопасности Украины, где одной из ключевых составляющих экономической безопасности является финансовая безопасность. О фискальной безопасности в документе вообще не упоминается, хотя некоторые компоненты фискальной безопасности включены в состав финансовой безопасности (бюджетная безопасность, долговая безопасность). Вместе с тем в документе оставлены без внимания: налоговая безопасность, таможенная безопасность, безопасность финансов местного самоуправления, безопасность финансов государственных предприятий и банков.

На наш взгляд, сектор публичных финансов не может быть распыленным и размытым в рамках финансовой безопасности государства. Он характеризуется внутренним единством и автономностью по отношению к другим сферам экономики, поэтому мы убеждены, что фискальная безопасность должна рассматриваться как автономная и самодостаточная составляющая экономической безопасности государства.

Проблема определения понятийно-категориального аппарата

Следует подчеркнуть, что в научном сообществе уже сделаны первые попытки определения некоторых базовых понятий в рамках концепции

фискальной безопасности. Это запустило важный процесс формирования понятийно-категориального аппарата. Данный процесс находится на начальных этапах, однако институционализация данной концепции невозможна без разработки комплекса базовых дефиниций.

В данном контексте, понятие **фискальная безопасность** государства мы предлагаем определить, как состояние системы публичных финансов, при котором финансовые ресурсы государства мобилизуются, перераспределяются и используются таким способом, который позволяет органам публичной власти реализовывать задачи государственной политики, касающиеся нейтрализации внешних и внутренних угроз для экономической и социальной стабильности в государстве.

Опираясь на приведенную дефиницию, крайне важным является определение еще нескольких базовых понятий данной концепции:

Объект фискальной безопасности государства – состояние системы публичных финансов, выраженное эмпирически с помощью комплекса показателей и индикаторов.

Обеспечение фискальной безопасности государства - достижения такого состояния публичных финансов, при котором данная система является устойчивой по отношению к внутренним и внешним рискам.

Политика обеспечения фискальной безопасности - комплекс мероприятий в сфере государственного управления, который направлен на обеспечение фискальной стабильности государства.

Фискальная политика государства vs. политика обеспечения фискальной безопасности

С нашей точки зрения, текущую фискальную политику государства и политику обеспечения фискальной безопасности необходимо четко разделить, поскольку они направлены на реализацию различных задач, а иногда могут преследовать противоположные цели. Фискальная политика решает текущие проблемы, тогда как политика обеспечения фискальной безопасности должна

быть сконцентрирована на решении тех проблем, которые могут создать угрозы национального уровня.

Таким образом, фокусом политики обеспечения фискальной безопасности должны стать актуальные и потенциальные угрозы для экономической безопасности государства, источником которых является система государственных финансов.

С одной стороны, понятие угрозы для экономической безопасности государства служит хорошим критерием, позволяющим разграничить фискальную политику и политику обеспечения фискальной безопасности. С другой стороны, возникает вопрос относительно того, какие проблемы в системе публичных финансов являются локальными, а какие создают угрозу для экономической безопасности государства. С нашей точки зрения, решение этого вопроса лежит на практическом уровне. Каждое государство должно самостоятельно определить и систематизировать угрозы в сфере фискальной безопасности, которые могут иметь критические последствия для государства.

Выводы. Представленные методологические положения концепции фискальной безопасности государства еще не создают полноценную платформу для самостоятельного развития данного направления в рамках теории экономической безопасности, однако они предоставляют дополнительные аргументы в пользу такого подхода. Система публичных финансов является крайне важным элементом экономической безопасности государства, поэтому институционализация концепции фискальной безопасности имеет не только теоретическое, но и практическое значение.

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО МЕТОДУ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Немцова Світлана Геннадіївна,
слухач магістратури державного управління
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
м.Покровськ, Україна

Вступ./Introduction. Для забезпечення реформування фінансів, місцевого самоврядування та територіальної організації влади, які сьогодні склалися в Україні, важливим інструментом бюджетної децентралізації є програмно-цільовий метод. Впровадження прогресивних технологій бюджетування за умов процесів фінансової децентралізації дає можливість для системного вирішення наявних питань по співвідношенню ресурсів до завдань соціально-економічного розвитку територій та одночасного поліпшення якості надання суспільних послуг для населення, створення системи ефективного державного управління у сфері державних фінансів.

Мета./Aim. Проаналізувати вплив фінансової децентралізації на планування місцевих бюджетів на основі програмно-цільового методу

Матеріали і методи./Materials and methods. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних питань розвитку й удосконалення програмно-цільового бюджетування здійснили українські науковці, серед яких Т.С. Бабич, Т.В. Жибер, Г.Б. Маркович, .В. Остріщенко, В.М. Федосов, І.Ф. Щербина та інші. Основою дослідження є нормативно-правові акти, річні звіти про виконання державного бюджету України, Методичні рекомендації щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм. Під час написання тез були задіяні такі методи, як теоретичного узагальнення, методи структурно-функціонального та порівняльного аналізу.

Результати і обговорення.Results and discussion. Однією з важливих передумов входження нашої країни у європейський простір є реформування

бюджетного процесу. Йдеться про перехід на середньострокове бюджетне планування та бюджетування, орієнтоване на результат. Головним інструментом цього є програмно-цільовий метод управління. Процес якісного впровадження прогресивних технологій програмно-цільового бюджетування може розглядатися виключно у комплексі із іншими нерозривними процесами фінансового вирівнювання, що зачіпають механізми функціонування оптимального фіскального середовища з метою забезпечення фінансової самодостатності регіонів.

На сьогоднішній день питання активізації, якісного наповнення та подальшого використання коштів бюджетами відповідного рівня є вкрай актуальними. Досить часто виникає ситуація коли територіальні одиниці неспроможні самостійно покривати витратну частину свого бюджету, відповідно до діючого законодавства, бо змушені спершу передавати обумовлену частку зібраних доходів до бюджету вищого рівня, а згодом отримувати у вигляді трансфертів потрібні кошти для покриття передбачених видатків, з детальним обґрунтуванням доцільності таких. Тож у державному бюджеті заплановані субвенції місцевим бюджетам. Так на 2019 рік передбачено 44 окремі субвенції на загальну суму 262.4 млрд. грн. (рис. 1).

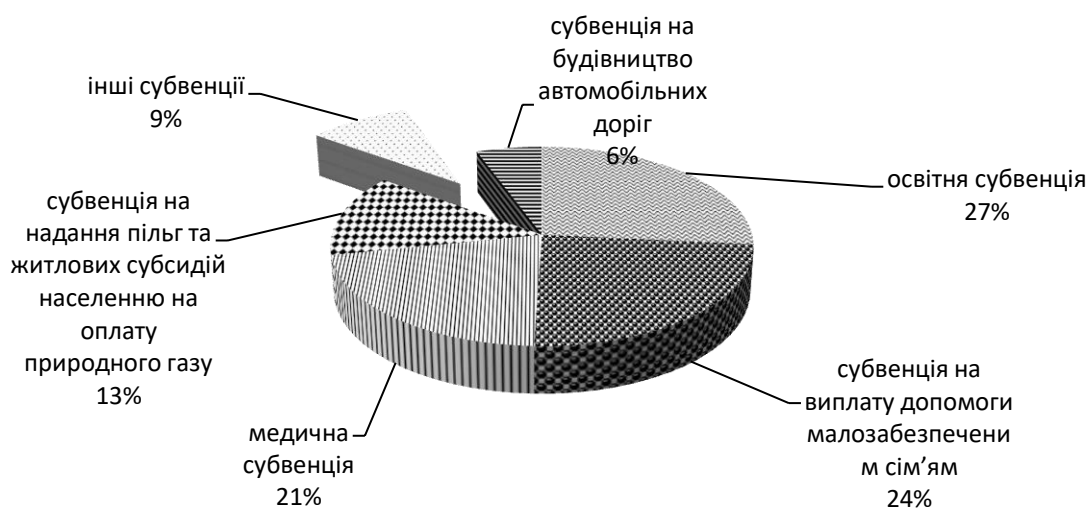

Рис. 1. Субвенції місцевим бюджетам України на 2019 рік

Серед субвенцій місцевим бюджетам на 2019 рік «найдорожчими» є: освітня субвенція (69.6 млрд. грн.), субвенція на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям (63.0 млрд. грн.), медична субвенція (55.7 млрд. грн.), субвенція на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату природного газу (35.1 млрд. грн.) та субвенція на будівництво автомобільних доріг (14.7 млрд. грн.). З рис.1 видно, що вони сумарно поглинають понад 90% усіх виділених на субвенції коштів.

За рахунок нагромаджених в дохідній частині місцевих бюджетів коштів (власних доходів і переданих з держбюджету коштів), вони все ж таки мають змогу здійснювати видатки на соціальний та економічний розвиток відповідних територіальних громад, зокрема: дитсадки та школи, лікарні та амбулаторії, соціальні допомоги та субсидії населенню, пільговий проїзд окремих категорій громадян, пожежну охорону та муніципальні формування з охорони громадського порядку, розвиток житлово-комунального господарства та будівництво доріг і т. п. Тож упродовж 2018 року з місцевих бюджетів витрачено на ці напрямки 570.6 млрд. грн. (рис. 2).

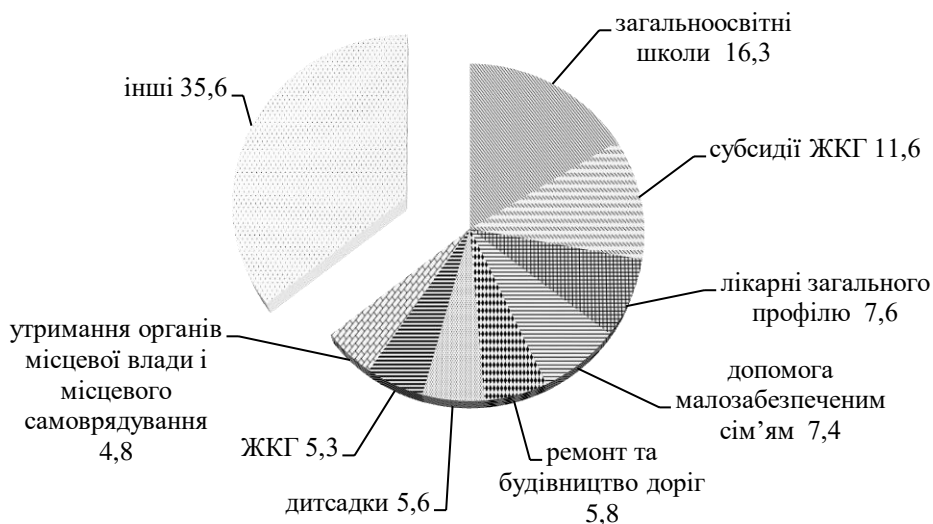

Рис. 2. Видатки місцевих бюджетів України за 2018 рік

Як бачимо з рис.2, що «найдорожчи» видатки сумарно складають майже дві третини від усіх видатків місцевих бюджетів.

У 2018 році до доходів місцевих бюджетів надійшло 562.4 млрд. грн., з яких 263.5 млрд. грн.. – власні доходи, а 298.9 млрд. грн.. – передані з держбюджету. Дані показники у два рази перевищують показники 2014 року.

За останні три роки значення власних доходів місцевих бюджетів від загальних коливається в межах від 45-47%.

Реформа децентралізації дозволила суттєво наростити дохідну частину місцевих бюджетів. Однак, одночасно фінансування більшої частини видатків, пов'язаних з життям територіальних громад, тепер здійснюється за рахунок їхніх бюджетів.

Отже, за наявності у своєму розпорядженні значних фінансових ресурсів, перед місцевими органами влади постає важливе завдання – максимально ефективно їх використання, за умови забезпечення при цьому прямого взаємозв'язку між розподілом коштів і фактичними результатами їх використання відповідно до визначених пріоритетів розвитку громади.

Впровадження програмно-цільового бюджетування відкриває можливості для якісного здійснення моніторингу та оцінки здійснення бюджетних програм. Дана технологія бюджетування має на меті заміщення суті бюджетного процесу як «управління витратами» на «управління результатами» як основу діяльності розпорядників коштів.

Використання моніторингу та оцінки є потребою місцевих чиновників та політиків, для поліпшення бюджетної дисципліни, що має на меті краще планувати, розподіляти ресурси у майбутній перспективі та відслідковувати ефективність використання розпорядниками коштів у теперішній час. Це допоможе в пошуку більш ефективних шляхів для досягнення необхідних результатів та перерозподілу витрат для розвитку інших важливих напрямків, на основі показників оцінки бюджетних програм має визначатися необхідний рівень фінансування на послідувачі бюджетні періоди.

Висновки./Conclusions. В сучасних умовах надзвичайно важливим є підвищення ефективності державного та місцевих бюджетів країни. Обґрунтованість визначення першочергових заходів у стратегії перебудови

системи державних фінансів досягається завдяки взаємодії учасників бюджетного процесу всіх рівнів й усвідомленню громадськістю власної ролі в механізмі розподілу державних коштів.

Запровадження програмно-цільового методу формування бюджету висуває перед фіскально-бюджетним механізмом низку принципово нових і насправді нелегких для вирішення завдань, сутність котрих зводиться до побудови системи взаємозв'язку між цілями стратегічного розвитку і розподілу грошових ресурсів для досягнення поставлених цілей у конкретному проміжку часу.

Варто чітко усвідомити, що впровадження програмно-цільового бюджетування та взагалі успішне проведення реформ бюджетного сектора неможливе окремо від фіскального механізму, що в сукупності представляє вирівнювання або збалансування бюджетів.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ

Панасенко Ірина Павлівна

слухач магістратури

Донецький національний технічний університет

м.Покровськ, Україна

Вступ/Introductions. З часу набуття незалежності держава декларувала необхідність реформувати систему охорони здоров'я. Однак, донині як показувала практика пріоритетом державної політики у сфері охорони здоров'я залишалося збереження діючої системи. Реальних масштабних реформ у сфері охорони здоров'я в Україні, на відміну від більшості інших постсоціалістичних країн, не проведено. Для України, яка сьогодні перебуває в стадії трансформації всієї системи державного управління, значно ускладнюється процес реалізації

змін у системі охорони здоров'я, ефективне управління якою є важливим внеском у досягнення належних стандартів життя населення.

Тому, питання удосконалення організації та фінансового забезпечення галузі бюджету саме охорони здоров'я, як пріоритетного напрямку державної діяльності, набуває широкої актуальності.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є дослідження проблем фінансування охорони здоров'я в Україні, виявлення можливих подальших напрямів оновлення системи фінансування галузі охорони здоров'я України.

Матеріали та методи./Materials and methods. Інформаційної базою для написання тез стали наукові праці: Петрух О. А., Пархета В., Горин В., Каменська Т., Смирнова Т., Вороненка Ю., Москаленка В., Новикова В.

Методи дослідження: описовий та узагальнюючий.

Результати та обговорення./Results and discussion. Розкриваючи сутність питання, слід зазначити, що у Конституції України закріплене право кожного громадянина на охорону здоров'я, а також зазначено, що в державних і комунальних закладах медична допомога фінансується державою і надається безкоштовно. Оскільки фінансування охорони здоров'я за рахунок коштів загального фонду державного та місцевих бюджетів є недостатнім для задоволення всіх існуючих потреб громадськості в медичних послугах, закономірним є пошук законодавчо прийнятних механізмів залучення додаткових ресурсів з інших джерел, зокрема коштів спеціального фонду. Із метою покращення фінансового забезпечення системи охорони здоров'я доцільно використовувати також інші джерела фінансових ресурсів, до яких слід віднести кошти фондів добровільного медичного страхування.

Із метою підвищення рівня фінансового забезпечення системи охорони здоров'я пропонується удосконалити існуючі джерела фінансового забезпечення охорони здоров'я, враховуючи положення Національної стратегії реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2020 рр., що полягають по-перше, в затвердженні на законодавчому рівні базового рівня медичної допомоги, в якій буде закладено гарантований обсяг безкоштовного

надання медичного обслуговування всіх верств населення, а також доповнення переліку платних послуг, по-друге у вдосконаленні та популяризації системи добровільного медичного страхування.

Необхідно зазначити, що удосконалення механізму фінансового забезпечення системи охорони здоров'я – це завдання побудови нового інноваційного суспільства.

Створення ефективного механізму інноваційної діяльності та формування інноваційної економіки допоможуть здійснити науково-технологічний прорив України у подальші роки. Можливості соціально-орієнтованого науково-технологічного прориву визначаються соціальними компонентами інноваційної політики, ступенем їх взаємодії і найважливішими пріоритетними напрямками інноваційної діяльності, що є головним чинником цього прориву, тобто соціальний прогрес досягається на основі інноваційного розвитку, а останнє забезпечується соціальними умовами суспільства.

До головних переваг запропонованої медичної реформи та моделі охорони здоров'я України варто віднести надання однакових можливостей для різних форм власності у сфері охорони здоров'я, їхнього заохочення, зміна принципів і механізмів фінансування первинної медичної допомоги. Тобто фінансуватись із бюджету будуть лікарі, які ведуть пацієнтів, незалежно від місця працевлаштування, а саме то чи комунальної власності установа або приватна амбулаторія, або як лікар-підприємець. До реформи державні кошти з бюджету виділялися лише комунальним і державним установам, незалежно від якості та кількості наданих послуг.

До головних недоліків та небезпек реалізації реформи доцільно віднести виникнення суперечності окремих законодавчих актів постановам реформи; проблеми із фінансуванням задекларованих положень у стратегічних документах, оскільки державні органи не матимуть впливу на встановлення цін на медичні послуги у приватному секторі.

Висновки/Conclusions. Для України, яка сьогодні перебуває в стадії трансформації всієї системи державного управління, значно ускладнюється

процес реалізації змін у системі охорони здоров'я, ефективного управління якою є важливим внеском у досягнення належних стандартів життя населення.

Нова сучасна модель фінансування системи охорони здоров'я передбачає чіткі зрозумілі гарантії держави щодо медичної допомоги, кращий фінансовий захист для громадян у випадку хвороби, ефективний та справедливий розподіл публічних ресурсів та скорочення неформальних платежів. Також держава бере чітке зобов'язання надавати визначений обсяг медичних послуг. Медичні послуги в рамках гарантованого пакету надають постачальники всіх форм власності, отримуючи оплату за надані послуги від єдиного національного замовника.

Тому реформа системи фінансування охорони здоров'я є одним з головних завдань плану пріоритетних дій Уряду. Актуальність і спрямованість подальших досліджень у цьому напрямі буде визначатися першими соціально-економічними результатами від впровадження реформи охорони здоров'я в найближчі роки.

НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проценко Анастасія Володимирівна

здобувач,

Українська інженерно-педагогічна академія

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Для стабільної ефективної діяльності промислове енергетичне підприємство повинне бути готове до адаптування та існування в умовах підвищеного інноваційного ризику, що пов'язано зі швидкими змінами зовнішнього ринкового середовища та факторів внутрішнього середовища. Досягнення цього, як правило, можливо з використанням таких технологій і

механізмів інноваційного розвитку, які дозволяють з найменшими похибками сформулювати стратегічні й тактичні завдання економічної діяльності, а також підтримувати прагнення персоналу до саморозвитку і самовдосконалення. Отримання бажаних позицій на ринку серед конкурентів та утримання цих позицій у майбутньому можна тільки завдяки стійкому рівню інноваційного потенціалу, який стає одним із пріоритетних стратегічних завдань оптимізації діяльності сучасного промислового енергетичного підприємства.

Мета роботи./Aim. Означити напрями оптимізації інноваційного потенціалу промислових енергетичних підприємств.

Матеріали та методи./Materials and methods. Було використано наступні наукові методи: системного підходу, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, порівняння й узагальнення.

Результати та обговорення./Results and discussion. Кожне промислове енергетичне підприємство у структурі галузі виробництва повинно розробляти дієвий стратегічний план свого інноваційного розвитку, спрямований на досягнення рівноваги між власним платоспроможним попитом, існуючими обсягами пропозиції з боку наукових організацій та інвестиційними можливостями. Саме завдяки такому прогнозу підприємства повинні визначити, які технології виробництва необхідно розвивати, а від яких слід відмовитися. Підвищенню інноваційного потенціалу мають передувати прогнози розрахунки обсягів капіталовкладень та сукупного фінансування розвитку науки і техніки. Саме тому можна стверджувати про недостатню опрацьованість певних управлінсько-стратегічних рішень, які направлено на максимізацію чистого прибутку при заданих реноваційних параметрах інноваційного середовища й ринкової кон'юнктури. Проте, особливу небезпеку для інноваційних стратегій є непередбачуваність і нестабільність змін норм податкового законодавства, а перманентний характер нововведень не дозволяє розробляти прогнози на довгострокову перспективу. А розробка інноваційної системи планів підприємств передбачає оптимізацію виробничих альтернатив з

урахуванням податкового навантаження і його перерозподілу в ринковому середовищі.

Досягнення поставлених стратегічно-інноваційних цілей прямо залежить від чіткої координації взаємодії різноманітних функціональних структур промислових енергетичних підприємств, оперативного реагування на правові нововведення й поточну внутрішню ситуацію. Тому, очевидним є значимість інноваційного потенціалу та розвитку на підприємствах, в процесі якого здійснюється співставлення фактичних показників з плановими, визначаються відхилення й їх розміри, проводиться аналіз причин, що обумовлюють визначене відхилення, обґрунтовується система інноваційних дій по цілеспрямованій зміні ситуації. При цьому однаково важливим прогнозом є як зовнішній, що спрямований на перевірку відповідності економічних результатів промислових підприємств і визначеного рівня інноваційного потенціалу діючим адаптивним нормам, так і внутрішній, мета якого – забезпечити реалізацію прийнятих інноваційних рішень, а також попередження небажаних наслідків при зміні інноваційно-інвестиційних норм.

Висновки./Conclusions. Таким чином, вирішення обумовлених проблем і недоліків стратегічної системи сприятиме стимулюванню підприємницької виробничої діяльності, підвищенню ділової та інвестиційно-інноваційної активності промислових енергетичних підприємств, а також стимулюванню науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва та, як наслідок, виходу вітчизняних промислових підприємств на світовий ринок високотехнологічної продукції.

VR ТЕХНОЛОГІЇ В СТРАТЕГІЇ БРЕНДУ

Файвішенко Діана Сергіївна,

к. е. н., доцент кафедри журналістики та реклами
Київський національний торговельно-економічний університет,

м. Київ, Україна
Лісун Яніна Вікторівна,
к. е. н., доцент кафедри журналістики та реклами
Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. В умовах швидкоплинності розвитку інформаційних технологій, виокремлення одного товару від іншого особливу увагу привертають новітні інструменти стратегії управління брендами - стратегія впровадження віртуальної та доповненої реальності. З'являється нове поняття віртуального бренду.

Мета роботи./Aim. Аналіз інноваційних інструментів стратегії управління брендом, впровадження інноваційних технологій VR, AR, просування та популяризації бренду, формування лояльності до віртуального бренду.

Матеріали та методи./Materials and methods. У процесі досліджень застосовувались: принцип системності загального розвитку та взаємозв'язку, який розкриває діалектику розвитку між методами та інструментами бренду; методи дедукції та індукції для виявлення загальних закономірностей розвитку та впровадження нових стратегій управління брендом аналізуючи наявну інформацію, встановлення характеристик окремих об'єктів управління; методи синтезу й аналізу.

Результати та обговорення./Results and discussion. Сьогодні багато компаній переводять наявний бренд в онлайн простір, створюючи віртуальний бренд. VR (віртуальна реальна дійсність) є формою інтерактивного програмного забезпечення, що завантажує користувачів у тримірне середовище завдяки підтримуючій гарнітурі з особливими лінзами - для імітації реального простору.

За думкою багатьох спеціалістів можна виокремити як реальний бренд у віртуальному просторі так і віртуальний бренд у віртуальному середовищі.

Прогнозний економічний вплив технологій віртуальної реальності по всьому світу можна наочно представити у вигляді діаграми (рис. 1):

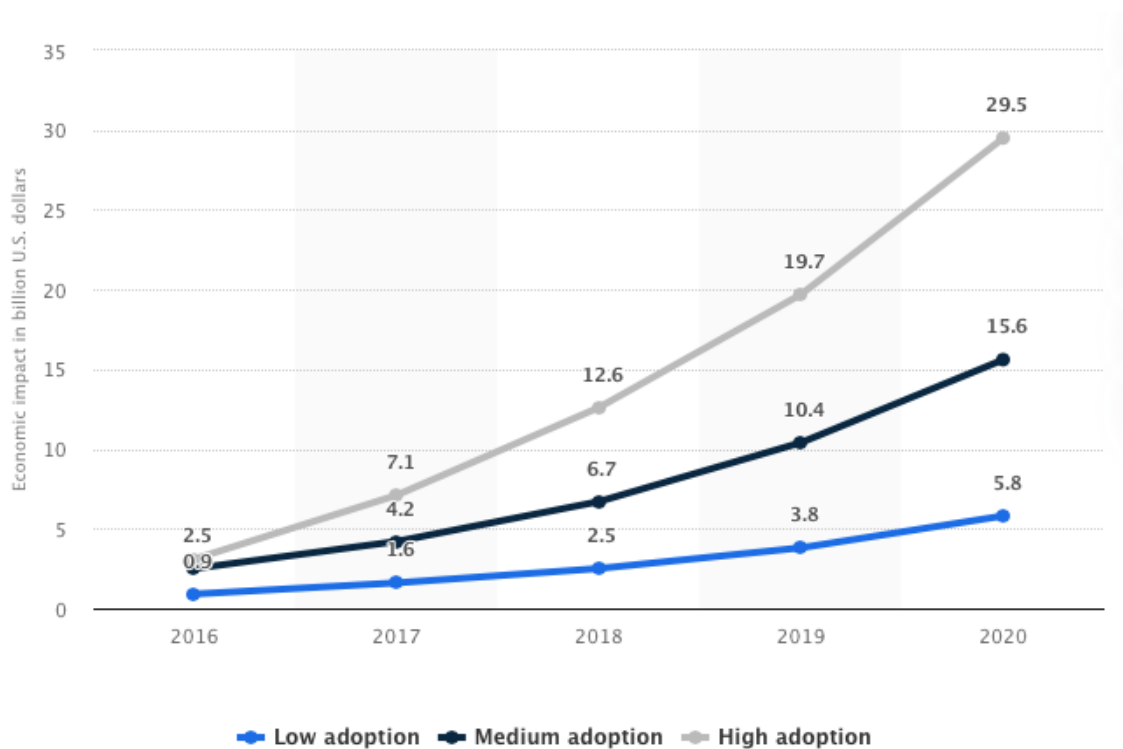

Рис.1. Прогнозні дані впливу віртуальних технологій*

* Підсумкова оцінка економічної поведінки включає як доходи, отримані від продажу пристроїв VR / AR в ході наступних п'яти років, так і додаткових ВВП, які потенційно можуть бути отримані в результатах економічної діяльності в більшій екосистемі VR / AR.

Створення віртуального бренду дає більші можливості для охоплення цільової аудиторії, зокрема:

- розробити нові ідеї та нову концепцію бренду;
- зменшити витрати на розробку нового продукту;
- протестувати можливості продукту ніж обрати його;
- продемонструвати можливості бренду в Інтернет-середовищі, які не можна повторити в реальному житті;
- кастомізувати свій обраний бренд.

Створення сильного та потужного сайту для бренду, можливість контакту та захист прав споживачів сьогодні один із пріоритетних інструментів для створення стратегії управління брендом в віртуальному середовищі.

Можна виокремити наступні етапи впровадження стратегії віртуального бренду саме завдяки VR технологіям:

- 1) забезпечення унікальної складової продуктів / послуг;
- 2) створення сприятливого образу продукту / послуги;
- 3) підтримка іміджу бренду.

У кожного з перерахованих етапів є своя специфіка: створення віртуальної спільноти бренду, проведення онлайн - конференцій, участь у форумах / створення форумів, чатів за визначеними темами, проведення партнерських програм, рекламних кампаній з інструментами VR та AR, віртуальний тур та екскурсія з брендом. Результати показують великий потенціал стратегії бренду в Інтернет середовищі при умові збігу потенційного очікування та посилення бренду.

Так компанія Oreo, пропонує сьогодні віртуальний тур 360, де проходячи через портал продукту у натуральну величину потрапляєш у країну створену брендом та наповнену ароматом Oreos Filled Cupcake.

Сьогодні доречним є імплементація інноваційних заходів та інструментів у процес управління брендом як в онлайн-просторі, так і офлайн середовищі, де особливий акцент зроблено саме на:

- 1) розвиток інформаційних технологій як конкурентної переваги бренду;
- 2) побудову інтерактивних системних взаємодій з покупцями та покращення сервісних послуг;
- 3) розвиток / побудову, посилення сприйняття бренду за допомогою Інтернету;
- 4) збільшення долі ринка через онлайн продажі.

Висновки./Conclusions. Таким чином, можна зробити висновок, що сьогодні масово спостерігається віртуалізація бренду та впровадження нових технологій.

Змінюються інструменти просування та формування стратегій бренду як в офлайн так і онлайн середовищі, удосконалюються засоби презентації та фіксації позицій бренду у свідомості споживача, відбувається віртуалізація інструментарію бренду, трансформація інформаційного зв'язку.

Перспективами подальшого розвитку є впровадження інтегрованих методик стратегічного управління брендом, формування унікальної неповторності бренду за допомогою нових інноваційних технологій.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ

Епель Оксана Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
суддя Шостого апеляційного
адміністративного суду,
м. Київ, Україна

Вступ. На сьогодні, існує велика кількість соціальних прав, для правового регулювання яких було створено розгалужене профільне законодавство, у тому числі й щодо захисту. Разом з тим, дана диференціація викликає й наявність практичних проблем захисту конституційних соціальних прав.

Мета роботи. Розкрити зміст правових положень щодо захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина. Вивести шляхи вирішення практичних проблем захисту конституційних соціальних прав людини і громадянина. Сформулювати аргументовані законодавчі пропозиції і охарактеризувати авторську позицію щодо кожної з них.

Матеріали та методи. В основі методології дослідження лежить комплекс сучасних як загальних, так і спеціальних теоретико-методологічних засобів науково пізнання явищ і процесів. Зміст даної статті побудований на застосуванні системно-структурного, діалектичного, логічного методах і прийомах.

Результати та обговорення. Проблема взаємодії органів державної влади та громадських організацій щодо захисту соціальних прав полягає у відсутності єдиного механізму такої взаємодії. Так, відповідно до ч. 2 ст. 9 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», звіти за результатами громадського контролю доводяться до відома спеціально

уповноважених органів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і враховуються ними під час визначення пріоритетів та основних напрямів державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також під час розроблення відповідних регіональних програм». У даному випадку, відбувається захист права на безпеку для життя та здоров'я, який слід розглядати у двох аспектах: пасивному та активному. Пасивний захист полягає саме у запобіганні, на що й направлена діяльність громадських організацій. Однак, її можливо вдосконалити шляхом ведення власних реєстрів неблагополучних сімей у громадських організаціях, передання нової інформації щодо нових випадків до вповноважених органів. Щодо активного захисту, то він відповідає протидії та було б доречно надати право громадським організаціям звертатись до омбудсмена та інших правоохоронних органів задля здійснення захисту щодо певної особи, особливо якщо це стосується й фізичного насилля.

Крім того, необхідним є не просто доведення до відома державних органів, але й врахування останніми пропозицій, наданих громадськими організаціями. Відповідно до ч. 2 ст. 9 Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, де визначено, що з метою узгодження між суб'єктами заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі, залучення до участі в таких заходах громадських об'єднань і заінтересованих осіб, забезпечення взаємного інформування про виявлені суб'єктами, зазначеними у пункті 7 цього Порядку, факти насильства, організовується проведення інформаційних кампаній та інших заходів інформаційного характеру. Тобто, на сьогодні, існують механізми взаємодії між державними органами, проте обов'язків залучення до неї саме громадських організацій не визначено, оскільки останні мають лише право бути повідомленими про проведення дій щодо захисту. Тобто, необхідним є визначення на рівні закону включення громадських організацій до суб'єктів запобігання та взаємодії.

Разом із тим, аналізуючи Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», можливо зрозуміти, що питанню діяльності громадських організацій присвячено розділ 3, а також окремо визначено ч. 2 ст. 7, що нормативно-правові акти, які стосуються матеріального, соціально-побутового і медичного забезпечення осіб з інвалідністю, розробляються за участю громадських організацій осіб з інвалідністю. Насамперед, слід відзначити нерівномірність ролі громадських організацій у процесі захисту різних соціальних прав. Це стосується як самого правового регулювання, так і їх прав. Варто наголосити, що розробка нормативно-правових актів є одним із найбільш дієвих заходів щодо підвищення взаємодії, але відсутність вказівки на обґрунтовану відповідь на такі пропозиції є прогалиною. Крім того, некоректним є саме формулювання, вжите у нормі права, оскільки «громадських організацій осіб з інвалідністю» говорить лише про склад членів громадської організації, а не сферу її діяльності. Як наслідок, це впливатиме на самий допуск до участі у розробленні законодавчих актів та, власне, рівень захисту.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», одним із основних напрямків державної політики у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю є сприяння громадським організаціям, іншим об'єднанням громадян, фізичним особам у реалізації ними власних соціально значущих ініціатив і проєктів у сфері соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в порядку, визначеному законодавством. Проте, аналізуючи даний закон загалом, можливо помітити, що інші згадки про громадські організації відсутні. Тобто, переліку прав, порядку співпраці, основних сфер діяльності не визначено. Крім того, важливою є саме спеціалізація громадських організацій, що забезпечить професіоналізм та якість зауважень. Захист соціальних прав, особливо, якщо стосується молоді та дітей, повинен бути направлений саме на протидію, а тому важливо розуміти їх потреби, що можливо лише за підтримання зв'язку із організаціями, які мають довіру та підтримують соціальний контакт із ними.

Наступним негативним аспектом є невідповідність захисту соціальних прав потребам населення. Тобто, довготривалість процесу внесення змін до

законодавства разом із швидкістю економічних процесів та великою кількістю факторів, які впливають на такі зміни робить механізм захисту соціальних прав дещо повільним та не гнучким, унаслідок чого не відповідним реальній ситуації та інтересам суб'єктів права. Залучення громадських організацій та обов'язковість врахування або ж обґрунтованої відмови від пропозицій під час створення нормативних документів та нормативно-правових актів підзаконного рівня допомогла б вирішити дану ситуацію. Важливим є створення критеріїв та вимог до пропозицій.

Останнім аспектом негативного впливу є створення дисбалансу між заохоченням різних напрямів громадського контролю щодо захисту соціальних прав. Як показав аналіз законодавства, правове регулювання громадських організацій є неоднаковим. Наслідком такої ситуації є зменшення їх кількості та відсутність мотивації щодо діяльності. Захист соціальних прав повинен мати комплексний характер, оскільки пов'язаний із кожною сферою суспільного життя, а отже створення балансу у правовому регулюванні дозволить максимально широко реалізовувати права щодо захисту населення громадськими організаціями.

Висновки. Отже, на основі проведеного дослідження, можливо зрозуміти, що зміни до законодавства для вирішення проблеми взаємодії між державними органами та громадськими організаціями охоплює декілька поступових кроків. Так, насамперед, необхідним є створення окремого нормативно-правового акту, що буде здійснювати регулювання питання прав громадських організацій та їх взаємодії із державними органами. Важливим є саме підзаконний рівень такого акту, що дозволить постійно вдосконалювати шляхи співпраці та створення відповідних посилань на даний акт у законодавстві. Відповідно, слід створити нормативно-правовий акт під назвою «Порядок взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, до компетенції яких віднесено захист соціальних прав із громадськими організаціями, установчими документами яких передбачена діяльність із захисту прав» та закріплений шляхом видання постанови Кабінету Міністрів України.

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Колганова Вікторія Олександрівна

Студентка

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

Вступ/Introduction. Притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів з давніх часів хвилювала людство. Таким чином ідея створення міжнародних кримінальних судових органів, також неодноразово виникала в міжнародно-правовій доктрині. Однак ці плани довгий час не були реалізовані. Лише у 1998 році був створений постійно діючий орган кримінальної юрисдикції – Міжнародний кримінальний суд.

Ціль роботи/Aim. Розкрити історичні передумови виникнення Міжнародного кримінального суду та проаналізувати етапи його втілення вжиття від середньовіччя до сучасного стану.

Матеріали та методи/Materials and methods. Теоретичну основу для роботи стали такі науковці, як: Буроменський М.В., Дрьоміна Н.В., Полянський Н.Н. Фисенко І.В. та ін. В процесі аналізу етапів становлення Міжнародного кримінального суду був використаний історичний метод з метою оцінки стану сучасного правового регулювання.

Результати та їх обговорення/Results and discusion. Концепція міжнародної кримінальної юрисдикції пройшла довгий і складний шлях розвитку. Вчені мають різні думки щодо саме періоду зародження міжнародного кримінального правосуддя. Свого часу юридичний радник Емнесті Інтернешнл у Міжнародному секретаріаті цієї організації Крістофер Кейтл Холл визначав, що до ХХ століття майже всі судові процеси щодо порушення законів війни проводились за допомогою створення трибуналів однією із сторін, як правило це була саме держава-переможниця. В юрисдикцію звичайного суду або міжнародного кримінального суду такі судові процеси не входили. Найперший спеціально створений міжнародний кримінальний суд був

заснований у 1474 році аби розглядати слухання щодо справи над де Хагенбахом за злочини проти «законів Господа і людини». Він вчинив ряд злочинів під час окупації міста Брайзаха. Цікавим є те, що під час цього судового процесу покарання обвинувачених було пов'язане із вирішенням питання щодо виконання наказів командирів, як і під час Нюрнберзького трибуналу.

Теоретичні основи концепції кримінальної юстиції, на авторитетну думку професора М. Буроменського, спираються на деякі доктринальні погляди XVII ст., коли Г. Гроцієм було проголошено засади космополітичної юриспруденції. Відповідно до цієї теорії, важливим є те, щоб жодний злочин не залишився без уваги, щоб всі, хто мають причетність до нього були справедливо покарані. Тобто ще Гуго Гроцій виклав концепцію універсальної юрисдикції.

Держави мають право використовувати внутрішні механізми для судового переслідування злочинців (але не вимагається будь-якого конкретного покарання) чи видачу злочинців іншій державі для судового переслідування. Видача є одним із двох основних елементів універсальної юрисдикції, і від ефективності цього інституту залежить ефективність усієї системи.

Слідом за Г. Гроцієм основні положення цієї концепції були сформовані А. Бульмеринком, за яким: правовий порядок є спільним надбанням всіх держав, а тому злочинець, який зазіхнув на одного з членів міжнародного спілкування, таким чином «зазіхає на весь організм».

В слід за розвитком міжнародного кримінального права повстала ідея щодо необхідності сформувані міжнародну кримінальну юстицію. Витоки створення міжнародного суду можна знайти ще в праці видатного російського юриста Л. Камаровського. Докладний аналіз теорій міжнародної юстиції зроблено в його великій праці відомій як: «Про міжнародний суд» (1881), де він представив власний проект міжнародного суду, в якому підрозділ суду (Департамент приватного міжнародного права), у числі іншого, «вирішує найбільш важливі й найактуальніші на даний час суперечки про видачу злочинців і судить політичних злочинців, а також анархістів, які відкидають

усякий суспільний лад між людьми. Суд «з повною безпристрасністю постановляє вирок на підставі засад державного і міжнародного права, віддаючи в разі колізії перевагу останнім...».

Величезна кількість жертв та втрат мирного населення під час бойових дій Першої світової війни вимагали від міжнародного співтовариства негайної реакції. Внаслідок цього авторами Версальського мирного договору було поміщено в цьому документі спеціальний розділ “Санкції” (статті 227 -230), яким прямо передбачалась відповідальність військових злочинців за злочини. До Версальського мирного договору всі міжнародні договори згадували пов’язані з війною правопорушення лише в так званій “Клаузулі про амністію, що амністувала всі порушення прав, пов’язаних з війною”.

Але, не дивлячись на безліч спроб створити міжнародний судовий орган, що міг би стати найголовнішим інструментом покарання всіх винних у злочинах під час війни, його так і не було створено до Другої світової війни.

Успішними вже стали спроби після Другої Світової Війни, коли було створено Нюрнберзький та Токійський військові трибунали. Саме Берлінська конференція 1945 року стала великою подією під час якої було вирішено покарати “головних гітлерівських злочинців злочини яких не пов’язані з певним географічним місцем” за спеціальним судовим порядком. 8 серпня 1945 року між державами СРСР, США та Великою Британією було укладено угоду про створення воєнного трибуналу для того, щоб судити головних воєнних злочинців. Саме тоді був створений Статут МВТ, в якому визначалися функції, будова та юрисдикція військового трибуналу.

Нюрнберзький процес є дуже важливою подією для всесвітньої історії, адже вперше було піданно суду та покарано винуватців агресії.

Останнім етапом, який безпосередньо передував МКС було створення у 1993 р. Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, вчинених на території колишньої Югославії, а також скликання Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді у 1994 році. Як визначає І.В. Фісенко,

засоби масової інформації, які показали суспільству страшні людські страждання на весь світ, відіграли важливу роль у створенні Міжнародного Трибуналу.

Резолюція Ради Безпеки 771 та 780 становлять правову основу міжнародного трибуналу, в цих важливих правових документах порушенням міжнародного гуманітарного права визнавалися дії, що посягають на міжнародний мир та безпеку. На підставі саме цих резолюції Рада Безпеки застосувала розділ VII Статуту ООН і Міжнародний трибунал був створений в рамках повноважень, які регламентувались вказаним розділом та стосувались вжиття заходів по відновленню міжнародного миру та безпеки.

Висновки/Conclusion. Становлення та розвиток концепції кримінальної відповідальності осіб за суспільно небезпечні злочини пройшло чималий шлях. Умовно її можна поділити на декілька етапів. Перший етап, зародження універсальної концепції відповідальності держави відноситься до часів середньовіччя. Другий етап, теоретичні напрацювання видатних науковців буржуазних держав, які стали передумовою внесення відповідних положень до Версальського мирного договору. Третій етап, практичне втілення концепції покарання за суспільно небезпечні злочини заподіяні під час Другої світової війни шляхом створення трибуналів ad hoc Нюрнберзького та Токійського. Четвертий етап, створення трибуналів по колишній Югославії та Руанді.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРИХОВУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ ПРАЦІВНИКАМИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Кушнір Данило Вікторович
Курсант 2 курсу

Для ефективної реалізації державної політики у всіх її сферах, надзвичайно важливим фактором є ефективне функціонування органів державного управління, серед яких чи не найважливіше місце посідають органи внутрішніх справ. Виходячи з цього, злочини у сфері службової діяльності, які вчиняються працівниками Національної поліції, є надзвичайно суспільно небезпечними й тягнуть за собою низку проблем, серед яких основною є саме зневіра пересічних громадян в органах внутрішніх справ. Тому ефективна протидія даним злочинам потребує змістовного аналізу всіх складових та елементів діяльності працівників Національної поліції.

Варто виділити, що важливе місце у класифікації методів вчинення злочинів у сфері службової діяльності посідають безпосередньо способи підготовки й приховування даних діянь. Підготовчими діями варто вважати: прийняття рішення щодо вчинення кримінального правопорушення; підбір засобів щодо вчинення злочину; розробка чіткого плану його вчинення; безпосереднє скоєння кримінального правопорушення.

Для повного розуміння даної тематики, варто звернутися до наукової літератури, в якій приховування злочину розглядається як діяльність або елемент злочинної діяльності, яка спрямована на перешкоджання об'єктивному розслідуванню злочинів різними шляхами, серед яких варто виділити:

- приховування та знищення доказів;
- фальсифікація або маскування слідів злочину та особи, яка ймовірно вчинила злочин.

Дуже важливим елементом в даній тематиці є попередній досвід органів внутрішніх справ, зважаючи на яку можна виокремити наступну класифікацію методів та способів приховування злочину працівниками Національної поліції України:

- надання неправдивих відомостей про стан здоров'я підозрюваного чи його зникнення;
- приховування очевидних доказів, або матеріальних носіїв де можуть знаходитися дані докази;
- безпосереднє знищення доказів та носіїв на яких вони були записані;
- повне маскування інформації (складання фіктивних документів);
- створення алібі для потенційного підозрюваного;
- внесення в службову інформацію завідомо неправдиві дані;
- психологічний та фізичний вплив на інших учасників по справі (свідків, потерпілих), з метою перешкодити слідству.

Особливість приховування злочинів у сфері службової діяльності серед працівників Національної поліції полягає в тому, що такі способи постійно вдосконалюються, оскільки працівники Національної поліції набувають досвіду злочинної діяльності, з'являються нові форми та способи вчинення злочинів у сфері службової діяльності, перманентно змінюється законодавство, а отже, і порядок роботи Національної поліції.

До предметів, на яких можуть відобразатись сліди злочинів у сфері службової діяльності, належать електронні носії інформації (диски, флешки, карти пам'яті), гроші, матеріальні цінності, які здобула службова особа внаслідок вчинення злочину, наркотичні засоби, зброю тощо. Це може бути добровільно здана зброя, гроші, наркотичні засоби, речові докази.

Отже, слід зробити висновок, що викриття приховування злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками Національної поліції України, містить у собі комплекс процесуальних та оперативно-розшукових дій та організаційних заходів, тактичні особливості яких зумовлені специфікою її суб'єктів.

Класифікація способів приховування злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками Національної поліції України, може

допомогти у плануванні і проведенні організаційних заходів і тактичних прийомів перевірки вповноваженими особами інформації про службові злочини, що вчинені працівниками Національної поліції України, виявленні латентних злочинів. Це сприятиме підвищенню ефективності протидії злочинності у цій сфері.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗРАЗКОВИХ ТА ТИПОВИХ СПРАВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Миколаєць Вікторія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук,
докторант Міжрегіональної Академії
управління персоналом
м. Київ, Україна

Вступ. Серед держав, які найчастіше розглядаються вітчизняними дослідниками у якості зразків у розбудові системи адміністративного судочинства, варто виділити Францію та Федеративну Республіку Німеччина. Розглядаючи досвід даних держав у контексті правового регулювання механізмів зразкових та типових справ в адміністративному судочинстві, варто розуміти, що єдність судової практики у них забезпечується у способи, відмінні від тих, як це здійснено в Україні, а тому можливості реального використання їх досвіду у вітчизняних умовах є обмеженими.

Мета роботи. Деталізувати зміст і значення зразкових і типових справ в адміністративному судочинстві. Сформулювати напрями запозичення позитивного зарубіжного досвіду у національне адміністративне законодавство.

Навести чіткі законодавчі пропозиції з метою оптимізації відповідної сфери адміністративно-правового регулювання.

Матеріали та методи. Для досягнення мети роботи були використані при використанні системного підходу низка загальних та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: узагальнення, аналіз, синтез, структурний метод тощо.

Результати та обговорення. Ведучи мову про Францію, першочергово варто виділити досвід цієї держави у функціонуванні інституту преюдиційних запитів. Його сутність полягає у тому, що суд, який розглядає справу по суті, зіткнувшись із проблемою застосування норми права, може зупинити провадження у справі й звернутися до найвищого судового органу з преюдиційним запитом стосовно тлумачення закону, якщо відповідне правове питання є новим, достатньо складним і виникає у багатьох справах. Переносячи даний зміст у вітчизняні реалії, можна сформулювати наступний приклад. Якщо місцевий адміністративний суд розглядає типову адміністративну справу та стикається із проблемою застосування норми права, яка є новою, достатньо складною чи є характерною для багатьох інших типових справ, такий суд може звернутись до вищої судової інстанції (в Україні це Верховний Суд) щодо надання висновку з даного правового питання. Отже, корисний для України досвід Франції пропонуємо розглядати передусім через призму інституту преюдиційних запитів, тим більше, що про необхідність його запровадження в нашій державі вже не перший рік ведуться дискусії, а успішність його функціонування підтверджена досвідом інших держав Європи.

Однією із таких держав є Республіка Угорщина, найвищим судовим органом якого є Курія, яка зобов'язана заперечувати єдиний порядок здійснення судочинства в судах. Рішення Курії, які стосуються єдиного порядку здійснення судочинства, є обов'язковим для всіх судів. Даний орган наділено повноваженнями здійснювати правовий аналіз справ, переглядати судові рішення судів нижчих інстанцій у зв'язку з недотриманням єдності судової практики. Проте, у контексті запозичення досвіду даної держави, все

першочергово варто звернути увагу на повноваження Курії приймати «рішення про єдність судової практики». Як відзначає В.В. Ільков, такі рішення приймаються з метою забезпечення єдності прецедентної практики. У висновку суд вказує, який закон слід забезпечувати і яким чином вирішувати справу. По суті, Курія приймає типові рішення, а суди при розгляді аналогічних справ зобов'язані враховувати ті висновки, які містяться у судовому рішенні Курії. Курія розглядає преюдиційні запити нижчих судів у випадках, коли виникають труднощі, а також наділена повноваженнями надавати нижчим судам роз'яснення законодавства. Всі рішення Курії, роз'яснення та узагальнення судової практики оприлюднюються на офіційному сайті цієї судової установи. Такий механізм формування єдності та однаковості судової практики відіграє досить велике значення у цих державах із огляду на особливу прецедентну силу рішень цього суду. На нашу думку, запровадження процедури звернення до Верховного Суду з преюдиціальним запитом щодо надання висновку з певного правового питання могло б забезпечити наступні результати: по-перше, дозволить забезпечити однакове розуміння норм права різними судами та суддями; по-друге, за допомогою інституту преюдиціального запиту питання щодо використання відповідних норм могли б вирішуватись ще до того, як справа надійде до Верховного Суду України, на рівні судів першої інстанції. Тобто, інститут преюдиціальних запитів варто розглядати не як складову зразкових та типових справ, а як ще один інструмент забезпечення єдності судової практики в адміністративних справах.

Звернемо увагу на те, що спроба запровадження даного інституту вже здійснювалась вітчизняним законодавцем. Зокрема, 9 лютого 2018 року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект щодо внесення змін до Кодексу адміністративного судочинства (щодо запровадження інституту преюдиційного запиту та уніфікації касаційного провадження), який, втім, згодом було відкликано. Законодавцями було запропоновано удосконалення Кодексу адміністративного судочинства України шляхом запровадження преюдиційного запиту та уніфікації касаційного провадження, що в результаті

дозволило б забезпечити цілісність і єдності судової практики. В даному законопроекті було врегульовано такі питання, як порядок звернення до Верховного Суду із преюдиційним запитом, розгляд Верховним Судом преюдиційного запиту, застосування судами висновку Верховного Суду на преюдиційний запит, і на наше переконання, це було здійснено змістовно та в належній формі.

Надійшовши до Верховного Суду, преюдиційний запит підлягає реєстрації у день надходження, та, не пізніше наступного дня, передається судді-доповідачу для розгляду питання щодо відкриття чи відмови у відкритті провадження. Суддя-доповідач має право відмовити лише у двох випадках: по-перше, у випадку, якщо Верховний Суд раніше розглядав дане питання і вже видавав постанову; по-друге, якщо правильне застосування норм права є очевидним. Рішення, щодо відкриття провадження, приймається суддею-доповідачем самостійно, а про відмову - постійно діючою колегією, але при цьому, якщо хоча б один суддя приймає рішення про задоволення запиту, провадження відкривається.

Після відкриття провадження, справа передається на розгляд Великій Палаті Верховного Суду. У разі, якщо до Верховного Суду надійшли однотипні преюдиційні запити, суд має право об'єднати їх в одне провадження. Преюдиційний запит розглядається протягом шістдесяти днів з дня, коли було постановлено ухвалу про відкриття преюдиційного провадження, у порядку розгляду справи судом першої інстанції в спрощеному позовному провадженні. Під час засідання суддя-доповідач доповідає про зміст запиту та позиції учасників справи, за умови що вони подані. Під час розгляду суд може звертатись до Науково-консультативної ради за допомогою у підготовці наукового висновку щодо застосування норми права. Рішення Суду приймається у вигляді Постанови, яка набирає законної сили з моменту прийняття, і оскарженню не підлягає. Рішення надсилається до першочергового суду, з усіма матеріалами справи, у п'ятиденний строк.

Висновки. Загалом, варто зробити висновок, що інститут преюдиційного запиту є схожим на інститути типових та зразкових справ в адміністративному судочинстві, проте їх не варто ототожнювати. На нашу думку, інститут преюдиційного запиту міг би стати найефективнішим напрямом впровадження у вітчизняну систему адміністративного судочинства позитивного досвіду Франції та Республіки Угорщина. У даному контексті, прийняття законопроекту №8031 могло б стати цілком доцільним шляхом для його реалізації. Окрім провідних держав Європейського Союзу, вважаємо, що Україні варто опиратись на досвід держав, близьких історично, соціально-політично, територіально. Україна та ряд європейських держав розбудовували власні правові системи із ідентичних витоків.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Охотнікова Олена Миколаївна,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри конституційного та муніципального права
КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Демидчук Богдан Олексійович,
Магістр
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м.Київ, Україна

Вступ. Конституція України передбачає гарантії забезпечення та захисту прав та свобод людини і громадянина. Так, однією з найважливіших гарантій є право на судовий захист. Основним законом країни передбачено, що права і свободи людини і громадянина мають захищатися судом. Конституція України

також передбачає гарантії кожній людині щодо оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

З цього випливає, що кожен має право звернутися до суду, якщо його права або свободи порушуються або були порушені чи існують інші перешкоди для їх реалізації. В свою чергу право на судовий розгляд справи означає не лише право особи звернутися до суду, а й право на те, що її справа буде розглянута та вирішена судом. Можливість особи безперешкодно отримати судовий захист є основою поняття доступу до правосуддя. Що стосується перешкод у доступі до правосуддя, то вони можуть виникати як через певні обмеження, передбачені матеріальним правом, так і через особливості внутрішнього процесуального законодавства.

Ціль роботи. Дослідження та систематизація законодавства, що стосується конституційно правового забезпечення права на судовий захист та розробка пропозиції щодо його вдосконалення.

Матеріали та методи. Дослідження здійснене на основі системного підходу з використанням таких методів: прогнозування, порівняльного методу, структурного аналізу. До методів наукового дослідження, що використовувались для розв'язування поставлених завдань відносяться: моделювання, спостереження, теоретичний аналіз наукових літературних джерел, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, конкретизація. Проводився аналіз Конституції України, законів та підзаконних актів та праць таких вчених як: Ніколаєнко Я.М., Антонюк О.І., Бойко В.Ф., Грибанов В.П., Лемак О.В., Прохазка Г.А., Матвійчук Я.Ю.

Результати та обговорення. Право на судовий захист викиє тоді, коли порушуються права, свободи людини і громадянина або існують інші перешкоди для їх реалізації. Конституційні гарантії посідають важливе місце у забезпеченні права на судовий захист. З їх допомогою досягається відновлення порушених прав людини і громадянина. Хоча конституційно-правові засади права на судовий захист в Україні є малодослідженими, аналіз різних джерел

довів, що пріоритетного характеру має набувати саме судова форма захисту суб'єктивних прав та законних інтересів людини і громадянина, оскільки вона повною мірою забезпечує ефективний захист, гарантований Конституцією України та відповідним галузевим законодавством.

В процесі дослідження ми з'ясували, що функція захисту прав людини, яку ми відносимо до процесу діяльності судів загальної юрисдикції, виявляється глибинно пов'язаною з функцією забезпечення верховенства права, коли право стає домінуючим фактором як у відносинах окремих громадян, так і в життєдіяльності держави. Таким чином, судова система посідає провідну роль у механізмі забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист, яка покликана забезпечувати доступність правосуддя для кожної особи в порядку, встановленому як Конституцією України так і законами.

Важливе місце в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина посідає Конституційний Суд України, який здійснює судовий конституційний контроль та захист основ конституційного ладу, основних прав і свобод людини і громадянина, забезпечення верховенства права і прямої дії Конституції на всій території України.

Крім суду є також і інші органи, діяльність яких стосується гарантій судового захисту. Так у системі поділу влади Уповноважений Верховної Ради з прав людини займає особливе місце, яке по суті, не належить ні до однієї з гілок влади. Загалом, він виконує публічні та представницькі функції, а його діяльність поширюється на найконфліктнішу сферу суспільних відносин - відносини громадянина і держави, особливо громадянина і чиновника. Діяльність Уповноваженого доповнює засоби і способи захисту прав і свобод громадян, які наразі існують, але не відмінняє і не тягне за собою перегляд компетенції відповідних державних органів, діяльність яких покликана забезпечувати захист і відновлення порушених прав і свобод. Він покликаний виявляти і аналізувати проблеми їх діяльності а також інші чинники в роботі органів влади, що призводять до порушення прав людини, захищати громадян

від поганої роботи або бездіяльності адміністративних органів. До сфери його можливостей входить розробка рекомендацій що вдосконалив їх діяльність у сфері захисту прав людини.

Права людини та їх захист у сучасному світі регулюються не тільки національним правом, але й міжнародним. У випадках, коли вичерпані всі внутрішньодержавні засоби правового захисту, кожен має право звернутися до міждержавних органів. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р. закріплює за кожною людиною право на справедливий судовий розгляд справи в розумний термін незалежним і безстороннім судом, який створений на основі закону. Таким чином, всі суб'єкти права, які проживають на території держав, які є членами Ради Європи, вичерпавши національні можливості захисту своїх прав можуть звертатися в Європейський Суд з прав людини. Це дає змогу відновити порушені права на міжнародному рівні.

Висновки. Аналізуючи гарантії та можливості забезпечення права на судовий захист, можна стверджувати, що це достатньо дієвий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та являє собою систему засобів і чинників, за допомогою яких здійснюється реалізація конституційного права на судовий захист. Невід'ємною його частиною є його охорона відповідними уповноваженими суб'єктами державної влади, а у разі порушення – його захист та відновлення.

Впроваджений державою механізм забезпечення права на судовий захист є необхідним і об'єктивним взаємозв'язком всіх заходів, що існують в державі за допомогою правових норм та зобов'язальних суб'єктів державної влади.

Що стосується судів в Україні, то вони є важливим суб'єктом правозахисної діяльності України та основною гарантією конституційних прав людини і громадянина. Серед завдань конституційного права є підтримка судової влади у здійсненні нею правозахисної діяльності для того, щоб вона

нарешті перейшла від теоретичних розробок до дієвих гарантій виборених Українським народом прав і свобод для кожного.

Проводячи дослідження у правовій сфері можна доволі часто спостерігати порушення нормативних настанов у сфері забезпечення прав і свобод громадян, довготривале нехтування багатьма посадовими особами прав і свобод громадян. Причини подібних явищ криються у відсутності механізму швидкого та ефективного реагування на свавілля чиновника, бюрократизмі, тому, на нашу думку необхідне подальше реформування судової системи з метою її вдосконалення для запобігання подібним випадкам. Так, ми пропонуємо продовжувати реформи з нахилом на комп'ютеризовані системи, оскільки на відміну від людини, у машини будуть відсутні вищезгадані порушення та чинники, що спонукають їх до цього.

ПРОДАЖ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Попович Андрій Антонович,
студент Інституту бізнес-освіти
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

Вступ. Правове регулювання будь-яких відносин є досить важливим питанням, адже їх санкціонування з боку держави направлено на уникнення конфліктних ситуацій на практиці, а при їх виникненні – на швидке реагування та відновлення порушених прав та інтересів, зацікавлених на те, осіб. Таким чином, регламентація земельних відносини в Україні здійснюється нормами

Конституції України, Земельного кодексу України та іншими спеціальними нормативно-правовими актами.

Відповідно до положення статті 90 Земельного кодексу України, власники земельних ділянок мають право продавати або іншим шляхом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину.

Сьогодні, положеннями вітчизняного законодавства передбачена заборона на:

а) купівлю-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб;

б) купівлю-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміну цільового призначення (використання) земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обмін земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та вилучення (викуп) земельних ділянок для суспільних потреб, а також крім зміни цільового призначення (використання) земельних ділянок з метою їх надання інвесторам – учасникам угод про розподіл продукції для здійснення діяльності за такими угодами.

Тобто, чинне законодавство України передбачає мораторій на продаж та відчуження земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Тут слід відмітити, що при прийнятті Земельного кодексу, визначалось, що мораторій буде встановлено виключно до моменту, поки питання продажу земельних ділянок конкретних цільових призначень не буде регламентовано окремими актами. Загалом, з того моменту дія мораторію постійно продовжувалась, а законодавче врегулювання жодного разу не планувалось.

Ціль. Мораторій – явище негативне, на підтвердження чого можна навести наступні факти. По-перше, введення мораторію сформувало в нашій

державі тіньовий ринок землі, що породжує подальше формування та розвиток корупційних схем. Також, ухвалення відповідного закону стосовно скасування мораторію є одним із основних зобов'язань України перед Міжнародним Валютним Фондом.

Окрім того, враховуючи політичний курс України до вступу в Європейський Союз (далі – ЄС), варто узгодити положення вітчизняного законодавства з нормами ЄС. Підтвердженням цього є рішення Європейського суду з прав людини, в якому визнано достатнім порушенням прав та інтересів осіб введенням мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення (рішення у справі «Зеленчук і Цицюра проти України»). Звісно ж, варто погодитись із такою думкою, зважаючи на те, що це безпосереднє порушення права громадян на розпорядження своїми земельними ділянками.

Матеріали і методи. З огляду на нову законодавчу ініціативу, а саме: законопроект із земельних питань, є реальна можливість все ж таки вдосконалити дану сферу відносин, та поновити порушені права та інтереси громадян.

З огляду на законопроект, який міститься на офіційному сайті українського парламенту, слід відмітити, що основною метою його є формування нормативно-правового базису для введення обігу земель сільськогосподарського призначення, через їх продаж. Даний правовий акт не єдине нововведення у вказаній сфері відносин, адже він вносить цілу низку змін та доповнень до чинних правових норм.

Якщо виокремити основні положення законопроекту, слід відзначити суб'єктів, які можуть скористатись правом продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення. Таким чином, купувати земельні ділянки зможуть громадяни України, юридичні особи, територіальні громади та держава. Проблема може виникати при з'ясуванні такого інституту на практиці з іноземцями.

Варто відмітити, що законопроект визначає таке право виключно за українськими громадянами та юридичними особами, створеними за

законодавством України. Окрім того, щоб не виникало проблеми відмежування при отриманні спадщини іноземними громадянами, законопроект передбачає положення стосовно того, що вони можуть набувати право власності на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в порядку спадкування за законом, але зобов'язані здійснити їх відчуження протягом одного року з дня набуття права власності.

Також, важливим введенням є обмеження на продаж земельних ділянок такого призначення одній особі. Так, в проекті закону запропоновано обмеження викупу земельних ділянок, а саме: сукупна площа земельних ділянок сільськогосподарського призначення у власності громадянина, юридичної особи, з урахуванням пов'язаних осіб або юридичних осіб, створених за законодавством України, що мають спільного кінцевого бенефіціарного власника (контролера) в межах однієї об'єднаної територіальної громади не повинна перевищувати 35 відсотків земель сільськогосподарського призначення такої громади; в межах однієї області або Автономної Республіки Крим, не повинна перевищувати 8 відсотків земель сільськогосподарського призначення такої області або Автономної Республіки Крим; не повинна перевищувати 0,5 відсотків земель сільськогосподарського призначення України.

Висновки. У відповідності до всього вищезазначеного, варто підсумувати, що законодавець робить поступові кроки до вдосконалення земельних відносин, зокрема, через здійснення реформування, вдосконалення положень чинного законодавства та прийняття нового спеціального закону, який поставить крапку в незаконному мораторії та обмеженні прав та інтересів власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВПРАЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ІЗ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Резцова Наталія Сергіївна
викладач кафедри кримінального
права
майор поліції

Марочко Аліна Анатоліївна
курсант 2 курсу
факультету підготовки
фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Як зазначено у ст. 34 Конституції України «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір». Право на інформацію, крім Основного закону, передбачене цілою низкою інших законодавчих та підзаконних актів, аналіз яких дає змогу зробити висновок про те, що воно становить самостійне, основне право людини та громадянина, тісно пов'язане з іншими конституційними правами й обов'язками і має базовий, початковий характер для визначення основних напрямків та форм взаємодії державних органів, зокрема і поліції із засобами масової інформації (далі – ЗМІ).

Сьогодні ЗМІ перетворилися на один з найбільш впливових посередників між населенням і державними органами, що стало можливим внаслідок їхньої відкритості та оперативності висвітлення фактів. У той же час у сфері взаємодії поліції із ЗМІ існують невирішені проблеми теоретичного, організаційного і правового характеру, у зв'язку з цим виникає необхідність детального розгляду питань про місце та роль ЗМІ у формування громадської думки про діяльність поліції.

Існують різні типи взаємин поліції з незалежними від них ЗМІ. Ці стосунки здебільшого залежать від спрямованості конкретного органу інформації, у зв'язку з чим, вони можуть бути:

- 1) прихильними до органів поліції, підтримуючи їх діяльність;
- 2) займати переважно критичну позицію стосовно поліції.

Оскільки окремі ЗМІ, на нашу думку орієнтуються на різні політичні сили чи угруповання, спираються на певні бізнесові структури, то нерідко спостерігається протистояння представників органів поліції із ЗМІ.

У відносинах із ЗМІ слід мати на увазі, що органи поліції, в першу чергу, зацікавлені у висвітленні позитивних аспектів їх діяльності, у той час як ЗМІ зацікавлені у фактах, на основі яких створюються журналістські матеріали, що можуть приваблювати читачів. Також неодноразово ЗМІ розголошували не достовірну інформацію, які брали з вуст осіб які просто знаходились у певному місці, в певний час. Розголошують інформацію яка є таємною або цілком таємною що є у досудовому розслідуванні, що в подальшому заважає проводити розслідування справи.

До числа факторів, що викликають стійкий, підвищений інтерес журналістів (що виражається у відносно великому обсязі публікацій, повторних публікацій з тих самих подій, прагненні зафіксувати їх динаміку тощо), відносяться суспільна значимість описуваної події, ступінь її сенсаційності та скандальності. При цьому сенсаційність матеріалів є ключовим аспектом у висвітленні тих чи інших подій суб'єктами яких були працівники поліції. У цілому ж журналістів у першу чергу цікавить «читабельність» їх матеріалів, що сприяє підвищенню популярності і тиражу видання, росту популярності й авторитету автора.

Незважаючи на позицію окремих ЗМІ (окремих журналістів) щодо органів поліції, останні не повинні нехтувати співпрацею з ними. Зважаючи на значний вплив ЗМІ на формування громадської думки, кожен орган поліції, кожен його керівник, дбаючи про свій позитивний імідж в очах громадськості, повинні намагатися якнайефективніше використати можливості розповсюдження позитивних відомостей про свою діяльність за допомогою ЗМІ. На жаль, й донині

ще недостатньо використовуються ЗМІ для формування позитивної громадської думки про діяльність поліції. Спостерігається недооцінка їх ролі посадовими особами поліції, незнання ними специфіки роботи ЗМІ.

З метою удосконалення співпраці із ЗМІ та формування останніми позитивного іміджу поліції пропоную, такі заходи: усунення негативних факторів в діяльності поліції, що компрометують всю систему в очах громадян; формування єдиної інформаційної політики Національної поліції з метою закріплення в свідомості громадян позитивних стереотипів у ставленні до органів поліції в цілому, та її працівників зокрема; підвищення професіоналізму працівників поліції, забезпечення їх мотивації до сумлінної служби; комплектування органів поліції професіоналами у сфері громадських зв'язків, які повинні бути здатними пояснити громадськості рішення, дії органів поліції та їх окремих працівників, а також пояснити громадську думку керівництву органів поліції; перегляд тематики інформації, яка надається ЗМІ у напрямку зміщення акцентів на матеріали, які зміцнюють впевненість громадянина в особистій безпеці, висвітлення професійних, героїчних та гуманних вчинків працівників поліції.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АТЕСТАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Реуцьков Олександр Геннадійович,
здобувач Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля
м. Київ, Україна

Вступ. Втілення на практиці нової сутності атестації має цілий ряд проблем, що викликано недостатнім рівнем знань серед суб'єктів даних

правовідносин, зловживання правами та обов'язками, а також й недосконалістю самого законодавства, наявністю прогалин та колізій у ньому.

Мета роботи. Деталізувати специфіку сучасного стану правового регулювання атестації працівників поліції. Визначити перелік особливостей та з'ясувати значення кожної з них. Дослідити позитивні та негативні аспекти правового регулювання атестації працівників поліції в умовах євроінтеграції України.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження слугує комплекс сучасних як загальних, так і спеціальних методів наукового пізнання явищ. В даній роботі були використані, зокрема, такі методи: діалектичний, системний, логічний.

Результати та обговорення. У загальному аспекті проблему атестації досліджує М. А. Прокопик та вказує, що «аналіз діючих нормативно-правових актів, які регулюють організацію та проведення атестації, з позиції захисту прав роботодавців і працівників показав, що законодавство України з цього питання також має недоліки. Перш за все, це стосується відсутності єдиного нормативного документу про атестацію, що створює безліч ускладнень та породжує невизначеність щодо правильності підготовки й проведення атестації працівників, щодо формування атестаційних комісії, складнощі при оцінці того, хто саме або що саме підлягає атестації, її наслідків». Дане твердження потребує значних уточнень, оскільки, на сьогодні, існують підзаконні нормативно-правові акти, прийняті як Кабміном, так і Міністерствами. Їх недоліком є саме відсутність уніфікованості, що спричиняє й виникнення різних способів проведення атестації та визначення її результату. Негативним аспектом для працівників поліції, у такому випадку, є неможливість застосувати цілий ряд прав щодо захисту та оскарження. Крім того, невизначеним залишаються питання мети та принципів атестації, які безпосередньо впливають й на тлумачення підстав та процедури її застосування. Відповідно, створення уніфікованого акту загального характеру,

дозволило б більш детально врегулювати проходження атестації, а також й визначити особливості атестації працівників поліції.

Саме в даному контексті Н. С. Андрійченко звертає увагу, що «метою атестації працівника поліції має бути не вирішення питання про призначення на вищу, нижчу посади чи звільнення, а оцінка професійного рівня співробітника, мотивації до виконання своїх обов'язків. В аспекті проведення атестації співробітників слід змінити і методику її проведення: усунути суб'єктивний критерій у заповненні атестаційного листа на співробітника, передбачити його залучення до оцінювання результатів своєї діяльності». Питання мети атестації необхідно розглядати на теоретичному та законодавчому рівні. Так, щодо теоретичного рівня, то визначення даної мети є дійсно негативним аспектом, оскільки не враховує усіх особливостей атестації та її зв'язків із іншими правовими інститутами. Дійсно, можливо й встановити визначення компетенції та мотивації. Разом з тим, встановлення такої мети уже на рівні законодавства є дещо недоречним, оскільки не зрозуміло які ж наслідки матиме висновок про наявність мотивації або знань. Отже, досягнення кінцевої мети повинно мати чіткий юридичний вплив на відносини між працівником поліції та власне поліцією. У свою чергу, визначення мотивації та компетенції є лише проміжними цілями у процесі атестації. Спірним є також й твердження автора щодо такого недоліку, як незалучення до оцінювання результатів своєї діяльності самим працівником поліції. Оскільки, таке оцінювання безпосередньо впливає на проходження служби у поліції, рівень заробітної плати та самий статус працевлаштування, то суб'єктивний фактор у таких рішеннях буде лише збільшений.

Д. Л. Лемеш вірно вказує, що «важливим здобутком нового законодавства, яким регламентовано порядок проведення атестації та інших видів оцінювання професійної діяльності поліцейського, є запровадження серії психологічних тестів, спрямованих на виявлення особистих морально-етичних якостей. Однак, вважаємо за необхідне чітко навести характеристику відповідних якостей в ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію»

(вимоги до кандидатів на службу в поліції)». Таким чином, ще одним негативним аспектом правового регулювання атестації працівників поліції є невірний ієрархічний рівень передбачення норм права. Так, у Законі України «Про Національну поліцію» міститься лише 1 норма, що регулює порядок проведення атестації. Більше того, таку норму часто критикують за неналежний рівень юридичної техніки через відсутність визначення чіткого переліку підстав атестації, її мети та наслідків. Крім того, не визначено й у даному Законі чітких повноважень атестаційної комісії та керівника, як особи, що видає наказ на основі рішення такої комісії. Врегулювання таких питань на рівні наказу міністерства утворює ряд проблем щодо ієрархії владних повноважень та закріплює право керівника не дотримуватись висновку атестаційної комісії. Щодо потреби встановлення вимоги наявності психологічних якостей у кандидата, то набір таких якостей є різним для кожної посади залежно від відповідальності, що покладається на особу, а отже й визначити єдиний їх набір є неможливим.

На сьогодні, правове регулювання процесу атестації працівників поліції зазнало значної трансформації, що породжує й потребу у дослідженні самого законодавства. Крім того, така трансформація й спричинила мало вивченість теми атестації на науково-теоретичному рівні. Відповідно, дослідження даної теми слід розпочати саме із Конституції України, де у ст. 19 визначено, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Дана норма виступає основоположною для діяльності, як Національної поліції загалом, так й для діяльності атестаційної комісії. Так, незважаючи на відсутність чітко визначених принципів у профільному законодавстві, дана норма дозволяє аналізувати поведінку вповноважених осіб щодо її правомірності.

Відповідно до ст. 43 Конституції України, «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується». Аналізуючи дану норму, важливо

підкреслити, що атестація не виступає засобом обмеження права на працю, а отже й використання її саме з метою покарання особи або непрямого спонукання до звільнення є порушенням. Оскільки проходження конкурсу та займання посади у Національній поліції є добровільним, то атестація не є примусовою та слугує меті відбору найбільш кваліфікованих осіб для виконання завдання щодо охорони прав, свобод та інтересів населення.

В межах дослідження атестації працівників поліції важливою є й ст. 32 Конституції України, де встановлено, що «ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України». Протягом атестації здійснюється перевірка кваліфікованості, наявності професійних якостей та здібностей, достатність досвіду. Під час такої перевірки може залучатись додаткова інформація. Проте, саме на основі даної норми, можливо зрозуміти, недопустимість використання особистих даних та інформації, що не стосується здійснення саме професійних обов'язків поліцейського.

Висновки. Тож, можливо визначити декілька особливостей сучасного стану правового регулювання атестації працівників поліції Конституцією України. Насамперед, це загальність, що полягає у визначенні основних принципів діяльності державних органів та меж втілення прав кожної людини, а отже й стосуються працівників поліції. Також, до особливостей можливо віднести й стабільність, що особливо важливою для працівників поліції, які перебувають у трудових відносинах саме із державою, а отже й їх рівень матеріального забезпечення, безпечні для життя та здоров'я умови праці та стан захищеності залежить саме від неї. Таким чином, відсутність прямих загадок про атестацію працівників поліції дозволяє більш швидко виправляти здійсненні помилки у правовому регулюванні та вдосконалювати його постійно.

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫХ МЕХАНИЗМОВ ЗАЩИТЫ ПРАВ РЕБЕНКА

Рудь Юлия Андреевна,
магистрант

Одегова Людмила Юрьевна

к.ю.н., доцент

Донецкий национальный университет
г. Донецк

Введение./Introduction. Дети представляют собой одну из наиболее уязвимых категорий населения, поэтому остро нуждаются в заботе и защите со стороны семьи, общества, государства. Проблема защиты прав детей давно вышла за границы одного государства и приобрела трансцендентальный характер. Недостаточно эффективное национальное регулирование, а порой некачественная работа государственных и муниципальных органов по защите прав ребенка и оказанию необходимой помощи для улучшения благосостояния детей привели к тому, что благодаря усилиям цивилизованного мира была создана система международно-правовой защиты прав детей.

Международно-правовая защита прав детей на современном этапе развития представляет собой целый комплекс мероприятий и механизмов по улучшению положения ребенка в обществе.

Правовой институт по защите прав детей прошел длинную историю становления и формирования в мировой юридической практике. XX век стал судьбоносным в вопросе защиты прав детей – были официально признаны права ребенка, а соответствующие нормы о защите прав детей были закреплены в международно-правовых актах. Это явилось отправной точкой в формировании системы международно-правовой защиты прав детей.

Жизненные потребности и реальная действительность выявили не только необходимость теоретического признания института прав ребенка, но и указали на потребность создания действенных механизмов, которые бы воплощали в реальную жизнь те правовые положения, которые содержались в

соответствующих конвенциях и декларациях. В силу этого следующим этапом эволюции института защиты прав детей стала деятельность международных органов и организаций, участвующих в предоставлении правовой помощи и отстаивании прав и интересов детей.

Таким образом, сложившаяся система обеспечивала защиту прав детей и представлялась мировому сообществу достаточно эффективной. Тем не менее, дальнейшее развитие общественной жизни, изменения, которые затронули различные сферы деятельности государств, привели к тому, что остро стал вопрос о необходимости преобразования и усовершенствования международных органов и организаций, обеспечивающих контроль за функционированием института защиты прав детей.

Цель работы./Aim. Проанализировать существующие недостатки в работе международных органов и организаций, осуществляющих защиту прав детей и выявить пути повышения эффективности их деятельности.

Материалы и методы./Materials and methods. Для детального изучения темы применялась обширная методологическая база. С целью ознакомления с отдельными элементами международно-правовых механизмов защиты прав ребенка был применен наиболее распространенный научный метод – метод анализа. Система сбора и изложения данных проводилась путем использования метода описания. Метод прогнозирования был применен для установления возможных улучшений в международно-правовой защите прав ребенка при условии соблюдения и применения предложенных изменений.

При проведении научного исследования были использованы актуальные труды современных правоведов, информационные ресурсы международных организаций.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Все международные органы по правам человека, в том числе, участвующие и в защите прав ребенка, действуют как на универсальном уровне (т.е. в рамках ООН), так и на региональном уровне (т.е. в пределах конкретного региона).

Универсальные органы, в свою очередь, в зависимости от их юридической природы подразделяются на внедоговорные контрольные механизмы, созданные на основе Устава ООН и договорные (конвенционные) контрольные органы, создание которых предусмотрено международными соглашениями по правам человека.

Под эгидой ООН функционирует ряд международных организаций, которые занимаются имплементацией прав ребенка в национальные законодательства современных государств, а также содействуют государствам в вопросах оказания помощи детям и защите их прав. К ним относятся: Международная организация труда (МОТ), Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ), Организация ООН по вопросам образования, науки и культуры (ЮНЕСКО), Международный Детский Фонд ООН (ЮНИСЕФ) и другие.

Основной конвенционный механизм, действующий во исполнение Конвенции ООН о правах ребенка 1989 года – Комитет по правам ребенка.

Региональные международные механизмы реализуют свои функции в пределах конкретного региона. К примеру, для европейского региона известным международным механизмом предстает Европейский суд по правам человека, который в ходе рассмотрения жалоб обеспечивает неукоснительное соблюдение норм Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод, в частности, и относительно защиты прав детей.

Учитывая вышесказанное, можно сделать вывод о том, что существует целостная и разветвленная система международных учреждений, призванных защищать и обеспечивать права несовершеннолетних. Однако при выполнении своих функций эти международные органы и организации сталкиваются со множеством различных проблем, что существенным образом сказывается на их работе.

Представляется, что основной причиной не позволяющей признать работу вышеуказанных международных организаций действенной и эффективной является рекомендательный характер принимаемых ими решений.

На данное обстоятельство в своих научных работах также ссылается и Настюк Ю.Н. Для решения обозначенных проблем автор предлагает следующие шаги: во-первых, организовать информационно-пропагандистскую работу на международном, а также национальном уровнях; во-вторых, усилить контроль за исполнением государствами действующих международно-правовых актов. Для этого необходимо использовать все методы контроля, в том числе и индивидуальные жалобы; организовать регулярные международные встречи тех специалистов, которые занимаются проблемами детей на национальном уровне, при участии всех компетентных организаций.

Также представляется необходимым обязательное привлечение к материальной ответственности государств-участников тех или иных международных организаций в случае систематического неисполнения, некачественного исполнения, а также просрочки исполнения международных решений рекомендательного характера и нарушения положений международно-правовых актов в области защиты прав детей. Думается, что данное нововведение позволит улучшить финансовое положение самой международной организации и в дальнейшем позволит использовать полученные денежные средства для организации гуманитарных, благотворительных миссий в те страны, в которых дети более всего нуждаются в поддержке и защите. Следует также добавить, что привлечение к материальной ответственности государств-нарушителей может послужить превентивной мерой, ограждающей другие государства от совершения подобных нарушений.

Необходимо подчеркнуть, что рассматриваемая проблема, прежде всего, связана с недобросовестным поведением либо с простым нежеланием стран-участниц выполнять решения международных организаций рекомендательного характера. Добровольный и декларативный характер международных соглашений порой дает возможность представителям государств уклониться от подписания и последующей ратификации того или иного международного

документа. Так, например, Конвенцию о правах ребенка 1989 года подписали 140 государств, ратифицировали – 196.

Следует указать, что правовой институт международной защиты прав ребенка включает в себя множество международно-правовых документов, которые детально регламентируют защиту прав ребенка. Тем не менее, применение данных правовых норм в большинстве случаев является затруднительным, поскольку участие в международно-правовом акте инициируется со стороны государства.

Исходя из сложившейся ситуации, следует признать, что существует объективная необходимость предоставления главному документу в сфере международно-правовой защиты детей – Конвенции о правах ребенка, статуса документа обязательного для подписания и ратификации всеми государствами независимо от их экономического, правового, социального уровня развития. Этот шаг, по мнению автора, необходим для эффективной реализации международных предписаний и созданию благоприятных условий жизни детей, поскольку защита прав детей – это прямая обязанность государства, которую оно не может игнорировать и от которой не может уклониться в связи не подписанием или непризнанием Конвенции о правах ребенка.

Выводы./Conclusions. Таким образом, для достижения качественных результатов в международно-правовой защите прав детей необходимо взаимодействие двух систем – нормативной и практической. Для преодоления барьеров, которые мешают на пути осуществления обеспечения и охраны прав детей субъектами международного права, следует модернизировать некоторые подходы и методы международно-правовых механизмов с целью реализации в дальнейшем более эффективной защиты прав детей, утверждения нерушимости прав и свобод, соблюдения законности и сохранения мира.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО ОСКАРЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Ус Михайло Вячеславович,

Аспірант 2 року навчання кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
помічник адвоката Ус Вячеслава Едуардовича в Адвокатському об'єднанні
«РУХ», м. Харків, Україна
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Вступ. На сучасному етапі розвитку суспільства адвокатура є єдиною недержавною структурою в системі правоохоронних органів, але більшість вчених відносять її до правозахисних органів, оскільки це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», тобто адвокат за своєю правовою природою - вільна професія, звідси - громадський характер цього правозахисного інституту. В свою чергу, українська адвокатура була і залишається прихильником реформ, які спрямовані на подальшу адаптацію чинних європейських практик. Додамо, що адвокатська діяльність - це незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту. Цікавою є позиція К. Коваль і з якою можна погодитися, яка зазначає, що з метою оптимізації забезпечення діяльності адвокатури слід розширити участь органів адвокатського самоврядування у законотворчій діяльності країни та розвиток міжнародної співпраці; підвищити стандарти здійснення адвокатської діяльності; активізувати аналіз та формування громадської думки

щодо роботи органів адвокатського самоврядування, донесення її до органів адвокатського самоврядування, налагодження тісної співпраці між органами адвокатського самоврядування; здійснення наукового забезпечення підготовки правових позицій; організація круглих столів із представниками іноземних юридичних та адвокатських утворень; участь у законотворчій роботі, зокрема в напрямі покращення гарантій професійних прав адвокатів та розширення їх процесуальних повноважень у судах; надання форумам адвокатів статусу міжнародних науково-практичних конференцій. Тому, актуальності набуває дослідження захисту прав та свобод людини в контексті діяльності адвоката в провадженні щодо оскарження індивідуальних та нормативно-правових актів.

Мета роботи. Дослідити деякі аспекти захисту прав та свобод людини в контексті діяльності адвоката в провадженні щодо оскарження індивідуальних та нормативно-правових актів.

Матеріали і методи. Для дослідження даної проблеми застосовувалися методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, гіпотетичний, історичний та логічний методи. За допомогою цих методів здійснюється накопичення фактів та їх перехресна перевірка, правильне теоретичне оброблення.

Результати і обговорення. Поняття «механізм захисту прав та свобод» розкривається як система правових засобів, метою яких є захист прав людини. Потреба в такому захисті виникає при вчиненні певного правопорушення чи об'єктивно протиправного діяння. Отже, право особи на захист – це матеріальне суб'єктивне право правоохоронного характеру, що виникло в момент порушення суб'єктивного права потерпілого. Слід відзначити дві основні властивості права особи на захист. По-перше, право на захист означає можливість вдатися в необхідних випадках до примусової сили держави, тобто суб'єктом правоохоронного відношення, як правило, повинен бути державний орган, без якого такий примус не є можливим. Тому контрагентами цих правовідносин будуть, з одного боку, носій права на захист, а з іншого – орган державної влади.

Другою властивістю правоохоронних відносин є те, що на їх основі складаються відповідні процесуальні відносини, які опосередковують порядок, процедуру застосування державно-правових заходів юридичної відповідальності та захисту.

Що стосується захисту прав та свобод людини в провадженні щодо оскарження індивідуальних та нормативно-правових актів, то відповідно до частини другої статті 264 Кодексу адміністративного судочинства України право оскаржити нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт. Таке ж правило має застосовуватись і до правових актів індивідуальної дії (Відповідно до Постанови Верховного суду України у складі колегії суддів судової палати в адміністративних справах від 12 квітня 2017 року у справі № П/800/589/16). В свою чергу, статтею 16 Кодексу адміністративного судочинства України визначено, що учасники справи мають право користуватися правничою допомогою. В той же час, частиною другою визначено, що така правнича допомога здійснюється виключно адвокатом (професійна правнича допомога), крім випадків, встановлених законом. Звернемо увагу на висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам статей 157 і 158 Конституції України, де у висновку зазначено, що поняття «надання професійної правничої допомоги» не тотожне поняттю «представництво особи в суді». Надання професійної правничої допомоги здійснюють адвокати, натомість представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи адвокатом або іншим суб'єктом. Що стосується адвокатської діяльності, то здійснюється зазначена діяльність на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Згідно статті 131-2 Основного Закону для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, незалежність якої гарантується. Засади

організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом. Виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення. Адвокат України здійснює адвокатську діяльність на всій території України та за її межами, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або законодавством іноземної держави. Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності). Адвокат іноземної держави здійснює адвокатську діяльність на території України відповідно до цього Закону, якщо інше не передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. У відповідності до Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав.

Висновки. В провадженні щодо оскарження індивідуальних та нормативно-правових актів право оскаржити індивідуальний та нормативно-правовий акт мають особи, щодо яких його застосовано, а також особи, які є суб'єктом правовідносин, у яких буде застосовано цей акт. В свою чергу, право особи на захист – це матеріальне суб'єктивне право правоохоронного характеру, що виникло в момент порушення суб'єктивного права потерпілого в результаті застосування незаконних або таких, що не відповідають актам вищої юридичної сили індивідуальних та нормативно-правових актів, а надання професійної правничої допомоги в даному провадженні здійснюють адвокати, натомість представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи адвокатом або іншим суб'єктом.

РОЗВИТОК ТА ВЗАЄМНИЙ ВПЛИВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЄС ТА УКРАЇНИ

Федоряка Владислав Сергійович

Студент 6 курсу, групи ЮДП-602

Київський національний економічний університет

ім. Вадима Гетьмана

м. Київ, Україна

Вступ. Конституційна ідентичність, як поняття, не рідко використовується як для права Європейського Союзу, так і для внутрішнього права окремих держав. Проте, вивчення цього феномену почалось лише після рішень Суду Європейського Союзу стосовно контр-лімітів, для яких концепція конституційної ідентичності є основою.

Наступне поживлення наукових пошуків було спричинене набранням чинності Лісабонською угодою, положення ст. 6 якої (зокрема, згадка про «національну конституційну традицію») та п.2 ст.4 безпосередньо тлумачать про винесення конституційної ідентичності на законодавчий рівень.

Мета роботи. Розглядаючи питання кризи загальної конституційної ідентичності ЄС (а не окремих конституційних ідентичностей держав-членів), виникає потреба переглянути розуміння цього поняття не лише в контексті захисту внутрішнього права від наднаціонального, але також як природу установчої влади народу. Історія створення конституцій світу свідчить: потреба в єдності на ґрунті фундаментальних правових цінностей як сутність конституційної ідентичності є закономірним етапом розвитку правових держав.

Матеріали та методи. У науковій роботі використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: формально-логічний, системно-структурний, порівняльно-правовий. Були використані матеріали: рішення Суду Європейського Союзу, монографії та наукові думки науковців.

Результати. Майже всі конституції захищають три головні цінності: життя, безпеку та власність. Не зважаючи на це, часто конституція сприймається

лише як основний закон країни, проте насправді вона виступає насамперед, як установчий акт народу – основа будь-якої конституційної держави.

Відповідно особливості (як спільні, так і відмінні від інших конституцій світу положення) сформованого на її основі конституційного ладу формують конституційну ідентичність такої держави. Наприклад, у своїй монографії М. В. Савчин зазначає: «Конституційна ідентичність має пряму кореляцію із національною конституційною традицією, що на сьогодні визначається переважною більшістю національних правопорядків, в яких реалізовані основні постулати сучасного конституціоналізму».

Конституційна ідентичність – динамічний феномен. Її зміст, як у національному праві, так і в ЄС, формується конституцієдавчим органом та органами конституційного правотлумачення (тобто, національними парламентами, національними органами конституційної юрисдикції, Європейським Парламентом, Радою ЄС, Судом Європейського Союзу). Зміни до джерел конституційного права, а також так зване динамічне правотлумачення (чи концепція «живої Конституції», у деяких державах) відображає трансформації конституційних ідентичностей через еволюцію суспільних відносин. Слід відзначити, що сприймання поняття ідентичності лише стосовно держав є занадто вузьким.

На думку професора Ю.О. Фрицького «Європейська конституційна ідентичність визначається «ключовими цінностями» і тими, які формуються у відносинах з іншими державами, які, вочевидь, не поділяють ці цінності». Науковець тлумачить поняття «конституційна» ширше, ніж те, що буквально впливає з текстуальних конституцій, чинних у державах ЄС. В його розумінні йдеться про цінності, принципи і орієнтири на «мета-політичному» рівні, які і вводять у дію межі об'єктивного права».

О. М. Бориславська теж підкреслює: «В європейських державах чітко простежується тенденція до уніфікації конституційних правопорядків, що дає підстави ставити питання про формування європейської конституційної ідентичності. Це інший рівень ідентичності, ніж національний, що є важливою

рисою сучасної політичної нації. На відміну від тих держав, які сформували власну конституційну ідентичність у XVIII–XIX століттях (Франція, Німеччина, Данія, Нідерланди, Люксембург та інші) та які могли слугувати зразком для інших держав, такі країни, як Норвегія, Швеція, Ірландія (початок XX століття), частково виступали реципієнтом тих конституційних цінностей та механізмів, які уже функціонували у сусідніх державах, адже з виникненням європейської моделі конституціоналізму з'явилася потреба узгоджувати з нею національні демократичні стандарти».

Відтак, чи проблеми з анексією частини територій України, гальмуванням частини реформ, пов'язані з недостатньою відповідністю між правовими цінностями та вимогами, фактично імплементованими установчими договорами ЄС та готовністю до визнання цих цінностей та вимог державами-членами? Чи не спричинені такі проблеми швидким та масовим приєднанням держав Східної Європи до ЄС, коли нові члени ще не є носіями європейської конституційної ідентичності?

В часи підписання Паризького договору (1951 р.) – договору про заснування Європейської спільноти з вугілля і сталі – стояла мета: єдність – запорука виживання у поствоєнному просторі. З тих часів ціль дещо змінилась: зберегти безпеку і свободу від СРСР. Після розпаду СРСР, ціль існування ЄС змінилась знову, але не була в той же час належно переоцінена.

В Україні як у державі, що ратифікувала Угоду про асоціацію, конституційна ідентичність також постійно міняється, через гармонізацію законодавства відповідно до вимог *acquis communautaire*. Формування конституційної ідентичності умовно можна поділити на два етапи: до і після Революції гідності.

До 2014 року пріоритетним завданням було обмежити вплив радянської спадщини (зокрема, й у масиві законодавства). Згодом, у світлі цієї мети виникла потреба прийняти Конституцію України як ознаку суверенітету, яка в той же час була б радикально відмінною від законодавства часів СРСР.

Очевидно, саме такий вектор розвитку державотворення став причиною того, що найбільш гострі обговорення у «конституційну ніч» стосувались питань мови, військових формувань інших держав на території України та соціальних виплат (ознаки соціального патерналізму в тепер вже не соціалістичній державі). Але у 2014 році акценти змістились: пріоритетом став розвиток власної моделі конституційної ідентичності, яка, окрім цього, підсилює євроінтеграційні процеси.

Висновки. Вивчення природи та динаміки конституційної ідентичності допоможе прослідкувати корені викликів, перед якими стоїть Україна та Європейський Союз. Безпрецедентний вихід держави-засновника свідчить про кризу колективного самоусвідомлення (тобто ідентичності) тією ж мірою, як і про потенційні загрози у майбутньому. Втім, такі дослідження мають не лише запобіжну мету: у випадку України процес формування ідентичності, вже узгоджено з цінностями і вимогами ЄС, може випередити подальшу кризу зміни орієнтирів на час вступу.

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ ТА ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Яковлєв Павло Олександрович
кандидат юридичних наук,
докторант Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. На початку 2014 р. Україна, які ніколи раніше у новітній історії, зіштовхнулася зі значною кількістю загроз державному суверенітету, національній безпеці та обороноздатності. Зокрема, на тлі загострення

військово-політичної обстановки, суспільство і держава повною мірою відчули на собі наслідки негативного впливу інформаційних диверсій, інформаційних атак, цілеспрямованої дезінформації населення та інших шкідливих форм посягань на національне інформаційне середовище України. За цих умов забезпечення інформаційного суверенітету та інформаційної безпеки стало одним із найбільш актуальних завдань сучасної державної політики.

У відповідності до положень Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2018 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України», що введено у дію Указом Президента України № 47 / 2017 р. усі органи державної виконавчої влади беруть участь у розробці і реалізації заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки України. Проте, найбільше навантаження в означеному напрямі діяльності розраховане на органи, які є суб'єктами військового управління України і виконують у відповідності до чинного законодавства функції із захисту територіальної цілісності і суверенітету. Зокрема, це – Міністерство оборони та Генеральний Штаб Збройних Сил України.

Мета роботи. Виокремити спеціальні повноваження Міністерства оборони та Генерального Штабу Збройних Сил України у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України та убезпечення національного інформаційного поля від інформаційних диверсій та інших дій, що можуть призвести до негативних наслідків.

Матеріали та методи. Нормативною основою тез наукової доповіді стали нормативні акти з питань забезпечення інформаційної безпеки України, а також акти, положення яких регламентують правовий статус Міністерства оборони України та Генерального Штабу Збройних Сил України. У процесі формування викладених наукових позицій застосовувалися формально-юридичний, системно-структурний методи наукового пізнання, а також методи системного аналізу і узагальнення.

Результати та обговорення. Положення ст. 15 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII визначають, що

Міністерство оборони є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який компетентний формувати й реалізовувати державну політику з питань національної безпеки у сферах воєнній, оборони й військового будівництва в мирний час і в особливий період. Зазначені функції передбачають широкий спектр управлінських напрямів та форм функціонування Міністерства оборони у межах забезпечення захисту державного суверенітету України, територіальної цілісності й недоторканності. У свою чергу, Положення про Міністерство оборони України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України 26 жовтня 2014 р. за № 671 закріплює деякі повноваження інформаційного характеру. Зокрема, у сфері забезпечення інформаційної безпеки України Міністерство оборони провадить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність в інтересах національної безпеки та оборони держави, організовує постійний моніторинг інформаційного середовища, виявляє потенційні та реальні інформаційні загрози в сфері оборони, забезпечує впровадження та розвиток новітніх інформаційних технологій у сфері оборони.

Поряд із Міністерством оборони доцільно наголосити на повноваженнях у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави Генерального Штабу Збройних Сил України. Положенням про Генеральний штаб Збройних Сил України, що затверджене Указом Президента України від 30 січня 2019 р. за № 23/2019 визначено, що Генеральний Штаб є головним військовим органом із планування оборони держави, управління застосуванням Збройних Сил України, визначених сил і засобів інших складових сил оборони, координації й контролю за виконанням завдань у сфері оборони органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими складовими сил оборони. У сфері забезпечення інформаційної безпеки України вказаний орган військового управління уповноважений організовувати залучення органів управління та військових частин розвідки Збройних Сил до заходів добування розвідувальної інформації, організовувати планування інформаційних операцій Збройних Сил України, опрацьовувати інформаційно-аналітичні матеріали про Збройні Сили,

організовує використання інформаційного простору держави та впровадження інформаційних технологій у діяльність Збройних Сил України.

Окрім вказаного вище, Генеральний Штаб також організовує здійснення у Міністерстві оборони та Збройних Силах моніторинг та оцінку захищеності інформації, захист інформації та кібербезпеки в інформаційно-телекомунікаційних системах, технічного захисту інформації, здійснення контролю за станом охорони державної таємниці, захисту іншої інформації з обмеженим доступом, криптографічного та технічного захисту інформації, протидії технічним розвідкам, аудиту інформаційної безпеки у Збройних Силах, здійсненні у взаємодії з Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України заходів щодо підготовки і застосування (використання) інформаційних систем загального доступу, телекомунікаційної мережі загального користування та загальнодержавних систем спеціального зв'язку до використання в інтересах оборони, забезпечує функціонування єдиної системи захисту інформації та кіберзахисту в інформаційно-телекомунікаційних системах Міністерства оборони і Збройних Сил, організовує секретне документальне забезпечення, кіберзахист інформаційної інфраструктури Міністерства оборони і Збройних Сил, впроваджує заходи протидії системним і масштабним діям проти інтересів України в кіберпросторі іноземними державами (групами держав), зокрема із залученням кіберпідрозділів збройних сил іноземних держав, шляхом використання спеціальних засобів (кіберозброєнь), здійснює планування та реалізацію інформаційних заходів для досягнення цілей стратегічних комунікацій в інтересах Збройних Сил, здійснює заходи, спрямовані на виявлення, аналіз та прогнозування потенційних інформаційних загроз, що призводять до погіршення іміджу Збройних Сил, проводить роботу із запобігання таким загрозам та їх нейтралізації та ін. Відповідно, Генеральний Штаб Збройних Сил України наділений широкою компетенцією у сфері забезпечення інформаційної безпеки держави, а особливо – її військового сегменту.

Висновки. На сьогодні в Україні такі суб'єкти військового управління як Міністерство оборони та Генеральний Штаб Збройних Сил України є інституціями, які виконують значне навантаження із забезпечення інформаційної безпеки і інформаційного суверенітету держави. Проте, зміст повноважень означених суб'єктів у сфері забезпечення інформаційної безпеки України є схожим, що призводить до дублювання функцій. Це спонукає до формування законодавчих пропозицій щодо впровадження організаційно-правових механізмів їх розмежування.